

recenze rodinných domů v architektonických časopisech

disertační práce

Petr Pištěk / FA ČVUT / 2023

recenze rodinných domů v architektonických časopisech

disertační práce

Ing. arch. Petr Pištěk

České vysoké učení technické v Praze
Fakulta architektury
Ústav navrhování I

školitel: prof. Ing. arch. Ján Stempel

studijní program: architektura a urbanismus
studijní obor: architektura, teorie a tvorba

2023

Děkuji prof. Jánu Stempelovi za odborné vedení práce i možnost podílet se na souvisejících publikacích a dalším kolegům za konzultace a podporu.

Praha 2023

Prohlašuji, že jsem disertační práci vypracoval samostatně s využitím uvedené,
důsledně citované literatury.

Ing. arch. Petr Pištěk

abstract

The topic of the dissertation is the level of criticism in the local architectural magazines *Architekt/Architect+*, *Stavba* and *Era21* in the period 1993-2022, studied on the example of new single-family houses. Criticism/assessment is one of the main tasks of professional magazines. Building evaluations set quality standards and help shape the image of the profession as a whole, but it is the construction of houses that reflects the actual position of architecture in society.

The method consists of studying selected reviews and related texts in architectural magazines and other literature. The first part of the dissertation describes the meaning and main problems of architectural criticism as they emerge texts in the magazines themselves. The second part examines the content of the reviews, including their relation to the general problems of architectural criticism, by means of quantitative analysis and proposes a typology of texts.

The published reviews show that the role of criticism is not well defined and is confused with theory. The content corresponds to the profession of the reviewers, often art historians. The selective nature of the magazines, the content dependence of editors on architects, and contacts in the professional community also complicate evaluation. In the case of single-family houses, their individual character and also the meeting of the reviewer with the investors during the inspection further complicate the critique.

Other texts dealing with single-family houses approach the criteria of architectural quality, but a comprehensible evaluation is not present in the reviews. The prevailing view considers the building as a work of art, and the user aspects are often neglected. Most reviews merely describe the houses or deal with other issues; only about one quarter of the texts provide an overall assessment of the architectural design.

The principles of publishing practice cannot be changed, but a higher quality of architectural criticism can be achieved through training and better conditions for reviewers, leading to higher editorial demands on the content and level of the texts.

Keywords

architectural magazine, review, criticism and theory, single-family house

Tématem disertační práce je úroveň kritiky v tuzemských architektonických časopisech *Architekt/Architect+*, *Stavba a Era21* v období 1993–2022 zkoumaná na příkladu novostaveb rodinných domů. Kritika/hodnocení je jednou z hlavních úloh odborných časopisů. Recenze staveb stanovují měřítko kvality a spoluvytvářejí obraz celé profese, skutečnou pozici architektury ve společnosti ovšem odráží právě výstavba rodinných domů.

Metoda spočívá ve studiu vybraných recenzí a souvisejících textů v architektonických časopisech a další literatuře. První část práce popisuje smysl a hlavní problémy architektonické kritiky, jak je hodnotí příspěvky v samotných časopisech. Druhá část zkoumá metodou kvantitativní analýzy obsah recenzí, včetně souvislosti s obecnými problémy architektonické kritiky, a navrhuje typologii textů.

Z publikovaných recenzí je zjevné, že role kritiky není přesně definována a směřuje se s teorií. Obsah textů odpovídá profesi recenzentů, často historiků umění. Hodnocení brání i výběrový charakter časopisů, obsahová závislost redakcí na architektech a osobní kontakty v profesní komunitě. V případě rodinných domů kritiku komplikuje jejich individuální charakter a rovněž setkání recenzenta s investory při prohlídce.

Přestože jiné příspěvky zaměřené na rodinné domy přibližují kritéria architektonické kvality, z recenzí se srozumitelné hodnocení vytrácí. Převažuje pohled na stavbu jako umělecké/výtvarné dílo, uživatelská hlediska jsou často opomíjena. Většina recenzí domy pouze popisuje nebo se zabývá jinými tématy, celkové hodnocení architektonického návrhu přináší pouze přibližně čtvrtina zkoumaných textů.

Principy publikační praxe v časopisech změnit nelze, přesto může k vyšší kvalitě architektonické kritiky přispět vzdělávání a také lepší podmínky pro recenzenty a z nich plynoucí větší redakční nároky na obsah a úroveň textů.

Klíčová slova

architektonický časopis, recenze, kritika a teorie, rodinný dům

Kritik má psát, co si myslí.
Josef Holeček¹

¹ HOLEČEK, Josef, Uzavřený svět, *Architekt*, XLV, 1999, 1, 74–76

Úvod	1
Současný stav problematiky	
Kritika a recenze v architektonických časopisech	3
Architektonická kritika ve světě	5
Vývoj tuzemské architektonické kritiky	9
Časopisy <i>Architekt/Architect+</i> , <i>Stavba</i> a <i>Era21</i>	11
Cíl výzkumu	13
Metoda	15
Problémy architektonické kritiky	17
Vztah kritiky a teorie	21
Kritika výběrem	23
Závislé hodnocení	27
Kvalita rodinných domů	29
Diskuse o rodinných domech	31
Knihy o rodinných domech	35
Kritéria architektonické kvality	39
Recenze rodinných domů	41
Hypotézy a výzkumné otázky	49
Kvantitativní obsahová analýza	51
Zhodnocení hypotéz	55
Typologie textů	57
Hlavní problémy recenzí	
Profese a nezávislost kritiků	63
Umění a řemeslo	67
Dům jako osobní věc	73
Kritika s otazníky	77
Diskuse	79
Závěr	83
Literatura	85
Publikace	93
Přílohy	
Příloha 1 – Kódovací kniha a záznamový arch kvantitativní obsahové analýzy	95
Příloha 2 – Příklady recenzí dle navržené typologie	99
Příloha 3 – Parafraze recenzí včetně publikovaných reakcí a poznámky	115

Motivací k výběru předmětu této práce byla osobní zkušenost z profese. Od čtení architektonických časopisů při studiu FA ČVUT a již před jeho zahájením přes činnost redaktora a recenzenta až po práci architekta a pedagoga.

Disertační práce spojuje dvě důležitá témata. Prvním je kritika ve smyslu pojmenování a hodnocení architektonické kvality, která je jednou ze základních úloh odborných časopisů a přímo či nepřímo oslovuje a ovlivňuje jak profesní, tak širší veřejnost. Druhé téma, na němž jsou recenze zkoumány, představuje výstavba rodinných domů. Tento segment zásadně určuje podobu našich sídel a krajiny a zároveň je, resp. mohl a měl by být jednou z nejběžnějších příležitostí pro osobní setkání s profesí architekta.

Na rodinné domy je zaměřena i školitelova architektonická praxe a jsou rovněž předmětem společné práce na školní publikační činnosti.

současný stav problematiky

Kritika a recenze v architektonických časopisech

Pojem *kritika* je odvozen z řeckého slova *krinein*, které znamená rozlišovat, vybírat, třídit či posuzovat. Slovo označuje jak hodnotící činnost, tak samotný publicistický útvar, který je předmětem této práce. Texty hodnotící publikované stavby jsou v architektonických časopisech označovány jako *recenze*, latinské *re-censeo* znamená znovu posoudit.

Některé zdroje² mezi kritikou a recenzí coby žánrovými útvary popisují rozdíly. Recenze je druh textu, jenž má za úkol především představit a zhodnotit dané umělecké dílo. Oproti tomu kritika vedle hodnocení dílo vysvětluje a zasazuje do širších společenských a uměleckých souvislostí, zpravidla proto mívá i větší rozsah. V praktickém používání v médiích se od striktního žánrového dělení však postupně upustilo.³

Chápání obou pojmů v soudobé češtině jakožto synonyma zmiňuje v příspěvku o architektonické kritice v časopisu *Era21* také Karolína Jirkalová.⁴ Sjednocení pojmů recenze a kritika odpovídá rovněž publikační praxi v architektonických časopisech, jež jsou předmětem této práce – *Architekt/Architect+*, *Stavba* a *Era21*. Samotné hodnotící texty jsou označovány slovy recenze (recenzuje), zatímco diskuse, polemiky a další příspěvky, které se jejich smyslem a kvalitou zabývají, píšou o kritice a kritikách, případně i o samotných recenzích jako o kritikách.⁵

Pojem kritika bývá někdy sám o sobě chápán jako negativní soud, v této práci je však považován za neutrální. Posuzování recenzí proto rozlišuje mezi pozitivním (kladným) a negativním (záporným) hodnocením, resp. kritikou.

2 OSVALDOVÁ, Barbora, HALADA, Jan a kol., *Praktická encyklopedie žurnalistiky a marketingové komunikace*. Praha: Libri, 2007. ISBN 978-80-7277-266-7, 95

3 tamtéž, 243

4 JIRKALOVÁ, Karolína, Do vlastních řad, *Era21*, XVII, 2017, 1, 24–25

5 např. VÁŇA, Radek, HORSKÝ, Jiří, Kulatý stůl architekta. Architektonická kritika 90. let, *Architekt*, XLVI, 2000, 1, 65–69

Architektonické časopisy jsou tištěné tituly, které autorsky nebo prostřednictvím členství v redakčních radách připravují respektovaní architekti a další odborníci – a zástupci profese včetně architektů (studentů architektury) tvoří i stěžejní část jejich čtenářů,⁶ byť se jedná o periodika běžně dostupná veřejnosti. Kromě publikování realizovaných staveb a projektů se architektonické časopisy zabývají oborovým děním, sledují např. soutěže, výstavy, knihy, přednášky, teorii a historii nebo dění ve školách a profesní komoře.

Časopisy či novinové přílohy zaměřené na bydlení, design a životní styl, které slouží především jako osvěta, inspirace a propagace kvalitní architektury pro nejširší veřejnost, jsou v této práci označovány jako *časopisy lifestylové* nebo *komerční*. Od takových titulů nelze kritické hodnocení publikovaných realizací očekávat, přinejmenším v oblasti rodinných domů, odporovalo by jejich zaměření a poslání.

⁶ např. u časopisu *Era21* tvoří 73 % procent čtenářů architekti a projektanti, 24 % stavební, obchodní a developerské společnosti a státní správa a 3 % odborná a kulturní veřejnost. *Mediainfo 2023*, dostupné na www.era21.cz/mi/mediainfo_2023.pdf (citováno 21. 8. 2023)

Architektonická kritika ve světě

Kritika jako pohled umožňující zpochybnění stavu věcí má kořeny v osvícenství a následném vzniku občanské společnosti, veřejnost a médií. Podle Ondřeje Hojdy⁷ pochází kritické myšlení od Immanuela Kanta, představuje konkrétní text/žánr i činnost a přináší jak reflexi schopnosti poznání, tak estetický soud. Kritika architektury, jejíž vývoj souvisí s kritikou literární a výtvarnou, má svá hlediska a měřítko – teorii, neobejde se bez srovnání se stávajícími příklady – historií. Kritické uvažování se pochopitelně vztahuje i na samotnou architektonickou kritiku, obor tedy neustále zkoumá i svoji roli a smysl.

Architektonickou kritiku ovlivnila kritika výtvarná, vzhledem k tradičnímu zařazení architektury do dějin výtvarného umění. K estetickému a technickému hodnocení se od 19. století připojila společenská a další teoretická hlediska. Chápání kritiky se v jednotlivých zemích odlišuje. Např. v USA jde jednak o novinářskou kritiku, jak ji praktikoval Lewis Mumford a později Jane Jacobs či Ada Louise Huxtable, jež soudobé kritické psaní o architektuře definovala⁸, jednak o kritiku akademickou, která se blíží našemu pojmu *teorie*. Soudobou teoretickou debatu z USA představuje domácímu publiku výběrem textů Monika Mitášová,⁹ která s americkými teoretiky a historiky přináší rovněž rozhovory.¹⁰ Jeden z nich, Stan Allen¹¹, v roce 2000 na konferenci v New Yorku upozorňuje, že se z kritického psaní o architektuře stal spekulativní, samoučelný jazyk bez praktické účinnosti – uzavřený do galerií, muzeí a univerzitních učeben. Doporučuje proto pragmatický přístup zaměřený na skutečné působení staveb v běžném světě. Nevhodné oddělení kritiky od architektonické praxe výmluvně popisuje rovněž Ignasi de Solà-Morales.¹²

V úvodním textu sborníku *Writing About Architecture. Mastering the Language of Building and Cities* připomíná Alexandra Lange¹³ důležitost kritiky pro architekturu i celou společnost a na příkladech slavných autorů jako Ada Louise Huxtable, Lewis Mumford, Herbert Muschamp, Paul Goldberger a Michael Sorkin uvádí čtyři přístupy k psaní recenzí – formální, zkušenostní, historický a aktivistický.

7 HOJDA, Ondřej, Krize kritiky a kritika krize, *Era21*, XVII, 2017, 1, 20–22

8 HUXTABLE, Ada Louise, Architecture Criticism, *Proceedings of the American Philosophical Society*, 134, 1990, 4, 461–464

9 MITÁŠOVÁ, Monika (ed.), *Oxymorón & pleonasmus. Texty kritické a projektivní teorie architektury*. Praha: Zlatý řez, 2011. ISBN 978-80-903826-3-3

10 MITÁŠOVÁ, Monika (ed.), *Oxymorón & pleonasmus II. Rozhovory o kritické a projektivní teorii architektury*. Praha: Zlatý řez, 2012. ISBN 978-80-903826-5-7

11 ALLEN, Stan, Všeobecný instrumentalismus. In: KRATOCHVÍL, Petr (ed.), *O smyslu a interpretaci architektury. Sborník textů zahraničních autorů*. Praha: Vysoká škola uměleckoprůmyslová, 2005. ISBN 80-86863-04-2, 183–192

12 SOLÀ-MORALES, Ignasi de, Sadomasochismus: Kritika a architektonická praxe, In: SOLÀ-MORALES, Ingaci de, *Diference. Topografie současné architektury*. Praha: Zlatý řez, 2013. ISBN 978-80-87068-10-6, 141–145

13 LANGE, Alexandra, How to be an Architecture Critic, IN: LANGE, Alexandra, *Writing About Architecture. Mastering the Language of Building and Cities*. New York: Princeton Architectural Press, 2012. ISBN 978-1-61689-053-7

V posledních dvou dekádách se téma proměny, krize nebo dokonce zániku architektonické kritiky vyskytuje v mnoha obměnách. Martin Pawley¹⁴ konstatuje smrt oboru v titulu sborníku svých textů, podobný motiv v narážce na Jane Jacobs používá Thomas Fischer¹⁵ a popisuje dobrou kritiku zabývající se skutečností v souvislostech na příkladech pěti osobností, jimiž jsou Lewis Mumford, Ada Louise Huxtable, Jane Jacobs, Alexandra Lange a Nancy Levinson. Joseph Rykwert¹⁶ připomíná, že kritik musí i v případě výškových budov formalistických tvarů pozorovat zdánlivě banální části, číst půdorysy a věnovat pozornost okolím i uživatelům. I přes zdánlivou netečnost architektů a investorů nemusejí být slova angažovaného kritika zbytečná. O tom, proč na kritice záleží píše rovněž Michael Sorkin¹⁷ – a také zdůrazňuje nezbytný odklon od pouhého hodnocení často výstředních forem k širším otázkám environmentální a společenské udržitelnosti. Poté, co Paul Goldberger odešel v roce 2012 pozice kritika v *The New Yorker*, vysvětluje Vanessa Quirk¹⁸, že domnělý zánik kritiky znamená právě její proměnu od formálního posuzování architektonických objektů k řešení společenských souvislostí. Začlenění kritiky do praxe a výzkumu dokládá aktivistickým a tvůrčím přístupem Goldbergerova nástupce, kterým se stal Michael Kimmelman.

Kritice architektury a její současné krizi, resp. proměně ve vztahu k praxi a budoucím možnostem se dále podrobně věnují např. monotematická čísla časopisů *OASE*¹⁹ a *Volume*²⁰

Situaci v jiných evropských zemích přibližují také výpovědi zástupců zahraničních časopisů, publikované s odstupem deseti let. V časopisu *Stavba*²¹ popisuje Paul Czanády z Maďarska uzavření architektury do oborového ghetta a rozdíl mezi názory architektů a běžných obyvatel. Gabriele Kaiser z Rakouska poukazuje na odbourávání hranic mezi odbornými a komerčními časopisy a přítomnost kritiky v několika málo teoretických magazínech. Henrietta Moravčíková ze Slovenska mluví o nedostatku kvalitních kritiků, kteří mají nejčastěji architektonické vzdělání, ale i samotných staveb. Sylwia Ratajczyk z Polska zmiňuje pronikání architektury do obecné kultury, ale i zdrženlivost praktikujících architektů k psaní kritiky. V časopisu *Era21*²² mluví Arjen Oosterman z Nizozemí o tom, že jako šéfredaktor časopisu *Volume* nevidí přímý dopad kritiky na práci architektů a že se s kolegy vydali směrem od reflexe k iniciativě. Jack Self z Velké Británie popisuje důležitost kritiky pro zlepšování architektury

14 PAWLEY, Martin, *The Strange Death of Architecture Criticism. Collected Writings*. Londýn: Black Dog Publishing, 2017. ISBN 978-1-906155-19-3

15 FISHER, Thomas, The Death and Life of Great Architecture Criticism, *Places Journal*, prosinec 2011, dostupné na placesjournal.org/article/the-death-and-life-of-great-architecture-criticism (citováno 23. 12. 2021)

16 RYKWERT, Joseph, Záleží na kritice architektury?, *Era21*, XVII, 2017, 1, 23

17 SORKIN, Michael, Critical Mass: Why Architectural Criticism Matters, *The Architectural Review*, květen 2014, dostupné na www.architectural-review.com/essays/critical-mass-why-architectural-criticism-matters (citováno 23. 12. 2021)

18 QUIRK, Vanessa, The Architect Critic Is Dead (just not for the reason you think), *Archdaily.com*, duben 2012, dostupné na www.archdaily.com/223714/the-architect-critic-is-dead-just-not-for-the-reason-you-think (citováno 23. 12. 2021)

19 *OASE* č. 81 – Kritiek in opbouw / Constructing Criticism, 2010

20 *Volume* 36 – Ways to be Critical, 2013

21 Zahraničí, *Stavba*, XIV, 2007, 5, 69–69

22 Stav kritiky v současné Evropě, *Era21*, XVII, 2017, 1, 46–49

a důvody pro založení progresivního časopisu *The Real Review*, Christoph Grafe z Německa porovná kritiku v několika zemích a Françoise Fromonot z Francie hovoří o slábnoucí roli architektonické kritiky jako důvodu k založení nezávislé revue *Criticat*. Ingerid Helsing Almaas z Norska zmiňuje nezbytnost reflexe, protože skrze výzkum se architektura nerozvíjí a Esa Laaksonen z Finska upozorňuje na důležitost kritiky, neboť i hvězdní architekti můžou chybovat. Dorota Leśniak-Rychlak z Polska vyzdvihuje roli kritiky kvůli přehlcní obrazy a daty a varuje před omezením na estetiku a Andrija Rusan z Chorvatska vidí problém v uzavřenosti a malé velikosti profesní komunity. Slovensko zastupuje Monika Mitášová, která mluví o ústupu kritiky před popisy a propagací a směřování kritiky s historiografií či teorií, a Marian Zervan, jenž varuje před nastupujícím kolapsem kritiky, postrádající schopnosti rekonstruovat architektonické myšlení.

Pragmatický odklon od kritiky, případně její začlenění do samotného navrhování a prezentace architektury, může znamenat ztrátu nezávislé, kritické funkce, celkový úpadek profese a její přeměnu na komerci a zábavu. K tomu směřuje rovněž současná rychlá konzumace obrazů prostřednictvím digitální médií, při níž na problematizování a kritiku není ani prostor, ani čas.

Opakované zdůrazňování důležitosti a nezastupitelnosti kritiky jde tedy celosvětově ruku v ruce s varováními před jejím ohrožením či zánikem.

Vývoj tuzemské architektonické kritiky

Vznik a vývoj naší kritické praxe popisuje v časopisu *Stavba* jeden z jejích protagonistů, Rostislav Švácha.²³ Vznik kritiky souvisí s prvními časopisy a novinami i etablováním umělecké kritiky jako žánru v občanské společnosti, který měl přinášet orientaci v hodnotách. V 19. století se kritika rozdělila do menších formátů, mezi něž patří i kritika jednotlivých staveb, ale také výsledků soutěží, knih či staveb a jiných jevů. V českých zemích se začalo o architektuře v češtině psát v šedesátých letech 19. století v titulu *Zprávy architektů a inženýrů v Království českém (Zprávy SIA)*, k příspěvkům Němce Bernarda Gruebera později přibýly texty Josefa Schulze, Jana Kouly nebo Antonína Balšánka, většinou profesorů pražské techniky rozdělené v roce 1869 na českou a německou část. V osmdesátých letech začali psát také zástupci jiných profesí, např. dějin umění nebo estetiky.

Před první světovou válkou existovaly v Praze tři modernistické časopisy – *Volné směry*, *Styl* a *Umělecký měsíčník* – a dále časopisy *Dílo* a *Architektonický obzor* (z původních *Zpráv SIA*). V prvních třech útočily kritiky proti historismu, včetně odmítnutí Obecního domu z pera Pavla Janáka, Otakar Novotného, Antonína Engela či Vlastislava Hofmana. Naopak *Zprávy SIA* a *Dílo* odmítaly modernu a kubismus. Protagonisté nových směrů ve spolupráci s historiky umění prosazovali svůj styl, tradičnější architekturu z těchto pozic kritizovali třeba Zdeněk Wirth, Vilém Dvořák, Vojtěch Birnbaum a Václav Vilém Štech. Ve dvacátých letech 20. století přichází nová puristicko-funkcionalistická architektura se svými časopisy *Stavitel* a *Stavba*, v další dekádě se k funkcionalismu přiblížil časopis *Styl*. Polemiky mezi moderním a konzervativním táborem patří k tomu nejlepšímu z tuzemské architektonické kritiky. Proti kubismu, národnímu stylu a monumentalismu se funkcionalisté vymezovali zejména odkazem na účelnost a ekonomii, vedle Karla Teigeho se takto vyjadřovali např. Jan E. Koula nebo Ladislav Žák. Naopak Pavel Janák a Bohumil Hybšman obviňovali funkcionalisty z materialismu a utilitarismu. Dle Karla Teigeho neměla být nová architektura na rozdíl o té historické umělecká, s čímž ovšem polemizovali Jaromír Krejcar, Karel Honzík nebo Vít Obrtel. Teigeho architektonické kritiky se začaly spojovat se společenskou kritikou kapitalismu.

Časopisy *Stavba*, *Stavitel* a *Styl* se v roce 1938 sloučily do časopisu *Architektura ČSR*, v letech 1942 až 1946 pozastaveného. V padesátých letech, éře socialistického realismu, publikoval titul nové stavby nebo projekty, kde díla kromě autorských zpráv doprovázely kritiky architektů či teoretiků. V té době mohlo mít ideologicky zabarvené hodnocení, sledující podobu s funkcionalistickou či západní tvorbou, přímý vliv na profesní osud architektů. Od roku 1955 vychází čtrnáctideník *Československý architekt*, původně v novinové formě s mnoha publicistickými útvary. Debata o architektuře se rozšiřovala do uměleckých a kulturních časopisů, např. *Literárních novin* či *Výtvarné práce*, do níž psal třeba Dalibor Veselý, po Karlu Teigovi druhý nejvýznamnější český historik a teoretik architektury 20. století. Po roce 1968 kriticky publikovali např. Jana a Jiří Ševčíkovi či Benjamin Fragner.

23 ŠVÁCHA, Rostislav, O české kritice architektury, *Stavba*, XIV, 2007, 5, 37–42

Po roce 1989 byla opět možnost psát svobodně a necenzurovaně, k titulu *Architekt* přeměněném na objemný časopisecký formát přibýly časopisy *Zlatý řez*, *Fórum architektury a stavitelství*, *Stavba* a *Era21*. Architekti se většinou přiklonili ke zvyklostem z 19. a první poloviny 20. století a byli ochotni psát kriticky o práci svých kolegů. Přesto začaly převažovat texty několika historiků a teoretiků architektury, jimž bylo vytýkáno mocenské propojení s architekturou i malá kritičnost. Největší problém představoval nedostatek píšících autorů, jež zčásti řešili kritici z ciziny, např. Luis Marques, Jan Tabor nebo Monika Mitášová. Okruh se postupně rozrůstal. Zároveň minimalismus a neofunkcionalismus doplnily proudy jako biomorfismus či neodekonstruktivismus, což vytvořilo další pole pro kritiku.

Oprávněné výtky směřující k chybám mohou architekta vést ke zlepšení v dalších návrzích, přesto hlavním smyslem kritiky zůstává boj mezi názorovými stranami. Kritik by dle Šváchy měl však rozlišovat i v rámci jednoho směru a navíc by měl podnítit čtenáře k přemýšlení a kvalitní debatě o architektuře.

Časopisy *Architekt/Architect+*, *Stavba* a *Era21*

Jako zdroj recenzí rodinných domů slouží tři zavedené, dobře dostupné a v profesní komunitě respektované architektonické časopisy, které recenze představených staveb publikují.²⁴ Tento výběr je rovněž hlavním zdrojem textů pro reflexi architektonické kritiky v první části práce. Jedná se o časopisy *Architekt* včetně jeho nástupce *Architect+*, *Stavba* a *Era21*. Časové období pokrývá třicetiletou existenci samostatného Česka, tj. 1993–2022.

Tradiční, v Praze vycházející časopis *Architekt* patří Obci architektů, který navazuje na poválečný titul *Československý architekt*, je od roku 1994 čtrnáctideníkem v podobě černobílých a následně barevných novin, roku 1996 se formát mění na časopisový. Roku 1999 se z titulu stává měsíčník. Publikování recenzí, diskuzí a polemik bylo po celou dobu jedním z podstatných rysů periodika. Po dlouholetém šéfredaktorovi a od roku 2001 rovněž vydavateli Jiřím Horském a jeho převážně finančních neshodách s Obcí architektů²⁵ nastupuje v září roku 2005 nová redakce (do roku 2006 zahrnující i autora této práce) pod vedením Julia Macháčka, který později přebírá rovněž vydávání. Od roku 2010 vychází titul dvouměsíčně. V roce 2015 kvůli sporům mezi Obcí architektů a vydavatelem časopis zaniká²⁶, nicméně Julius Macháček vede od roku 2016 časopis *Architect+*, který lze, i přes odlišného vydavatele v podobě soukromé společnosti, pokládat za nástupce tradičního titulu *Architekt*. Časopis *Architect+*, již pod jiným vedením, dnes vychází šestkrát ročně a v publikování recenzí pokračuje.

Časopis *Stavba* vychází v Praze od roku 1994, původně šestkrát ročně, od roku 2011 čtyřikrát ročně s výjimkou zvláštních vydání. Titul se stabilním zázemím velké vydavatelské společnosti se zabývá tematikou bydlení včetně rodinných domů soustavně a dlouhodobě, recenze publikuje pravidelně. V posledních několika letech často přináší i souhrnná hodnocení několika staveb shodných autorů nebo typů.

Brněnský časopis *Era21*, pravidelně vycházející od roku 2001 šestkrát ročně, se z původního zaměření na ekologicky ohleduplné stavění proměňuje na převážně teoretický časopis s tematickými čísly²⁷. S výjimkou několika počátečních let není publikování recenzí na prezentované stavby po dlouhou dobu záměrem redakce, pravidelněji se hodnotící texty znovu objevují až po roce 2014.

24 Nejvýznamnějšími architektonickými časopisy, které recenze nepublikují, jsou dnes tituly *Zlatý řez* a *Intro*.

25 HAMAN, Oleg a další, Na téma časopis *Architekt*. Diskuse nad budoucností měsíčníku, *Architekt*, LI, 2005, 5, 53

26 MACHÁČEK, Julius, Časopis *Architekt* – co se děje?, *Archiweb.cz*, dostupné na www.archiweb.cz/n/home/casopis-architekt-co-se-deje (citováno 23. 12. 2021)

27 Nejedná se o krátkodobou aktivitu. Diskuze šéfredaktorů časopisu ERA21, *Era21*, XX, 2020, 4, 14–16

cíl výzkumu

Hlavním cílem práce je zhodnotit kritickou roli tuzemských architektonických časopisů, porovnat ji se situací v zahraničí a popsat hlavní problémy recenzí. Smyslem analytické části je na příkladu rodinných domů zjistit, jak časopisy a jejich recenzenti posuzují a čtenářům zprostředkovávají kvalitu publikovaných staveb, a to včetně návrhu typologie textů. Práce má také popsat hlavní souvislosti a problémy, které kritiku provázejí, přiblížit jejich vliv na obsah vybraných recenzí a naznačit možná řešení i směr dalšího výzkumu.

Práce je založena na zkoumání písemných pramenů, tedy textů publikovaných především ve vybraných architektonických časopisech, ale také v dalších profesních periodikách. Samotný výzkum sestává z několika navazujících částí:

Problémy architektonické kritiky

První část práce zkoumá, jak samotné časopisy popisují a hodnotí kritiku. Podle diskusí, polemik, anket a jiných tematických příspěvků jsou definovány souvislosti a problémy, které recenzování staveb v architektonických časopisech provázejí.

Kvalita rodinných domů

Pro hodnocení obsahu vybraných recenzí je užitečné popsat a poté srovnat, jak architektonické časopisy prezentují kvalitu rodinných domů v diskusích, rozhovorech a jiných obecných textech. Zařazeny jsou rovněž tematické knihy, jež časopisy představují.

Recenze rodinných domů

Bližšímu zkoumání recenzí novostaveb rodinných domů předchází jejich shrnutí do parafrází, a to včetně publikovaných reakcí a poznámek. Na základě obecných problémů kritiky jsou následně stanoveny hypotézy, k ověření jejich platnosti slouží několik výzkumných otázek a kvantitativní obsahová analýza²⁸. Poté je navržena typologie textů²⁹ a statisticky vyhodnocen jejich výskyt, dle dekád a také kvalifikace autorů.

Hlavní problémy recenzí

V závěrečné části práce je obsah recenzí vztažen s popsanými obecnými otázkám architektonické kritiky. K identifikaci hlavních problémů posuzovaných textů slouží kromě jejich obsahu a zdrojů z první části rovněž další ohlasy a polemiky související s publikováním a hodnocením architektury.

²⁸ SCHULZ, Winfried, REIFOVÁ Irena a kol. *Analýza obsahu mediálních sdělení*. Praha: Karolinum, 2004. ISBN 80-246-0827-8.

²⁹ HENDL, Jan, *Kvalitativní výzkum. Základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2, 212–213

problémy architektonické kritiky

Nářky nad chudobou architektonické kritiky v českých zemích se už opakují nejméně padesát let.

Rostislav Švácha³⁰

Odborné hodnocení, kritika a popis problémů jsou jednou z hlavních úloh specializovaných periodik v nejrůznějších oblastech – od umění a kultury přes vědu a techniku až po konkrétní produkty. Architektonické časopisy nejsou výjimkou a recenze prezentovaných staveb většinou publikují, zároveň ovšem reflektují i samotnou kritiku a její úroveň.

Šéfredaktor časopisu *Architekt* Jiří Horský ve svém úvodním slově v roce 1998 píše: „*Tím nechci tvrdit, že bychom nechtěli leccos zlepšit, například úroveň kritiky. Skutečných osobností tohoto náročného publicistického žánru však stále je, a asi bude nedostatek.*“³¹ Podobnou poznámku na stejném místě časopisu uvádí rovněž o dva roky později, u příležitosti vyhlášení Ceny Raymonda Rehnicera o nejlepší kritický text.³²

Pochybnosti o úrovni, smyslu či dokonce samotné existenci architektonické kritiky opakovaně zaznívají v mnoha dalších článcích³³, diskusích a polemikách, v monotematických číslech časopisů *Stavba*³⁴ a *Era21*³⁵ a i v jiných oborových periodikách³⁶.

Publikované názory opakovaně zmiňují několik základních problémů kritiky, zejména její neukotvenost; ve stručné a přehledné formě je uvádí novinářka a kritička Karolína Jirkalová,³⁷ podle které kritika architektury z všeobjímající podstaty oboru patří

³⁰ ŠVÁCHA, Rostislav, O kritice, *Česká komora architektů. Ročenka 1997/1998*, 22–27

³¹ HORSKÝ, Jiří, Slovo šéfredaktora, *Architekt*, XLIV, 1998, 1–2, 2

³² HORSKÝ, Jiří, Editorial, *Architekt*, XLVI, 2000, 1, 2

³³ HORSKÝ, Jiří, Kam kráčí svět architektonických časopisů. Setkání ve Francii, *Architekt*, XLV, 1999, 11, 62

³⁴ Kritika architektury, *Stavba*, XIV, 2007, 5

³⁵ Podoby kritiky, *Era21*, XVII, 2017, 1

³⁶ OTTA: Kritika architektury, *Bulletin ČKA*, XXIV, 2017, 1, 17–18

³⁷ JIRKALOVÁ, Karolína, Do vlastních řad, *Era21*, XVII, 2017, 1, 24–25

především do deníků a společensko-politických časopisů, jako je tomu v anglosaských zemích. V Česku pro to však nebývají podmínky a ani není jasné, kam profesi zařadit – nejčastěji jde o „lifestyle“ a bydlení. O kritiky architektury na plný úvazek obecná média nestojí, za běžné honoráře navíc dlouhodobě pracovat nelze. Problémem odborného tisku je pak závislost na vztazích s architekty coby dodavateli obsahu, a rovněž plejáda autorů – architektů, historiků a teoretiků – pro něž ovšem nejde o hlavní náplň práce. To souvisí i s náročností psaní o architektuře a absenci teoreticky-kritického zaměření na tuzemských vysokých školách. Na důležitosti kritiky pro obor se dle Jirkalové sice všichni shodneme, ale vzhledem ke krizi tištěných médií po nástupu těch digitálních, a zejména pak kvůli citlivosti negativního hodnocení v malé profesní komunitě se textová architektonická kritika příliš rozvíjet nemůže.

O profesním zázemí kritiků opakovaně píše také historik architektury a zároveň nejvlivnější polistopadový kritik Rostislav Švácha, který jednoznačně prohlašuje, že ačkoliv „*čeští architekti trpí hluboce zakořeněným předsudkem, že to za ně má dělat někdo jiný,*“³⁸ měli by se ke kritickému psaní vrátit. „*S jedinou výjimkou Karla Teigehe – ale ani on nebyl profesionální kritik! – se v nejlepších dobách české architektury zabývali kritickou činností tvůrčí architekti, a dařilo se jim to velmi dobře.*“³⁹

Dle ohlasů kritiků, architektů, redaktorů i čtenářů převažují v našich architektonických časopisech kunsthistoricky a obecně humanitně zaměřené texty, které odpovídají profesi autorů, a právě takové recenze jsou předmětem polemiky mezi historikem umění Pavlem Škrancem^{40 41} a právě Rostislavem Šváchou.⁴² Pavel Škranc píše o absenci teorie a sebeuspokojícím ghettu, v němž loajální teoretici pouze vykládají práce svých oblíbených autorů. Chybí objektivní a věcné pojmenování i hodnocení, o chybách se nepíše. Vágní metafory a nesrozumitelný, esoterický jazyk recenzentů posouvají současnou architekturu do pozice podobné výtvarnému umění, což si ale obor vzhledem ke své podstatě, nákladnosti a vlivu na každodenní život nemůže dovolit. Rostislav Švácha oponuje tím, že neporozumění mezi širokým publikem a soudobou architekturou již existuje coby celosvětový problém a že sám raději píše o podařených stavbách, aby se „*vážných tvůrců*“ v beztak již těžké pozici nedotýkal. Zpochybňované jazykové prostředky označuje za poetickou nadsázku.

Ke Šváchově roli se deseti lete poté vyjadřuje architekt a propagátor architektury Adam Gebrian: „*Například podle mě není možné od skvělého historika, překladatele a propagátora české architektury Rostislava Šváchy očekávat i kritiku a teorii. Myslím si, že z tohoto nesprávného očekávání vzniká spousta naprosto nešťastných nedorozumění.*“⁴³

Diskuse a polemiky o architektonické kritice v časopisu *Architekt* před koncem tisíciletí pokračují i dalšími příspěvky. Podle estetika Josefa Holečka⁴⁴ chybějí texty

38 ŠVÁCHA, Rostislav, O kritice, *Česká komora architektů. Ročenka 1997/1998*, 22–27

39 tamtéž

40 ŠKRANC, Pavel, Kritika a teorie jako luxus?, *Architekt*, XLIV, 1998, 17–18, 10–11

41 ŠKRANC, Pavel, Kritika poezíí a obdivem?, *Architekt*, XLIV, 1998, 23, 13

42 ŠVÁCHA, Rostislav, Polemika s panem Škrancem, *Architekt*, XLIV, 1998, 20, 12–13

43 GEBRIAN, Adam, *Stavba*, XIV, 2007, 5, 46–47

44 HOLEČEK, Josef, Uzavřený svět, *Architekt*, XLV, 1999, 1, 74–76

s hlubším vhledem a kritika klade přílišný důraz na kunsthistorii ovlivněný popis a interpretaci architektonického jazyka. Navíc ve snaze neublížit, dědictví totality, projevuje přehnaný respekt k tvůrcům a zdržuje se hodnotových soudů, i proto, že uzavřený a selektivní svět architektonických časopisů špatné stavby pomíjí. Kritika by podle Holečka měla požadovat, aby architektura byla dostupná a napojená na prožívané hodnoty.

Architekt a pedagog Petr Urlich⁴⁵ popisuje různé teoretické rámce, od modernismu Sigfrieda Giedona přes postmodernismus Charlese Jenckse až po fenomenologii Christiana Norberga-Schulze. Zároveň ovšem dodává, že pro kritiku či interpretaci je třeba teorie kombinovat a upozorňuje, že zcela banální hodnocení základních kompozičních kategorií či typologie a samotného fungování objektu se v mnoha případech z kritiky vytrácí.

V následujícím roce debatuje s Rostislavem Šváchou a Josefem Holečkem u kulatého stolu časopisu *Architekt* o architektonické kritice 90. let ještě výtvarný kritik Marek Pokorný a historik umění Jiří Ševčík.⁴⁶ Tématy rozhovoru jsou např. rozdíl mezi rolí kritika a interpreta, kvalita běžné architektonické produkce oproti výběru v časopisech a rovněž, styl a srozumitelnost publikované a oceňované tvorby nebo vliv samotných recenzí na architektury i širší veřejnost.

Výrazně obsáhlejší a profesně pestřejší spektrum pohledů na kritiku architektury přináší o sedm let později monotematické číslo časopisu *Stavba*.⁴⁷ Svůj pohled na základě mnoha redakčních otázek seskupených do šesti tematických okruhů postupně vyslovují kritici (resp. teoretici) Vladimír Czumalo, Karel Doležel, Monika Mitášová, Radomíra Sedláková, Martin Strakoš, Ondřej Beneš a Oldřich Ševčík a také Marian Zervan. Za architektury se k tématu vyjadřují Adam Gebrian, Igor Kovačević, David Kraus, Michal Kuzemský, Jakub F. Novák, Petr Pelčák, Josef Pleskot, Alexandr Skalický a Alena Šrámková. Tuzemskou část názorů doplňují redaktoři Josef Chuchma a Milena Sršňová. Přestože v dílčích otázkách se výpovědi odlišují, respondenti se víceméně shodují na popisném, výkladovém a reklamním charakteru recenzí, absenci hodnocení a nepříjatelnosti hodnocení negativního, nesrozumitelnosti teoreticky a příliš intelektuálně zaměřených textů, nedostatku samotné teorie či pomíjení uživatelského pohledu na stavby – ale rovněž na důležitosti a významu kritiky.

45 URLICH, Petr, Příspěvek k možnostem stratifikace české kritiky, *Architekt*, XLV, 1999, 2, 71–72

46 VÁŇA, Radek, HORSKÝ, Jiří, Kulatý stůl architekta. Architektonická kritika 90. let, *Architekt*, XLVI, 2000, 1, 65–69

47 Kritika architektury, *Stavba*, XIV, 2007, 5

Vztah kritiky a teorie

Nejen ve zmíněném, monotematickém čísle časopisu *Stavba* bývá kritika architektury spojována s její teorií. Opakovaně, zejména v první dekádě zkoumaného období, zaznívají v odborných titulech stesky na nedostupnost základních teoretických textů ze světa, jíž je připisována i nízká kvalita kritiky. Situace se však s lety zlepšuje. Vedle překladů uveřejňovaných přímo v architektonických časopisech a již uvedených zdrojů můžeme připomenout především tři navazující teoretické sborníky^{48 49 50} a rozsáhlou antologií architektury psaných textů⁵¹ z nakladatelství Zlatý řez.

Přestože Rostislav Švácha ve svém úvodním textu,⁵² v němž uvádí i další zdroje teoretických textů v češtině, píše o jistém přeceňování teorie, jíž přičítá spíše dodatečnou reflexi staveb než podněcování vývoje architektury, podle filozofa Oldřicha Ševčíka a architekta a teoretika Ondřeje Beneše^{53 54} je však role fundamentální, neoperativní architektonické teorie nezastupitelná a to jak pro kritiku, tak pro invenci a domýšlení principů/konceptů v architektonické praxi.

Pohled na architekturu i její hodnocení jako na něco odvozeného z teorie, která je přístupná pouze zasvěceným, ovšem odmítá stěžejní osobnost oboru Ada Louise Huxtable.⁵⁵ Kritik má naopak vyjasňovat, odhalovat a uvádět často prázdná a spekulativní tvrzení architektů nebo teoretiků na pravou míru. Podobně se vyjadřuje i architektka a kritička Radomíra Sedláková: „*Vztah kritiky a teorie je vztahem dvou samostatných oborů. Jeden vychází z druhého, ale jeden neznamená totéž, co druhý. Myslím, že se to u nás dost směšuje. Dokonce někdy i plete.*“⁵⁶ Na žánrové směšování teoretického, historického a estetického přístupu se skupinovou, generační nebo směrovou kritikou upozorňuje rovněž architektka a teoretička architektury Monika Mitášová.⁵⁷ Podle teoretika Mariana Zervana⁵⁸ k prolínání kritiky a teorie přispívá i samotný pojem *criticism*, který v anglosaském prostředí našemu chápání teorie odpovídá, zatímco v českém a slovenském kontextu se naopak za teoretika označuje prakticky každý, kdo o architektuře píše.

48 TICHÁ, Jana (ed.), *Architektura na prahu informačního věku. Texty o moderní a současné architektuře*. Praha: Zlatý řez, 2001. ISBN 80-902810-1-X

49 TICHÁ, Jana (ed.), *Architektura v informačním věku. Texty o moderní a současné architektuře II*. Praha: Zlatý řez, 2006. ISBN 80-902810-8-7

50 TICHÁ, Jana (ed.), *Architektura: tělo nebo obraz? Texty o moderní a současné architektuře III*. Praha: Zlatý řez, 2013. ISBN 978-80-903826-1-9

51 ŠVÁCHA, Rostislav, SRŠŇOVÁ, Milena, TICHÁ, Jana (eds.), *Euroamerické architektonické myšlení 1936–2011*. Praha: Zlatý řez, 2018. ISBN 978-80-88033-03-5

52 ŠVÁCHA, Rostislav, Jaké ideje jsou za formami? Antologie euroamerického architektonického myšlení, tamtéž, 10–36

53 BENEŠ, Ondřej, ŠEVČÍK, Oldřich, Tři poznámky k architektonické kritice a teorii, *Stavba*, XIV, 2007, 5, 31–32

54 BENEŠ, Ondřej, ŠEVČÍK, Oldřich, O významu „nepříruční teorie“ pro architektury čili „časy se mění“ i v české architektonické teorii, *Era21*, VII, 2007, 66–69

55 HUXTABLE, Ada Louise, Architecture Criticism, *Proceedings of the American Philosophical Society*, 134, 1990, 4, 461–464

56 SEDLÁKOVÁ, Radomíra, Spíš jen pár poznámek ..., *Stavba*, XIV, 2007, 5, 28–30

57 MITÁŠOVÁ, Monika, Co je to kritika a jak se liší od architektonické teorie?, tamtéž, 27–28

58 ZERVAN, Marian, Svetý teórie a kritiky architektúry dnes (pokus o metateoretickú topografiu), tamtéž, 73–76

Kritika výběrem

I v době digitálních médií si tištěné časopisy uchovávají svůj význam a výjimečný status. Na rozdíl od nekonečného prostoru webových stránek a aplikací je počet stran omezený, exkluzivní. Spolu s hmatatelnou podstatou tištěného média vytváří právě limitovaný prostor jejich prestiž coby záznamu doby. S tím souvisí i výběrový charakter architektonických periodik. Zatímco časopisy z jiných oborů mohou hodnotit téměř všechna relevantní díla (např. filmové premiéry, hudební alba) nebo produkty na trhu, případně průběžně sledovat zavedené umělce a instituce (galerie, divadla, nakladatelství), architektonická periodika vybírají z desetitisíců staveb. Počet realizací s dostatečnou kvalitou je sice o dva řády nižší, přesto je redakční volba projektů zásadní. Kromě předpokládaného názoru redakce, že se jedná o mimořádně zdařilé návrhy, ovšem nejsou přesná kritéria a důvody pro publikování konkrétních staveb čtenářům známa.

Přestože zástupci časopisu *Era21*⁵⁹ zmiňují výběr staveb se zapojením redakční rady, v běžném redakčním provozu lze předpokládat (a osobní zkušenost autora této práce tomu odpovídá) individuální rozhodování šéfredaktora nebo jeho několika málo kolegů. S výjimkou staveb oceněných v soutěžních přehlídkách tedy jde o volbu redakce, založenou především na dojmech z fotografií. Zřejmě existuje několik hledisek pro výběr. První představuje jméno autorů. Jakmile svoji realizaci zašle architekt/ateliér, který si opakovaným publikováním či oceňováním své práce již vydobyl renomé, je zařazení do časopisu velmi pravděpodobné. Jednak bývá jméno pro redakci určitou zárukou vysoké kvality návrhu, jednak dokážou takoví architekti a jejich zástupci poskytnout kvalitní výkresy, fotografie a texty. U zavedených autorů by navíc časopis měl sledovat vývoj jejich tvorby. Roli sehrává i konkurenční boj mezi tituly, při odmítnutí mohou stavbu publikovat jinde a redakce riskuje ztrátu daného architekta. Zavedené jméno tvůrce zvyšuje šanci na publikování realizace i čtenářský zájem, ovšem zároveň znamená složitější situaci pro kritiku. Další důvod k výběru představuje styl stavby. Pokud je architektura pokládána za dobrou, vyznačuje se určitými formami, materiály, prvky a detaily – což ovšem funguje i opačně. Redakci proto může stačit, že stavba jako nadprůměrná vypadá, aniž by musela hlouběji zkoumat a posuzovat další vlastnosti návrhu. S výtvarným působením objektu úzce souvisí také originalita/extravagance, pokládaná vzhledem k blízkosti architektury a výtvarného umění za přínos. Formální působení a osobitý autorský přístup bývají u výstředních staveb oceňovány a v případě oborově přijatelné estetiky, již lze ovšem poměrně snadno napodobit volbou určitých tvarů, materiálů a detailů, rovněž vedou k publikování objektu. Podle Jana Stempela se mediální ohlas v některých případech stává dokonce hlavním cílem architektonické práce, převyšujícím zájem o funkci a poslání stavby.⁶⁰ Časopisy pochopitelně mohou zájem o projekty přitahující pozornost a diskuse hájit rovněž svojí dokumentační rolí.

Uvedení v odborném tisku stavbu zařazuje mezi dobrou, „opravdovou“ architekturu, což vede např. kritiky Rostislava Švácha a Jiřího Holečka k tomu, že osmdesát či

⁵⁹ Nejedná se o krátkodobou aktivitu. Diskuze šéfredaktorů časopisu ERA21, *Era21*, XX, 2020, 4, 14–16

⁶⁰ STEMPEL, Ján, Co je dobrý dům? In: STEMPEL, Ján, 99 *domů*, Praha: Kant, 2016. ISBN 978-80-7437-078-6, 7–9

devadesát procent produkce ani architekturou nenazývají.⁶¹ Takto selektivnímu přístupu, zastávaném i mnoha dalšími autoritami, v jiné diskusi oponuje třeba Jiří Plos logickým tvrzením, že „každá stavba je architekturou.“⁶² Upírání označení architektura drtivě většině staveb můžeme považovat za formu profesního elitářství či eskapismu, který problémy s obecnou kvalitou výstavby (nejen) rodinných domů i urbanistickou podobou našich sídel spíše prohlubuje, než aby je řešil. Krom toho na spojitě kvalitativní škále nelze určit dělicí linii, před níž jeden dům architekturou ještě je, a dům sousední, velice podobný, již nikoliv. Razantní rozdíl mezi publikovanou architekturou a běžnou výstavbou tak vytváří především právě mediální selekce realizací. Vzniká tím obraz, který žitému dojmu z měst a krajiny neodpovídá.

Tak jako tak staví prezentace v architektonickém časopisu objekt do pozice dobrého příkladu/vzoru, v níž je další kritika obtížná – pokud by se tedy mělo jednat o kritiku negativní. Dům byl přece otištěn právě pro svoji nadprůměrnou kvalitu a/nebo renomé autora, jeho případné zpochybnění je problematické pro všechny zúčastněné: architekta, investora, redakci, čtenáře i samotného recenzenta. Negativní kritika by byla z jistého pohledu vlastně nespravedlivá, horší případy se přece do časopisu vůbec nedostaly. Tento základní, systémový problém shrnuje třeba šéfredaktor časopisu *Era21* Filip Landa: „Je těžké kritizovat nějakou stavbu při vědomí, že se stále jedná o nadprůměrnou architekturu, která převyšuje 99 % běžné stavební produkce v Česku.“⁶³

Právě výběrový charakter časopisů tedy představuje stěžejí překonatelný paradox architektonické kritiky. Redakčnímu přijetí nebo dokonce vyžádání domu k publikaci nepředchází důkladnější zkoumání jeho kvality, neboť tu má následně zhodnotit až recenze. Ovšem kritik, který je redakcí osloven, se již nemůže vyslovit zcela svobodně a nezávisle – tedy stejně, jako kdyby dům sám vybíral a posuzoval ještě před rozhodnutím o jeho prezentaci v časopisu (což by odpovídalo procesu peer review předcházejícímu publikování vědeckých článků). Pokud by totiž projekt z jakéhokoliv důvodu považoval za špatný, vykazující nějaké architektonické chyby nebo obsahující větší množství sporných prvků – a takový názor jednoznačně, bez dodatečného vyvažování a stylistického zmírňování, zformuloval – stavěl by redakci odborného časopisu do pozice někoho, kdo kvalitu architektury při výběru příliš posoudit nedokáže, a tím jistým způsobem zpochybnil její kompetentnost. Ovšem i pokud by redakce podobně nezávislý externí pohled umožnila či dokonce vítala, negativněji zabarvená recenze pravděpodobně narazí na odpor dotčeného architekta a celý případ vyústí ve stažení realizace nebo jinou formu sporu.

S prezentací i hodnocením domů v architektonických časopisech se pojí jejich dokumentace, která je vzhledem k povaze oborou i média především vizuální. Dominance zraku/obrazů při vnímání architektury představuje obecnější problém, jímž se zabývá např. Juhani Pallasmaa⁶⁴ nebo Steen Eiler Rasmussen.⁶⁵ I pokud

61 VÁŇA, Radek, HORSKÝ, Jiří, Kulatý stůl architekta. Architektonická kritika 90. let, *Architekt*, XLVI, 2000, 1, 65–69

62 PRAŽANOVÁ, Markéta, K diskusi při valné hromadě. Dobrá, či špatná?, *Architekt*, XLVII, 2001, 6, 68

63 Nejedná se o krátkodobou aktivitu. Diskuze šéfredaktorů časopisu ERA21, *Era21*, XX, 2020, 4, 14–16

64 PALLASMAA, Juhani, *Oči kůže. Architektura a smysly*. Zlín: Archa, 2012. ISBN 978-80-87545-10-2

65 RASMUSSEN, Steen Eiler, *Jak vnímat architekturu*. Praha: Academia, 2016. ISBN 978-80-200-2598-2

připustíme, že čtenáři věnují náležitou pozornost rovněž výkresům a textům, celkový dojem stále určují fotografie. Rychlou konzumaci působivých obrazů v soudobé, vizuálně zaměřené kultuře podporují i digitální média, resp. sociální sítě. Domy i stopy života v nich tedy v časopisech zprostředkovávají především velice estetizované, retušované a z více snímků skládané fotografie, jejichž výtvarný efekt překonává ten dokumentární. Z pohledu esteticky náročných architektů i čtenářů je touha po dokonalých snímcích pochopitelná, nicméně často významně zkresluje skutečnost. Kromě stylizace exteriérových i interiérových fotografií bývá problematické i (ne)zachycení okolí domu. Zejména architektonicky nekvalitní nebo od stavby výrazně odlišný kontext téměř není přenesen, objekt pak působí jako z prostředí vytržený solitér. Vztah domu k okolí, jednu ze základních vlastností návrhu, čtenář v takových případech může posoudit jen velice omezeně. Tímto problémem se ve svém projektu v rámci doktorského studia na FA ČVUT teoreticky i prakticky zabíral fotograf architektury Václav Šedý.⁶⁶

Kromě toho, že formální a vizuální efekty před jinými souvislostmi již v samotných návrzích často preferují i samotní architekti, přinášejí stylizované snímky architektury problém rovněž pro recenzenty. Jejich dojem z prohlídky domu se od fotografií značně liší, navíc problematické prvky návrhu nebo nelichotivé úhly pohledu snímky vybrané do časopisu samozřejmě nezachycují.

⁶⁶ ŠEDÝ, Václav, *Architektura a její kontext ve fotografii*, *Stavba*, XXIV, 2017, 1, 48–51

Závislé hodnocení

Architektonické časopisy díla nejen hodnotí, ale na rozdíl od jiných oborů je čtenářům zároveň zprostředkovávají. Zatímco např. u kulturního či spotřebního zboží, událostí nebo služeb jsou recenze především (ne)doporučením k návštěvě/nákupu, stavby v architektonických časopisech slouží jako ilustrační příklady a u většiny z nich se čtenářova osobní zkušenost nepředpokládá, resp. není vůbec možná – což platí právě pro rodinné domy. V jiných oborech také recenze nebo uživatelské testy vznikají – až na výjimky – bez jakéhokoliv kontaktu s autorem/výrobce. Naopak redakce architektonických časopisů jsou závislé nejen na souhlasu autorů (a investorů) s publikováním stavby, ale i na poskytnutí výkresové a textové dokumentace a často také fotografií. Jednání a vstřícnost architektů i majitelů vyžaduje rovněž nebytná prohlídka objektu. Domy tedy bývají hodnoceny za okolností připomínajících spíše vznik PR článků.

Konkrétní komunikace i potřebný dlouhodobě korektní vztah s architekty přináší další, ještě výraznější překážky pro možné negativní hodnocení. Autoři stavby nerozlišují mezi názorem redakce a jí najatého recenzenta, a ani prestiž spojená s výběrem díla do časopisu a jeho kritickým posuzováním v jejich očích nemírní dopad případných výhrad. Problém přibližuje např. architekt a kritik Karel Doležel: „*Po negativní kritice vám příště odmítnou architekti spolupráci a půjdou ke konkurenci, která je značná. I jemná kritika je autory vnímána jako negativní, protože může zviklat další investory.*“⁶⁷

Architekti tak třeba předem požadují/odmítají vybraného kritika nebo se mohou urazit a zakázat již připravenou publikaci stavby, což popisují i zástupci redakcí, mezi jinými bývalý šéfredaktor časopisu *Era21* Osamu Okamura: „*Před tiskem posíláme stránky autorům ke kontrole. Dříve jsme umísťovali recenze přímo k realizacím a posílali architektům kompletní náhled, ale stávalo se, že se jim recenze nelíbila a nechtěli, abychom projekt publikovali. Takže jsme se rozhodli, že recenze budou až na následujících stranách a oni to uvidí až jako celek, až když jim přijde časopis vytištěný. Opravdu to bylo takto vyhocené. Architekti berou prezentaci v časopise trochu jako marketing, což se ovšem střetává se záměrem přinášet nezávislou kritiku.*“⁶⁸ Tlaku architektů či inzerentů na redakce, nejčastěji v podobě stažení materiálu a případné hrozby právními kroky, se v nedávném příspěvku věnuje rovněž Rostislav Švácha, podle jehož názoru „*nejsme daleko od stavu, kdy naše architektonické časopisy budou tisknout pouze texty pochvalné a texty bez názoru.*“⁶⁹

Nezbytnost dobrých vztahů s architekty z pohledu redakcí vystihuje publicista (dnes šéfredaktor časopisu *Intro*) Martin Verner: „*A třetím vítaným produktem by mohl být časopis s názorem, kritický, a tak nejprogresivnější opinion maker. Otázkou je, zda by po devíti měsících měl ještě koho publikovat, neboť není váš kamarád ten, kdo o vás*

⁶⁷ DOLEŽEL, Karel, *Stavba*, XIV, 2007, 5, 25–26

⁶⁸ Nejedná se o krátkodobou aktivitu. Diskuze šéfredaktorů časopisu ERA21, *Era21*, XX, 2020, 4, 14–16

⁶⁹ ŠVÁCHA, Rostislav, Potřebuje architektura kritiku?, *Bulletin ČKA*, XXVII, 2020, 1, 14–15

*mluví nepřekně.*⁷⁰ Dopad hodnocení na architekty a následně na samotné recenzenty, potažmo redakce někdy časopisy zmírňují pořízením více kritik na stejnou stavbu.

Negativnímu vyznění recenze však často brání i běžná kolegiální kritizující – vědomí skutečnosti, že navrhnout, prosadit a zrealizovat nadprůměrnou stavbu je velice náročné. Problémem mohou být rovněž nepřiznané vazby mezi architektem a recenzentem, jež rovněž ohrožují základní princip kritiky – nezávislost. Obojí souvisí také s malou velikostí profesní komunity a skutečností, že kritici (jak architekti, tak zástupci jiných profesí) a autoři staveb se setkávají při mnoha jiných příležitostech, někdy musejí dokonce spolupracovat. Přestože zejména architekti mívají na práci svých kolegů jasné a silné názory, jejich neanonymnímu zveřejňování se z těchto důvodů až na výjimky vyhýbají.

Snadná není ani pozice samotných kritiků. Jde o náročnou činnost, se kterou autor veřejně spojuje své jméno, ale vzhledem k finančnímu ohodnocení nepřesahuje volnočasovou, v podstatě charitativní aktivitu. Když pomineme samotné odborné znalosti, nezbytné pro zhodnocení architektonických výkonů, a schopnosti napsat a v termínu dodat publikovatelný text, vyžaduje každé hodnocení minimálně několik hodin na prohlídku stavby, v závislosti na délce cesty, a přinejmenším stejný čas na samotné napsání recenze. Běžné honoráře pak vycházejí na méně než dvě stě korun za hodinu, za takových podmínek bývá obtížné recenzenta vůbec sehnat. Tomu odpovídá i neurčité redakční zadání, které často zní jen „*potřebujeme o domě něco napsat*“, a ve výsledku přispívá k neukotvenosti kritiky.

V prostředí, kde údajně kritizovat umí každý a podle Karla Čapka „*kritizovat – to znamená usvědčit autora, že to nedělá tak, jak bych to dělal já, kdybych to uměl,*“ se terčem reakce na kritiku místo názoru někdy stává jeho nositel. Praktikující architekt může být srovnáván s úspěchem svých publikovaných a renomovaných kolegů, nepraktikující obviňován z nezkušenosti a jinak vzdělaný recenzent z neznalosti, resp. úzce omezeného pohledu. Mimořádně náročná je zejména kritika prací architektů pokládaných za osobnosti, téměř nezpochybnitelné autority glorifikované v odborných, komerčních i obecných médiích.

70 VERNER, Martin, Architektura a média u kulatého stolu, *Architekt*, LII, 2006, 11, 85

kvalita rodinných domů

Pro zkoumaní obsahu recenzí byly zvoleny rodinné domy. Důvodem je především rozšíření a zároveň výlučná role těchto objektů. Rodinné domy jsou oblastí stavebnictví, v níž se očekávání a preference celé společnosti konfrontují s přístupem architektů i jejich profesních médií. Odlišnost představ o charakteru individuálního bydlení a kvalitě architektury mezi oborovou elitou a nejširší veřejností byla a je zcela zjevná, běžná výstavba rozhodně neodpovídá obrazu, který vytvářejí architektonické časopisy a další média publikující vybrané příklady. Ovšem i podoba katalogových projektů se v posledních třech dekadách proměňuje, od předimenzovaných a komplikovaných staveb s mnoha pseudohistorickými prvky po jednoduché bungalovy, jejichž velikost nezdědala odpovídá spíše bytu v zahradě a dostává stavbu rodinného domu na hranici smysluplnosti.⁷¹

S rozdílem mezi publikovanými domy a běžnou výstavbou souvisí především skutečnost, že architekti se podílejí na návrhu jen velice malé části objektů – což lze chápat jak jako příčinu, tak jako důsledek zmíněných odlišných představ o bydlení. Dlouhodobě se odhaduje, že architekti jsou angažováni v pouhých několika procentech novostaveb rodinných domů. Např. v knize *99 domů 2* uvádí Jan Jakub Tesař, že jiným způsobem u nás vzniká 95 procent staveb pro bydlení.⁷² Vliv výstavby rodinných domů na podobu našich sídel a krajiny i související environmentální problémy je přitom zásadní, v Česku podle ČSÚ v posledních desetiletích každoročně přibývá přibližně patnáct tisíc nových rodinných domů⁷³ a jejich stavebníci se s architekturou musejí nějak vypořádat. Na rozdíl od například od domů bytových, kde se osobní vkus uplatňuje v interiéru, a všech dalších staveb se tak velké množství lidí nevyhnutelně a jednorázově podílí na tvorbě životního prostředí, a to na dobu násobně překračující zbytek jejich života.

Rodinné domy jsou tedy obrazem architektury a její pozice ve společnosti, vzhledem k jejich individuální podstatě a osobní povaze a zároveň masovému rozšíření a spojení

⁷¹ PAVLOVÁ, Jana, Klasik. Obraz průměrného české rodinného domu, *Era21*, XVIII, 2018, 2, 18–19

⁷² TESAŘ, Jan Jakub Nestavět dům, ale tvořit domov. In: STEMPER, Ján, TESAŘ, Jan Jakub, PIŠTĚK, Petr, *99 domů 2*. Praha: Kant, 2016. ISBN 978-80-7437-207-0, 7

⁷³ Rodinných domů je u nás přes dva miliony, nejvíce ve středních Čechách, dostupné na www.czso.cz/csu/czso/rodinnych-domu-je-u-nas-pres-dva-miliony-nejvice-ve-strednich-cechach, (citováno 23. 12. 2022)

s životem značné části populace. Velice osobní záležitostí se stává tento typ staveb i pro jejich autory, jsou-li tedy na zpracování návrhu najati. „*Soukromý dům (vila) však stále představuje pro architekta téma nejpřitažlivější. Na rozdíl od autonomní veřejné zástavby reprezentuje individuální privátní vila tu nejdůvěrnější konfiguraci vztahů mezi klientem a architektem.*“⁷⁴ Výjimečným případem jsou pak domy, které si zahraniční i tuzemští architekti navrhovali sami pro sebe, a u nichž lze výjimečně najít i prostorové, materiálové či technologické experimenty.⁷⁵

Stavby oceňované odborníky vytvářejí v obecné rovině představu o smyslu a přínosu profese, která se následně šíří do povědomí dalších osob počínaje ostatními architekty a studenty – pro něž po absolvování školy, nebo ještě před ním, přestavuje individuální bydlení často první zakázku – přes jiné odborníky a novináře až po širokou veřejnost, k níž se publikované domy mohou dostat také prostřednictvím dalších, komerčních a obecných médií. Charakter, ale i hodnocení publikovaných rodinných domů se tedy stává nejsnáze uchopitelným vodítkem k tomu, co podle profesních autorit je dobrá architektura.

Zatímco ještě před dvěma dekádami se domy v komerčních časopisech s obsahem architektonických titulů svým stylem překrývaly spíše výjimečně, dnes bývají v magazínech o bydlení nebo lifestyleových přílohách novin a časopisů běžně publikovány stejné projekty jako v odborných časopisech, s nevelkým zpožděním nebo dokonce souběžně. Objevuje se tedy naléhavá otázka, v čem vlastně spočívá odbornost architektonických médií, když stejné fotografie i výkresy přináší rovněž časopisy komerční. Jednou ze základních odpovědí by mohla být právě kritická reflexe staveb.

Recenze jsou zároveň tím, co definuje vlastnosti kvalitní architektury a odhaluje, jak se na domy dívají odborníci. A čtenář, ať už je v roli architekta, studenta architektury, stavebníka rodinného domu nebo kohokoli dalšího, může svá očekávání či otázky porovnat s tím, co se v architektonickém časopisu dozví, nebo naopak nedozví. Povědomí o smyslu a přínosu profese tedy nevytvářejí pouze publikované stavby, ale i jejich kritická reflexe.

Před zkoumáním obsahu vybraných recenzí se pokusme vymezit základní hlediska a zjistit, jak o rodinných domech pojednávají další, obecné příspěvky v architektonických časopisech, ať už se týkají samotných staveb, nebo knih tomuto stavebnímu typu věnovaných. Tím dostaneme témata a kritéria, jejichž výskyt následně můžeme sledovat v textech hodnotících konkrétní stavby.

⁷⁴ MARQUES, Luis, Domov, místo nade všechna, *Architekt*, L, 2004, 2, 18–19

⁷⁵ LANDA, Filip, Architektův vlastní dům, *Era21*, XIV, 2014, 3, 24–27

Diskuse o rodinných domech

U kulatého stolu časopisu *Architekt* hovoří o rodinných domech sociální ekolog Bohuslav Blažek s architektky Jiřím Hůrkou, Milanem Körnerem, Janem Línkem a Jaroslavem Šafrem.⁷⁶ Obsahem debaty jsou zejména společenské, ekonomické a urbanistické souvislosti výstavby rodinných domů. U drtivě převažující, katalogové produkce kritizují diskutující její pokleslý a cizorodý styl, přestože nezamlčují, že na jejím vzniku se také podílejí architekti. Bohuslav Blažek pak v editorialech stejného časopisu⁷⁷ popisuje proměnu samotné rodiny a skutečnost, že prostorové a funkční uspořádání rodinného domu na tuto změnu nereaguje. Zejména rozpad tradičního modelu pospolitě, vícegenerační rodiny a individualizaci životního stylu jednotlivých členů často neúplných domácností staví rodinný dům do problematické role, jeho pojmenování a často ani architektonické řešení, jakkoliv esteticky kvalitní, neodpovídají realitě. Podobné problémy na stejném místě časopisu *Architekt* připomíná o sedm let později také architekt David Tichý.⁷⁸ Upozorňuje na skutečnost, že vzhledem k nejrůznějším typům soužití a jejich proměnlivosti v průběhu několika let představuje rodinný dům zavádějící pojem. Na tuto dynamiku nedokáže reagovat zejména dispozice, které často postrádají jednu ze základních vlastností moderní architektury – variabilitu a flexibilitu, resp. univerzálnost. Proměny rodiny ve vztahu k bydlení a otázku dostupnosti, a především udržitelnosti tradičního rodinného domu pro nukleární rodinu – a s ní související výzvy – obsáhle popisuje také sociolog Petr Kubala v časopisu *Era21*.⁷⁹

Dalšího kulatého stolu časopisu *Architekt* se účastní estetik Josef Holeček, historik architektury Jiří Škabrada a historik architektury Rostislav Švácha.⁸⁰ Tématem je otázka stavebních tradic a existence výstavby charakteristické pro venkovské prostředí a volnou krajinu včetně vlivu soudobých regulativů, zejména požadavku na centrální pozici rodinného domu na pozemku nebo na tvar střechy. Kromě nízké estetické kvality většiny novostaveb včetně pokleslého, historizujícího stylu nezůstává stranou ani kvalita pozemku a způsob, jakým na krajinu, terén a zahradu stavba reaguje. Soustředění se pouze na samotný dům je podle Šváchy dlouhodobou slabinou české moderní architektury. Souvisejícím tématem se ve stejném roce zabývá rovněž anketa časopisu *Stavba*, kde několik architektů odpovídá na otázku, zda může moderní rodinný dům mít šikmou střechu, resp. jak může moderní šikmá střecha vypadat.⁸¹ Markéta Cajthamlová, Svatopluk Sládeček, Jaromír Walter, Anna Kovářová, David Chmelař, David Kraus, David Wittasek a Jan Zelinka (Ateliér 38), Jiří Hejda, Michal Kuzemský a Jakub Kynčl mají na téma různé názory a zmiňují problematiku tradičního a moderního výrazu staveb, úředních regulativů, využitelnosti podkrovních prostor nebo technického řešení.

⁷⁶ Rodinný dům '96 očima architektů. Kulatý stůl, *Architekt*, XLII, 1996, 6–7, 9–11

⁷⁷ BLAŽEK, Bohuslav, Rodinný dům: ale pro koho?, *Architekt*, XLV, 1999, 6, 2

⁷⁸ TICHÝ, David, Rodinný dům, *Architekt*, LII, 2006, 12, 2

⁷⁹ KUBALA, Petr, Co oděv jednotlivci, to dům rodině?, *Era21*, XXII, 2022, 4, 22–25

⁸⁰ VÁŇA Radek, HORSKÝ Jiří, Kulatý stůl. O domu v krajině, tradici a novodobé produkci českého venkova, *Architekt*, XLVI, 2000, 6, 29–32

⁸¹ Střecha ano, či ne?, *Stavba*, VII, 2000, 3, 24–25

Kulatý stůl časopisu *Architekt* věnovaný rodinným domům nahrazuje recenze k sedmi publikovaným realizacím.⁸² Architekti Martin Sedlák a Karel Doležel a stavební inženýr Josef Šanda popisují společné znaky a rozdíly staveb. Architektonické řešení vidí jako reakci na kvalitu a velikost pozemku, s níž souvisí uzavřenost některých domů, tedy izolovanost od okolí. Zmiňují výhledy a velikost oken a dále rozměrové, materiálové a technické standardy včetně jejich závislosti na zkušenosti autorů a ekonomických možnostech stavebníků. Tématem jsou dále dispozice, dělení na veřejnou a soukromou část domu, přítomnost ústředního obytného prostoru a prostorová hierarchie. S tím souvisí míra výtvarné kultivace interiéru a skutečnost, že prostor a hmota jsou důležitější než materiálové a barevné řešení.

Výběr čtrnácti rodinných domů v časopisu *Stavba* provázený obsáhlými komentáři majitelů a stručným vyjádřením architektů rámuje redakční text Mileny Sršňové a Miroslava Preiningerové.⁸³ Autorky popisují, že se všemi klienty vedly obsáhlé rozhovory o vzniku domů a časově náročné spolupráci s architektem, což je sice vede k pochopení i pro volbu typových řešení, ovšem nikoliv pro jejich nízkou kvalitu. V závěru připouští, že vzdělaný teoretik architektury by možná domům něco vytkl, ale důležitá je především spokojenost klientů. Popisují rovněž zkušenosti stavebníků s volbou pozemků i samotných architektů a problémy s kvalitou dodavatelů. Z uvedených důvodů pokládají rodinný dům za možná nejtěžší typ zakázky pro všechny zúčastněné. V témže čísle časopisu píše architektka a redaktorka Věra Konečná o vztahu mezi životním stylem a dispozičním řešením, když srovnává současnou architekturu s formálně blízkým funkcionalismem.⁸⁴ Upozorňuje na skutečnost, že zatímco meziválečné rodinné neměly hlavní obytný prostor v úrovni terénu, dnes představuje přímé spojení se zahradou žádoucí komfort. Naopak od využití obtížně přístupné střechy coby terasy dnešní stavby upustily, s výjimkou návaznosti na obytnou místnost. Funkcionalistický „volný půdorys“ ve skutečnosti stále pevně určovat účel a velikost místností, s proměnou života nepočítal. Kuchyň bývala oddělena od obývacího pokoje, v současnosti se naopak stala jeho symbolickou a prestižní součástí. Dalším rozdílem je dnešní omezená velikost vstupních a komunikačních prostor a související snaha o efektivní a úsporný provoz. Následující pojednání stavebního inženýra Josefa Šandy⁸⁵ popisuje soudobé technické možnosti výstavby a jejich vliv na komfortní, energeticky úsporná, trvanlivá a dlouhodobě vyhovující řešení. Text přibližuje možnosti a vlastnosti nosných konstrukcí, izolací a všech dalších prvků, výrobků a technických zařízení pro realizaci rodinného domu. Autor definuje žádoucí soudobý technický standard, který ovšem dle jeho názoru novostavby nedosahují.

Představení devíti rodinných (a třech bytových) domů v časopisu *Stavba* uvádí historik architektury Rostislav Švácha textem o podílu klientů na vzniku rodinného domu, známém od počátků moderní architektury.⁸⁶ Připomíná myšlenku Franka Lloyda Wrighta, jenž architektovu práci a individuální styl přirovnával k malíři portrétů.

⁸² VINŠOVÁ, Hana, HORSKÝ Jiří, Cesta za současným rodinným domem, *Architekt*, XLVII, 2001, 3, 47–51

⁸³ SRŠŇOVÁ, Milena, PREININGEROVÁ, Miroslava, Jak vznikají rodinné domy, *Stavba*, IX, 2002, 3, 17–60

⁸⁴ KONEČNÁ, Věra, Odras společnosti v dispozičním řešení, *Stavba*, IX, 2002, 3, 61–63

⁸⁵ ŠANDA, Josef, Technické aspekty stavby krásných nových domů, *Stavba*, IX, 2002, 3, 63–64

⁸⁶ ŠVÁCHA, Rostislav, Rodinný dům jako dílo portrétisty a krajináře, *Stavba*, XII, 2005, 5, 28–30

Podobně na přelomu 19. a 20. století hovořil i Jan Kotěra. Meziválečná a poválečná moderna se však soustředila především na standard a typ. Publikované současné domy opět nesou individuální rukopis architektů, byť pomyslný portrét se týká celého rodinného života i jeho proměn v čase. Druhá část textu se, opět s malířskou paralelou, zabývá vlivem krajiny a jejího ideálu, jenž dnes souvisí i s otázkou památkové péče a často pseudobarokním či pseudofolkloristickým vkusem úředníků. Základní přístupy dnešních architektů k prostředí jsou dva: jeden regionalisticky usiluje o harmonický obraz krajiny, druhý v ní naopak strohou geometrickou formou vytváří kontrast. Vybrané stavby následně stručně komentuje stavební inženýr Jiří Mráz, což provází i obecnou poznámkou.⁸⁷ Stavby jsou oproti běžné, pokleslé produkci nadstandardní. Prvky některých domů by však měly respektovat klima, formálně použité konstruktivistické a minimalistické detaily mohou přinést problémy s údržbou a životností. Problémem jsou schodiště bez madel či zábradlí – jde o bezpečné komunikace, nikoliv o sochy.

Na tradici kulatých stolů navazuje i časopis *Architect+*, kde o rodinných domech hovoří šéfredaktor Matej Šišolák s autory publikovaných staveb.⁸⁸ Tereza Schneiderová, Markéta Veselá, Jan Šěpka a Jaroslav Wertig přibližují urbanistické souvislosti objektů a spolupráci s klienty, přestože osobně dávají přednost bydlení v bytě. Tématem se opět stává kvalita pozemku, v případě špatného okolí se domy obracejí do sebe a vytvářejí zajímavý vnitřek. Podstatný je střed dispozice a také výška prostor. Rodinný dům musí být řešením na míru, přinášejícím soukromí a bezpečí. Rodiny se atomizují, objekty se dnes často navrhuje pouze pro investovnou generaci. Stejný časopis pod dvou letech přináší další tematické číslo. Šéfredaktor Matej Šišolák píše o nedostatku originálních myšlenek, kdy se domy liší jen počtem dětí či netradičním koníčkem investorů. Světovost podle něj chybí, zejména u „tvorby na zelené louce“ s mála překážkami.⁸⁹ V úvodním textu k vybraným realizacím připomíná Imro Vaško⁹⁰ neudržitelnou polistopadovou satelitní výstavbu a nové výzvy v podobě ekologicky přijatelné architektury rodinných domů, jež naplní ideál dostupného bydlení v krajině.

⁸⁷ MRÁZ, Jiří, Dvanáct domů, *Stavba*, XII, 2005, 5, 31

⁸⁸ ŠIŠOLÁK, Matej, Rodinný dům dnes, *Architect+*, 21, 2020, 26–30

⁸⁹ ŠIŠOLÁK, Matej, Unifikace individuality, *Architect+*, 33, 2022, 1

⁹⁰ VAŠKO, Imro, Nové rodinné domy pro nové krizové milénium, *Architect+*, 33, 2022, 10–11

Knihy o rodinných domech

Rodinným domům v architektonických časopisech se věnují také příspěvky představující či recenzující monografie vycházející ze shodného odborného prostředí. Takové publikace obsahují velice podobný výběr realizací a s časopisy je spojují rovněž osoby autorů a redaktorů, případně vydavatele. Jedná se zejména o knihy *Domy 01. 20 českých rodinných domů, České bydlení – Domy. 77 rodinných domů z let 1989–2006* a řadu *99 domů 1–3*.

V časopisu *Architekt*⁹¹ je uvedena publikace kniha *Domy 01. 20 českých rodinných domů*⁹², kterou připravil jeho tehdejší vydavatel. Kniha s kontroverzní přílohou v podobě zkušební verze návrhového softwaru „pro celou rodinu“ přináší dvacet v časopisu publikovaných domů, doprovodné texty se věnují spolupráci architektů s investory nebo v té době počínajícímu tématu energeticky úsporného stavění.

Rovněž v časopisu *Architekt* recenzuje historik architektury Pavel Halík⁹³ monografii *České bydlení – Domy. 77 rodinných domů z let 1989–2006*⁹⁴ s úvodními texty architektky Ivany Čapkové a sociologa Jiřího Ryby. Kromě rozmanitosti výběru co do velikosti, formy a materiálu a důrazu na úpravu zahrad popisuje podstatu architektonické kvality domů, která odpovídá na život jednotlivých rodin. Přes rozdílný charakter a nákladnost jsou kvalitním domům společné moderní přístup architektů k řešení vnitřního organismu stavby a jejího vztahu k okolí, formální čistota a jasnost i prosvětlení. Všechny vnitřní i vnější prvky podílející se na podobě stavby mají logiku, hodnotu a váhu. Domy v knize dle Halíka charakterizuje jednotná architektonická kultura tkvící v pečlivém komponování a schopnost řešit nesčetné a složité problémy.

V samotné publikaci Ivana Čapková⁹⁵ obsáhle popisuje nejen historii a vlastnosti rodinných domů, ale i jejich základní formy, typologické a provozní souvislosti, např. žádoucí dělení dispozice na denní a noční resp. společné a soukromé zóny. Dále zdůrazňuje důležitost orientace jednotlivých místností ke světovým stranám, poté se podrobněji věnuje vybavení interiéru nábytkem včetně průkazu zařiditelnosti, např. postelím či ergonomicky vhodnému uspořádání kuchyňské linky, a popisuje i problematiku plošného standardu bytů/domů nebo provedení jejich hygienického zázemí. Podle Čapkové je zásadní nejen účelnost uspořádání a vybavení splňující požadavky každodenního života, což ilustruje mnoha detailními, praktickými příklady, ale i možnost bydlení přizpůsobit jak nárokům jednotlivých osob, tak s lety se proměňujícím požadavkům rodiny. Přestože je kniha v podstatě inspiračním výběrem kvalitních rodinných domů určeným široké veřejnosti, v této úvodní části přináší řadu typologických pravidel, znalostí a doporučení užitečných i pro praktikující architektky a samozřejmě rovněž pro studenty.

91 Domy 01. Katalog rodinných domů časopisu *Architekt*, *Architekt*, XLVIII, 2002, 9, 67

92 HORSKÝ, Jiří (ed.), *Domy 01. 20 českých rodinných domů*. Praha: J.H. & ARCHYS, 2002

93 HALÍK, Pavel, *České bydlení – Domy*, *Architekt*, LIII, 2007, 1–2, 106

94 ČAPKOVÁ, Ivana, RYBA, Jiří a kol., *Domy. 77 rodinných domů z let 1989–2006*. Praha: Prostor, 2006. ISBN 80-903257-9-3

95 tamtéž, 6–29

Další knihy představuje série *99 domů*, jejíž vznik iniciovali architekti Ján Stempel a Jan Jakub Tesař. První svazek *99 domů*⁹⁶ uvádí v časopisu *Architekt* autor Ján Stempel⁹⁷, článek je lehce upravenou verzí předmluvy. Upozorňuje na další úvodní, instruktážní texty a jako společnou vlastnost vybraných domů zmiňuje komplexnost řešení a odpovědnost autorů vůči klientům, okolnímu prostředí a budoucím generacím. Smyslem publikace je inspirovat investory ke spolupráci s odborníky. Knihu ve stejném časopisu recenzují Oldřich Ševčík a architekt Ondřej Beneš.⁹⁸ Přístup autora ke knize i vlastní praxi charakterizují pojetím architektury jako služby, jejímiž výsledky jsou věcné a střízlivé, přesto jedinečné domy. Připomínají, že dům má mít dobře promyšlenou dispozici, objem stavby a nízké provozní náklady, má naplňovat užité a estetické kvality (což je „významná, ale i snadno přecenitelná přidaná hodnota“) nebo má být prolínáním individuálně privátního i společného prostoru s přehledným a snadno zvládnutelným provozem. Text rovněž vítá různorodost vybraných domů a jejich charakter jako výsledek spolupráce konkrétních architektů s investory v daných podmínkách.

Ondřej Beneš, Oldřich Ševčík a s nimi architekt Jakub Heidler hodnotí knihy *99 domů* a *99 domů 2*⁹⁹ také v časopisu *Stavba*.¹⁰⁰ Popisují společenské okolnosti, samotný fenomén rodinného domu či nízkou kvalitu masové produkce. Táhne se po charakteru tuzemských projektů a citují Jána Stempele: „Dobrý dům využívá prostá řešení, přitom je jedinečný.“ Ondřej Beneš a Oldřich Ševčík recenzují v časopisu *Stavba*¹⁰¹ rovněž knihu *99 domů 3*,¹⁰² kde oceňují především její přínos k povědomí o tématu. Dále se zabývají obecnými podmínkami, společenskými souvislostmi a okolnostmi vzniku rodinných domů. Připomínají regionalismus jako protipól globalizace a taktéž svébytná řešení.

Spoluautor publikací *99 domů 2, 3* Jan Jakub Tesař se rodinným domům věnuje rovněž v časopisu *Architekt*¹⁰³, text tvoří úvod k postupně publikovaným rozhovorům s architekty. Zároveň přibližuje téma svého výzkumu – hledání tendencí v architektuře individuálního bydlení a zkoumání fenoménů jako sídlo, místo a motiv. O vlastnostech kvalitního rodinného domu, resp. dobrého architekta sám podrobněji píše v úvodním textu v samotné knize *99 domů 2*.¹⁰⁴ Kromě znalosti materiálů uvádí úsporný přístup k nákladům, možný podíl architekta na výběru pozemku, orientaci domu ke slunci nebo účelnou dispozici bez zbytečných chodeb a koutů.

Rozhovory s architekty otištěné v časopisu *Architekt* vydává Jan Jakub Tesař rovněž jako samostatnou publikaci.¹⁰⁵ Respondenti, jimiž jsou Alexandr Skalický, Markéta

⁹⁶ STEMPEL, Ján, *99 domů*, Praha: Kant, 2016. ISBN 978-80-7437-078-6

⁹⁷ STEMPEL, Ján, 99 (dobrých?) domů, *Architekt*, LVIII, 2012, 4, 135

⁹⁸ ŠEVČÍK, Oldřich, BENEŠ, Ondřej, Zamyšlení nad jednou velkou monografií, *Architekt*, LIX, 2013, 1, 126–127

⁹⁹ STEMPEL, Ján, TESAŘ, Jan Jakub, PIŠTĚK, Petr, *99 domů 2*. Praha: Kant, 2016. ISBN 978-80-7437-207-0

¹⁰⁰ BENEŠ, Ondřej, HEIDLER, Jakub, ŠEVČÍK, Oldřich, Chvála rodinného domu a jeho místa v české společnosti, *Stavba*, XXIV, 2017, 1, 8–9

¹⁰¹ BENEŠ, Ondřej, ŠEVČÍK, Oldřich, Rozvažování nad knihou „99 domů/3“, *Stavba*, XXVII, 2020, 4, 14–15

¹⁰² STEMPEL, Ján, TESAŘ, Jan Jakub, PIŠTĚK, Petr, *99 domů 3*. Praha: Kant, 2020. ISBN 978-80-7437-313-7

¹⁰³ TESAŘ, Jan Jakub, Architektura rodinného bydlení, *Architekt*, LIX, 2013, 4, 2+135

¹⁰⁴ TESAŘ, Jan Jakub, Nestavět dům, ale tvořit domov. In: STEMPEL, Ján, TESAŘ, Jan Jakub, PIŠTĚK, Petr, *99 domů 2*. Praha: Kant, 2016. ISBN 978-80-7437-207-0, 7

¹⁰⁵ TESAŘ, Jan Jakub, *O rodinných domech. Rozhovory s architekty*, Praha: ČVUT, 2014, ISBN 978-80-01-05560-1

Cajthamlová, Pavel Nasadil, Peter Lacko, Kamil Mrva, Zdeněk Fránek, Luděk Rýzner, Tomáš Hradečný, Jakub Kynčl a Dalibor Borák mluví o mnoha tématech a pochopitelně se dotýkají i toho, v čem spočívají důležité principy jejich práce – a tedy i kvalita rodinných domů. Alexandr Skalický hovoří o přiměřené velikosti stavby, univerzálnosti a účelnosti dispozic, vlastních návrzích typových domů, standardu vybavení, detailech a konstrukcích. Markéta Cajthamlová připomíná například kontext, odpovědnost k prostředkům klienta, pocity z materiálů a Pavel Nasadil důležitost půdorysu, prostory mezi exteriérem a interiérem, materiály či propojení se zahradou. Peter Lacko zmiňuje prefabrikaci, ale také přizpůsobení klientovi, Kamil Mrva lidovou i funkcionalistickou tradici, vztah domu k pozemku a místu, detail či spokojenost investora a Zdeněk Fránek uměleckou inspiraci, tvorbu prostoru nebo světlo. Luděk Rýzner pak hovoří o prostorovém, technickém a materiálovém řešení, Tomáš Hradečný o velikosti pozemků, kvalitě celku a krajině, odpovědném experimentování a recyklovatelnosti domů, Jakub Kynčl o vztahu domů k prostředí, standardu a požadavcích stavebníků i jim odpovídajícím dispozičním vazbám. Dalibora Boráka zajímá především udržitelnost výstavby včetně materiálového a technického řešení. Přestože se rozhovory dotýkají i architektonických tendencí, domácích i zahraničních inspirací nebo dalších otázek souvisejících s teorií architektury a stavitelství, je z nich patrné soustředění praktikujících architektů na konkrétní prostorové a materiálové provedení staveb ve vazbě na pozemek i stavební program – a od něj se odvíjející obytnost domů, tedy i spokojenost investorů.

Autor této práce coby spoluautor publikace *99 domů 2* spojuje její představení v časopisu *Architect+*¹⁰⁶ s popisem obecných otázek individuálního bydlení. Mezi ně patří např. silně individualizované pojetí domu na míru, jaké nemusí být přijatelné ani pro další generace, ani pro realitní trh. Další je vztah domu k pozemku a prostředí, tedy požadavek na maximální propojení se zahradou, a naopak izolaci od okolí. Vliv prostorového řešení na soukromí je zásadní i pro samotnou rodinu. Jde zejména o provozní vazby společenského prostoru a soukromých, ložnicových částí domu, případně možné rušivé dopady prostorového propojení více podlaží. Dále text připomíná dnes již samozřejmou nízkou energetickou náročnost, která se již neprojevuje jako materiálově a výrazově specifický styl, a také možnosti prefabrikované, systémové výstavby vyvíjené architektky. Kromě návrhu ovlivňuje kvalitu bydlení již volba pozemku, resp. urbanistické souvislosti a regulativy.

Další související a časopisech představené publikace *Sídelní kaše. Otázky k suburbánní výstavbě kolonií rodinných domů*¹⁰⁷ a *Můj dům, naše ulice. Individuální bydlení a jeho koordinovaná výstavba*¹⁰⁸ se zabývají právě plánováním, urbanismem a typologií, nikoli architekturou jednotlivých rodinných domů. Obě knihy však stále jasně ukazují, jak zásadní je pro kvalitu vystavěného prostředí jeho prostorové uspořádání, měřítko a vztahy – propojování a oddělování. Kvalitní výstavbu rodinných domů tedy podmiňuje právě plánování a dobrý urbanistický návrh celku, jehož

106 PIŠTĚK, Petr, 99 domů 2, *Architect+*, 2, 2016, 52–55

107 HNILÍČKA, Pavel, *Sídelní kaše. Otázky k suburbánní výstavbě kolonií rodinných domů*. Brno: Host, 2012. ISBN 978-80-7294-592-4

108 KOHOUT, Michal, ŠTÁFEK, František, TICHÝ, David, TITTL, Filip, *Můj dům, naše ulice. Individuální bydlení a jeho koordinovaná výstavba*. Praha: Zlatý řez, 2014. ISBN 978-80-87068-11-3

absenci nemohou napravit ani sebelepší návrhy samotných staveb. Podle Hniličky ovšem některé předpisy v praxi působí přímo proti svému smyslu, tj. vytváření kvalitního životního prostředí. Například požadavky na odstup stavby od hranice pozemku vedou zejména na malých parcelách k jejich znehodnocení, umístěním domu doprostřed zahrady vznikají nevyužitelné pruhy. Tradiční venkovská zástavba vymezení dvory nakládala s pozemky lépe, podobně jako městské řadové domy. Nové suburbánní oblasti však nemají charakter ani vesnice, ani města a spíše spojují nevýhody obojího. Řešením mohou být opomíjené atriové domy či řadová zástavba nebo další formy kompaktního bydlení (medium-density housing), které zajistí účelnější využití cenné, nenahraditelné plochy, ale také hustotu osídlení nezbytnou pro fungování služeb a veřejné dopravy. Koordinovaná, efektivní zástavba rodinného bydlení přitom není v rozporu s individuální architekturou jednotlivých domů, což ukazuje publikace Kohoutova kolektivu.

Kritéria architektonické kvality

Tematické příspěvky přibližují fenomén výstavby rodinných domů a kvalitu jejich architektury z mnoha různých hledisek, od obecných po konkrétní, od společenských přes uživatelská po technická.

Pokud jde o samotný architektonický návrh, popisují články i knihy o rodinných domech opakovaně to, co je viditelné a relativně snadno posuzovatelné, tedy styl a výtvarné řešení domu. Tvarové a materiálové pojetí exteriéru i interiéru vychází z představ stavebníka a architekta, neméně důležitá je však vazba stavby na místo – jak ve smyslu širšího okolí a veřejného prostranství, tak samotného pozemku. S tím úzce souvisí situování objektu na parcele a jeho orientace ke světovým stranám nebo výhledům. Obytné kvality domu pak závisejí především na prostorovém uspořádání interiéru včetně dělení na společenskou a soukromou, resp. denní a noční část a dalších funkčních a provozních vazbách, kvalita dispozice se vztahuje rovněž na řešení a zařízení jednotlivých místností.

Charakter pozemku, byť by již při jeho výběru byl angažován architekt, můžeme při hodnocení samotného domu považovat za vstupní faktor. Konstrukční řešení a materiálový i technický standard lze pak chápat především jako otázku finančních možností, priorit a nároků stavebníka, již může recenzent posuzovat omezeně, snad jen z pohledu uměřenosti k ostatním vlastnostem domu. Při správném provedení tedy technické řešení a úroveň vybavení představují samostatnou kategorii, do značné míry oddělitelnou od vlastního architektonického návrhu. Také zmíněné publikace uvádějí stavební materiály a technologie spíše jako výčet mnoha možností, která mají různé vlastnosti.

Výše uvedené obecné články o rodinných domech – zabývají-li se přímo se jejich architektonickým řešením – tedy popisují podstatu jeho kvality ve dvou základních složkách – jednak prostorové/provozní, jednak výtvarné/stylové. Stejná kritéria by tedy odborné tituly prostřednictvím recenzentů měly vyváženě uplatňovat i při hodnocení publikovaných domů – a proto jsou sledována i při následujícím zkoumání vybraných textů.

Pro obsahový rozbor byly z architektonických časopisů vybrány recenze rodinných domů, tedy staveb splňující definici dle příslušné vyhlášky: „*Rodinný dům je stavba pro bydlení, která svým stavebním uspořádáním odpovídá požadavkům na rodinné bydlení, a v níž je více než polovina podlahové plochy všech místností určena k bydlení. Rodinný dům může mít nejvýše tři samostatné byty, nejvýše dvě nadzemní a jedno podzemní podlaží a podkroví.*“¹⁰⁹

Výběr tvoří pouze rodinné domy domácích autorů stojící na českém území, samostatné a výjimečně řadové. Aby se recenzenti zabývali srovnatelnými vlastnostmi objektů, a nemuseli zvažovat třeba technické či památkářské otázky související se zachováním starších staveb, jsou do zkoumaného vzorku zařazeny pouze novostavby, nikoliv rekonstrukce, přestavby, dostavby apod. Zároveň jde o domy určené k trvalému bydlení, ve výběru tedy nejsou např. rekreační objekty, usedlosti nebo obytné ateliéry, a o projekty navržené pro individuálního investora, stranou tedy zůstávají rovněž developerské projekty ve formě souboru rodinných domů.

Zvolené omezení odpovídá pohledu ze stále časté pozice stavebníka nového rodinného domu, který má spolu s architektem největší prostor pro rozhodování o podobě stavby, a představu o architektonické kvalitě může získávat právě z publikovaných realizací a jejich hodnocení. Návrh novostavby bývá nejsrozumitelnějším příkladem pro inspiraci a posuzování rovněž pro praktikující architekty, studenty a další čtenáře.

Na počátku zvoleného období, až do přelomu tisíciletí, lze pozorovat nedostatek rodinných domů vhodných k publikování v architektonických časopisech, což sami recenzenti a další autoři textů vysvětlují svébytným vkusem naprosté většiny polistopadových stavebníků. V časopisech *Architekt* a *Stavba* proto byly zveřejňovány také studie. Zejména v případě renomovaných architektů (např. Josef Pleskot, Jan Línek, David Kraus, Petr Hájek) se proto stávalo, že stejný dům byl publikován nejprve jako studie, a po několika letech jako realizace. Podobný případ ovšem nacházíme i o dvacet let později, dům Chameleon Petra Hájka byl jako realizace v časopisu *Architekt* 1/2014, ale již v čísle 3/2013 se objevil jako studie (kterou otiskla rovněž

¹⁰⁹ Vyhláška č. 501/2006 Sb., o obecných požadavcích na využívání území, § 2

Stavba 2/2013). K příznakům doby patří také publikování rozestavěné hrubé stavby (domu navrženého Davidem Chmelařem) v časopisu *Stavba 3/2000*, objekty dokumentované pouze amatérskými exteriérovými snímky a výkresy nebo nezařízené interiéry a neupravené pozemky dokončovaných novostaveb.

Nejčastějším textem, který doplňuje fotografickou a výkresovou dokumentaci realizací zůstává autorská zpráva. Dalšími doprovodnými příspěvky, od nichž však rovněž nelze čekat nezávislé hodnocení rodinných domů, jsou např. rozhovory s architekty, investory či dodavateli, případně komentáře těchto zainteresovaných osob. Některé stavby hodnotí také ankety. Podle Mileny Sršňové¹¹⁰ připadala v roce 2007 v tuzemských časopisech jedna recenze na deset realizací, což bylo oproti devadesátým letům menší zastoupení kritiky.

Pro analýzu recenzí rodinných domů byly vybrány rozsáhlejší autorské texty, jež jsou jako recenze (výjimečně jako komentář) označeny, případně je jejich hodnotící úloha zjevná z kontextu, neboť se jedná o autorský, tedy neredakční článek. Vynechány byly krátké glosy, ankety a podobné příspěvky, jejichž povaha ani rozsah neumožňovaly podrobnější hodnocení architektonické kvality domů. V některých číslech časopisu *Stavba* recenze autorskou zprávu nahrazují, ve všech třech titulech se opakovaně vyskytují rovněž případy, kdy jeden dům hodnotí dva recenzenti.

Tímto způsobem vznikl výběr 105 textů¹¹¹ hodnotících rodinné domy¹¹², nejčastěji v rozsahu jedné časopisecké strany.

¹¹⁰ SRŠŇOVÁ, Milena, Média a kritika architektury, *Stavba*, XIV, 2007, 5, 58–59

¹¹¹ Jména lokalit a architektů byla pro přehlednost seznamu napříč časopisy sjednocena, případně doplněna.

¹¹² Používají-li recenzenti zažitý, avšak přesněji nedefinovaný pojem *vila*, je stejně jako další termíny zachován.

Architekt, Architect+ (58)

- 12/1995 Jiří Hůrka / Praha-Újezd nad Lesy
Rostislav Švácha, Raumplan pod obloukem, 3
- 18/1995 Josef Pleskot, Radek Lampa / Vrané nad Vltavou
Jan Šépka, 4
- 6–7/1996 Pavel Zvěřina / Praha-Troja
Rostislav Švácha, 16
- 16–17/1997 Filip Ziegler / Praha-Kyje
Josef Holeček, Dům jako malé zakázané město, 27
Jiří Kaloč / Vrbice
Josef Holeček, Architektura bez architekta, 30–31
Jiří T. Kotalík, Socha domu, 32–33
- 25–26/1997 Štefan Kováčik, Lenka Kováčiková-Dušková / okolí Prahy
Petr Němejc, Učitel a jeho žák, 24
- 3/1998 Marek Chalupa, David Chromník / Praha-Horní Měcholupy
Rostislav Švácha, Logická a racionalistická prvotina, 24
- 6/1999 Zdeněk Fránek / Hodonín
Rostislav Švácha, Dům v Rybářích, 21
Jan Javůrek / 4 × Praha, Dobřichovice
Josef Holeček, Pět domů Jana Javůrka, 30
Ladislav Lábus / Vonoklasy
Rostislav Švácha, Co je to vila, 37
- 11/1999 Jiří Střítecký, Martin Krupauer / Šestajovice
Karel Doležel, Antagonismus dvou světů, 31
Josef Šanda, Hledání technického standardu pro bydlení, 32–33
Roman Klein / Zahrada u Tišnova
Josef Holeček, Dům v zahradě, 37
- 12/1999 Lev Laueremann, Markéta Cajthamlová / Říčany
Martina Svobodová, Obrys jednoho domu, 83
- 6/2000 Tomáš Rusín, Ivan Wahla, Milena Kasalová / Moravské Knínice
Karel Doležel, Splynutí s krajinou, 16
Jaromír Walter / Tišnov
Karel Doležel, Rodinný dům s bazénem, 20
- 3/2001 Milan Rak, Iveta Raková, Libor Rydlo, Pavel Rydlo,
Alexandr Skalický / Kroměříž–Vážany
Petr Pelčák, Zahrada s dřevěným domem, 21
- 11/2001 Ivan Kroupa / Mukařov
Luis Marques, Podstata lokality – autonomie a svébytnost, 15
- 2/2002 Ladislav Lábus, Martin Matiska, Dagmar Prášilová / Roudnice nad Labem
Rostislav Švácha, Druhá Lábusova vila, 10
- 4/2002 Ivan Kroupa, Radka Exnerová / Vrané nad Vltavou
Jan Rosický, Kvádr na zelené hladině, 13
- 8/2002 Jan Línek / Býchory
Rostislav Švácha, Bumerang, 28

- Luděk Rýzner / Humpolec
Jakub F. Novák, Kořeny a plody, 37
- 8/2003 Alena Šrámková, Lukáš Ehl, Jan Hájek, Tomáš Koumar / Dolní Jirčany
Rostislav Švácha, Obyčejné/neobyčejné v Dolních Jirčanech, 21
 Markéta Cajthamlová, Šárka Sodomková / Praha-Velká Chuchle
Monika Mitášová, Je třeba nás politovat?, 29
- 11/2003 Miroslav Tomík / Staré Město
Jakub Potůček, Nautický minimalismus, 27
- 8/2004 David Chmelař / Hronov-Dřevíč
Alexandr Skalický, Vodojem nebo borůvka, 31
- 10/2004 Jan Línek / Praha-Modřany
Pavel Halík, Poetický princip, 33
 Aleš Burian, Gustav Křivinka / Liberec
Karel Doležel, Dvě vily v Liberci od brněnských architektů, 41
- 11/2004 Petr Hájek, Tomáš Hradečný, Jan Šépka / Beroun
Cyril Říha, Prostorová šachovnice, 16
 Zdeněk Fránek / Brno-Komín
Lukáš Beran, Moderní dům pro tradiční rodinu, 21
- 12/2004 Boris Redčenkov, Prokop Tomášek, Jaroslav Wertig / Cheb
Jakub F. Novák, 69
- 5/2005 Zdeněk Makovský, Daniel Makovský / Brno-Královo Pole
Jakub Potůček, Z nitra na povrch, 33
- 6–7/2005 Jan Jehlík / Přerov nad Labem
Jakub Potůček, Abstraktní objekt, 75
- 1–2/2006 Zdeněk Fránek / Brno-Štýřice
Jan Kratochvíl, K podstatě architektury, 13–14
- 8/2006 Jiří Špaček / Mladá Boleslav
Vladimír Czumalo, 46–47
- 12/2006 Ján Stempel / Vrané nad Vltavou
László Vincze, Black is Beautiful, 44
- 1/2008 Petr Malinský, Markéta Holnová / Praha-Kobylisy
Zdeněk Lukeš, Dům sběratele umění, 34
- 7/2008 Ján Studený, Martin Vojta / Černošice
Miro Hazucha, Taký krátký manuál, 16
Monika Mitášová, O-priet sa o stenu, 18–19
Michal Janata, Inverzní černošická pyramida (hranol), 20–21
Jan Kratochvíl, Bílá růže z Černošic, 22
- 8–9/2008 Luděk Rýzner / Severní Čechy
Michal Janata, Přechýlání skrýváním se, 22
- 11/2008 Stanislav Fiala / Zdiměřice
Michal Janata, Světelnou drapérií rozvlíknit dům, 18
 Michal Grošup / Zbraslav
Michal Janata, Zbraslavská křivka – mezi přímkou a kružnicí, 23
 Ladislav Lábus, Marek Nábělek / Nespeky
Michal Janata, Sázavské tusculum s enfiládou, 38

- 3/2009 Patrik Zamazal / Letohrad
Josef Šanda, Vlastní dům, 34
- 8–9/2009 Jakub Fišer, Simona Fišerová / Mnichovice-Myšlín
Jan Kratochvíl, Dotek dokonalosti, 58
- 11–12/2009 Petr Hájek, Tomáš Hradečný, Jan Šépka / Zdice-Černín
Lenka Dvořáková, 30
- 1/2011 Ján Stempel / Popovičky
Ondřej Beneš, Rodinné domy Jána Stempela, 27
- 3/2011 David Kraus / Jevany
Pavel Halík, Lesní víla, 14
- 3/2012 Ján Stempel, Jan Jakub Tesař / Rovina, Lety
László Vincze, Black and White, 58
- 10/2013 David Kopecký, Pavel Mejtský, Ján Studený / Mníšek pod Brdy
Jan Šépka, Šestiúhelník, 16
- 1/2014 Petr Hájek / Praha-Lipence
Adam Gebrian, 72
- 4–5/2014 Boris Redčenkov, Prokop Tomášek,
Jaroslav Wertig / Karlovy Vary-Stará Role
Adam Gebrian, Evoluce rodinného bydlení, 13
- 5/2017 Boris Redčenkov, Prokop Tomášek, Jaroslav Wertig / Posázaví
Petr Volf, Nad jezerem, 9
- 21/2020 Boris Redčenkov, Prokop Tomášek, Jaroslav Wertig / Borový háj
Petr Pištěk, Dům na domě, 51–52
Markéta Veselá / Brno-Královo Pole
Jan Kratochvíl, Rodinný dům u lesa, 68

Stavba (35)

- 3/2000 Lev Laueremann, Markéta Cajthamlová / Černošice, Říčany,
Praha-Horní Počernice
Rostislav Švácha, Tři odpovědi na situaci, 30
**Marie Platovská, Tři rodinné domy Lva Laueremanna
a Markéty Cajthamlové, 35**
Michal Kuzemský, Ivan Kraus / Praha
David Kraus, Rodinný dvoudům v Braníku, 40
Svatopluk Sládeček / Zlín-Štípa
Barbora Petrovská, Rodinný dům ve Zlíně, 42
David Kraus / Říčany
Michal Kuzemský, Rodinný dům Patřky Paňhy, 44
Anna Kovářová / Dolní Břežany
Milena Sršňová Rodinný dům v Dolních Břežanech, 46
David Wittasek, Jan Zelinka, Marek Raida / Opava, Háj ve Slezsku
Jiří Pometlo, Rodinné bydlení dle Atelieru 38, 48–51
David Chmelař / Hronov-Dřevíč
Alexandr Skalický, Dům, který právě přistává, 52

- 1/2001 Ladislav Lábus, Zdeněk Heřman / Benešov
Josef Holeček, Benešov – prolnutí „supertradic“, 24
- 2/2003 Lubor Gavalec, Milan Hakl, Pavel Mikulěnka,
Luboř Zemen / České Budějovice
Markéta Cajthamlová, Rodinný dům na hraně lesa, 20
- 1/2004 Ladislav Lábus, Jan Drahozal / Mukařov
Rostislav Švácha, Do třetice, 24–26
- 6/2004 Petr Hájek, Tomáš Hradečný, Jan Šěpka / Beroun
Rostislav Švácha, Krok dopředu v Berouně, 92
- 2/2005 Jiří Poláček, Václav Škarda / Kadaň
Rostislav Švácha, Projev mladé generace v Kadani, 56–59
- 2/2007 Jan Líněk / Praha-Liboc
Vladimír Czumalo, Megaron a gynaikonítis s Duchem v Liboci, 60–64
- 3/2008 Pavel Míček / Uherské Hradiště-Mařatice
Martina Mertová, Přiměřené bydlení, 42–43
- 3/2009 Zdeněk Makovský, Daniel Makovský / Brno-Žebětín
Zbyněk Musil, Dva domy v Žebětíně, 16–17
- 2/2010 Michal Kuzemský, David Macháček / Karlovy Vary-Drahovice
Milena Sršňová, Zapomenutá tvář, 26–27
- 4/2010 Petr Hájek, Tomáš Hradečný, Jan Šěpka / Zdice-Černín
Jiří Mráz, Stavba s otazníkem, 28
Rostislav Švácha, Neokubistická vila, 29–32
Ladislav Lábus, Vít Krušina / Praha-Záběhllice
Filip Šenk, Rodinný dům v Záběhlících, 34–36
- 3/2012 Ján Stempel, Jan Jakub Tesař / Český ráj
Ondřej Beneš, Rodinný dům Český ráj, 26–28
- 4/2013 Josef Pleskot / Praha-Podolí
Petr Pištěk, Dvě vily v Podolí, 28–35
- 4/2014 Vojtěch Hybler / Praha-Kyje
Karolína Vojáčková, Dům Babu, 60–62
- 1/2017 Kamil Mrva / Havířov, Markéta Cajthamlová / Říčany,
Hynek Holiš, Šárka Holišová / Benešov
Jan Jakub Tesař, Tři pokusy o Wrighta, 52–53
- 2/2017 Pavel Chládek / Zlín-Kostelec, Zlín-Boněcko, Přílepy
Petr Šmídek, Tři zlínské domy Pavla Chládky, 34–35
- 3/2017 Ján Stempel, Jan Jakub Tesař / Liberec, Všenory
László Vincze, Tři domy Stempela a Tesaře, 52–53
- 4/2017 Radim Horák, Hana Horáková / Brno-Komín
Eliška Varyšová, Útulná moderna ve čtyřech variacích, 50–53
- 2/2018 Daniela Polubědovová / Havlíčkův Brod
Eliška Varyšová, Organické sepětí dřeva, skla a rezavého plechu, 62
Josef Pleskot / Litomyšl, Svitavy, Praha-Dejvice
Petr Volf, Tři vily Josefa Pleskoty. Nadějně vyhlídky, 78–79
- 3/2018 Hynek Holiš, Šárka Holišová / Benešov
Jan Jakub Tesař, Domy, které vystupují z řady, 62–63

- 1/2019 Dominik Saitl, Benedikt Markel / Třebíč
Petr Šmídek, Dům na druhý pohled, 60–61
 Markéta Cajthamlová, Daniela Slížová / Praha-Ruzyně
Markéta Žáčková, Soukromé a veřejné: Markéta Cajthamlová – stálice české architektonické scény, 68–70
- 3/2019 Ján Stempel, Jan Jakub Tesař / Krušné hory, Boris Redčenkov, Prokop Tomášek, Jaroslav Wertig / Okrouhlá-Jesenice, Jan Hora, Barbora Hora, Jan Veisser / Božice, Jan Mach, Jan Vondrák, Lukáš Holub / Liberec
Stavím, tedy jsem, Petr Volf, 72–74
- 3/2021 Petr Janda / Zlín-Lazy
Petr Šmídek, Jiří Vítek, Lazy House, 76–77
- 3/2022 A. Jirkal, T. Kubák / Šimonovice, D. Průša, K. Srnová / Želechovice n. Dřevnicí, S. Rozwalka / Praha-Hlubočepy, B. Redčenkov, P. Tomášek, J. Wertig / Praha
Petr Volf, Kouzlo domů: na rozhraní, 40–41

Era21 (12)

- 1/2002 Robert Václavík, Petr Všetečka, Alena Všetečková / Lipůvka
Rostislav Koryčánek, Hvězdárna na kopci, 28–29
- 5/2002 Libor Monhart / Plzeň-Slovany
Radek Váňa, K domu na Slovanech Libora Mohnarta, 12–13
- 6/2002 Svatopluk Sládeček / Kroměříž
Rostislav Švácha, Vila s vyhlídkou na Kroměříž, 15
- 5/2006 Martin Matiska, Petr Uhlík / České Budějovice
Petr Kratochvíl, Introvertní dům s prostorovým plánem, 53
- 2/2014 Josef Pleskot / Praha-Podolí
Jana Tichá, Hmotnost prostoru, 16
- 5/2014 Jan Roháč / Praha-Jinonice
Jan Jakub Tesař, Suverénně skromný, 16
Irena Hradecká, Dům vystupující z řady, 17
- 2/2016 Ondřej Císler / Praha-Ruzyně
Irena Hradecká, Parníček pod kapitánským můstkem, 58
- 2/2017 Jan Šépk / Praha-Kyje
Jan Jehlík, Proč ne? Proč ano? Proč ne?, 16–17
Jakub Kopec, Mezi analogií a genealogií, 17
- 2/2019 Jan Hora, Barbora Hora, Jan Veisser / Božice
Svatopluk Sládeček, Časy se (pořád) mění, 48
 Dominik Saitl, Benedikt Markel / Třebíč
Markéta Cajthamlová, Můj výlet do Třebíče, 51

Hypotézy a výzkumné otázky

Na základě popsaných obecných problémů kritiky, tedy především různorodého profesního zázemí autorů se značným zastoupením kunsthistoriků, a také omezené možnosti negativního hodnocení, jsou navrhovány tři hypotézy:

Značná část textu se zabývá něčím jiným než samotným domem.

Autoři věnují podstatný prostor souvisejícímu problému, který odpovídá jejich profesnímu zaměření. Může se jednat o celkovou práci architekta včetně jeho srovnání s jinými tvůrci nebo o obecný, praktický či teoretický problém.

Převládá pohled na stavbu jako na umělecké/výtvarné dílo.

Recenzenti se zabývají především tvarovým a materiálovým řešením objektu a podobou jednotlivých stavebních prvků – stylem – včetně zařazení do vývoje moderní a současné architektury. Texty popisují zejména estetickou složku domů, přičemž dispoziční, provozní a uživatelské vlastnosti zůstávají opomenuty.

Převažují popisné pasáže, hodnocení bývá spíše obecné.

V částech textů, jež se týkají přímo publikované realizace, recenzenti dům především popisují, aniž by jej podrobněji posuzovali. Hodnocení má nejčastěji podobu obecných konstatování a zabarvení textu, argumenty se vyskytují výjimečně. Ještě vzácnější jsou negativní soudy, které recenzenti často relativizují.

Pro vyhodnocení obsahu recenzí slouží kvantitativní obsahová analýza se sedmi výzkumnými otázkami:

- 1. Jaká je profese recenzenta?*
- 2. Jaká část textu se zabývá samotným domem?*
- 3. Co je hlavním tématem recenze?*
- 4. Co je vedlejším tématem recenze?*
- 5. Jak se text zabývá prostorovým a provozním řešením?*
- 6. Obsahuje recenze hodnocení domu?*
- 7. Zahrnuje kritika i negativní hodnocení?*

Kvantitativní obsahová analýza

Po zaznamenání obsahových kategorií jednotlivých proměnných pomocí číselných kódů¹¹³ jsou jednotlivé otázky vyhodnoceny a interpretovány:

1. *Jaká je profese recenzenta?*

Jednou je základních otázek souvisejících s architektonickými recenzemi je kvalifikace kritiků. Autory hodnocených recenzí můžeme rozdělit na architektky a na osoby s jiným vzděláním. Vzhledem k podílu na projektování jsou mezi architektky zařazeni rovněž dva stavební inženýři (v závorce počet textů):

architekti

Beneš, Ondřej (2) architekt, teoretik, pedagog
Cajthamlová, Markéta (2) architektka
Doležel, Karel (4) architekt, pedagog
Dvořáková, Lenka (1) architektka
Gebrian, Adam (2) architekt, publicista
Halík, Pavel (2) architekt, historik architektury
Hradecká, Irena (2) architektka, publicistka
Jehlík, Jan (1) architekt, pedagog
Kopec, Jakub (1) architekt, kurátor
Kratochvíl, Jan (4) architekt, publicista
Kraus, David (1) architekt
Kuzemský, Michal (1) architekt
Lukeš, Zdeněk (1) architekt, historik architektury
Marques, Luis (1) architekt, pedagog
Mitášová, Monika (2) architektka, teoretička architektury
Mráz, Jiří (1) stavební inženýr, pedagog
Musil, Zbyněk (1) architekt
Němejc, Petr (1) architekt (student)
Novák, Jakub F. (2) architekt (student)
Pelčák, Petr (1) architekt
Pištěk, Petr (2) architekt, publicista
Rosický, Jan (1) architekt
Skalický, Alexandr (2) architekt
Sládeček, Svatopluk (1) architekt, pedagog
Šanda, Josef (2) stavební inženýr, pedagog
Šépka, Jan (2) architekt, pedagog
Šmídek, Petr (3) architekt, publicista,
Tesař, Jan Jakub (3) architekt, pedagog
Vincze, László (3), architekt, pedagog
Vítek, Jiří (1), architekt
Vojáčková, Karolína (1) architektka a publicistka

¹¹³ Kódovací kniha a záznamový arch v příloze 1

ostatní recenzenti

Beran, Lukáš (1) historik umění
Czumalo, Vladimír (2) historik architektury
Hazucha, Miro (1) matematik, umělec
Holeček, Josef (5) estetik, publicista
Janata, Michal (5) teoretik architektury, publicista
Koryčánek, Rostislav (1) historik umění, sociolog
Kotalík, Jiří T. (1) historik umění
Kratochvíl, Petr (1) historik a teoretik architektury
Mertová, Martina (1) historička architektury
Petrovská, Barbora (1) historička umění (studentka)
Platovská, Marie (1) historička umění
Pometlo, Jiří (1) historik umění
Potůček, Jakub (3) historik umění
Říha, Cyril (1) filozof, překladatel
Sršňová, Milena (2) historička hudby, architektonická publicistka
Svobodová, Martina (1) historička umění
Šenk, Filip (1) historik umění
Švácha, Rostislav (14) historik a teoretik architektury
Tichá, Jana (1) historička a teoretička architektury
Váňa, Radek (1) teoretik kultury, publicista
Varyšová, Eliška (2) historička architektury
Volf, Petr (4) výtvarný publicista
Žáčková, Markéta (1) historička umění

Poměr autorů podle profesního zastoupení:

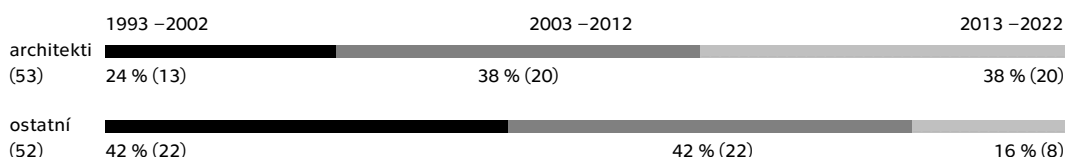

Poměr autorů podle počtu textů:

Celkově mezi autory architekti mírně převažují, po přepočtu na texty se poměr vyrovnává, zejména zásluhou Rostislava Šváchy se 14 texty. Mezi architektky mají největší podíl Karel Doležel a Jan Kratochvíl, oba čtyři recenze. Ovšem čtyři z pěti autorů ve výběru mají pouze jeden či dva texty, zpravidla z jednoho období a ve stejném titulu, což pochopitelně souvisí s omezením výzkumu na rodinné domy.

Zastoupení textů dle profesí autorů v jednotlivých dekádách:

V první dekádě převažují texty ostatních profesí (13 : 22), v druhé se poměr vyrovnává (20 : 22) a v poslední obrací ve prospěch architektů (20 : 8).

2. Jaká část textu se zabývá samotným domem?

Výrazný počet recenzí obsahuje souvislé pasáže, které se nevěnují samotnému návrhu a mohly by být součástí recenze jiného díla, případně jiného typu článku. Podíl textu, který se zabývá přímo hodnoceným domem, je sledován dle plochy po odstavcích a zaokrouhlen po 5 %.

Podíl textu o recenzované stavbě:

Výhradně posuzovanou stavbou se zabývá méně než polovina textů, u každé sedmé recenze jiné téma dokonce převažuje.

3. Co je hlavním tématem textu?

Ve zkoumaných recenzích jsou identifikována čtyři základní témata, resp. přístupy kritiků k hodnocenému objektu:

- Celkový popis domu a okolnosti jeho vzniku
- Popis stavby jako výtvarného díla a/nebo stylové zařazení do vývoje architektury
- Rozbor architektonického díla a jeho vlastností odpovídající návrhovému procesu
- Teoretický popis konceptu, kontextu, obecného problému či jiného tématu

Zastoupení hlavního tématu:

Obecný popis domu, charakteristika stavby jako výtvarného díla i její architektonický rozbor jsou coby hlavní témata zastoupeny srovnatelně. Jedna sedmina textů s teoretickým hlavním tématem zhruba odpovídá podílu recenzí, které se převážně nezabývají samotným domem.

4. Co vedlejší tématem textu?

Mají-li texty vedlejší téma, celkem 52 % (55), lze je třídit do obdobných kategorií:

- Celkový popis domu a okolnosti jeho vzniku
- Výtvarný popis stavby (či jiné autorovy práce) a/nebo její stylové zařazení
- Rozbor architektonického díla a jeho vlastností odpovídající návrhovému procesu
- Teoretický popis konceptu, kontextu, obecného problému či jiného tématu

Zastoupení vedlejšího tématu:

Mezi vedlejšími tématy, která se vyskytují u více než poloviny recenzí, tvoří dvě třetiny teorie. Výrazněji je zastoupen ještě stylový rozbor domu nebo jiné architektonické práce.

5. Jak se text zaobírá prostorovým a provozním řešením?

Často diskutovaným tématem architektonické kritiky, souvisejícím i s profesí i pozicí recenzentů, je jejich schopnost či ochota podrobněji popsat a zhodnotit prostorové a provozní řešení, tedy obytné a uživatelské kvality domů. Zájem autorů o dispozici staveb postihují tři základní možnosti:

- Žádná nebo okrajová zmínka
- Celkový, především výtvarný popis prostorového uspořádání
- Podrobnější rozbor a hodnocení dispozičního řešení

Zachycení prostorového a provozního řešení:

Téměř tři čtvrtiny recenzí dispoziční uspořádání stavby pouze popisují, případně jej nezmiňují vůbec, resp. jen okrajově.

6. Obsahuje recenze hodnocení domu?

Posouzení kvality domu a jeho srozumitelnost patří k nejčastěji zmiňovaným problémům, které s kritikou architektury souvisejí, přestože se jedná o podstatu žánru. Hodnocení v analýze nabývá tři různé podoby:

- Žádné či nejasné
- Obecné, případně dané celkovým zbarvením textu
- Konkrétní a odůvodněné

Hodnocení:

Téměř dvě třetiny recenzí obsahují jen obecné nebo nejasné hodnocení domu.

7. Zahrnuje kritika i negativní hodnocení?

Vzhledem k výběrovému charakteru časopisů, vztahům mezi architekty a redakcemi a také dalším vazbám uvnitř profesní komunity je nejcitlivějším problémem recenzí případné negativní hodnocení:

- Žádné
- Dílčí, okrajové
- Podstatné

Negativní hodnocení:

Dvě třetiny textů nezahrnují žádné negativní hodnocení, další čtvrtina obsahuje pouze dílčí výhrady.

Zhodnocení hypotéz

Na základě kvantitativní obsahové analýzy lze navržené hypotézy vyhodnotit:

Značná část textu se zabývá něčím jiným než samotným domem.

Autoři věnují podstatný prostor souvisejícímu problému, který odpovídá jejich profesnímu zaměření. Může se jednat o celkovou práci architekta včetně jeho srovnání s jinými tvůrci nebo o obecný, praktický či teoretický problém.

Mezi autory hodnocených recenzí mírně převažují architekti (57 %) nad zástupci ostatních profesí, jimiž jsou především historici umění. Po přepočtu na texty se poměr vyrovnává. Výhradně posuzovaným domem se zabývá menšina textů (45 %), u sedminy recenzí (14 %) jiné téma dokonce převažuje. Zbývající příspěvky (41 %) se hodnocenému objektu věnují v rozmezí 55–85 %. Těsná většina textů (52 %) má výrazné vedlejší téma, které ve dvou třetinách případů (67 %) představují teoretické otázky.

Převládá pohled na stavbu jako na umělecké/výtvarné dílo.

Recenzenti se zabývají především tvarovým a materiálovým řešením objektu a podobou jednotlivých stavebních prvků – stylem – včetně zařazení do vývoje moderní a současné architektury. Texty popisují zejména estetickou složku domů, přičemž dispoziční, provozní a uživatelské vlastnosti zůstávají opomenuty.

Hlavním tématem textů bývá popis domu (30 %), resp. jeho stylová klasifikace (30 %). Koncept, kontext a další umělecké souvislosti bývají také častým námětem teoreticky pojatých recenzí (13 %). Naopak celkový architektonický rozbor obsahuje pouze přibližně čtvrtina textů (27 %). Prostorové a provozní řešení domů bývá opomenuto (16 %) nebo pouze popsáno (56 %), jeho zhodnocení přináší opět pouze zhruba čtvrtina recenzí (28 %).

Převažují popisné pasáže, hodnocení bývá spíše obecné.

V částech textů, jež se týkají přímo publikované realizace, recenzenti dům především popisují, aniž by jej podrobněji posuzovali. Hodnocení má nejčastěji podobu obecných konstatování a zabarvení textu, argumenty se vyskytují výjimečně. Ještě vzácnější jsou negativní soudy.

Převládající popisný a výkladový charakter recenzí vede k tomu, že většina (54 %) jich obsahuje jen obecné, naznačené hodnocení a téměř desetina (8 %) dokonce nepřináší hodnocení žádné. Konkrétnější, odůvodněné soudy jsou přítomny ve dvou pětinach případů (38 %). Pochopitelné problematičnosti a citlivosti negativního hodnocení odpovídá jeho absence ve dvou třetinách recenzí (64 %), podstatnější výhrady recenzentů jsou naopak výjimečné (14 %).

Všechny tři hypotézy jsou tedy potvrzeny.

Typologie textů

Ačkoliv recenzenti k popisu, interpretaci a zejména hodnocení domů přistupují různorodě a mnoho příspěvků má výraznější zastoupení odlišných témat, můžeme pozorovat podobné vlastnosti textů a opakující se vzorce – právě s ohledem na hlavní téma a přístup k popisu/hodnocení domu. Proto jsou navrženy čtyři základní typy/kategorie s „pracovními“ názvy, do nichž lze zkoumané recenze zařadit:

Autorská zpráva

Popis stavby a vysvětlení jejího vzniku připomíná obsahem i stylem vyjádření samotných architektů. Podobá se např. propagačně laděnému příspěvku v lifestylelovém časopisu nebo komentáři ve výstavním katalogu. V recenzi výrazně převažují popisné a výkladové pasáže, hodnocení představuje především celkové pozitivní zabarvení textu. Negativní připomínky či pochybnosti se většinou nevyskytují, a pokud ano, týkají se převážně jediného prvku nebo detailu.

Kunsthistorický výklad

Recenzenti stavbu hodnotí z pohledu dějin architektury, dům chápou především jako umělecké/výtvarné dílo a zabývají se jeho podobou a podstatou – konceptem, stylem či prvky. Texty často zmiňují další architektonické práce a také paralely s díly jiných tuzemských či zahraničních autorů, jak ze současnosti, tak z minulosti. Některé recenze na příkladu domu ilustrují obecnější architektonické problémy související s konceptem návrhu, použitými principy nebo vztahu domu k okolní výstavbě či paměti místa. Texty jsou popisné a výkladové, hodnocení všeobecné a pozitivní, zpochybnění dílčích řešení se objevuje pouze výjimečně.

Teoretická úvaha

Text vychází z podoby domu, ale jeho značná část se věnuje souvisejícímu tématu. Autoři se tedy zabývají hlavně obecnějšími teoretickými problémy, principy nebo naopak vybranými prvky v různých kontextech – např. historických, společenských, urbanistických, filozofických, estetických či uměleckých. Recenzenti stavbu využívají jako výchozí bod svých úvah, ale vytvářejí intelektuální nadstavbu, která je na samotném domě a jeho přesné podobě do značné míry nezávislá, resp. pojednává pouze o jedné vlastnosti, prvku či konceptu. Popis a hodnocení stavby jsou omezené, většina zpravidla složitějšího příspěvku se zabývá něčím jiným.

Architektonický posudek

Recenze popisuje a hodnotí podstatné vlastnosti architektonického návrhu a zabývá se tedy podobnými otázkami jako architekt při navrhování. V optimálním případě postihuje veškeré součásti řešení, od situace a orientace domu přes hmoty, tvary a materiály až po dispozici, provoz a podobu interiéru včetně detailů. Obsahem tak připomíná např. posudek na školní práci nebo hodnocení soutěžního projektu, případně konzultaci s kolegy či klientem při vzniku projektu. Recenze tedy v souladu se svým posláním odborně popisuje a podrobněji hodnotí architektonickou kvalitu domu, naopak další témata a přesahy zachycuje okrajově.

Autorská zpráva (19)

- A 16–17/1997 Kaloč/Vrbice – Holeček
A 16–17/1997 Kaloč/Vrbice – Kotalík
S 3/2000 Kovářová / Dolní Břežany – Sršňová
S 3/2000 Chmelař / Hronov-Dřevíč – Skalický
A 8/2004 Chmelař / Hronov-Dřevíč – Skalický
A 12/2006 Stempel / Vrané nad Vltavou – Vincze
A 1/2008 Malinský, Holnová / Praha-Kobylisy – Lukeš
S 2/2010 Kuzemský, Macháček / Karlovy Vary-Drahovice – Sršňová
A 3/2011 Kraus / Jevany – Halík
A 3/2012 Stempel, Tesař / Rovina, Lety – Vincze
A 1/2014 Hájek P. / Praha-Lipence – Gebrian
S 4/2014 Hybler / Praha-Kyje – Vojáčková
S 2/2017 Chládek / Zlín-Kostelec, Zlín-Boněcko, Přílepy – Šmídek
A 5/2017 Redčenkov, Tomášek, Wertig / Posázaví – Volf
S 4/2017 Horák, Horáková / Brno-Komín – Varyšová
S 2/2018 Pleskot / Litomyšl, Svitavy, Praha-Dejvice – Volf
S 3/2018 Holiš, Holišová / Benešov – Tesař
S 1/2019 Saitl, Markel / Třebíč – Šmídek
S 1/2019 Cajthamlová, Slížová / Praha-Ruzyně – Žáčková

Kunsthistorický výklad (37)

- A 12/1995 Hůrka / Praha-Újezd nad Lesy – Švácha
A 16–17/1997 Ziegler / Praha-Kyje – Holeček
A 3/1998 Chalupa, Chromník / Praha-Horní Měcholupy – Švácha
A 6/1999 Fránek / Hodonín – Švácha
A 6/1999 Javůrek / 4 × Praha, Dobřichovice – Holeček
A 6/1999 Lábus / Vonoklasy – Švácha
A 11/1999 Klein / Zahrada u Tišnova – Holeček
A 12/1999 Laueremann, Cajthamlová / Říčany – Svobodová
S 3/2000 Laueremann, Cajthamlová / Černošice, Říčany, Praha-H. Počernice – Švácha
S 3/2000 Laueremann, Cajthamlová / Černošice, Říčany, Praha-H. Počernice – Platovská
S 3/2000 Sládeček / Zlín-Štípa – Petrovská
S 1/2001 Lábus, Heřman / Benešov – Holeček
A 3/2001 Rak, Raková, Rydlo L., Rydlo P., Skalický / Kroměříž-Vážany – Pelčák
E 1/2002 Václavík, Vsetečka, Vsetečková / Lipůvka – Koryčánek
A 8/2002 Línek / Býchory – Švácha
E 6/2002 Sládeček / Kroměříž – Švácha
A 8/2003 Šrámková, Ehl, Hájek J., Koumar / Dolní Jirčany – Švácha
A 11/2003 Tomík / Staré Město – Potůček
S 1/2004 Lábus, Drahozal / Mukařov – Švácha
A 10/2004 Línek / Praha-Modřany – Halík
S 6/2004 Hájek P., Hradečný, Šépka / Beroun – Švácha

A 11/2004 Fránek / Brno-Komín – Beran
S 2/2005 Poláček, Škarda / Kadaň – Švácha
A 5/2005 Makovský Z., Makovský D. / Brno-Královo Pole – Potůček
A 6–7/2005 Jehlík / Přerov nad Labem – Potůček
A 1–2/2006 Fránek / Brno-Štýřice – Kratochvíl J.
E 5/2006 Matiska, Uhlík / České Budějovice – Kratochvíl P.
S 2/2007 Línek / Praha-Liboc – Czumalo
A 7/2008 Studený, Vojta/ Černošice – Kratochvíl J.
S 4/2010 Hájek P., Hradečný, Šépka / Zdice-Černín – Švácha
S 4/2010 Lábus, Krušina / Praha-Záběhlce – Šenk
S 3/2012 Stempel, Tesař / Český ráj – Beneš
S 3/2017 Stempel, Tesař / Liberec, Všenory – Vincze
S 2/2018 Polubědovová / Havlíčkův Brod – Varyšová
S 3/2019 Stempel, Tesař / Krušné hory a další – Volf
A 21/2020 Veselá / Brno-Královo Pole – Kratochvíl J.
S 3/2022 Jirka, Kubák/ Šimonovice a další – Volf

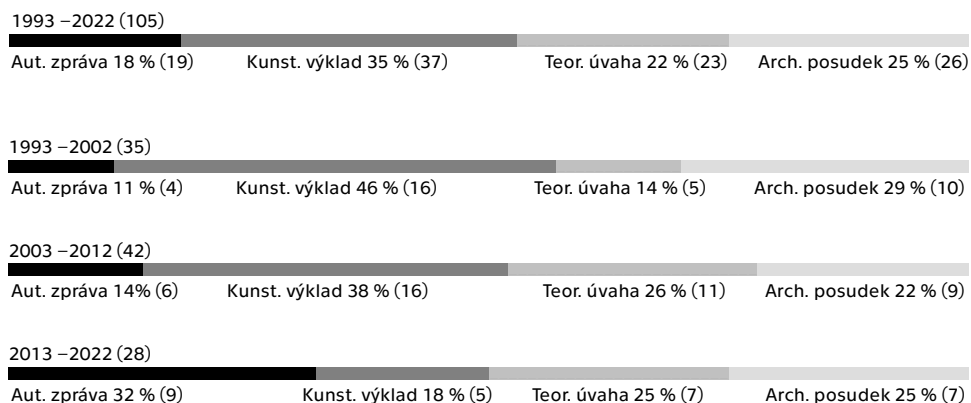
Teoretická úvaha (23)

A 6–7/1996 Zvěřina / Praha-Troja – Švácha
S 3/2000 Wittasek, Zelinka, Raida / Opava, Háj ve Slezsku – Pometlo
A 11/2001 Kroupa / Mukařov – Marques
A 8/2002 Rýzner / Humpolec – Novák
E 5/2002 Monhart / Plzeň-Slovany – Váňa
A 8/2003 Cajthamlová, Sodomková / Praha-Velká Chuchle – Mitášová
A 11/2004 Hájek P., Hradečný, Šépka / Beroun – Říha
A 12/2004 Redčenkův, Tomášek, Wertig / Cheb – Novák
A 8/2006 Špaček / Mladá Boleslav – Czumalo
A 7/2008 Studený, Vojta/ Černošice – Hazucha
A 7/2008 Studený, Vojta/ Černošice – Mitášová
A 7/2008 Studený, Vojta/ Černošice – Janata
A 8–9/2008 Rýzner / Severní Čechy – Janata
A 11/2008 Fiala / Zdiměřice – Janata
A 11/2008 Grošup / Praha-Zbraslav – Janata
A 11/2008 Lábus, Nábělek / Nespeky – Janata
A 10/2013 Kopecký, Mejtský, Studený / Mníšek pod Brdy – Šépka
E 2/2014 Pleskot / Praha-Podolí – Tichá
A 4–5/2014 Redčenkův, Tomášek, Wertig / Karlovy Vary-Stará Role – Gebrian
E 2/2016 Císler / Praha-Ruzyně – Hradecká
E 2/2017 Šépka / Praha-Kyje – Kopec
E 2/2019 Hora J., Hora B., Veiser / Božice – Sládeček
S 3/2021 Janda / Zlín-Lazy – Šmídek, Vítek

Architektonický posudek (26)

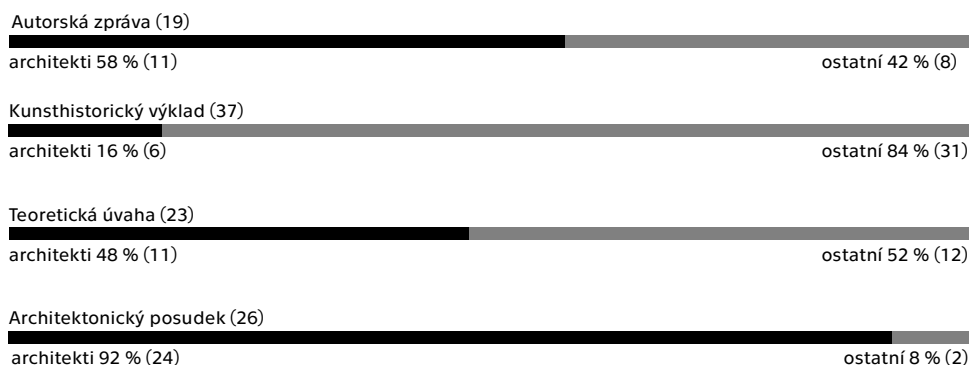
- A 18/1995 Pleskot Lampa / Vrané nad Vltavou – Šépka
A 25–26/1997 Kováčik, Kováčiková-Dušková / okolí Prahy – Němejc
A 11/1999 Střítecký, Krupauer / Šestajovice – Doležel
A 11/1999 Střítecký, Krupauer / Šestajovice – Šanda
S 3/2000 Kuzemenský, Kraus I. / Praha – Kraus D.
S 3/2000 Kraus D. / Říčany – Kuzemenský
A 6/2000 Rusín, Wahla, Kasalová / Moravské Knínice – Doležel
A 6/2000 Walter / Tišnov – Doležel
A 2/2002 Lábus, Matiska, Prášilová / Roudnice nad Labem – Švácha
A 4/2002 Kroupa, Exnerová / Vrané nad Vltavou – Rosický
S 2/2003 Gavalec, Hakl, Mikulénka, Zemen / České Budějovice – Cajthamlová
A 10/2004 Burian, Křivinka / Liberec – Doležel
S 3/2008 Míček / Uherské Hradiště-Mařatice – Mertová
A 3/2009 Zamazal / Letohrad – Šanda
S 3/2009 Makovský Z., Makovský D. / Brno-Žebětín – Musil
A 8–9/2009 Fišer, Fišerová / Mnichovice-Myšlín – Kratochvíl J.
A 11–12/2009 Hájek P., Hradečný, Šépka / Zdice-Černín – Dvořáková
S 4/2010 Hájek P., Hradečný, Šépka / Zdice-Černín – Mráz
A 1/2011 Stempel / Popovičky – Beneš
S 4/2013 Pleskot / Praha-Podolí – Pištěk
E 5/2014 Roháč / Praha-Jinonice – Tesař
E 5/2014 Roháč / Praha-Jinonice – Hradecká
S 1/2017 Mrva / Havířov, Cajthamlová / Říčany, Holiš, Holišová / Benešov – Tesař
E 2/2017 Šépka / Praha-Kyje – Jehlík
E 2/2019 Saitl, Markel / Třebíč –Cajthamlová
A 21/2020 Redčenkov, Tomášek, Wertig / Borový háj – Pištěk

Zastoupení recenzí dle typů a dekad:

Celkově dominují recenze kategorie *kunsthistorický výklad*, která tvoří více než třetinu textů (35 %). Právě u tohoto typu textů zároveň nastává nejvýraznější proměna v zastoupení. V první dekádě představuje *kunsthistorický výklad* téměř polovinu všech recenzí (46 %), zatímco ve třetí dekádě jde o necelou pětinu příspěvků (18 %). Podobně výrazný rozdíl mezi první a poslední zkoumanou dekadou určuje vzrůstající podíl recenzí z kategorie *autorská zpráva*, z jedné desetiny (11 %) až na třetinu (32 %). Menší výskyt textů typu *kunsthistorický výklad* zřejmě souvisí s již zmíněným převracením se poměrem architektů a kunsthistoricky vzdělaných recenzentů v jednotlivých dekadách (13 : 22, 20 : 22, 20 : 8). Změna se ovšem, poněkud překvapivě, odráží právě v nárůstu kategorie *autorská zpráva*, nikoliv *architektonický posudek*. Recenze typu *teoretická úvaha* a *architektonický posudek* jsou zastoupeny stabilně. Skladba textů v prostřední dekádě víceméně odpovídá celému zkoumanému období.

Typy recenzí dle profese autora:

Souvislost typů recenzí s kvalifikací kritiků je zjevná zejména výrazným a obráceným nepoměrem v kategoriích *kunsthistorický výklad* a *architektonický posudek*. Texty typu *autorská zpráva* a *teoretická úvaha* vykazují naopak víceméně rovnocenné zastoupení profesí.

Vzdělání kritiků je samostatným tématem další části práce, přesto je třeba připomenout, že řada píšících architektů se zaměřuje především či výhradně na

publicistiku, kritiku a propagaci architektury, resp. na její teorii a historii. Profesní pohled tedy nevyjadřuje skutečnou roli recenzentů v publicistické praxi, jako spíš jejich předpoklady pro posouzení na architektonické dílo z pozice odpovídající jeho navrhování a všem souvisejícím problémům. Přesto je zjevné, že právě vzdělání autora jeho přístup k hodnocení domu silně ovlivňuje.

Z rozdělení recenzí na typy však především vyplývá, že pouze čtvrtina zkoumaných textů (25 %) spadající do kategorie *architektonický posudek* obsahuje konkrétnější a podrobnější hodnocení celkové architektonické kvality rodinných domů, jak ji přibližují další tematické příspěvky v odborných časopisech a stejně zaměřené knihy. Právě tato čtvrtina příspěvků zároveň naplňuje definici žánru recenze, která je právě na hodnocení/posuzování, v tomto případě publikované stavby, založena.

Ostatní texty díla spíše popisují, vykládají a zařazují, případně je využívají jako inspiraci k úvaze o dílčím či jiném problému. Tento nepoměr můžeme chápat rovněž jako doklad v úvodu zmiňovaného zaměňování kritiky za propagaci a interpretaci architektury, resp. za její historii nebo teorii, čemuž odpovídá rovněž charakteristika zbývajících kategorií *autorská zpráva*, *kunsthistorický výklad* a *teoretická úvaha*.

Ilustrační příklady recenzí dle navržené typologie, vybrané s ohledem jak na zastoupení nejčastěji publikujících kritiků, tak na různorodé přístupy k tématu i k vlastnímu hodnocení, jsou přílohou práce.¹¹⁴

Potvrzené hypotézy a jimi popsané hlavní problémy recenzí v architektonických časopisech můžeme dále podrobněji zkoumat s ohledem nejen na samotný obsah hodnotících textů, ale rovněž na související polemiky a další publikované příspěvky i širší oborové souvislosti.

114 Příloha 2 – Příklady recenzí dle navržené typologie

Profese a nezávislost kritiků

Osobně se domnívám, že architektonické vzdělání je zásadním předpokladem.
Karel Doležel¹¹⁵

Jak opakovaně upozorňuje Rostislav Švácha i další účastníci diskusí či polemik o architektonické kritice, jednou ze základních otázek souvisejících s recenzemi je kvalifikace/profese autorů. Na zejména předválečnou a meziválečnou tradici písících architektů navázalo české prostředí po roce 1993 jen zčásti, výrazné zastoupení mají texty historiků a teoretiků architektury i dalších odborníků s humanitním vzděláním. A sám Rostislav Švácha, byť výběru hodnocených recenzí dominuje a oproti průměru je zastoupen sedminásobným počtem textů (14), opakovaně uvádí, že autoři jeho zaměření by kritiku namísto architektů, případně specializovaných kritiků, ani psát neměli – a recenzování staveb označuje spíše za zájmovou činnost: „*Všichni, kdo tu sedíme, nejsme kritici. Já jsem historik umění, pan doktor Ševčík také, pak Pokorný je výtvarný kritik a pan Holeček estetik... Takže, když něco napíšeme, děláme to víceméně jako koníčka.*“¹¹⁶

Význam profese recenzentů neopomíjejí ani samotné odborné tituly a většinou ji uvádějí. Časopis *Architekt* zmiňuje profesi u jména autorů pod textem, v novém grafickém provedení od poloviny roku 2006 pak v seznamu autorů na konci čísla. V této praxi pokračuje i *Architect+*, který po změně vedení i grafiky od roku 2018 dnes autory představuje opět pod textem. Naopak *Stavba* prozrazuje profesi recenzentů spíše výjimečně. Časopis *Era21* autory představuje, po roce 2014 dokonce ve formě obsáhlejších medailonků, čímž význam jejich zázemí a oborové činnosti ještě zvýrazňuje.

Vycházíme-li z podstaty věci, přirozeného očekávání, žánrové defice nebo z odborné publicistiky v jiných oborech, recenze stavebního díla v architektonicky zaměřeném časopisu by měla postihovat v první řadě kvalitu samotného architektonického návrhu.

¹¹⁵ DOLEŽEL, Karel, *Stavba*, XIV, 2007, 5, 25–26

¹¹⁶ VÁŇA, Radek, HORSKÝ, Jiří, Kulatý stůl architekta. Architektonická kritika 90. let, *Architekt*, XLVI, 2000, 1, 65–69

Ada Louise Huxtable píše o kritice jako o kombinaci intelektuální a estetické odpovědi, o umění v kontextu odpovědně naplňujícím požadavky na obytnost, komfort, kvalitu a styl.¹¹⁷ Hodnocení veškerých souvislostí se proto přibližuje samotné architektonické práci, jde vlastně o svébytnou ideovou stavbu. Podobně se vyslovuje také Jiří Ševčík: „Myslím, že kritika je určitý druh tvorby. A ta běží paralelně s tím, co čem se píše.“¹¹⁸

Podle těchto názorů, k nimž se kloní i autor této práce, by recenzent tedy měl posoudit návrh a revidovat práci architekta ve všem, co se na jejím výsledku podepsalo. Zhodnotit jednotlivé složky projektu, tedy zadání, koncept a jeho naplnění, konkrétní provedení. A vše porovnat rovněž s tím, co sám autor deklaruje ve své zprávě.

Podstatnou okolností a zřejmě i předpokladem takového hodnocení je tedy architektonické vzdělání, resp. osobní zkušenost recenzentů s navrhováním, a to i v případě samotného studia architektury. Přestože se někteří z příšících architektů zaměřují výhradně na historii, teorii či publicistiku, z pohledu své kvalifikace mají pro komplexní architektonický pohled na publikované stavby již zmiňované předpoklady – sami řešili podobné problémy coby autoři projektů jak teoreticky, tak prakticky, přinejmenším ve škole.

Vedle samotného obsahu a vyznění textů souvisí kvalifikace/profese recenzentů s dalším tématem připomínaným již v první části této práce – kontakty uvnitř architektonické komunity. Autoři staveb a kritici se nesetkávají pouze pomyslně na stránkách časopisů, ale jako známí, bývalí či budoucí spolupracovníci, nebo naopak konkurenti, mohou být v pracovním či společenském kontaktu při mnoha jiných příležitostech. Od přípravy výstav či knih přes akademickou činnost až po architektonické soutěže nebo aktivity profesní komory a dalších institucí. I pokud se dotyční osobně neznají, dříve či později se možná potkají či uvidí např. na vernisáži nebo přednášce. Vzhledem k citlivosti případného negativního hodnocení kladou takové situace nároky na kritizující i kritizované, podobné kontakty mohou provázet rozpaky, v horším případě konflikty.

Osobní a pracovní vazby v profesní komunitě ovšem přinášejí i opačný problém. Známosti či přátelství, ať už pocházejí z dob studií nebo pozdější spolupráce, vedou ke kolegiální a zavázanosti. Pro jakoukoli kritiku je přitom zásadní, aby recenzent odděloval dílo od osoby i věhlasu autora a posuzoval pokud možno pouze kvalitu výsledné práce. Přátelské a kolegiální vazby takové nezávislé kritice pochopitelně brání, snižují vážnost hodnocení a ve výsledku i celého časopisu, potažmo profese. Případná propojení samozřejmě nebývají uváděna; někdy je zasvěcenější čtenář může znát nebo dovodit ze souvislostí, jindy mu zůstávají utajena. Jak bližší vztah mezi autorem stavby a recenzentem, tak jeho zatajování jsou prohrěškem vůči novinářské etice – jedná se o konflikt zájmů, resp. o zamlčování okolností podstatných pro vyznění textu. Pro samotné aktéry může být taková spřízněnost navenek výhodná a pohodlná. Kritik ovšem o práci svého známého sotva napíše zcela otevřeně, tudíž i architekt musí takové hodnocení své stavby brát s rezervou.

¹¹⁷ HUXTABLE, Ada Louise, *Architecture Criticism, Proceedings of the American Philosophical Society*, 134, 1990, 4, 461–464

¹¹⁸ VÁŇA, Radek, HORSKÝ, Jiří, Kulatý stůl architekta. Architektonická kritika 90. let, *Architekt*, XLVI, 2000, 1, 65–69

Ve výjimečné pozici jsou praktikující architekti, kteří v odborných časopisech působí v obou rolích – jak autoři publikovaných staveb, tak recenzenti prací svých kolegů. Ve zkoumaném výběru je zastoupeno osm takových jmen – Markéta Cajthamlová, Lenka Dvořáková, Jan Jehlík, David Kraus, Michal Kuzemenský, Alexandr Skalický, Jan Šépka, a Jan Jakub Tesař – a celkem třináct textů. Devět recenzí od sedmi architektů odpovídá typu *architektonický posudek* a i v případě celkového pozitivního vyznění většinou obsahují konkrétní výhrady ke konceptům či některým prvkům. Zaměření na rodinné domy tedy zřejmě přináší i přesnější představy o kvalitě návrhů a vyšší nároky na práce kolegů. Zdá se tedy, že samotná vlastní praxe kritickému odstupu nebrání a podstatnější jsou spíše zmíněné osobní vazby.

Důležitosti nezávislé pozice recenzenta zdůrazňuje např. někdejší šéfredaktor časopisu *Architekt* Jiří Horský, když v polemice související s publikováním labskoústeckého Mariánského mostu píše architektu Romanu Kouckému: „*Časopis samozřejmě nespolupracuje s jinými než nezávislými recenzenty. (Je ovšem pravda, že některé domácí sdělovací prostředky tu a tam zveřejňují tzv. »recenze« autorů, spoluautorů či spolupracovníků, kteří se podíleli na vzniku recenzovaného díla – dokonce, aniž se obtěžují dát tuto skutečnost čtenáři na vědomí.)*“¹¹⁹ Přesto i za časů působení Jiřího Horského nacházíme sporné případy, kdy vztah mezi autory stavby a recenze přesahuje obecnou známost kolegů nebo názorovou spřízněnost některých architektů a teoretiků.

Časopis *Architekt* 8/2004 publikoval dům Davida Chmelaře s recenzí Alexandra Skalického. Architekti přitom byli blízkými spolupracovníky, David Chmelař i dva roky poté označuje Skalického za svého mentora, v náhodském ateliéru Tsunami přes prázdniny pracoval již jako žák střední školy.¹²⁰ Stejný recenzent přitom dům, v té době ještě nedostavěný, hodnotil již v časopisu *Stavba* 3/2000. V témže čísle vzájemně posuzují své práce rovněž architekti David Kraus a Michal Kuzemenský, vrstevníci spojení např. výstavou *Nová česká práce (1994)*, což je u textů uvedeno. O sedm let později však druhý jmenovaný v monotematickém čísle stejného titulu věnovaném kritice již prohlašuje: „*Zvyklost, kdy kritiku píší praktikující architekti, většinou na stavbu kolegy, kterého osobně znají, je incest.*“¹²¹ Ve výběru lze najít i další podobné příklady, jež jsou autorovi této práce známy. Z pěti plnohodnotných recenzí na stavby Jána Stempela, resp. Jana Jakuba Tesaře píše tři texty – v časopisech *Architekt* 12/2006, 3/2012 a *Stavba* 3/2017 – maďarský architekt László Vincze působící na Technické univerzitě v Budapešti, kde Ján Stempel studoval. Zbývající dvě recenze – v časopisech *Architekt* 1/2011 a *Stavba* 3/2012 – jsou příspěvky architekta a teoretika Ondřeje Beneše, jenž s oběma architekty mj. vedl školní ateliér na Fakultě architektury ČVUT v Praze. Stavební inženýr Josef Šanda posuzuje v časopisu *Architekt* 11/1999 práci svého tehdejšího kolegy z pražské VŠUP Jiřího Stříteckého, po deseti letech v časopisu *Architekt* 3/2019 publikuje recenzi na vlastní dům někdejšího studenta a pozdějšího spolupracovníka Patrika Zamazala. Architekt a publicista Adam Gebrian hodnotí v časopisu *Architekt* 4–5/2014 tvorbu ateliéru A69 – architekti, v němž dříve pracoval. Architekt Ladislav Lábus oslovuje kritika Rostislava Šváchu ve své reakci na

¹¹⁹ HORSKÝ, Jiří, Vyjádření šéfredaktora, *Architekt*, XLIV, 1998, 19, 82

¹²⁰ např. PIŠTĚK, Petr, Rozhovor s Davidem Chmelařem, *Architekt*, LI, 2005, 11, 74

¹²¹ KUZEMENSKÝ, Michal, *Stavba*, XIV, 2007, 5, 49–50

recenzi publikované v časopisu *Architekt* 3/2002 tykáním. Dokumentaci vily v Kroměříži navržené Svatoplukem Sládečkem, již v časopisu *Era* 21 6/2002 recenzuje Rostislav Švácha, doprovázejí skici „před/po návštěvě významného teoretika R. Š.“...

Vědomí podobných, problematických souvislostí je víceméně náhodné, záleží výhradně na tom kterém čtenáři a jeho znalosti profesní komunity – zpravidla spojené s konkrétní lokalitou, institucí či generací. Pátrání a prověřování možných propojení ve veřejně dostupných zdrojích pochopitelně nelze od běžných čtenářů očekávat. K nežádoucím, přesto žádaným vazbám mezi architekty a kritiky jistě přispívá i častá redakční praxe, kdy jsou autoři publikovaných staveb na jméno vhodného recenzenta tázáni, případně vybranou osobu sami prosazují, či naopak odmítají.

Autor této práce zažil několik situací, které s osobními vazbami a požadovaným pozitivním vyzněním kritiky souvisejí. Jako redaktor časopisu *Architekt* si pamatuje, jak renomovaní tvůrci chtěli s odvoláním na autorská práva ujistění, že jejich stavbě nebude psát konkrétní recenzent. Jindy se coby autor kritického textu dostal do pozice, kdy architekt (dokonce jeho známý) kvůli příliš negativnímu hodnocení odmítl uveřejnění stavby a redakce narychlo sháněla někoho, kdo napíše recenzi pozitivní. Jako autor prezentovaného (výtvarného) díla neodpověděl na dotaz, kdo je má hodnotit, jindy oslyšel výzvu blízkého spolupracovníka ke kritice jeho stavby. K dalším zkušenostem patří např. odmítnutý šéfredaktorův návrh na zmírnění zčásti negativní, nakonec přesto publikované recenze (knihy) přepracováním na rozhovor s autorem.

Je tedy zřejmé, že etické standardy a publikační zvyklosti v oblasti architektonické kritiky mají značné rezervy.

Umění a řemeslo

O půdorysech se nemluví!

Petr Urlich¹²²

Převaha kunsthistoricky a teoreticky laděných recenzí, jež se pochopitelně týká všech typů staveb, vedle k debatám o smyslu, přínosu a srozumitelnosti architektonické kritiky. Vedle zástupců redakcí a samotných recenzentů do diskuse často přispívají také čtenáři.

Např. v časopisu *Architekt* uveřejňuje ohlas na recenzi projektu Aleny Šrámkové, již napsal Rostislav Švácha, architekt Vratislav Vokurka: „*Další článek plný vědeckého teoretizování, vzletných obrátů, chvály, cizích slov... Článek typický pro podjatost autora... Jsem pragmatik, a proto se mi těžko akceptuje tento způsob publicity. Navíc se stále opakujete v publikování témat i autorů, až je to protivné...*“¹²³ Šéfredaktor *Stavebního fóra* Jiří Hlinka v rozhovoru pro časopis *Architekt* popisuje nepřístupnost tohoto i dalších odborných titulů: „... *Kdybych si jako laik koupil takový časopis a přečetl si editoria, velmi rychle bych o obor ztratil zájem. Z architektury se dělá příliš výlučná oblast, což odporuje její podstatě. Nechci paušalizovat, ale architekti rádi používají svůj specifický slovník, nesrozumitelné obraty, různá klišé, metafory a nepravdy...*“¹²⁴

Vedle obecné nesrozumitelnosti či odtažitosti, související i s odklonem od žánru recenze, bývá kritickým textům nejčastěji vytykáno pomíjení uživatelských a technických vlastností architektonického díla, což potvrzuje i skladba hodnocených recenzí rodinných domů. Upozornění na nedostatky architektonického řešení, které zároveň odhaluje omezené možnosti esteticky pojaté kritiky, se v publikovaných ohlasech týká i jiných typů obytných i dalších staveb, má ovšem obecnou platnost.

Architekt Petr Lešek v souvislosti s bytovým domem na nábřeží v Písku, návrhem Tomáše Trávníčka, uvádí v čtenářské rubrice časopisu *Architekt*¹²⁵ dispoziční chyby projektu, publikovaného ve stejném čísle. Hodnocení odděluje od posuzování estetické složky díla, čímž se chce vyhnout relativizaci své kritiky. Autor se naopak soustředí se na nezpochybnitelnou část návrhu a „*na to, co se nazývá řemeslem architekta, co v základu vytváří životní prostor obyvatel, na tvorbu dispozic.*“ Na šesti půdorysech popisuje chyby jednotlivých bytů, např. neúčelné tvary a rozměry místností či pozici oken a dveří, narušené pohledové a provozní soukromí, omezené možnosti pro umístění nábytku apod.

Podobně laděnou polemikou navazují v časopisu *Architekt* příspěvky architekta Vladimíra Loupala. V textu o písecké stavbě¹²⁶ posouvá negativní hodnocení ještě dál,

122 URLICH, Petr, Příspěvek k možnostem stratifikace české kritiky, *Architekt*, XLV, 1999, 2, 71–72

123 VOKURKA, Vratislav, Recenze na recenzi „věž“, *Architekt*, XL, 1994, 7, 14

124 PIPE, Rozhovor s Jiřím Hlinkou, *Architekt*, LI, 2005, 11, 64

125 LEŠEK, Petr, Co je opravdu špatně! Nad řešením nábřeží v Písku, *Architekt*, XLV, 1999, 10, 81

126 LOUPAL, Vladimír, Umění, nebo také řemeslo?, *Architekt*, XLV, 1999, 12, 109

uvádí konkrétní rozpory s normou pro obytné budovy – opět jde o nezařiditelné místnosti či neúčelné dispozice kuchyní a koupelen – a podobné nedostatky připisuje i četným publikovaným a oceňovaným rodinným domům. Soustředění autorů na vzhled exteriéru odpovídá i dokumentace staveb a přístup kritiků: „Recenze, mnohdy vyloženě literární produkce hýčící vzletnými slovy, se pak řečí někdy těžko srozumitelnou zabývají výtvarnou stránkou díla téměř výhradně.“ Předmětem druhého textu¹²⁷ je obytný soubor Hvězda v Praze-Petřinách, práce Vlada Miluniće. Autor i zde upozorňuje na převahu umělecké složky architektury s důrazem na komplikovanou vnější podobu, kvůli níž vykazuje dispoziční uspořádání bytů chyby srovnatelné s předcházejícím příkladem. Skutečnost, že vybraný byt nelze vybavit nábytkem, resp. komfortně obývat dokládá Vladimír Loupal i rozpory s několika normami. Na kritiku v subjektivním a konfrontačním tónu reaguje Vlado Milunić, který výhrady odmítá včetně argumentu, že si každý mohl vybrat a všechny byty byly prodány.¹²⁸ Vladimír Loupal ve stejném čísle dále negativně hodnotí provedení některých publikovaných schodišť¹²⁹, např. chybějící zábradlí či madla, a znovu upozorňuje na porušování stavebních předpisů a přehlíženou odpovědnost architektů za bezpečnost, použitelnost, možnou údržbu a další praktické vlastnosti staveb a jejich prvků. Do polemiky později vstupuje student 3. ročníku FA ČVUT v Praze David Ešner¹³⁰, jenž oceňuje zájem Vladimíra Loupala o funkční a bezpečnostní vlastnosti staveb, připojuje se k negativnímu hodnocení dispozic i přesvědčení o bezohlednosti architekta vůči obyvatelům a vystupuje rovněž proti osobnímu, podrážděnému vyznění reakce Vlada Miluniće. Architekt poté odpovídá opět v subjektivním a útočném duchu, studenta obviňuje z neznalosti a hlouposti.¹³¹

Časopis *Architekt* přináší i další text Vladimíra Loupala¹³², tentokrát o domě v Šestajovicích autorů Martina Krupauera a Jiřího Stříteckého, jež v čísle 11/1999 recenzovali Karel Doležel a Josef Šanda. Stavbu používá jako ilustrační příklad nevhodných proporcí ložnice s modulem 300 cm a nesprávně umístěných dveří. Ve variantách ukazuje výhodnější přístupnost vestavěných skříní z chodby a rovněž lepší proporce místnosti s modulem 360 cm, jež spolu s jinou pozicí dveří vede k větší využitelné ploše ložnice i obložnosti stěn. Znovu připomíná, že špatně navržené dispoziční řešení v rozporu s normami bývá u realizací publikovaných v odborných časopisech časté, a že základní neznalosti architektů přehlížejí jak recenzenti, tak soutěžní poroty. „Architekt nemůže pouze tvořit s rozmachem výtvarného umělce. Nemůže pouze cítit, myslet si, že by to mohlo tak nějak být. Musí přesně vědět, jak a proč co musí být. Jako technik zcela prostě počítat, měřit, konstruovat.“

Že nedostatek pozornosti k užitným a technickým vlastnostem domů není pouze problémem recenzentů, nýbrž i samotných architektů, potvrzují i další názory. V kulatém stole časopisu *Architekt* připisuje stavební inženýr Josef Šanda komfort pouze dvěma ze sedmi hodnocených domů:¹³³ „... v Petrovicích je uživatelský standard

127 LOUPAL, Vladimír, Umění, nebo také řemeslo II. Jak na břehu Otavy, tak i na Petřinách, *Architekt*, XLVI, 2000, 1, 70

128 MILUNIĆ, Vlado, Umění a řemeslo a řemeslo bez umění, *Architekt*, XLVI, 2000, 3, 60

129 LOUPAL, Vladimír, Ach, ty schody, *Architekt*, XLVI, 2000, 3, 61

130 EŠNER, David, Čím víc jader, tím míň panelák?, *Architekt*, XLVI, 2000, 10, 79

131 MILUNIĆ, Vlado, Pes jitrničku sežal, *Architekt*, XLVI, 2000, 3, 60

132 LOUPAL, Vladimír, Racionální půdorys, *Architekt*, XLVI, 2000, 6, 67

133 přestože ve výběru nejsou žádné výrazně extravagantní, konceptuální stavby

dál. Například hned v předsíni je možno odejít na záchod, který je zároveň k dispozici i pokoji pro hosta. Je tu kde si sednout, když si chci zavázat body. Tento moment byl pak už jenom v Hradištku. Tyto domy stavěl někdo, kdo ví, že se v nich má bydlet..."¹³⁴

Rozpory či nerovnováha mezi uměleckým a řemeslným pohledem na architekturu se v časopisu *Architekt* staly námětem dalších diskusí souvisejících s publikovanou kritikou, jejichž tématem bylo i celkové zaměření titulu. Ve slově šéfredaktora Jiří Horský uvádí: „Rozhodujícím úhlem pohledu časopisu je vnímání stavby jako artefaktu. Toto předznamenání považuji za jednu z klíčových charakteristik Architekta. Nezbytnými průvodcem tohoto motivu je zvolená metoda kritičnosti – kritičnosti, jíž zde v prapůvodním významu chápeme jako »stanovení měřítek«, v našem případě uměleckých. Ne každý náš čtenář si je tohoto faktu vědom. A ne každý s ním souhlasí. Nicméně je jasné, že bez hledání a prověřování samotného fenoménu krásy, pevnosti a účelnosti bychom se ve svém důsledku marně dovolávali i vaší pozornosti, neboť ta by se rozplynula v šedosti, bezprizornosti a beztvarosti.“¹³⁵

Pohledy čtenářů, architektů a samotných recenzentů na charakter časopisu i smysl recenzí jsou ovšem různorodé, jak o několik let později dokládá např. polemika o sportovním areálu na Kraví hoře v Brně, práci ateliéru D.R.N.H., jež publikoval *Architekt* 7/2004. Výměnu názorů inicioval text architekta Zdeňka Šamalíka, specialisty na sportovní stavby.¹³⁶ Autor upozorňuje na rozpor kvalitních fotografií doprovázených kladnými recenzemi a negativního hodnocení veřejnosti a řady architektů. Nejprve uvádí některé funkční, obsahové, dispoziční a technické nedostatky, které souvisejí i se stavebním programem. Následně tvrdí, že recenzenti se v problematice sportovních staveb neorientují a jak historik umění Jakub Potůček, tak architekt Karel Doležel se věnují výhradně formě a výrazu stavby. Pochybuje o schopnosti kritiků celkovou kvalitu architektury zhodnotit, což souvisí i s minimálním časovým odstupem od dokončení a chybějícími zkušenostmi s provozem. Podobné výhrady provázejí i nominaci objektu na cenu Cenu Evropské unie pro současnou architekturu – cenu Miese van der Rohe. Recenzent by měl posuzovat všechny podněty, včetně východisek architektovy práce. Architektura je syntézou a recenze by měla být analýzou, v současnosti se ovšem úlohy zaměňují. Architekt přijímá různé informace, aniž dokáže posoudit to podstatné, recenzent většinou postupuje jednostranně a hodnotí jen formální výraz. Nefungující architektura již ovšem architekturou není. Kromě provozovatele a autorů na výtky samostatně odpovídají oba recenzenti.¹³⁷ Podle Karla Doležela, který mj. v tomto případě zpochybňuje Šamalíkovu nezávislost, je rozhodující otázka koncepčního přístupu a záměru, na provozních problémech tolik nezáleží a důležité je, jaké formy ocenění dějiny architektury. Dle Jakuba Potůčka je *Architekt* časopis především umělecko-historický, nikoliv stavebně-technický. Recenzent se tedy nemá zabývat funkčností stavby, třebaže by toho jako každý laik byl schopen, ale soustředit se na umělecké kvality a teoretická východiska architektury. Polemika se zapojením dalších

¹³⁴ VINŠOVÁ, Hana, HORSKÝ, Jiří, Cesta za současným rodinným domem, *Architekt*, XLVII, 2001, 3, 47–51

¹³⁵ HORSKÝ, Jiří, Slovo šéfredaktora, *Architekt*, XLIV, 1998, 1–2, 2

¹³⁶ ŠAMALÍK, Zdeněk, Ztráta obsahu i funkce a krize recenze, *Architekt*, L, 2004, 12, 70–71

¹³⁷ DOLEŽEL, Karel, POTŮČEK, Jakub, Recenzenti, *Architekt*, L, 2004, 12, 73

osob pokračuje i v prvních třech číslech následujícího ročníku. Karel Doležel¹³⁸ odmítá jak požadovaný časový odstup, tak potřebu posuzovat východiska architektonické práce. Pozitivní vyznění recenzí vysvětluje redakčním výběrem kvalitních staveb. Zdeněk Šamalík¹³⁹ se staví proti pouhému hodnocení hmoty a prostoru, bez ohledu na měnící se provoz a funkce, a zároveň připomíná, že k úkolům architekta patří i kritické posouzení požadavků zadavatele. Podle něj se propast mezi odborným/formálním a obecným/veřejným vnímáním architektury stále rozevírá.

Jako ilustraci výše popsaného jevu může posloužit např. rodinný dům v Černošicích, práce Jána Studeného a Martina Vojty, jehož publikaci v časopisu *Architekt* 7/2008 provázejí dokonce čtyři recenze. Miro Hazucha píše osobitý text, jenž je sám uměleckým dílem, básní v próze. Monika Mitášová a Michal Janata se teoreticky zabývají konceptem a nezvyklým tvarem objektu. Jan Kratochvíl stavbu obecně popisuje a uvádí některé oborové souvislosti. Podrobnější zhodnocení uživatelských a technických vlastností domu, mimochodem velice negativní, dodává až čtenář Tomáš Pek¹⁴⁰ v následujícím čísle. Ani čtyři redakčně zajištěné recenze takový pohled nenabízejí.

Možných důvodů, proč se naprostá většina zkoumaných (a zjevně i dalších) recenzí řemeslnou – dispoziční a provozní – stránkou staveb podrobněji či vůbec nezabývá a dává přednost hodnocení konceptu a stylu, můžeme najít víc. Kritici mohou podobná hlediska pokládat za nepodstatná, na architekturu je zajímavější především formální a ideové vlastnosti. Recenzenti s architektonickým vzděláním by sice k posouzení dispozičních kvalit měli mít předpoklady, přesto jim ve svém, často formálně/vizuálně zaměřeném pohledu na profesi nemusejí věnovat větší pozornost. Případně nechtějí být nekolegiální a veřejně stavět autory domu do pozice studentů či podřízených. Humanitně zaměřeni recenzenti naopak naplnění řemeslných požadavků mohou – zejména v případě renomovaných autorů – považovat za naprostou samozřejmost, neboť základní řešení od zónování přes správnou pozici a směr otevírání dveří až po účelné uspořádání kuchyňské linky přece musí každý architekt rutinně zvládnout. Případně je neumějí či nechtějí hodnotit, jelikož jejich odbornost to na požadované úrovni neumožňuje – a zohlednění praktických, často banálních provozních otázek by mohlo znehodnotit kunsthistorické/teoretické vyznění textu, nezřídka intelektuálně náročného. Otázkou zůstává, co je příčinou, a co důsledkem. Jestli při zaměření na historické a teoretické souvislosti, jiné architektonické práce a zejména formální složku díla jednoduše nezbyvá pro hodnocení dispozičních a provozních hledisek myšlenkový i textový prostor, nebo zda soustředění na jiné otázky recenzentům naopak umožňuje, aby se samotnému provedení domu mohli věnovat pouze stručně, obecně a popisně – a podrobnějšímu zhodnocení užitečných vlastností se tak vyhnuli.

Podobné otázky si mohou klást také čtenáři přemýšlející o tom, proč daná recenze o některých vlastnostech domů nepojednává. Jestli pomíjení dispozičního a provozního či technického řešení znamená, že stavba je navržena dobře, a recenzent

¹³⁸ DOLEŽEL, Karel, Ke Kraví hoře, *Architekt*, LI, 2005, 2, 72

¹³⁹ ŠAMALÍK, Zdeněk, ad *Architekt* č. 2/2005. Redakční stůl – 5 x ke Kraví hoře, *Architekt*, LI, 2005, 3, 70

¹⁴⁰ PEK, Tomáš, Vítězství manýry, *Architekt*, LIV, 2008, 8–9, 102

tedy nemá o čem psát, nebo zda naopak případné chyby a sporná místa přehlídí nebo záměrně zamlčuje. Hodnocení dispozice může být bráno jako odborná znalost, zejména jsou-li podkladem pouze výkresy a jedna prohlídka domu, ovšem v důsledku se jedná o velice praktické, objektivní a každému srozumitelné problémy.

I ty kritické texty, které řemeslnou stránku architektonického návrhu nějak postihují a hodnotí, se zpravidla zabývají pouze základními charakteristikami, především rozložením místností do jednotlivých podlaží nebo vybraným prostorovým prvkem. Další vlastnosti architektonického návrhu, jakými jsou orientace ke světovým stranám, zónování, tvar, dimenze a zařiditelnost místností i komunikací, pozice a otevírání oken a dveří, uspořádání koupelny nebo kuchyňské linky, existence zádveří, oddělení záchodu od obytné místnosti dvěma dveřmi, úložné prostory nebo zábradlí a madla schodišť zůstávají mimo zájem recenzentů – až na několik málo výjimek.

K opakovaně uváděným důvodům, proč se kritici posuzování dispozičního řešení a dalších uživatelských vlastností domů zpravidla zdržují, ovšem patří přesvědčení, že se jedná o víceméně subjektivní nároky a požadavky investora.

Dům jako osobní věc

No a co? Klienti především potřebovali dům pro sebe.

Milena Sršňová, Miroslava Preiningerová¹⁴¹

Spojení rodinných domů s životem mnoha lidí téma přibližuje široké veřejnosti, osobní povaha bydlení ovšem zároveň přináší také jeho subjektivní posuzování. Kritiky v odborných časopisech se rozpor mezi univerzálním a individuálním týká rovněž, právě vliv každého stavebníka, resp. jeho rodiny je zásadní – od podílu na zadání až po detaily zařízení. Obecné problémy žánru recenze tedy rodinné domy ještě zesilují. Osoba investora hraje při hodnocení domů dokonce dvojí roli – jak při vzniku stavby, tak samotné recenze.

Z pohledu kritika patří rodinné domy k nejsložitějším disciplinám. Zatímco při hodnocení např. kulturních, sportovních nebo administrativních staveb – ale vlastně i bytových domů coby zboží na realitním trhu – je, resp. může být recenzent v pozici skutečného uživatele, individuální rodinné domy jsou sice bydlením, ale navrženým pro někoho jiného. Mohou tedy sloužit spíše jako ilustrační příklady, u nichž je kromě obecné kvality třeba brát ohledy i na vliv investora. Hlavním smyslem na míru navržených domů je právě jedinečnost a možnost přizpůsobit projekt stavebníkovi, což jako jeden z hlavních přínosů svého angažmá uvádějí i samotní architekti. Zdůrazňování originálního, zakázkového řešení dokonce může vést k názorům, že investor je jediným arbitrem výsledku. A pokud je spokojen, nelze architektonickému řešení nic vytknout.

Tento přístup sice v základu dává smysl, vykazuje ale zjevné rozpory. Jelikož lze předpokládat, že po nastěhování jsou spokojeni obyvatelé mnoha nových domů, včetně formálně i dispozičně zcela průměrných či podprůměrných projektů, museli bychom jako vysoce kvalitní brát téměř všechny realizované novostavby a pojem jakosti by ztratil svůj význam. Investoři navíc zpravidla nemívají ani srovnání s životem v jiných domech, ani zájem sami sobě a zejména ostatním případné pochybnosti připustit. Roli hraje i skutečnost, že jsou publikovány právě dokončené novostavby a jejich obyvatelé dlouhodobější zkušenost s bydlením v domě a jeho užitnými vlastnostmi ještě nenabyli, resp. nemají od spolupráce s architektem a samotné realizace dostatečný časový i emocionální odstup.¹⁴²

Dalším důvodem podporujícím smysl nezávislého hodnocení je nadčasovost projektů. Zatímco původní stavebník v domě zpravidla bydlí nanejvýš několik málo desítek let, životnost samotné stavby může být třeba sto či dvě stě let. Rodinný dům tedy musí

¹⁴¹ SRŠŇOVÁ, Milena, PREININGEROVÁ, Miroslava, Jak vznikají rodinné domy, *Stavba*, IX, 2002, 3, 17–60

¹⁴² Výjimku nabízí tematické číslo časopisu *Era21* 4/2022, které se k šesti dříve publikovaným a oceňovaným domům vrací po čtrnácti až třidvaceti letech formou reportáží s hodnocením původních či nových obyvatel. Nechybějí tři objekty obsažené ve výběru recenzí: Lev Lauermann, Markéta Cajthamlová / Černošice, Ján Studený, Martin Vojta / Černošice a Petr Hájek, Tomáš Hradečný, Jan Šépka / Zdice-Černín. Stavebníci posledních dvou, konceptem i formou extravagantních domů otevřeně uvádějí zásadní chyby návrhů, např. prostorovou nevyužitelnost, nedostatečné osvětlení a další obytné či provozní nedostatky. LANDA, Filip, Na šikmé ploše, 38–41, Mezi stromy, 46–49, In: *Era21*, XXII, 2022, 4

mít nějaké univerzální vlastnosti, aby vyhovoval i dalším obyvatelům. Obecné požadavky na bydlení vystihují mj. příslušné normy a i z nich je zjevné, že základní nároky na každodenní život a s ním spojené činnosti se člověk od člověka výrazněji neliší – a že prostor pro individuální, ale přitom smysluplná a účelná řešení není neomezený. Se základní architektonickou kvalitou souvisí rovněž obecná hodnota rodinného domu na trhu s nemovitostmi. Např. okolnostmi vynucený prodej stavby může nastat – a u nejedné publikované a oceňované realizace také nastal – již pár let po dokončení a příliš individuální charakter v konceptu a výrazu, stavebním programu nebo dispozičním řešení se může proměnit v nevýhodu snižující prodejní cenu.

Časové hledisko ovšem hraje roli v životě původního investora a jeho rodiny, která se stavbou zůstává majetkově i citově spojena i přes více generací. Čím více návrh odpovídá aktuálnímu stavu a nárokům, tím obtížněji může naplnit postupem let měnící se požadavky. Tuto paradoxní vlastnost rodinných domů připomíná kromě jiných i architekt Pavel Hnilička¹⁴³ v knize *Sídelní kaše*: „Mezi slovy rodina a dům vznikají asociace, které navozují představu, že rodinný dům je nepříhodnějším místem pro bydlení rodiny. Jenže rodina v moderním pojetí, tedy jako samostatně hospodařící jednotka s malým počtem členů, je relativně novodobým fenoménem. Tzv. jádrová rodina o třech až pěti členech, pro kterou jsou rodinné domy vlastně plánovány, zahrnuje v dnešní společnosti jen část populace, a to ještě v omezeném časovém období. A tak jsou většinou rodinné domy předdimenzované a po odchodu potomků jen částečně využívány.“

Na individuální podstatu rodinného domu a složitost jeho posouzení upozorňují i samotní kritici. Jan Kratochvíl otevírá recenzi v časopisu *Architekt 8–9/2009* slovy: „Podrobit architektonické rodinný dům je práce těžká a ošidná. Z mnoha důvodů mě napadá, že snad i nemístná. Kritik by měl nastoupit do vztahu stavebník a architekta a založit stěžejní část své kritiky na zjištěních, zdali některá ze stran nepřekročila hranice své kompetence...“ Architekt má dle jeho názoru naplnit požadavky zadavatele, a naopak mu rozmluvit ty nerozumné, samotný stavebník by neměl pak do díla příliš zasahovat.

Recenzent tedy hodnotí jak celou stavbu se všemi okolnostmi, tak samotný architektův výkon. Přesto je spravedlivé, když je předmětem kritiky realizovaný dům. Autor stavby se podílí na formulaci zadání, jehož správné stanovení včetně možných zásadních úprav výsledek zásadně předurčuje. Navíc své záměry zpravidla deklaruje v autorské zprávě, takže podstatné okolnosti recenzent zná – ať už zprávu čte předem, nebo na sebe nejprve nechává působit samotný dům a informace získává až dodatečně. Jedním z témat pro hodnocení tak mohou být i rozpory mezi uvedenými záměry a jejich převedením do návrhu. Obecně však autorem stavby – i přes vstupy klienta a další vlivy – zůstává architekt a je to on, kdo s výsledkem spojuje své jméno a kdo následně získává renomé nebo ocenění. U domů, jejichž majitelé i autoři souhlasili s publikováním, navíc nelze předpokládat větší rozpory mezi oběma stranami, resp. jejich nespokojenost s výsledkem.

¹⁴³ HNILIČKA, Pavel, *Sídelní kaše. Otázky k suburbánní výstavbě kolonií rodinných domů*. Brno: Host, 2012. ISBN 978-80-7294-592-4, 43–44

Přesto se kritik musí vypořádat s osobní povahou bydlení a s rozdíly mezi svými preferencemi, pohledem architekta s investorem a rovněž obecným ideálem. Kromě zjevných problémů stylu a vkusu v exteriéru i interiéru může jít třeba o pojetí soukromí nebo až světonázorové otázky související s životním stylem, prostorovým a technickým standardem, stavebními materiály či udržitelností výstavby.

Za subjektivní někteří recenzenti překvapivě označují i již zmíněné typologické vlastnosti rodinných domů, tj. dispoziční řešení. Jan Rosický v časopisu *Architekt* 4/2002 píše: „U dispozic se omezím jen na tato konstatování s vědomím skutečnosti, že jakákoli reflexe dispozic vzniklých pro konkrétního klienta má jen omezenou platnost.“ Jan Jakub Tesař zastává podobný názor v časopisu *Stavba* 3/2018: „U recenzí rodinných domů proto není na místě rozporovat půdorysná řešení, když neznáme pozadí diskuse mezi investorem a architektem.“ Vzápětí ovšem dodává: „Myslím si, že zádveří má v našich klimatických podmínkách stále smysl, stejně jako normový požadavek na dvoje dveře mezi toaletou a obytnou místností.“ Jiní recenzenti se v podobných případech odvolávají na obyvatele, např. Jan Kratochvíl v časopisu *Architekt* 1–2/2006: „Dům nemá zádveří, ale naopak je vybaven závětrím. Snad právě díky tomu není zádveří potřeba. Obyvatelům zádveří nijak nechybí.“ nebo Svatopluk Sládeček v časopisu *Era21* 2/2019: „Nenarušuje jej sice žádná vstupní veranda, zádveří je ale tak malé, že bych to jako uživatel nenesl lehce. Jenomže mi do toho nic není a sami obyvatelé jsou naprosto spokojeni.“ Na diskusi s klientem odkazuje rovněž architekt Ladislav Lábus, když v časopisu *Architekt* 3/2002 vyvrací některé pochybnosti o dispozičním a prostorovém uspořádání, jež v recenzi vyslovil Rostislav Švácha¹⁴⁴.

Slova o tom, že obyvatelé jsou spokojeni a v domě se jim žije dobře se v různých obdobích vyskytují ve více než desítkách recenzí. Autoři podobná konstatování nejčastěji využívají jako podporu svého kladného hodnocení, v některých případech ovšem naopak ke zmírnění a relativizaci svých výhrad. Smysl podobné argumentace je v případě publikovaných staveb pochybný, zmínka o názoru obyvatel však mimoděk upozorňuje na jejich přítomnost při prohlídce a vliv takového kontaktu na recenzenta.

Na rozdíl od občanských či jiných staveb, které si kritik může prohlédnout coby návštěvník nebo např. v doprovodu správce budovy, se při návštěvě rodinného setkává s investorem a uživatelem v jedné osobě, často navíc v doprovodu autora návrhu. Tuto nezbytnou okolnost někdy naznačují i samotné texty, právě v podobě poznámek o spokojenosti obyvatel. Výjimečně mají recenze dokonce reportážní charakter a setkání s obyvateli a/nebo architekty popisují nebo alespoň zmiňují, např. text Mileny Sršňové v časopisu *Stavba* 2/2010 nebo Markéty Cajthamlové v časopisu *Era21* 2/2019. Petr Šmídek považuje okolnosti vzniku kritického textu za natolik důležité, že svůj text (a nejen tento) v časopisu *Stavba* 1/2019 opatřuje závěrečnou poznámkou: „Článek vznikl na základě rozhovoru s autorem a obyvatelkou 20. března 2019 v třebíčském domě.“

¹⁴⁴ Patrně není náhodou, že jde o jedinou Šváchovu recenzi zařazenou do kategorie *architektonický posudek*.

Vliv takového setkání, k němuž někdy patří i společná cesta s architektem, nelze zanedbat. Při prohlídce rodinného domu vstupuje recenzent obyvatelům do soukromí, doslova až do ložnice a koupelny, a jako návštěvník je přátelsky přijat, dostane občerstvení, či dokonce dárek. Obyvatelé poté recenzenta stavbou s hrdotí a nadšením provázejí a přibližují její často nesnadný zrod. Osobní kontakt, případné sympatie a dodatečné informace mohou kritikův pohled ovlivnit a jeho pozici nezávislého posuzovatele oslabit. S tím souvisí i pochopitelný zájem architekta i investora na kladném vyznění textu, jak jej v časopisu *Stavba 1/2019* popisuje přímo v recenzi Markéta Žáčková: *„Zároveň se potvrdila i další věc, a to že rezidenční projekty je lépe přibližovat prostřednictvím autorské zprávy (nebo jiného neutrálně koncipováno slohového útvaru), a nikoli recenze, protože její pisatel se ocitá ve složité pozici hned ze dvou důvodů: jednak ve vztahu k autorovi projektu, bez jehož přítomnosti by se nemohl dostat do objektu, který má být předmětem recenze (v souvislosti s tím vzniká jakýsi tichý předpoklad příznivého vyznění textu), jednak ve vztahu k investorovi, do jehož soukromí by pisatel nerad zasahoval (ale vlastně musí, protože jinak by nemohl fyzicky zakusit příslušný prostor; stejně jako v prvním případě lze i zde počítat s očekáváním pozitivně laděné reflexe).“*

Individuální povaha návrhu a osobní kontakt se stavebníkem při vzniku textu v případě rodinných domu tedy obecné problémy architektonické kritiky ještě zesilují. Někteří recenzenti o smyslu hodnocení pochybují dokonce v samotných textech, jiní o tomto typu staveb raději programově nepíší – např. Karolína Jirkalová, již Rostislav Švácha označuje za dnes nejvýznamnější kritičku architektury.¹⁴⁵

¹⁴⁵ ŠVÁCHA, Rostislav, Potřebuje architektura kritiku?, *Bulletin ČKA*, XXVII, 2020, 1, 14–15

Kritika s otazníky

Přiznám se rovněž k tomu, že mnohem raději chválím, než kritizuji.

Rostislav Švácha¹⁴⁶

Výše uvedené souvislosti stejně jako samotný obsah textů dokládají, že hodnocení je nejen podstatou recenzí, ale i jejich nejobtížnější vlastností. Kritici by sice mohli vystupovat v pomyslné roli odborníka, který daný dům věcně posuzuje podobně jako soutěžní nebo školní projekt (pomineme-li, že i oponenti diplomových prací často práce více popisují než soudí), ale konkrétnějšímu hodnocení se spíše vyhýbají, zejména pokud by mělo jít o hodnocení negativní.

K dalším okolnostem znesnadňujícím kritiku patří v úvodu zmíněný výběrový charakter časopisů a výjimečnost publikovaných staveb, jak o ní v časopisu *Architekt 6/1999* v recenzi píše Josef Holeček: „*Dobrá a kvalitní architektura zde nevyrostá z kultivovaného a přijatelně uspokojivého stavebnictví, a není tak jakousi jeho korunou, kterou můžeme zálibně nahlížet a jednoduše a s přehledem interpretovat jako výraz toho, kam až se dnes architektura rodinných domů dostala.*“ Recenzenti na naprostou odlišnost publikovaných staveb od průměru v celém zkoumaném období pravidelně upozorňují a přibližně v každém desátém textu staví posuzovaný dům do protikladu k pokleslé okolní zástavbě katalogových projektů. Přestože formální odlišnost objektů od naprosté většiny stavební produkce je předpokladem k zařazení do architektonického časopisu, sama o sobě nemusí znamenat dobře navržený rodinný dům, a jako argument pro pozitivní hodnocení má proto pouze omezenou platnost. Omezený je vzhledem k výjimečnosti vybraných rodinných domů však rovněž recenzentův prostor pro případné hodnocení negativní, neboť to by mohlo znevážit jak autora stavby, tak redakci časopisu – a v důsledku znejistit i čtenáře.

V některých případech není dokonce zcela jasné, zda jde o hodnocení pozitivní, nebo negativní – adjektiva jako *působivý*, *originální* nebo *zajímavý* umožňují oba výklady.

Přístup recenzentů výrazně ovlivňuje i renomé architekta. Některé texty z kategorie *kunsthistorický výklad* jsou vystavěny tak, že kritik vysokou kvalitu architektovy práce předpokládá, obecně i s pomocí starších staveb ji popisuje a publikovaný dům přestavuje pouze jako další doklad. V podobných případech získává čtenář dojem, že zkoumání a hodnocení kvality díla není účelem textu a autor recenze již předem nepřipouští jakékoli pochybnosti.

V recenzích z kategorie *architektonický posudek* se pochybnosti či výhrady objevují, autoři textů se ale jejich negativní vyznění často kolegiálně snaží zmírnit. Jednou z možností je již zmiňované odvolání se na přání nebo spokojenost klienta. Např. Jan Jakub Tesař v časopisu *Stavba 1/2017* vyjadřuje negativní či rezervovaný názor na dva ze tří domů tímto jinotajným způsobem: „*Lokalita, parcela i zadání investora jasně nastavily nejvhodnější podmínky Kamilu Mrvovi. Ten je dokonale využil k velkorysému*

¹⁴⁶ ŠVÁCHA, Rostislav, Polemika s panem Škrancem, *Architekt*, XLIV, 1998, 20, 12–13

řešení. U Markéty Cajthamlové stejně jako u manželů Holišových jsem mohl poznat šťastné klienty, což je u rodinného domu to nejdůležitější. Jedná se totiž o velmi subjektivní stavby, které může dobře hodnotit pouze uživatel.“ Stejný recenzent v časopisu *Era21 5/2014* využívá i další možnost, jak svůj názor relativizovat – převedení na otázku: „V domě chybí zádveří. Vstupním prostorem je jídelna s přímou vazbou na koupelnu. Dům je tak vzdušnější, navzdory minimálním rozměrům prostorově komfortní. I přes veškerou argumentaci a souhlas uživatele s tímto řešením mi v hlavně vězí otázka: »Je to tak správně?«” Formu mnoha tázacích vět s velmi konkrétním obsahem zvolil také Jiří Mráz v časopise *Stavba 4/2010*, jenž svoji recenzi dokonce nazval *Stavba s otázníkem*. Přestože se jedná o otázky, z jejich návodného, řečnického charakteru lze negativní hodnocení snadno rozpoznat.

Text Jiřího Mráze je zároveň jedním z celkem sedmi případů ve výběru, kdy redakce publikováním více recenzí na stejnou stavbu/stavby zmírňují dopady hodnocení na architekta i tlak na samotného kritika. Přínos více názorů a případných odlišných soudů pro čtenáře se ovšem ve většině případů nenaplnuje – texty jsou buď podobné, nebo se vzhledem k zaměření recenzentů naopak zcela míjejí. Dům Jiřího Kaloče v časopisu *Architekt 16–17/1997* i práce Lva Lauermana a Markéty Cajthamlové v časopisu *Stavba 3/2000* provázejí dvojice velice podobných textů z kategorie *kunsthistorický výklad*. *Architektonické posudky* na dům navržený Janem Roháčem v časopisu *Era21 5/2014* mají podobné vyznění, ale ukazují různé přístupy k vyjádření negativních soudů. Časopis *Architekt 11/1999* hodnotí práci dvojice Jiří Střítecký a Martin Krupauer prostřednictvím dvou *architektonických posudků*, přičemž jeden stavbu využívá především jako ilustrační příklad pro pojednání o standardu technických zařízení. Dům v Černošicích Jána Studeného a Martina Vojty v časopisu *Architekt 7/2008* provázejí tři *teoretické úvahy* a jedna *autorská zpráva*, ovšem *architektonický posudek* s uživatelským zhodnocením nabízí až již zmíněná čtenářská recenze v dalším čísle¹⁴⁷. Objekt ve Zdicích-Černíně, již navrhli Petr Hájek, Tomáš Hradečný a Jan Šépka, doplňují v časopisu *Stavba 4/2010* *architektonický posudek* a *kunsthistorický výklad*, dům Jana Šépký v časopisu *Era21 2/2017* pak *architektonický posudek* a *teoretická úvaha*. Dva poslední případy, jež souvisejí s koncepčně i výrazově extravagantními domy spojenými jedním z autorů, dobře ilustrují odlišnosti v profesním zájmu a přístupu recenzentů a zároveň dokládají smysl zvolené typologie textů. Názorové srovnání v podstatě neposkytují, neboť každý z recenzentů píše o něčem jiném.

Zdvojování recenzí při jejich obsahové různorodosti tedy obecné problémy architektonické kritiky spíše ukazuje a prohlubuje, než aby je řešilo.

¹⁴⁷ PEK, Tomáš, Vítězství manýry, *Architekt*, LIV, 2008, 8–9, 102

Výsledky výzkumu

Práce naplnila své cíle. Výzkum ukazuje, že samotní zástupci profesní komunity včetně kritiků a redakcí časopisů nejsou s úrovní tuzemské architektonické kritiky spokojeni, a to v celém zkoumaném období.

Kromě různých představ o smyslu a podobě recenzí, které i historicky souvisejí s kvalifikací autorů a jejich profesními vazbami, brání nezávislému hodnocení zejména podstata publikační praxe založená na výběru staveb do časopisů, jenž samotné kritice přechází, včetně nezbytného souhlasu a dokumentace od architektů.

Spolu s preferováním digitálních obrazů, komerční podstatou architektury a neudržitelnosti jak umělecky formálního, tak často nesrozumitelného teoretického pohledu na stavby odpovídá domácí situace celosvětové krizi architektonické kritiky v 21. století – přestože se víceméně všichni zúčastnění shodují na jejím nenahraditelném přínosu pro vývoj profese.

Analytická část výzkumu na příkladu rodinných domů ukazuje, že nespokojenost protagonistů i čtenářů kritiky je oprávněná, neboť recenze z převážné části (v navržené typologii jde o 75 % textů) neodpovídají definici publicistického žánru a architektonické řešení domů nehodnotí, případně se zabývají jen vybranými a jinými tématy – a nezachycují tedy kvalitu projektů tak, jak ji popisují obecné články v časopisech i knihy vycházející ze stejného odborného prostředí.

Kromě systémových problémů, jež jsou společné pro veškerou kritiku a v podstatě je nelze vyřešit, znesnadňuje hodnocení rodinných domů jejich individuální povaha, a to včetně setkání recenzenta s investorem při prohlídce. Někteří kritici dokonce doporučují rodinné domy jako příliš subjektivní typ staveb nerecenzovat.

Vzniká tak paradox, kdy odborné časopisy nedokáží přesvědčivě a srozumitelně uchopit oblast stavebnictví, která je všem nejbližší, a naopak by měla zprostředkovat vztah k profesi architekta, s níž se dnes 95 % novostaveb rodinných domů míjí.

Přínos práce

Hlavním přínosem výzkumu je srovnání obecných názorů na roli a obsah architektonické kritiky s kvantitativní analýzou vzorku 105 textů, ze tří nejdůležitějších odborných časopisů v rozmezí tří dekád. Různé názory na úroveň recenzí, následně zformulované do tří hypotéz, lze tedy ověřit na základě dat.

Navržená typologie – i díky nadsazeným, „pracovním“ názvům kategorií – pak slouží ke snadné orientaci v různorodě pojatých textech a umožňuje problémy recenzí srozumitelně a jednoduše popsat, resp. vysvětlit, proč většina příspěvků svým tématem a přístupem k hodnocení kritickou roli neplní. Typologii lze použít i pro posuzování dalších kritických textů.

Na příkladech ze samotných recenzí i souvisejících polemik jsou pak konkrétně ilustrovány nejpodstatnější problémy, které kritika rodinných domů přináší, což může být užitečné pro architekty, recenzenty, redaktory, čtenáře i akademiky.

Limitace výzkumu

Kromě samotného zaměření práce na kritiku rodinných domů, včetně omezení výběru na individuální novostavby určené k trvalému bydlení, je pochopitelnou limitací kvantitativní analýzy recenzí subjektivní kódování některých vlastností textů.

Subjektivní je rovněž návrh typologie a přiřazení recenzí k jednotlivým kategoriím, některé případy jsou hraniční.

Sporné může být i striktní chápání odborné recenze jako hodnotícího publicistického žánru, jehož předmětem má být hlavně celková architektonická kvalita domu – tedy všechny hlavní aspekty projektu, jimiž se jeho autor při navrhování zabýval.

Základní doporučení

Obecná i konkrétní doporučení, jež z výzkumu vyplývají, směřují do tří hlavních oblastí:

Akademická a profesní komunita

Obecným předpokladem pro hodnocení je výchova ke kritickému myšlení a věcné diskusi. Na vysokých školách architektury jsou přínosem veřejné ateliérové prezentace a kritiky. Oponentům diplomových prací lze doporučit, aby projekty převážně jen nepopisovali. Studenti by měli zvládat srozumitelné ústní i písemné vyjádření k projektům, nejen ve volitelných kurzech jako je *Nauka o stavbách V (Koncept a interpretace)* na FA ČVUT. Psaní o architektuře lze propojit i s dalšími, humanitními předměty a jinými různými školami. Pokud by však architektonická kritika měla být svébytným studijním oborem, musí vycházet z architektonických škol – analogicky k situaci ve výtvarných a hudebních oborech.

Redakce časopisů

Pokud architektonické časopisy spatřují svoji odbornost mj. v publikování recenzí, neměly by tento žánr pěstovat pouze formálně. Ohodnocení recenzentů by mělo být srovnatelné s honoráři pro fotografy či grafiky, aby v oboru v oboru byla konkurence a redakce by na obsah i styl textů mohly uplatňovat vyšší a přesnější nároky. Především by mohly požadovat recenze, jež naplňují podstatu žánru – tj. obsahují především srozumitelné a argumenty podpořené hodnocení architektonické kvality. Zároveň by redakce měly pečovat o novinářskou etiku, a to i nad rámec konkurenčního boje. Na jedné straně bránit sebe i recenzenty před tlakem ze strany architektů, případně investorů, a všem zúčastněným osobám vyložit smysl a okolnosti nezávislého hodnocení včetně možného odlišného názoru recenzenta. Na straně druhé musejí dohlížet na nezávislost recenzentů a vyhýbat se jejich vazbám k autorům staveb.

Recenzenti

Autoři kritických textů by kromě obecné srozumitelnosti měli sledovat hlavní smysl recenzí, tedy hodnocení samotného architektonického díla. Pokud některý pohled chybí (např. uživatelský) nebo pokud převažuje popis či výklad, vyvolává to otázky nejen ohledně kvality projektu, ale i schopností samotného hodnotitele. Lze chápat, že kritik nabídne širší souvislosti ze svého oboru, ale neměl by rezignovat na celek a na věcný pohled, ani neredukovat architekturu na předmět úzce zaměřených a často velice odtažitých úvah. Kritik by si měl být vědom toho, že pohledy a hodnoty uvnitř profese se z odborných časopisů šíří i do lifestyleových titulů, což ale neznamená rezignaci na kritiku ústící v popisný a propagační charakter recenze.

Hovoří-li architekti o tom, že jejich profese musí vystoupit z oborového ghetta, stát se součástí každodenního života a být chápána jako běžná služba, měli by v prvé řadě usilovat o zlepšení obsahu odborných časopisů a srozumitelné, smysluplné hodnocení své práce.

Podnět k dalšímu výzkumu

Jelikož práce zkoumala recenze a další písemné prameny především ze samotných architektonických časopisů, měl by se další výzkum formou dotazníkového či jiného šetření zaměřit na aktuální názory a postoje jednotlivých aktérů – architektů, kritiků a redakcí (případně čtenářů) – a jejich pohled na kvalitu i roli recenzí staveb, zejména s ohledem na výše popsání problémy a jejich možná řešení.

Podnětné by mohlo být rovněž hodnocení samotné kvality vybraných domů, jež samozřejmě není tématem této práce, a jeho porovnání s obsahem a vyzněním dobových kritik, případně s typologickými principy/pravidly. Podobný výzkum by mohl vyústit dokonce v návrh obecné metodiky pro recenzování/posuzování (nejen) rodinných domů.

Práce ukazuje, že samotné redakce a recenzenti jsou si vědomi problémů, které se s hodnocením publikovaných staveb pojí. I přes některé odlišnosti, například v kritické tradici nebo chápání oborů a pojmů, odpovídají potíže architektonické kritiky situaci v zahraničí. Neukotvenost recenzí vyplývá z různého profesního zázemí autorů i z výběrového charakteru obrazových časopisů, který znamená závislost redakce na vztazích s architekty – a tedy i omezené možnosti pro případné negativní hodnocení.

Na příkladu recenzí rodinných domů publikovaných v titulech *Architekt/Architect+*, *Stavba a Era21* v období 1993–2022 se ukazuje, že zatímco obecné texty v časopisech a knihách celistvě popisují architektonickou kvalitu staveb, z kritiky se její hodnocení vytrácí. Kvantitativní analýza vybraných 105 textů o novostavbách rodinných domů k trvalému bydlení, jejichž autory jsou z poloviny architekti a z poloviny jinak vzdělaní recenzenti, potvrzuje tři hypotézy:

Značná část textu se zabývá něčím jiným než samotným domem.

Výhradně posuzovaným domem se zabývá menšina textů (45 %), u sedminy recenzí (14 %) jiné téma dokonce převažuje. Většina textů (52 %) má výrazné vedlejší téma, které ve dvou třetinách případů (67 %) představují teoretické otázky.

Převládá pohled na stavbu jako na umělecké/výtvarné dílo.

Hlavním tématem textů bývá popis domu (30 %) a jeho stylová klasifikace (30 %). Prostorové a provozní řešení bývá opomenuto (16 %) nebo pouze popsáno (56 %).

Převažují popisné pasáže, hodnocení bývá spíše obecné.

Většina textů (54 %) obsahuje jen obecné, naznačené hodnocení a téměř desetina (8 %) nepřináší hodnocení žádné. Negativní soudy jsou výjimečné (14 %).

Navržená typologie recenzí dokládá, že celkovou kvalitu domu hodnotí pouze jedna čtvrtina textů (25 %) spadajících do kategorie *architektonický posudek*. Příspěvky zařazené do kategorií *autorská zpráva* (18 %), *kunsthistorický výklad* (35 %) a *teoretická úvaha* (22 %) žánr recenze dané stavby v podstatě nenaplňují a svým obsahem patří spíše do jiných oblastí – propagace, historie a teorie architektury.

Recenze rodinných domů

- BENEŠ, Ondřej, Rodinné domy Jána Stempela, *Architekt*, LVII, 2011, 1, 27
 BENEŠ, Ondřej, Rodinný dům Český ráj, *Stavba*, XIX, 2012, 3, 26–28
 BERAN, Lukáš, Moderní dům pro tradiční rodinu, *Architekt*, 2004, L, 11, 21
 CAJTHAMLOVÁ, Markéta, Můj výlet do Třebíče, *Era21*, XIX, 2019, 2, 51
 CAJTHAMLOVÁ, Markéta, Rodinný dům na hraně lesa, *Stavba*, IX, 2003, 2, 20
 CZUMALO, Vladimír, *Architekt*, LII, 2006, 8, 46–47
 CZUMALO, Vladimír, Megaron a gynaikonítis s Duchem v Liboci, *Stavba*, XIV, 2007, 2, 60–64
 DOLEŽEL, Karel, Antagonismus dvou světů, *Architekt*, XLV, 1999, 11, 31
 DOLEŽEL, Karel, Dvě vily v Liberci od brněnských architektů, *Architekt*, L, 2004, 10, 41
 DOLEŽEL, Karel, Rodinný dům s bazénem, *Architekt*, XLVI, 2000, 6, 20
 DOLEŽEL, Karel, Splnutí s krajinou, *Architekt*, XLVI, 2000, 6, 16
 DVOŘÁKOVÁ, Lenka, *Architekt*, LV, 2009, 11–12, 30
 GEBRIAN, Adam, *Architekt*, LX, 2014, 1, 72
 GEBRIAN, Adam, Evoluce rodinného bydlení, *Architekt*, 2014, LX, 4–5, 13
 HALÍK, Pavel, Poetický princip, *Architekt*, L, 2004, 10, 33
 HALÍK, Pavel, Lesní víla, *Architekt*, 2011, LVII, 3, 14
 HAZUCHA, Miro, Taký krátký manuál, *Architekt*, LIV, 2008, 7, 16
 HOLEČEK, Josef, Architektura bez architekta, *Architekt*, XLIII, 1997, 16–17, 30–31
 HOLEČEK, Josef, Dům jako malé zakázané město, *Architekt*, XLIII, 1997, 16–17, 27
 HOLEČEK, Josef, Dům v zahradě, *Architekt*, XLV, 1999, 11, 37
 HOLEČEK, Josef, Pět domů Jana Javůrka, *Architekt*, XLV, 1999, 6, 30
 HOLEČEK, Josef, Benešov – prolnutí „supertradic“, *Stavba*, VIII, 2001, 1, 24
 HRADECKÁ, Irena, Dům vystupující z řady, *Era21*, XIV, 2014, 5, 17
 HRADECKÁ, Irena, Parníček pod kapitánským můstkem, *Era21*, XVI, 2016, 2, 58
 JANATA, Michal, Inverzní černošická pyramida (hranol), *Architekt*, LIV, 2008, 7, 20–21
 JANATA, Michal, Přečínat skrýváním se, *Architekt*, LIV, 2008, 8–9, 22
 JANATA, Michal, Světelnou drapérií rozvlíknit dům, *Architekt*, LIV, 2008, 11, 18
 JANATA, Michal, Sázkavské tusculum s enfiládou, *Architekt*, LIV, 2008, 11, 38
 JANATA, Michal, Zbraslavská křivka – mezi přímkou a kružnicí, *Architekt*, LIV, 2008, 11, 23

- JEHLÍK, Jan, Proč ne? Proč ano? Proč ne?, *Era21*, XVII, 2017, 2, 16–17
- KOPEC, Jakub, Mezi analogií a genealogií, *Era21*, XVII, 2017, 2, 17
- KORYČÁNEK, Rostislav, Hvězdárna na kopci, *Era21*, II, 2002, 1, 28–29
- KOTALÍK, Jiří T., Socha domu, *Architekt*, XLV, 1997, 16–17, 32–33
- KRATOCHVÍL, Petr, Introvertní dům s prostorovým plánem, *Era21*, VI, 2006, 5, 53
- KRATOCHVÍL, Jan, Bílá růže z Černošic, *Architekt*, LIV, 2008, 7, 22
- KRATOCHVÍL, Jan, Dotek dokonalosti, *Architekt*, LV, 2009, 8–9, 58
- KRATOCHVÍL, Jan, K podstatě architektury, *Architekt*, LII, 2006, 1–2, 13–14
- KRATOCHVÍL, Jan, Rodinný dům u lesa, *Architect+*, 21, 2020, 68
- KRAUS, David, Rodinný dvoujdům v Braníku, *Stavba*, VII, 2000, 3, 40
- KUZEMENSKÝ, Michal, Rodinný dům Patricka Paňhy, *Stavba*, VII, 2000, 3, 44
- LUKEŠ, Zdeněk, Dům sběratele umění, *Architekt*, LIV, 2008, 1, 34
- MARQUES, Luis, Podstata lokality – autonomie a svébytnost, *Architekt*, XLVII, 2001, 11, 15
- MERTOVIÁ, Martina, Přiměřené bydlení, *Stavba*, XV, 2008, 3, 42–43
- MITÁŠOVÁ, Monika Je třeba nás politovat?, *Architekt*, XLIX, 2003, 8, 29
- MITÁŠOVÁ, Monika O-prieť sa o stenu, *Architekt*, LIV, 2008, 7, 18–19
- MRÁZ, Jiří, Stavba s otazníkem, *Stavba*, XVII, 2010, 4, 28
- MUSIL, Zbyněk, Dva domy v Žebětíně, *Stavba*, XVI, 2009, 3, 16–17
- NĚMEJC, Petr, Učitel a jeho žák, *Architekt*, XLIII, 1997, 25–26, 24,
- NOVÁK, Jakub F., Kořeny a plody, *Architekt*, XLVIII, 2002, 8, 37
- NOVÁK, Jakub F., *Architekt*, L, 2004, 12, 69
- PELČÁK, Petr, Zahrada s dřevěným domem, *Architekt*, XLVII, 2001, 3, 21
- PIŠTĚK, Petr, Dům na domě, *Architect+*, 21, 2020, 51–52
- PIŠTĚK, Petr, Dvě vily v Podolí, *Stavba*, XX, 2013, 4, 28–35
- PETROVSKÁ, Barbora, Rodinný dům ve Zlíně, *Stavba*, VII, 2000, 3, 42
- PLATOVSKÁ, Marie, Tři rodinné domy Lva Laueremanna a Markéty Cajthamlové, *Stavba*, VII, 2000, 3, 35
- POMETLO, Jiří, Rodinné bydlení dle Atelieru 38, *Stavba*, VII, 2000, 3, 48–51
- POTŮČEK, Jakub, Abstraktní objekt, *Architekt*, LI, 2005, 6–7, 75
- POTŮČEK, Jakub, Nautický minimalismus, *Architekt*, XLIX, 2003, 11, 27
- POTŮČEK, Jakub, Z nitra na povrch, *Architekt*, LI, 2005, 5, 33
- ROSICKÝ, Jan, Kvádr na zelené hladině, *Architekt*, XLVIII, 2002, 4, 13
- ŘÍHA, Cyril, Prostorová šachovnice, *Architekt*, L, 2004, 11, 16
- SKALICKÝ, Alexandr, Dům, který právě přistává, *Stavba*, VII, 2000, 3, 52
- SKALICKÝ, Alexandr, Vodojem nebo borůvka, *Architekt*, L, 2004, 8, 31
- SLÁDEČEK, Svatopluk, Časy se (pořád) mění, *Era21*, XIX, 2019, 2, 48
- SRŠŇOVÁ, Milena, Rodinný dům v Dolních Břežanech, *Stavba*, VII, 2000, 3, 46
- SRŠŇOVÁ, Milena, Zapomenutá tvář, *Stavba*, XVII, 2010, 2, 26–27
- SVOBODOVÁ, Martina Obrys jednoho domu, *Architekt* 1999 12 83,
- ŠANDA, Josef, Hledání technického standardu pro bydlení, *Architekt*, XLV, 1999, 11, 32–33,
- ŠANDA, Josef, Vlastní dům, *Architekt*, LV, 2009, 3, 34
- ŠENK, Filip, Rodinný dům v Záběhlicích, *Stavba*, XVII, 2010, 4, 34–36
- ŠÉPKA, Jan, *Architekt*, XLI, 1995, 18, 4
- ŠÉPKA, Jan, Šestiúhelník, *Architekt*, LIX, 2013, 10, 16

- ŠMÍDEK, Petr, Tři zlínské domy Pavla Chládky, *Stavba*, XXIV, 2017, 2, 34–35
- ŠMÍDEK, Petr, Dům na druhý pohled, *Stavba*, XXVI, 2019, 1, 60–61
- ŠMÍDEK, Petr, VÍTEK, Jiří, Lazy House, *Stavba*, XXVIII, 2021, 3, 76–77
- ŠVÁCHA, Rostislav, *Architekt*, XLII, 1996, 6–7, 16
- ŠVÁCHA, Rostislav, Bumerang, *Architekt*, XLVIII, 2002, 8, 28
- ŠVÁCHA, Rostislav, Co je to vila, *Architekt*, XLV, 1999, 6, 37
- ŠVÁCHA, Rostislav, Do třetice, *Stavba*, XI, 2004, 1, 24–26
- ŠVÁCHA, Rostislav, Druhá Lábusova vila, *Architekt*, XLVIII, 2002, 2, 10
- ŠVÁCHA, Rostislav, Dům v Rybářích, *Architekt*, XLV, 1999, 6, 21
- ŠVÁCHA, Rostislav, Krok dopředu v Berouně, *Stavba*, XI, 2004, 6, 92
- ŠVÁCHA, Rostislav, Logická a racionalistická prvotina, *Architekt*, XLIV, 1998, 3, 24
- ŠVÁCHA, Rostislav, Neokubistická vila, *Stavba*, XVII, 2010, 4, 29–32
- ŠVÁCHA, Rostislav, Obyčejné/neobyčejné v Dolních Jirčanech, *Architekt*, XLIX, 2003, 8, 21
- ŠVÁCHA, Rostislav, Projev mladé generace v Kadani, *Stavba*, XII, 2005, 2, 56–59
- ŠVÁCHA, Rostislav, Raumplan pod obloukem, *Architekt*, XLI, 1995, 12, 3
- ŠVÁCHA, Rostislav, Tři odpovědi na situaci, *Stavba*, VII, 2000, 3, 30
- ŠVÁCHA, Rostislav, Vila s vyhlídkou na Kroměříž, *Era21*, II, 2002, 6, 15
- TESAŘ, Jan Jakub, Domy, které vystupují z řady, *Stavba*, XXV, 2018, 3, 62–63
- TESAŘ, Jan Jakub, Suverénně skromný, *Era21*, XIV, 2014, 5, 16
- TESAŘ, Jan Jakub, Tři pokusy o Wrighta, *Stavba*, XXIV, 2017, 1, 52–53
- TICHÁ, Jana, Hmotnost prostoru, *Era21*, XIV, 2014, 2, 16
- VÁŇA, Radek, K domu na Slovanech Libora Mohnarta, *Era21*, II, 2002, 5, 12–13
- VARYŠOVÁ, Eliška, Organické sepětí dřeva, skla a rezavého plechu, *Stavba*, XXV, 2018, 2, 62
- VARYŠOVÁ, Eliška, Útulná moderna ve čtyřech variacích, *Stavba*, XXIV, 2017, 4, 50–53
- VINCZE, László, Black is Beautiful, *Architekt*, LII, 2006, 12, 44
- VINCZE, László, Black and White, *Architekt*, LVIII, 2012, 3, 58
- VINCZE, László, Tři domy Stempela a Tesaře, *Stavba*, XXIV, 2017, 3, 52–53
- VOJÁČKOVÁ, Karolína, Dům Babu, *Stavba*, XXI, 2014, 4, 60–62
- VOLF, Petr, Kouzlo domů: na rozhraní, *Stavba*, XXIX, 2022, 3, 40–41
- VOLF, Petr, Nad jezerem, *Architect+*, 5, 2017, 9
- VOLF, Petr, Stavím, tedy jsem, *Stavba*, XXVI, 2019, 3, 72–74
- VOLF, Petr, Tři vily Josefa Pleskota. Nadějně vyhlídky, *Stavba*, XXV, 2018, 2, 78–79
- ŽÁČKOVÁ, Markéta, Soukromé a veřejné: Markéta Cajthamlová – stálice české architektonické scény, *Stavba*, XXVI, 2019, 1, 68–70

Architektonická kritika a teorie

- ALLEN, Stan, Všeobecný instrumentalismus. In: KRATOCHVÍL, Petr (ed.), *O smyslu a interpretaci architektury. Sborník textů zahraničních autorů*. Praha: Vysoká škola uměleckoprůmyslová, 2005. ISBN 80-86863-04-2, 183–192
- BENEŠ, Ondřej, ŠEVČÍK, Oldřich, Tři poznámky k architektonické kritice a teorii, *Stavba*, XIV, 2007, 5, 31–32
- BENEŠ, Ondřej, ŠEVČÍK, Oldřich, O významu „nepříruční teorie“ pro architektky čili „časy se mění“ i v české architektonické teorii, *Era21*, VII, 2007, 66–69
- DOLEŽEL, Karel, Ke Kraví hoře, *Architekt*, LI, 2005, 2, 72
- DOLEŽEL, Karel, POTŮČEK, Jakub, Recenzenti, *Architekt*, L, 2004, 12, 73
- DOLEŽEL, Karel, *Stavba*, XIV, 2007, 5, 25–26
- EŠNER, David, Čím víc jader, tím míň panelák?, *Architekt*, XLVI, 2000, 10, 79
- FISHER, Thomas, The Death and Life of Great Architecture Criticism, *Places Journal*, prosinec 2011, dostupné na placesjournal.org/article/the-death-and-life-of-great-architecture-criticism (citováno 23. 12. 2021)
- GEBRIAN, Adam, *Stavba*, XIV, 2007, 5, 46–47
- HOJDA, Ondřej, Krize kritiky a kritika krize, *Era21*, XVII, 2017, 1, 20–22
- HOLEČEK, Josef, Uzavřený svět, *Architekt*, XLV, 1999, 1, 74–76
- HORSKÝ, Jiří, Editorial, *Architekt*, XLVI, 2000, 1, 2
- HORSKÝ, Jiří, Kam kráčí svět architektonických časopisů. Setkání ve Francii, *Architekt*, XLV, 1999, 11, 62
- HORSKÝ, Jiří, Slovo šéfredaktora, *Architekt*, XLIV, 1998, 1–2, 2
- HORSKÝ, Jiří, Vyjádření šéfredaktora, *Architekt*, XLIV, 1998, 19, 82
- HUXTABLE, Ada Louise, Architecture Criticism, *Proceedings of the American Philosophical Society*, 134, 1990, 4, 461–464
- JIRKALOVÁ, Karolína, Do vlastních řad, *Era21*, XVII, 2017, 1, 24–25
- KRATOCHVÍL, Petr (ed.), *O smyslu a interpretaci architektury. Sborník textů zahraničních autorů*. Praha: Vysoká škola uměleckoprůmyslová, 2005. ISBN 80-86863-04-2, Kritika architektury, *Stavba*, XIV, 2007, 5
- KUZEMENSKÝ, Michal, *Stavba*, XIV, 2007, 5, 49–50
- LANGE, Alexandra, How to be an Architecture Critic, IN: LANGE, Alexandra, *Writing About Architecture. Mastering the Language of Building and Cities*. New York: Princeton Architectural Press, 2012. ISBN 978-1-61689-053-7
- LEŠEK, Petr, Co je opravdu špatně! Nad řešením nábřeží v Písku, *Architekt*, XLV, 1999, 10, 81
- LOUPAL, Vladimír, Ach, ty schody, *Architekt*, XLVI, 2000, 3, 61
- LOUPAL, Vladimír, Racionální půdorys, *Architekt*, XLVI, 2000, 6, 67
- LOUPAL, Vladimír, Umění, nebo také řemeslo?, *Architekt*, XLV, 1999, 12, 109
- LOUPAL, Vladimír, Umění, nebo také řemeslo II. Jak na břehu Otavy, tak i na Petřínách, *Architekt*, XLVI, 2000, 1, 70
- MILUNIČ, Vlado, Pes jitřničku sezřal, *Architekt*, XLVI, 2000, 3, 60
- MILUNIČ, Vlado, Umění a řemeslo a řemeslo bez umění, *Architekt*, XLVI, 2000, 3, 60
- MITÁŠOVÁ, Monika, Co je to kritika a jak se liší od architektonické teorie?, *Stavba*, XIV, 2007, 5, 27–28

- MITÁŠOVÁ, Monika (ed.), *Oxymorón & pleonasmus. Texty kritické a projektivní teorie architektury*. Praha: Zlatý řez, 2011. ISBN 978-80-903826-3-3
- MITÁŠOVÁ, Monika (ed.), *Oxymorón & pleonasmus II. Rozhovory o kritické a projektivní teorii architektury*. Praha: Zlatý řez, 2012. ISBN 978-80-903826-5-7
- Nejedná se o krátkodobou aktivitu. Diskuze šéfredaktorů časopisu ERA21, *Era21*, XX, 2020, 4, 14–16
- OASE č. 81 – Kritiek in opbouw / Constructing Criticism, 2010
- OTTA: Kritika architektury, *Bulletin ČKA*, XXIV, 2017, 1, 17–18
- PALLASMAA, Juhani, *Oči kůže. Architektura a smysly*. Zlín: Archa, 2012. ISBN 978-80-87545-10-2
- PAWLEY, Martin, *The Strange Death of Architecture Criticism. Collected Writings*. Londýn: Black Dog Publishing, 2017. ISBN 978-1-906155-19-3
- PIPE, Rozhovor s Jiřím Hlinkou, *Architekt*, LI, 2005, 11, 64
- Podoby kritiky, *Era21*, XVII, 2017, 1
- PRAŽANOVÁ, Markéta, K diskusi při valné hromadě. Dobrá, či špatná?, *Architekt*, XLVII, 2001, 6, 68
- RASMUSSEN, Steen Eiler, *Jak vnímat architekturu*. Praha: Academia, 2016. ISBN 978-80-200-2598-2
- RYKWERT, Joseph, Záleží na kritice architektury?, *Era21*, XVII, 2017, 1, 23
- QUIRK, Vanessa, The Architect Critic Is Dead (just not for the reason you think), *Archdaily.com*, duben 2012, dostupné na www.archdaily.com/223714/the-architect-critic-is-dead-just-not-for-the-reason-you-think (citováno 23. 12. 2021)
- SEDLÁKOVÁ, Radomíra, Spíš jen pár poznámek ..., *Stavba*, XIV, 2007, 5, 28–30
- SOLÀ-MORALES, Ingasi de, Sadomasochismus: Kritika a architektonická praxe, In: SOLÀ-MORALES, Ingasi de, *Diference. Topografie současné architektury*. Praha: Zlatý řez, 2013. ISBN 978-80-87068-10-6, 141–145
- SORKIN, Michael, Critical Mass: Why Architectural Criticism Matters, *The Architectural Review*, květen 2014, dostupné na www.architectural-review.com/essays/critical-mass-why-architectural-criticism-matters (citováno 23. 12. 2021)
- SRŠŇOVÁ, Milena, Média a kritika architektury, *Stavba*, XIV, 2007, 5, 58–59
- Stav kritiky v současné Evropě, *Era21*, XVII, 2017, 1, 46–49
- ŠAMALÍK, Zdeněk, ad *Architekt* č. 2/2005. Redakční stůl – 5 x ke Kraví hoře, *Architekt*, LI, 2005, 3, 70
- ŠAMALÍK, Zdeněk, Ztráta obsahu i funkce a krize recenze, *Architekt*, L, 2004, 12, 70–71
- ŠEDÝ, Václav, Architektura a její kontext ve fotografii, *Stavba*, XXIV, 2017, 1, 48–51
- ŠKRANC, Pavel, Kritika a teorie jako luxus?, *Architekt*, XLIV, 1998, 17–18, 10–11
- ŠKRANC, Pavel, Kritika poezí a obdivem?, *Architekt*, XLIV, 1998, 23, 13
- ŠVÁCHA, Rostislav, O české kritice architektury, *Stavba*, XIV, 2007, 5, 37–42
- ŠVÁCHA, Rostislav, O kritice, *Česká komora architektů. Ročenka 1997/1998*, 22–27
- ŠVÁCHA, Rostislav, Polemika s panem Škrancem, *Architekt*, XLIV, 1998, 20, 12–13
- ŠVÁCHA, Rostislav, Potřebuje architektura kritiku?, *Bulletin ČKA*, XXVII, 2020, 1, 14–15
- ŠVÁCHA, Rostislav, SRŠŇOVÁ, Milena, TICHÁ, Jana (eds.), *Euroamerické architektonické myšlení 1936–2011*. Praha: Zlatý řez, 2018. ISBN 978-80-88033-03-5
- TICHÁ, Jana (ed.), *Architektura na prahu informačního věku. Texty o moderní a současné architektuře*. Praha: Zlatý řez, 2001. ISBN 80-902810-1-X

- TICHÁ, Jana (ed.), *Architektura: tělo nebo obraz? Texty o moderní a současné architektuře III*. Praha: Zlatý řez, 2013. ISBN 978-80-903826-1-9
- TICHÁ, Jana (ed.), *Architektura v informačním věku. Texty o moderní a současné architektuře II*. Praha: Zlatý řez, 2006. ISBN 80-902810-8-7
- URLICH, Petr, Příspěvek k možnostem stratifikace české kritiky, *Architekt*, XLV, 1999, 2, 71–72
- VÁŇA, Radek, HORSKÝ, Jiří, Kulatý stůl architekta. Architektonická kritika 90. let, *Architekt*, XLVI, 2000, 1, 65–69
- VERNER, Martin, Architektura a média u kulatého stolu, *Architekt*, LII, 2006, 11, 85
- VOKURKA, Vratislav, Recenze na recenzi „věž“, *Architekt*, XL, 1994, 7, 14
- Volume 36 – Ways to be Critical*, 2013
- Zahraničí, *Stavba*, XIV, 2007, 5, 69–69
- ZERVAN, Marian, Svety teórie a kritiky architektúry dnes (pokus o metateoretickú topografiu), *Stavba*, XIV, 2007, 5, 73–76

Rodinné domy

- BENEŠ, Ondřej, HEIDLER, Jakub, ŠEVČÍK, Oldřich, Chvála rodinného domu a jeho místa v české společnosti, *Stavba*, XXIV, 2017, 1, 8–9
- BENEŠ, Ondřej, ŠEVČÍK, Oldřich, Rozvažování nad knihou „99 domů/3“, *Stavba*, XXVII, 2020, 4, 14–15
- BLAŽEK, Bohuslav, Rodinný dům: ale pro koho?, *Architekt*, XLV, 1999, 6, 2
- BRYCHTA, Roman, Domy, ve kterých se nedá bydlet, *Architekt*, XLVII, 2001, 7, 76
- ČAPKOVÁ, Ivana, RYBA, Jiří a kol., *Domy. 77 rodinných domů z let 1989–2006*. Praha: Prostor, 2006. ISBN 80-903257-9-3
- Domy 01. Katalog rodinných domů časopisu *Architekt*, *Architekt*, XLVIII, 2002, 9, 67
- DVOŘÁK, Kamil, Domy, ve kterých se nedá bydlet, *Architekt*, XLVII, 2001, 5, 93
- HALÍK, Pavel, České bydlení – Domy, *Architekt*, LIII, 2007, 1–2, 106
- HNILÍČKA, Pavel, *Sídelní kaše. Otázky k suburbánní výstavbě kolonií rodinných domů*. Brno: Host, 2012. ISBN 978-80-7294-592-4
- HORSKÝ, Jiří (ed.), *Domy 01. 20 českých rodinných domů*. Praha: J.H.& ARCHYS, 2002
- KOHOUT, Michal, ŠTÁFEK, František, TICHÝ, David, TITTL, Filip, *Můj dům, naše ulice. Individuální bydlení a jeho koordinovaná výstavba*. Praha: Zlatý řez, 2014. ISBN 978-80-87068-11-3
- JOBA, Pavel, Domy, ve kterých se nedá bydlet, *Architekt*, XLVII, 2001, 7, 76
- KONEČNÁ, Věra, Odraz společnosti v dispozičním řešení, *Stavba*, IX, 2002, 3, 61–63
- KUBALA, Petr, Co oděv jednotlivci, to dům rodině?, *Era21*, XXII, 2022, 4, 22–25
- LÁBUS, Ladislav, Z druhé strany, *Architekt*, XLVIII, 2002, 3, 61
- LANDA, Filip, Architektův vlastní dům, *Era21*, XIV, 2014, 3, 24–27
- LANDA, Filip, Na šikmé ploše, 38–41, Mezi stromy, 46–49, In: *Era21*, XXII, 2022, 4
- MARQUES, Luis, Domov, místo nade všechna, *Architekt*, L, 2004, 2, 18–19
- MRÁZ, Jiří, Dvanáct domů, *Stavba*, XII, 2005, 5, 31
- PAVLOVÁ, Jana, Klasik. Obraz průměrného české rodinného domu, *Era21*, XVIII, 2018, 2, 18–19
- PEK, Tomáš, Vítězství manýry, *Architekt*, LIV, 2008, 8–9, 102

- PIŠTĚK, Petr, 99 domů 2, *Architect+*, 2, 2016, 52–55
- PŘIKRYLOVÁ, Milada, PŘIKRYL, Vladislav, Domy, ve kterých se nedá bydlet, *Architekt*, XLVII, 2001, 7, 76
- Rodinný dům '96 očima architektů. Kulatý stůl, *Architekt*, XLII, 1996, 6–7, 9–11
- Rodinných domů je u nás přes dva miliony, nejvíce ve středních Čechách, dostupné na www.czso.cz/csu/czso/rodinnych-domu-je-u-nas-pres-dva-miliony-nejvice-ve-strednich-cechach (citováno 23. 12. 2022)
- SRŠNOVÁ, Milena, PREININGEROVÁ, Miroslava, Jak vznikají rodinné domy, *Stavba*, IX, 2002, 3, 17–60
- STEMPEL, Ján, Co je dobrý dům? In: STEMPEL, Ján, 99 domů, Praha: Kant, 2016. ISBN 978-80-7437-078-6, 7–9
- STEMPEL, Ján, 99 (dobrých?) domů, *Architekt*, LVIII, 2012, 4, 135
- STEMPEL, Ján, 99 domů, Praha: Kant, 2016. ISBN 978-80-7437-078-6
- STEMPEL, Ján, TESAŘ, Jan Jakub, PIŠTĚK, Petr, 99 domů 2. Praha: Kant, 2016. ISBN 978-80-7437-207-0
- STEMPEL, Ján, TESAŘ, Jan Jakub, PIŠTĚK, Petr, 99 domů 3. Praha: Kant, 2020. ISBN 978-80-7437-313-7
- Střecha ano, či ne?, *Stavba*, VII, 2000, 3, 24–25
- ŠANDA, Josef, Technické aspekty stavby krásných nových domů, *Stavba*, IX, 2002, 3, 63–64
- ŠEVČÍK, Oldřich, BENEŠ, Ondřej, Zamyšlení nad jednou velkou monografií, *Architekt*, LIX, 2013, 1, 126–127
- ŠIŠOLÁK, Matej, Rodinný dům dnes, *Architect+*, 21, 2020, 26–30
- ŠIŠOLÁK, Matej, Unifikace individuality, *Architect+*, 33, 2022, 1
- ŠVÁCHA, Rostislav, Rodinný dům jako dílo portrétisty a krajináře, *Stavba*, XII, 2005, 5, 28–30
- TESAŘ, Jan Jakub, Architektura rodinného bydlení, *Architekt*, LIX, 2013, 4, 2+135
- TESAŘ, Jan Jakub Nestavět dům, ale tvořit domov. In: STEMPEL, Ján, TESAŘ, Jan Jakub, PIŠTĚK, Petr, 99 domů 2. Praha: Kant, 2016. ISBN 978-80-7437-207-0, 7
- TESAŘ, Jan Jakub, *O rodinných domech. Rozhovory s architekty*, Praha: ČVUT, 2014, ISBN 978-80-01-05560-1
- TICHÝ, David, Rodinný dům, *Architekt*, LII, 2006, 12, 2
- VÁŇA Radek, HORSKÝ Jiří, Kulatý stůl. O domu v krajině, tradici a novodobé produkci českého venkova, *Architekt*, XLVI, 2000, 6, 29–32
- VAŠKO, Imro, Nové rodinné domy pro nové krizové milénium, *Architect+*, 33, 2022, 10–11
- VINŠOVÁ, Hana, HORSKÝ Jiří, Cesta za současným rodinným domem, *Architekt*, XLVII, 2001, 3, 47–51
- Vyhláška č. 501/2006 Sb., o obecných požadavcích na využívání území, § 2*

Metodika

- DULLA, Matúš, *Jak napsat disertaci v oboru architektura*. Praha: ČVUT, 2021. ISBN 978-80-01-06816-8
- HENDL, Jan, *Kvalitativní výzkum. Základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2

SCHULZ, Winfried, REIFOVÁ Irena a kol. *Analýza obsahu mediálních sdělení*. Praha: Karolinum, 2004. ISBN 80-246-0827-8

Ostatní

HAMAN, Oleg a další, Na téma časopis Architekt. Diskuse nad budoucností měsíčníku, *Architekt*, LI, 2005, 5, 53

MACHÁČEK, Julius, Časopis Architekt – co se děje?, *Archiweb.cz*, dostupné na www.archiweb.cz/n/home/casopis-architekt-co-se-deje (citováno 23. 12. 2021)

Mediainfo 2023, dostupné na www.era21.cz/mi/mediainfo_2023.pdf (citováno 21. 8. 2023)

OSVALDOVÁ, Barbora, HALADA, Jan a kol., *Praktická encyklopedie žurnalistiky a marketingové komunikace*. Praha: Libri, 2007. ISBN 978-80-7277-266-7, 95

PIŠTĚK, Petr, Rozhovor s Davidem Chmelařem, *Architekt*, LI, 2005, 11, 74

Rodinné domy

- PIŠTĚK, Petr, Dům na domě, *Architect+*, 21, 2020, 51–52
- PIŠTĚK, Petr, Dvě vily v Podolí, *Stavba*, XX, 2013, 4, 28–35
- PIŠTĚK, Petr, Rodinné domy – možnosti a paradoxy. In: KOHOUT, Michal (ed.), *Architektura a typologie: proměna staveb na prahu 21. století*. Architektura a typologie – studentská vědecká konference. Praha, 12. 9. 2016. Praha: FA ČVUT, Ústav nauky o budovách, 2016. ISBN 978-80-01-06087-2, 43–47
- PIŠTĚK, Petr, Rodinný dům jako obraz architektury, *Era21*, XXIII, 2023, 4, 26–31
- PIŠTĚK, Petr, 99 domů 2, *Architect+*, 2, 2016, 52–55
- STEMPEL, Ján, TESARĚ, Jan Jakub, PIŠTĚK, Petr, 99 domů 2. Praha: Kant, 2016. ISBN 978-80-7437-207-0
- STEMPEL, Ján, TESARĚ, Jan Jakub, PIŠTĚK, Petr, 99 domů 3. Praha: Kant, 2020. ISBN 978-80-7437-313-7

Recenze dalších staveb

- PIŠTĚK, Petr, „Betoňák“ po rehabilitaci, *Architect+*, 14, 2019, 36
- PIŠTĚK, Petr, Domácí úkol s cizí pomocí. *Architect+*, 9, 2018, 42–43
- PIŠTĚK, Petr, Hierarchizace teritoria. *Architect+*, 8, 2018, 22–23
- PIŠTĚK, Petr, Na půli poslední cesty, *Architect+*, 13, 2018, 34–35
- PIŠTĚK, Petr, Neplané naděje v Plané, *Architect+*, 11, 2018, 64–65
- PIŠTĚK, Petr, Krkonošská pohádka, *Architect+*, 10, 2018, 70–71
- PIŠTĚK, Petr, Otevřeno/zavřeno, *Architect+*, 31, 2021, 42–43
- PIŠTĚK, Petr, Pokoušení obecního vkusu, *Architect+*, 15, 2019, 24–25

Kódovací kniha kvantitativní obsahové analýzy

Titul číslo/ročník, strany

Architekt, Architect+	A
Stavba	S
Era21	E

1 Profese autora

Architekt	1
Ostatní	2

2 Podíl textu o domu

Procenta

Podíl textu věnovaného samotnému domu – oproti souvisejícím a obecnějším tématům, která by mohla být součástí recenze jiného díla. Dle plochy textu po odstavcích, zaokrouhлено po 5 %.

3 Hlavní téma textu

Celkový popis domu	1
Styl a výtvarné řešení	2
Architektonický rozbor	3
Teorie, koncept a další	4

4 Vedlejší téma textu

Žádné	0
Celkový popis domu	1
Styl a výtvarné řešení	2
Architektonický rozbor	3
Teorie, koncept a další	4

5 Prostorové řešení a provoz

Žádná/stručná zmínka	0
Celkový popis	1
Rozbor a hodnocení	2

6 Hodnocení kvality

Žádné	0
Obecné, celkové	1
Konkrétní, odůvodněné	2

7 Negativní hodnocení

Žádné	0
Díličí, okrajové	1
Podstatné	2

Záznamový arch kvantitativní obsahové analýzy

	1	2	3	4	5	6	7
A 12/1995, 3	2	100	2	0	1	1	0
A 18/1995, 4	1	100	3	0	2	2	2
A 6-7/1996, 16	2	30	4	1	0	0	0
A 16-17/1997, 27	2	75	1	4	0	2	0
A 16-17/1997, 30-31	2	100	1	0	0	1	0
A 16-17/1997, 32-33	2	100	1	0	0	1	1
A 25-26/1997, 24	1	100	3	0	1	2	1
A 3/1998, 24	2	70	2	4	1	2	1
A 6/1999, 21	2	75	2	4	0	1	1
A 6/1999, 30	2	60	2	4	0	1	0
A 6/1999, 37	2	60	2	4	1	2	1
A 11/1999, 31	1	100	3	0	2	2	2
A 11/1999, 32-33	1	100	3	0	2	2	2
A 11/1999, 37	2	80	3	4	0	0	0
A 12/1999, 83	2	100	2	0	1	1	0
A 6/2000, 16	1	100	3	0	2	2	0
A 6/2000, 20	1	100	3	0	2	2	2
A 3/2001, 21	1	80	2	4	1	1	1
A 11/2001, 15	1	60	2	4	2	1	0
A 2/2002, 10	2	65	3	4	2	2	2
A 4/2002, 13	1	100	3	0	2	2	2
A 8/2002, 28	2	60	2	2	1	1	0
A 8/2002, 37	1	100	4	0	2	2	2
A 8/2003, 21	2	50	2	2	1	1	0
A 8/2003, 29	1	30	4	1	1	1	1
A 11/2003, 27	2	100	2	0	1	1	0
A 8/2004, 31	1	100	1	0	1	1	0
A 10/2004, 33	1	100	2	0	1	1	0
A 10/2004, 41	1	100	3	0	2	2	0
A 11/2004, 16	2	0	4	0	0	1	0
A 11/2004, 21	2	70	2	4	1	1	0
A 12/2004, 69	1	60	1	4	1	1	0
A 5/2005, 33	2	100	1	0	1	2	1
A 6-7/200, 75	2	60	2	4	1	1	0
A 1-2/2006, 13-14	1	100	2	0	1	2	0
A 8/2006, 46-47	2	60	1	4	1	1	0
A 12/2006, 44	1	100	1	0	0	2	0
A 1/2008, 34	1	100	1	0	1	1	0
A 7/2008, 16	2	100	4	0	0	0	0
A 7/2008, 18-19	1	50	1	4	1	0	0
A 7/2008, 20-21	2	65	1	4	0	0	0
A 7/2008, 22	1	100	2	0	1	1	0
A 8-9/2008, 22	2	50	1	4	2	1	1

	1	2	3	4	5	6	7
A 11/2008, 18	2	45	4	1	0	1	0
A 11/2008, 23	2	35	4	1	0	0	0
A 11/2008, 38	2	75	1	4	1	2	0
A 3/2009, 34	1	75	3	4	1	2	0
A 8-9/2009, 58	1	85	3	4	2	2	0
A 11-12/2009, 30	1	100	3	0	2	2	2
A 1/2011, 27	1	70	3	4	2	2	0
A 3/2011, 14	1	100	2	0	1	1	0
A 3/2012, 58	1	100	1	0	1	1	0
A 10/2013, 16	1	65	1	4	1	1	0
A 1/2014, 72	1	100	1	0	0	0	0
A 4-5/2014, 13	1	75	1	4	1	1	0
A 5/2017, 9	2	75	1	4	1	1	0
A 21/2020, 51-52	1	100	3	0	2	2	2
A 21/2020, 68	1	60	2	4	1	2	0
S 3/2000, 30	2	100	2	0	1	1	1
S 3/2000, 35	2	100	2	0	1	2	1
S 3/2000, 40	1	100	3	0	1	1	1
S 3/2000, 42	2	100	2	0	1	1	0
S 3/2000, 44	1	100	3	0	2	2	2
S 3/2000, 46	2	100	1	0	1	1	1
S 3/2000, 48-51	2	55	1	4	1	0	0
S 3/2000, 52	1	100	1	0	1	1	0
S 1/2001, 24	2	55	2	2	0	1	0
S 2/2003, 20	1	100	3	0	2	2	1
S 1/2004, 24-26	2	40	2	2	1	1	0
S 6/2004, 92	2	40	4	3	1	2	0
S 2/2005, 56-59	2	60	2	2	1	1	0
S 2/2007, 60-64	2	55	2	4	1	1	0
S 3/2008, 42-43	2	55	3	4	2	2	1
S 3/2009, 16-17	1	100	3	0	2	2	1
S 2/2010, 26-27	2	100	1	0	1	1	0
S 4/2010, 28	1	100	3	0	2	2	2
S 4/2010, 29-32	2	65	2	4	1	1	0
S 4/2010, 34-36	2	55	1	2	2	2	0
S 3/2012, 26-28	1	50	3	4	2	2	0
S 4/2013, 28-35	1	55	3	4	2	2	2
S 4/2014, 60-62	1	80	1	4	1	1	1
S 1/2017, 52-53	1	80	3	4	2	1	1
S 2/2017, 34-35	1	60	1	2	1	1	0
S 3/2017, 52-53	1	85	2	2	1	1	0
S 4/2017, 50-53	2	85	1	2	1	1	0
S 2/2018, 62	2	100	2	0	1	1	1
S 2/2018, 78-79	2	85	1	2	1	1	0
S 3/2018, 62-63	1	100	1	0	1	1	1

	1	2	3	4	5	6	7
S 1/2019, 60–61	1	100	1	0	1	1	0
S 1/2019, 68–70	2	80	1	4	1	1	0
S 3/2019, 72–74	2	80	1	4	1	1	0
S 3/2021, 76–77	1	100	4	0	1	1	0
S 3/2022, 40–41	2	80	1	4	1	1	0
E 1/2002, 28–29	2	60	2	4	1	2	0
E 5/2002, 12–13	2	15	4	2	0	1	0
E 6/2002, 15	2	60	2	2	1	2	0
E 5/2006, 53	2	100	2	0	1	1	2
E 2/2014, 16	2	0	4	0	0	1	0
E 5/2014, 16	1	100	3	0	2	2	1
E 5/2014, 17	1	100	3	0	2	2	2
E 2/2016, 58	1	100	4	0	1	1	1
E 2/2017, 16–17	1	60	3	4	2	2	2
E 2/2017, 17	1	0	4	0	1	1	0
E 2/2019, 48	1	30	4	3	2	2	1
E 2/2019, 51	1	100	3	0	2	2	0

Příklady recenzí dle navržené typologie

Autorská zpráva

Popis stavby a vysvětlení jejího vzniku připomíná obsahem i stylem vyjádření samotných architektů. Podobá se např. propagačně laděnému příspěvku v lifestylovém časopisu nebo komentáři ve výstavním katalogu. V recenzi výrazně převažují popisné a výkladové pasáže, hodnocení představuje především celkové pozitivní zabarvení textu. Negativní připomínky či pochybnosti se většinou nevyskytují, a pokud ano, týkají se zpravidla jediného prvku nebo detailu.

A 8/2004, 31

Vodojem nebo borůvka

Rodinný dům v Dřevíči u Hronova recenzuje Alexandr Skalický

Když v roce 1998 navrhl student prvního ročníku FA ČVUT David Chmelař drobný rodinný dům do Dřevíče u Hronova, málokdo si uvědomil, jak neobyčejně zajímavého osobního architektonického nástupu je svědkem. Autor měl možná štěstí (anebo smůlu), že mohl začít realizovat (a také obtížně obhajovat) své domy ve chvíli, kdy většina jeho spolužáků jen snila o tom, že by někdy v budoucnu mohli být architekti. Realizace stavby byla zdoluhavá. Již její povolování bylo obtížné. Navržený domek působil v tehdejší ospalém městečku příliš neotřele. Stavba svépomocí uskutečnění záměru oddálila, na druhou stranu pozoruhodně přispěla k pečlivé realizaci navrženého projektu. Dům byl dokončen až po pěti letech od první skici.

Majitelka se do úsporné stavby přestěhovala z konvenčního domku. Musí sice počítat s využitím každého místa, ale nový domek jí dal pocit osobní identity. Uspořádání stavby je jednoduché. Obytné prostory včetně zahradní terasy jsou soustředěny do jediného patra, vše je „při ruce“. Ze zádveří přístupného z carportu vede otevřené schodiště přímo do obytného prostoru. Schody jsou součástí obytné místnosti, kterou rozšiřuje velice intimní zahradní terasa. Ta získává umístěním za domem a zařízením do svahu neobyčejné soukromí. Architektura domu, kromě tvaru, pracuje důsledně s formáty oken, což dnes ovládá řada architektů. Autor ji dokázal obohatit již před šesti lety o práci s hloubkou parapetů. Osazení oken v celku fasády tím získalo plasticky proměnný rozměr, který i dnes působí svěže a nově.

U sousedů vyvolává modrá barevnost fasád a osazení domu ve svahu nad obcí asociaci vodojemu. Pro mě tato drobná stavba představuje spíše borůvku, která osvěží každého, kdo architektuře domu porozumí. Možná je to ovocný předek od začínajícího architekta, který jako další chod právě dokončuje dva pozoruhodné bytové domy v Polici nad Metují.

Autor je architekt, stálý spolupracovník redakce

S 2/2010, 26–27

Zapomenutá tvář

Milena Sršňová

Při prohlížení fotografií se člověka zmocňuje dojem, že vznikly při náhodné návštěvě starých známých. Skupinové foto u stolu nebo na zahradě sice chybí, ale pocit důvěrné známosti zůstává. O domě Růžičkových v Karlových Varech platí vlastně totéž, co bylo řečeno o nedávno publikovaném domě v Chile: „Možná jediná cesta, jak se vyhnout stárnutí, je narodit se starý.“

Čím dům v Drahovicích působí jako starý známý? Především zahradou, která je skutečně léta užívaná a dává rodinnému sídlu dar, jaký nemohou mít novostavby na zelené louce. Některé stromy jsou vyšší než dům, poskytují zelené šero, už dávno u nich není patrný zahradnický rastr, byl-li jaký,

a obyvatelům dávají jasné povědomí o roční době, což je zde zejména pro život ve městě velmi důležité. Na zahradě jsou záhony, cestičky, schůdky, zarostlá zákoutí, občas tu leží odložené nářadí či kbelíky jako bezděčné důkazy permanentní lidské aktivity. V koutě zahrady u širokého vjezdu parkuje auto. Rovná střecha domu s nízkou, ale nápadnou atikou či masivní jednoduchou římsou ze tří stran (kromě zahradního průčelí, kde nemá opodstatnění) vyvolává z podvědomí pocit něčeho dávného a zažitého. Domy s rovnou střechou a ne úplně pravidelným rastroem oken jsou typově starší než tradiční zaalpské domy se šikmou střechou a pravidelnými okenními osami. Současně však díky živé stopě architektury 20. století dnes lépe odpovídají představě modernosti než domy se šikmou střechou. Barva domu blízká cihle nebo terakotě a masivní bílé šambrány u některých dveří a oken propůjčují domu lehce nostalgické vzezření. Mírné zalomení severní fasády souhlasí s průběhem terénu, stavba se nachází na nízkém ostrohu. Z hlavní silnice tak dům vypadá kratší, než je. Z boku je toho řešení elegantní a vnukává i lehký dojem srstlosti domu s podlážím. Druhý, jihovýchodní bok domu s rohovým oknem v patře a dveřmi s kulatým okénkem v přízemí prozrazuje inspiraci architektonickou modernou (někdo říká dvouletkovou architekturou, což je z téhož kadlubu), tedy tradicí, jíž už dlouho přisuzujeme velké estetické a emocionální hodnoty. Konečně tvarování domu do podlouhlého hranolu je prastarou formou zaručující přívod dostatku denního světla do domu.

Parcela je na okraji Karlových Varů a svou situací na svažitém pozemku sevřeném dvěma silnicemi není nepodobná situaci Müllerovy vily Praze Střešovicích. Přístup autorů návrhu stavby i klientů samých je však zásadně jiný. Nechtějí reprezentovat, očividně nechtějí měnit charakter místa a nechtějí ani posouvat vývoj architektury bydlení a zapisovat se tak do dějin. Mnohem více chtějí, aby dům v zahradě působil, jako by zde stál odedávna a jako by jeho historie byla stejná jako historie okolí. Důležité je, jak autoři chápali vztah k místu: *Jako „místo“ je v tomto smyslu chápáno jak širší okolí – lázně, tak samotné místo parcely – romantická zahrada, rodinné vily, zahrádkářská kolonie, panelové domy, lesopark, garáže.* Hlavně ono místo samo je darem pro klidný rodinný život na předměstí. Nevýhoda frekventované silnice je překonána jednak umístěním domu na pozemku do nejbližší k severní hranici, ale hlavně pojetím severní fasády domu obrácené k hlavní silnici jako „zapomenuté tváře“, což se projevuje zejména v létě, kdy listí stromů fasádu téměř úplně zakrývá a dům za hradbou bříz lze jen tušit. Obraz je aluzí na *zarostlé monumentální romantické lázeňské vily*, říkají autoři. Praktický význam řešení spočívá v ochraně zahrady před hlukem ze silnice vlastním tělem domu, jižní fasáda obrácená do zahrady, která má pracovní název „zápraží“, je proděravěná prosklenými vstupy z interiéru do zahrady (a naopak). *Zápraží nemá být zvenčí vnímáno a pochopeno, píší autoři ve své zprávě, je soukromou intimní součástí domu. Je intenzivně bydleno. Z jihu má být kolemjdoucím člověkem dům chápán jako periferní domek: Součást chatářské kolonie.*

Byty jsou symetricky uspořádané vzhledem ke společné chodbě od hlavního vstupu. V přízemí jsou v obou bytech obývací prostory s kuchyňskými kouty. Byt generace 50+, jak ji autoři nazývají, je nastaven východním směrem a ještě dále prodloužen o pracovny. V horním patře je tato výjimka ze symetrie využita pro ložnice rodin dětí (generace 30+), které tak mohou dům využívat pro příležitostné pobyty – spíše časté až neustálé, jak s úsměvem podotkla paní Růžičková. (Jako zkušená matka a babička početné rodiny tento komfort velmi oceňuji.) Měla jsem možnost dům v Karlových Varech navštívit, projít okolí, pobýt na zahradě a popít vína s Růžičkovými. Oni ale neposeděli, všichni se stále zabývali nějakým zahradničením, neboť jsou velkými pěstiteli zahradních a pokojových rostlin. Ze zahrady – původně typické hobby-zahrádky – se kvůli stavbě nesměl zbytečně odstranit ani jeden strom nebo keř, i ta nejobyčejnější kytička nebo cestička na zahradě zůstaly tam, kde předtím byly. Zůstal i zahradní domek, který se i teď velmi hodí. K tomuto přístupu klienty nevedl podle mě nějaký fetišismus či přehnané ochránářství, ale prostý rozum, který má člověk k tomu, aby neměnil to, co měnit potřeba není, neutrácel za věci, které mít nemusí a užíval si světa, který zná. Klienti i architekti se tak shodli i v jisté „lhostejnosti“ k interiérum upraveným podle detailně propracovaného a (life-) stylového návrhu. Klienti si zařízení domu i úpravy na zahradě dělají sami podle svého. Aniž by to bylo přímo řečeno, z hovoru jsem pochopila, Růžičkovi nešli „do nového“, šli „do svého“. Myslím, že to je častá, byť ne jediná, a legitimní představa lidí, kteří se rozhodují ke stavbě domu nebo ke koupi bytu. Architekti Kuzemenský a Macháček tuto představu respektovali. *Klientovi jsme nabídli na centimetry promyšlený vnitřní rozvrh domu, ale nenavrhovali jsme estetiku interiérů a povrchů. V tomto konkrétním případě nám připadala intervence architekta nemístná. Očekávali jsme zabydlení a dotvoření domu klientem. A tak se také stalo.*

Dům v Posázaví patří k nejzajímavějším rodinným domům, které v Česku vznikly ve třetím tisíciletí. Jen málokdy se totiž podaří nalézt takový soulad mezi stavbou a místem, na němž se nachází, jako se tomu stalo právě v tomto případě. Oba prvky se zde propojily až skoro k dokonalosti. Jedná se o objekt fotogenický, velmi krásný, jehož vzhled si v ničem nezadá s ojedinělým charakterem parcely, na níž stojí. Jeho estetické kvality jsou sice patrné, ale když dům vidíte na vlastní oči a můžete jím procházet, seznámit se s jeho bezprostředním okolím nebo vnímat putující světlo či proudění vzduchu, zjistíte, že výsledný dojem je ještě mnohem silnější. Architektura se musí zažít.

Domy architektonického studia A69 pokaždé přinášejí nějaké zajímavé řešení. Autoři neopakují osvědčená schémata, ale se vždy přijít s takovým projektem, který danou tematiku posunuje dál. Jejich architektura je sice konceptuální, ale nikoliv formální, jak se to občas – bohužel – stává. Je to dáno tím, že při navrhování jednak důsledně vycházejí z charakteru lokality (genius loci), jednak dbají na praktičnost a především na dosažení privátní zóny i tam, kde se to zdá nemožné. V této souvislosti jako příklad jmenujme jejich dnes už slavný dům EggO (Praha, 2006), v němž se jim podařilo zajistit soukromí v sousedství panelových bytovek, nebo vilu Ummagumma (Praha, 2008), která díky své spirálovitosti poskytuje majitelům utěšení intimní prostředí se zelenými ostrůvky a rámovaným výhledem. Nadaní tvůrci se od průměrných odlišují v tom, že dokážou vhodně zvoleným přístupem nedostatky, s nimiž jsou konfrontováni, přetavit v klady.

Úkol architektů v Posázaví byl výrazně jednodušší, protože dostali možnost navrhovat dům na nádherném místě, kde se nebylo nutné vymezovat vůči jakýmkoliv sousedům. Investor dlouhodobě toužil najít stavební pozemek u jezera či rybníka a jeho intenzivní hledání přineslo výsledek v podobě bývalého kamenného lomu s jezírkem obklopeného hájkem. Po několika letech pátrání slavil úspěch. Podobně utěšených lokalit s vodní plochou, kde by se dalo stavět, u nás příliš mnoho nenajdeme. Jednalo se vlastně o malý zázrak – ale jenom to ukazuje, jak se vyplatí věnovat parcele, s níž chceme spojit svoji budoucí existenci, maximální pozornost. Pozemek připomíná klidnou oázu prostoupenou zelení a to vše korunuje hluboké jezírko, do něhož ze všech stran spadají strmé srázy jako zvěčnělé doklady po těžbě. Mám za to, že tak nějak vypadá sen praktického romantika o životě mimo civilizaci.

Série akvarelových skic (nezaměnitelný rukopis architekta Prokopa Tomáška, přesvědčivější a inspirativnější než sebevybroušenější počítačové prostorové animace) je důkazem, jak pracná byla volba ideálního umístění domu nad vodou. Existuje řada variant, ať už v různých výškách zapuštění do útesu, nebo v podobě jednoho nebo více objektů. Od počátku jsou vedeny snahou co nejvíce harmonizovat s okolím a ponechat mu jeho divokost a syrovost, jimž novostavba nemá konkurovat. Výsledná podoba návrhu se chová vůči místu ohleduplně, citlivě a nechává jej naplno vyznít. Ani stopa po architektonické aroganci. Dům se z jedné strany ocitá na samé hraně skály nad vodou, z druhé strany směřuje na lesní louku, čímž umožňuje svým obyvatelům snadný kontakt s venkem; stačí odsunout prosklenou stěnu a vstoupit na terasu.

Dům doslova vyrůstá z parcely – za oběť nepadl jediný strom, ačkoliv je jich všude kolem dostatek. Architekti využili žulových bloků zbylých po někdejších dobytých této tvrdé horniny, na které položili ocelový roznášecí rošt. Na takto důmyslně vybudované základy byla navržena lehká dřevostavba, která vypadá, jako by se vznášela nad zemí. Základní konstrukce je sloupková, střecha je ze sbíjených vazníků a provětrávaná fasáda z hranolů. Subtilnost vzhledu dosažené architektury je nesmírně přitažlivá a posilují ji ještě rozměrná okna v hliníkových rámech. Zatímco základní forma domu je hranatá, daná načerno natřeným kvádrem o patnáctimetrových stranách a čtyřmetrové výšce, jeho vnitřek je organický, velmi měkký – a pojatý ve valérech bílé barvy. Jin a jang v praxi. Interiér působí jako labyrint, jehož směřování se odvíjí od sledování dráhy slunce a zajištění dostatečného „přísunu“ přirozeného světla. Při úvahách o jeho správné orientaci se braly v úvahu jak výhledy, tak sluneční koloběh, oba faktory byly stejně důležité. Hlavní obytný prostor se vine od terasy až po pozorovací okno, k němuž se přimyká originální pobytová pohovka, přičemž další obytné i obslužné místnosti jsou uschovány za bočními stěnami. Při vstupu dovnitř má návštěvník dojem vzácné vyrovnanosti, jakéhosi klidu a harmonie, který se navíc posiluje tím, jak přes prosklené

plochy vnímá blízké stromy, skály, vodní hladinu. Scenerie se mění nejenom v závislosti na ročních obdobích, ale i během dne, kdy se nad jezírkem zvolna rozpouštějí mlhy nebo se v něm zrcadlí mraky či azurová obloha.

Jednou z výhod, které takové obydlí přináší, je skutečnost, že nemusíte mít bazén a během tuhých zim nepotřebujete ani kluziště. Způsob založení domu pak může sloužit jako návod na bezzásahové stavění, díky němuž se dá pohybovat ve vzácných lokalitách, aniž by se jim stavbou jakkoliv vážněji ublížilo; rozhodně stojí za úvahu se tímto fenoménem vážněji zabývat. Česká architektura by tak mohla najít nosné současné téma, které klopotně hledá.

Kunsthistorický výklad

Recenzenti stavbu hodnotí z pohledu dějin architektury, dům chápou především jako umělecké/výtvarné dílo a zabývají se jeho podobou a podstatou – konceptem, stylem či prvky. Texty často zmiňují další architektonické práce a také paralely s díly jiných tuzemských či zahraničních autorů, jak ze současnosti, tak z minulosti. Některé recenze na příkladu domu ilustrují obecnější architektonické problémy související s konceptem návrhu, použitými principy nebo vztahu domu k okolní výstavbě či paměti místa. Texty jsou popisné a výkladové, hodnocení všeobecné a pozitivní, zpochybnění dílčích řešení se objevuje pouze výjimečně.

S 1/2001, 24

Benešov – prolnutí „supertradic“

Josef Holeček

Shoda okolností svedla do nevelké vzdálenosti rekonstrukci benešovské radnice od AP atelieru Josefa Pleskota a Lábusovu novostavbu rodinného domu. O prvním díle bylo řečeno mnohé, zvláště pojem kontextuality v soudobé architektuře se na něm brousil. Myslím, že by bylo dobré říci také něco o kontextualitě stavby druhé. Netroufám si v krátké recenzi porovnávat pojetí obou výrazných tvůrců, zmínil bych pouze to očividné – že Lábusův tým používá širší rejstřík „znaků“, že neváhá svou, v principu moderní tvorbu kontaminovat ještě „jinými jazyky“. Sklad dlažby v českokrumlovském pečovatelském domě například je v podstatě renesanční a duch interiéru s fontánou až artdecový. Také tamní vodorovné římsy fasád traktující hmotu s vertikálně orientovanými okenními otvory svědčí o inspiraci architekturou historickou, o tvůrčím transferu. Ve vile ve Vonoklasech překvapí zase sytá zemitě okrová, až archaicky teplá barevná atmosféra interiéru. Nemluvě o studii vily do Roudnice nad Labem, kterou bychom mohli považovat téměř za jakési „cvičení na téma řádu“. To samozřejmě zakládá kontextualitu pracující více s vnější podobností k tomu druhému, co se v místě nalézá. Myslím, že je to dobře. I pro stavby samotné, jejich vnitřní bohatost.

Benešovský dům se nalézá v půvabném, malebném území jakési reliktní zástavby poblíž benešovského centra. Přicházíme-li k němu, vidíme samozřejmě, že jde o novostavbu, *můžeme* si ale myslet, že skrývá nějakou starší hmotu. Archaickou, tvrzovitou. Kompozici fasád, zvláště boční, jejíž okenní otvory jsou průmětem vnitřních dispozic, můžeme charakterizovat jako moderní, o celkové vertikálně protažené hmotě, a to i bez střešní partie, to s jistotou prohlásit nemůžeme. Stavba jako by se vyhýbala architektonizaci, jakékoliv formě *klasicismu*, a to nejen onoho historického, ale i osvědčeným „klasickým“ kompozičním přístupům moderním. Její pevná, sevřená hmota s velkým podílem zdí a až překvapivě málo otvory, korunovaná ještě výraznou střechou, přitom jakýsi klasický rozměr má. V objektivu citlivého fotografa bychom podobné kompozice s převahou plných zdí mohli zahlédnout i na starších historických stavbách, mnohdy s dodatečně zazdívanými otvory, zejména na stavbách prostých, monumentálních, bez přílišné architektonizace.

V nemožnosti přesného, jasného určení odkud jednotlivé aspekty díla přicházejí, v jejich prolnutí vidím sílu benešovského domu. Nespočívá v třesku a „jiskrách“ ze setkání neslučitelného, ale v hlubším smíru, než na jaký jaký jsme v našich podmínkách zvyklí. V době, kdy skoro vše na nové tvorbě je jasné a víme, odkud to přichází a, nepřekvapení, to vlastně známe, má pro mě toto dodatečnými stavebními pracemi a interiérovými úpravami poškozené dílo, které architekti nemohli dotáhnout do úplného konce, hlubší rozměr inteligentní, inspirované práce.

A 8/2003, 21

Obyčejné/neobyčejné v Dolních Jirčanech

Rodinný dům recenzuje Rostislav Švácha

Mohlo by se zdát, že téma rodinného domu nezaujímá v díle Aleny Šrámkové tak význačné postavení jako jiné typy budov. Architektčin přínos k tomuto typologickému druhu však nelze pominout.

V letech 1971–1974 postavila na pražském Barrandově jeden z mála českých rodinných domů, který by se dal označit za kahnovský.¹ Prudký svah parcely sledovala uvnitř kaskáda Raumplanu, zevně jej opisovala plechová pultová střecha. Do ulice se stavba obracela velkými čtvercovými okny zapřičkovanými do kříže.

Po dlouhých dvaceti letech, už v době, která u tohoto typu rehabilitovala jeho společenské postavení i funkci, Alena Šrámková s velkým zaujetím pracovala na nakonec neprovedeném projektu rodinného domu v Mníšku u Prahy². Vypadal by jako bachraté dvojče její známé věže pro vědeckého pracovníka v Košíku: nízký kubus na čtvercovém půdorysu měla krýt mohutná stanová střecha. Archetypální tvar stavby, vyskytující se u několika architektních projektů z osmdesátých let³ a opět odkazující k myšlenkovému světu Louise Kahna⁴ by v konečném provedení dostal oranžovou cihlovou pleť, pokrývající v souvislých plochách stěny i střechu.

V letech 1995 a 1996 následovaly dva další, a to bohužel znovu neprovedené projekty rezidenční architektury. Domnívám se, že také ony chtěly vyjádřit něco archetypální, praobyčejného, vpravdě normální řešení dané úlohy, které by zároveň vyústilo v náležitě „současný barák“, jaký dnes paní architektka po soudobé tvorbě požaduje. Metoda, jak takového ideálu dosáhnout, však Alenu Šrámkovou a její partnery paradoxně přivedla ke tvarům, které se podobají všemu jinému než jakémusi „normálu“, do jehož kolejí teď soudobá česká produkce rodinného domu povážlivě zapadá. Soutěžní projekt rezidence českého velvyslance v Budapešti z roku 1995⁵ se od všech konkurentů odlišoval svou agresivní stupňovitou formou, opět sledující svažité terén, jako kdysi u domu na Barrandově. V projektu přestavby veliké rodinné vily ve Vonoklasech z roku následujícího⁶ pak z prostředku základního hranolu měla vystupovat věž.

U vily v Dolních Jirčanech tento koncept obyčejně/neobyčejného konečně dospěl k realizaci – a poměrně úzký, ne-li fádny vyjadřovací rejstřík českého rodinného domu se tak ihned dočkal obohacení. Výrazný útvar nadvakrát pultově zastřešené budovy se tu ke svému okolí obrací dvěma různými tvářemi.

Směrem k jihu, do zahrady, dům vyhlíží jako nástroj příjemného rodinného života. Povlovně se na tuto stranu svažuje, otvírá se k ní velkými okny, rozšiřuje se na ni o dřevěné prvky terasy a pergoly. Severní strana, mířící do neuspořádaného veřejného prostoru, dostala naproti tomu téměř nepřístupný vzhled, umocněný ostrými seříznutými pultovými střechy. Cihlu jako základ „pleti“ domu doplňuje pohledový beton a už uvedené dřevo.

Dům nicméně má ještě tvář třetí, tu nejpodstatnější, a ta hledí do jeho interiéru. Vnitřek vily v Dolních Jirčanech dostal lesklé dřevěné podlahy a jeho stěny jsou bíle vymalované, jako by tak k hrubšímu a tmavějšímu cihlovému kabátu patřila hladší a světlejší podšívka. U tohoto vnitřku, respektive u jeho jádra – veliké obytné haly –, se však zdá být nejdůležitější jeho tvar. Alena Šrámková si pro něj vybrala typ vysoké síně s terasou na úrovni prvního patra, jaký do moderní architektury zavedli angličtí architekti na konci 19. století a jaký poté bohatě rozvinul Le Corbusier. Shora tento prostor kaskádovitě stlačují obě pultové střechy a vtiskují mu přitom kýženou nekrabicovitou formu. Zároveň se však prostor uvolňuje, jak dlouhým pásovým otvorem mezi střechami, tak i velkými francouzskými okny vedoucími do zahrady. Problém, co si počít s horní interiérovou terasou, nechceme-li se tu spokojit jen s neobvyklou vyhlídkou na spokojený život rodiny dole pod námi, architektka vyřešila jednoduše tak, že zredukovala její plochu o sloupeček schodiště a o kubus se sanitárním zařízením.

Když v prosinci 1998 Alena Šrámková vzpomínala na pražské Akademii výtvarných umění na to, co si odnesla od svého učitele Jaroslava Fragnera, nalezla k tomu účelu slova, jimiž bychom mohli dobře charakterizovat krásu jejího dolnojirčanského interiéru: „Hlavně pečlivé zvážení proporcí a noblesnost půdorysu. Žádné ošizené prostory.“

Autor je historik moderní architektury, pracovník Ústavu dějin umění Akademie věd ČR, stálý spolupracovník redakce

1 Srov. Rostislav Švácha, „Jan Šrámek – Alena Šrámková“. Umění XXXIII, 1985, s. 1–28, zvláště s. 18–19

Dům prošel v 90. letech zničující přestavbou a bohužel k němu neexistuje ani dokumentace.

2 Nepublikováno

3 Otiskl je hlavně katalog Jany a Jiřího Ševčíkových, Alena Šrámková. Obec architektů, Praha, b. d. (1990)

4 Srov. k tomu například Louis Kahn, „Nové hranice v architektuře“. Stavba VII, 2000, č. 4, s. 60–63

5 Srov. Jana a Jiří Ševčíkovi, Soňa Ryndová (ed.), Alena Šrámková. Galerie Jaroslava Fragnera, Praha 1996, s. 77–79

6 Tamtéž, s. 81–85

Až do chvíle, než jsem se seznámil s fotografiemi městského obytného domu ve Starém Městě u Uherského Hradiště od brněnských tvůrců Buriana a Křivinky, přiznávám, mě ani ve snu nenapadlo spojovat toto město s kvalitní soudobou tvorbou. Domníval jsem se, že jejich bytový dům zůstane jen ojedinělým stavebním počinem, který mezi místními investory velkým zájmem o moderní architekturu nevzbudí. Neuplynuly ani dva roky a Staré Město získalo další pozoruhodný dům, o němž je jistě důležité promluvit.

Vila, kterou pro sběratele a restaurátora historických automobilů navrhl bratislavský architekt, působí na první pohled jako dílo funkcionalisty. Když se nad ní člověk zamyslí, funkcionalistická samozřejmě není, ale neofunkcionalistická také ne. Autor s funkcionalistickým tvaroslovím při řešení exteriéru a priori nepracoval. Nešlo mu o to navrhnout vilu z této doby ani jí blízkou paralelu, ale jednoduchý a současný dům bez zbytečných a nelogických patvarů, navozující ovšem i vzhledem k majitelově sbírce vozů z 30. let atmosféru meziválečné éry.

Původní představa stavebníka byla samozřejmě poněkud jiná. Oba však spojoval obdiv k období 30. let. Na sběratele silně zapůsobily dobové fotografie Le Corbusierových prací s neodmyslitelnými automobily, autora fascinovala ta doba celá, nejen její architektura, ale i její „rychle moderné autá, športové alebo tiež elegantné oblečenie a cigareta“. Důraz proto položil na jednoduchost a jasnost formy, čistotu tvaru a přísnou geometrii, čímž se mu za pomoci jemných odkazů na specifické funkcionalistické detaily podařilo navodit pocit dobové atmosféry.

Práce s nimi se nejzřetelněji projevuje na východním průčelí, vizuálně rozděleném podle provozu domu na garážová výstavní stání (černý parter s copilitovými pásy) a obytné části. Jeho technicistní vzezření, podtržené motivy industriálních prvků (komunikační rampy, sluneční kolektory jako tovární shedy atd.), zároveň prozrazuje, že směrem do dvora, jehož součástí jsou restaurátorské dílny, jsou vesměs situovány komunikační prostory a sociální zázemí vily. Domnívám se, že volba takto výrazově ostrého průčelí měla i za cíl jasně vymezit dům vůči jeho bezprostřednímu, chaosem a industrií poznamenanému okolí, dát tomuto okolí alespoň nějaký řád. Naopak západní fronta, citlivě v sobě spojující prvky nautického funkcionalismu a soudobého minimalismu, maximálně otevřená do zahrady, dává tušit, že autor pracoval s jemnými, až symbiotickými vazbami. Nejen k přirozené scénérii blízkého soutoku meandrující Moravy a Baťova kanálu, ale i ve vztahu vůči obyvatelům domu. Autorské interiéry proto nenutí rodinu žít v duchu 30. let (ač je jimi fascinována) – jsou navrženy ve zcela aktuálních intencích a odpovídají potřebám dnešního člověka. Způsob, jakým autor uvedl interiér do souladu s exteriérem, připomíná ne nepodobný Zvěřinův koncept symbiotické architektury (viz A. č. 6-7/1996 – pozn. red.). Jistě, některé vztahy a paralely se v Tomíkově případě liší (realita a představa), jiné nápadně podobají (řád a chaos, vazba a svoboda). Princip, na jehož základě promyšlená architektura vznikla, však zůstává stejný.

Autor je historik umění, spolupracovník redakce.

Teoretická úvaha

Text vychází z podoby domu, ale jeho značná část se věnuje souvisejícímu tématu. Autoři se tedy zabývají hlavně obecnějšími teoretickými problémy, principy nebo naopak vybranými prvky v různých kontextech – např. historických, společenských, urbanistických, filozofických, estetických či uměleckých. Recenzenti stavbu využívají jako výchozí bod svých úvah, ale vytvářejí intelektuální nadstavbu, která je na samotném domě a jeho přesné podobě do značné míry nezávislá, resp. pojednává pouze o jedné vlastnosti, prvku či konceptu. Popis a hodnocení stavby jsou omezené, většina zpravidla složitého příspěvku se zaobírá něčím jiným.

A 11/2001, 15

Podstata lokality – autonomie a svébytnost

Dům Ivana Kroupy recenzuje Luis Marques

Hledání podstaty místa (či podstaty předmětu) leží v základech veškeré umělecké i kritické práce. Obzvláště silně toto hledání vnímáme u takových druhů umění, jako je literatura, hudba, malba nebo kinematografie, kde je také lze nejsnáze podrobit konceptuálními a teoretickými metodami kritické analýze. V literatuře byl Franz Kafka první, kdo pátral po základní povaze poezie v extrémně nepoetickém prostředí, ve světě útlaku, odosobnění, v labyrintu, v němž člověk ztrácí kontrolu nad silami okolního světa. V hudbě byl Leoš Janáček jedním z prvních, kdo začali zkoumat podstatu významuplného vztahu hudebních zvuků a skutečnosti, a to zejména ve svých analýzách řečových vzorců a skladby, v opozici ke krajně fiktivnímu a nabubřelému světu období romantismu. Ve filmu je Wim Wenders jedním z mála režisérů, kteří se snaží prozkoumat elementární podstatu velkoměstského prostředí, od mystérií a zvuků Lisabonu (Lisabonský příběh), přes rytmy a barvy Havany (Buena Vista Social Club) po opuštěnost a vášnivě touhy Berlína (Nebe nad Berlínem). Jaká spojovací nit se táhne díly těchto umělců z období a oblastí sobě navzájem tak vzdálených? Jednou z možných odpovědí je, že jejich díla lze charakterizovat pojmy jako neangažovanost, neurčitost, neúčelovost, jejich díla je společná nezávislost na jakýchkoliv politických nebo formálních ideologiích. Jinými slovy – svébytnost díla tkví v jeho autonomii.

Dosáhnout křehké rovnováhy mezi autonomií a specifičností je pro architekturu cosi náramně nesnadného. Stavební umění je tradičně disciplínou, jež klade silný důraz na aspekt formy a pro kterou vždy měly vztahy mezi formou a funkcí, formou a strukturou, formou a ekonomickými hledisky, formou a ideologií zásadní význam. Výsledkem je, že se architektura často odvolává nikoliv na konceptuální, na abstraktní nebo fenomenální, ale spíše poukazuje na hmotné, na historické, na různé styly a trendy. Jen několika nejlepším z nejlepších se podařilo rozpor mezi abstraktním a materiálním překlenout: klasikům jako byli Frank Lloyd Wright, Alvar Aalto, Louis Khan nebo současným tvůrcům, mezi které patří Alvaro Siza, Peter Zumthor, Herzog a de Meuron, a dokonce i rozporuplný Rem Koolhaas. Východiska jejich tvorby lze vysledovat nejen v kontextu lokálním (regionální využití formy, materiálu, textury, barvy atd.), ale i – a to je nesmírně významné – v kontextu smyslového vnímání a elementárních jevů, v němž tvarují prostor neprůhledností, smyslovostí, nezaměnitelnou osobitostí. Jinými slovy – dílo těchto tvůrců je rovněž autonomní a svébytné.

Téma povahy a podstaty lokality je patrně pro architekturu tématem z nejdůležitějších. Poté, co jsem se jednoho krásného, slunného, podzimního odpoledne vrátil z návštěvy sídla v Mukařově, věděl jsem, že právě tematické aspekty autonomie, dvojznačnosti, neurčenosti jsou pojmy, jimiž stojí za to se zabývat hlouběji. Dům Ivana Kroupy je postaven v předměstském prostředí pro Čechy nadmíru charakteristickém: to znamená mezi prostými zahradními domky a výstavnými domy v „americkém“ stylu. Stavba se sebevědomě, téměř vzdorovitě distancuje od okolní architektonicky průměrné zástavby. Ale není to samozřejmě jen estetická výjimečnost projektu, co stavbu odlišuje. Teprve když překročíme hranice pozemku, začneme naplno vnímat zřejmé i dvojznačné vztahy. Rád bych analyzoval dvě konkrétní témata: prostorovou prostupnost (dvojznačnost, vymezení) a typologickou flexibilitu (neurčenost, neúčelovost). První téma – prostorová prostupnost či permeabilita – popisuje prostorové vztahy exteriéru k interiéru a vnitřní interiérové vazby

definované projektem. Poměrně malý půdorys domu a důraz kladený na vertikálu berou v úvahu protáhlý, obdélný tvar pozemku, stejnou váhu při projektování měla i snaha zachovat původní zahradu. Propojenost exteriéru a vnitřních dispozic stavby se projevuje v mnoha prvcích projektu. V západovýchodní ose je využitím rozměrného průhledného prosklení přízemí přístupného návštěvám a průsvitnou vitráží druhého soukromějšího patra založena široká provázanost domu a zahrady. Díky světelné prostupnosti se přízemí vlastně stalo součástí zahrady a druhé patro odtážitým intimním obytným prostorem zalitým světlem. Severojižní osa ukazuje vztahy intimnější a osobitější: rafinovaně rozmístěné průzory, které zaměřují výhled z přesně definovaných interiérových prostor na určité partie okolní přírody (například okna do koupelny, jejichž úloha je vymezena a omezena funkcí koupelny). A noční scénérie nejenže zdůrazňuje tento těsný vztah exteriéru a interiéru, ale rovněž určujícím způsobem konturuje reliéfy objemných vnitřních prostor domu. Vzájemné prostorové vztahy interiéru vytvářejí neformální plynulé návaznosti, jež prostupují domem. Všechny tři úrovně spojuje spleť a komplexní modifikace formy, přirozeného světla a umělého osvětlení. Umělá iluminace je řešena soustavou skrytých výklenků ve zdech, které propojují všechna patra a zaplavují prostory nepřímým světlem. Vertikální pohyb domem systémem schodišť vytváří mnohovýznamové vztahy mezi společenskými a soukromými prostory. A takto prostupnost prostoru ovlivňuje typologii stavby. Typologie je předmět vyučovaný na školách pro architektky a obecně se chápe jako studium vztahů jednotlivých funkcí. V převažujícím pojetí je typologie přednášena jako fixní systém, jenž naneštěstí zbavuje architekturu vynalézavých střetů, jako je například surrealistické setkání šicího stroje a deštníku. (Švýcarský architekt Bernard Tschumi se ve svých teoretických esejích tímto tématem zevrubně zabývá.) Dům v Mukařově není v pravém smyslu slova takovýmto abstraktním střetem, je však pojat jako tvárný typ, jako cosi, co je v naší současnosti nesmírně důležité. Stavba je založena na principu otevřeného návrhu, který pevně definuje užité jádro domu (koupelny, kuchyně), ale ostatní prostory ponechává svobodné interpretaci. Autorský přístup neurčenosti, kde se ložnice mohou stát obývacími pokoji a pracovny se změnit v ložnice, lze aplikovat i na materiály použité jak v exteriérech, tak v interiéru (například dřevotřísková podlaha určující horizontální výchozí rovinu domu). Takováto flexibilita nepředstavuje v obytné architektuře nic neobvyklého. Za významnou však zde považuji skutečnost, že dočasnost je v případě tohoto projektu hlavním tvůrčím východiskem a nikoliv nějakou zpozdilou ideou. Příroda i lidé se nepřetržitě mění, vyvíjejí. Proč tedy ne architektura?

Podstata lokality odkazuje k autonomii – k jakési kolektivní paměti –, a stejně tak se odvozuje od svébytnosti – jedinečné, individuální zkušenosti. Tato dvě východiska vyrůstají z jevové a smyslové povahy světla, zvuků, chutí, vůní, textur, jež mohou zrodit živou architekturu plnou tajemství, mnohoznačnosti, nadanou rozměrem poezie. Stavební umění má však bohužel špatné návyky vnucování, moralizování, ideologizace, dožadování se „správného“ a odmítání „chybného“ (už jen posledně zmíněné by vydalo na samostatný esej). Jeho východiska jsou někdy mylně chápána, desinterpretována, ne vždy podložena kritickou analýzou. Jeden z nejsilnějších dojmů, které mi přetrvávají po návštěvě domu v Mukařově, jsou sotva postřehnutelné prosklené dveře v obvodové zdi domu v úrovni druhého patra, které zjevně nikam nevedou. Autor mi vyprávěl, jak se mu během stavebních prací zalíbilo ležení na severní straně. Proto ty dveře jako úvaha o budoucí přístavbě, o novém příběhu, o nové architektuře, která oslavně završí původní stavbu jako svůj zárodečný předstupeň. Když jsem opouštěl staveniště a zíral na tu severní stěnu, zalíbila se mi myšlenka, že by dům, jako všechno ostatní v životě, mohl mít schopnost organicky růst a měnit se, přijímat postupně všechny předpokládané i neodhadnutelné vlivy, stát se součástí přírody a teprve tak skutečně souznít se skutečnou podstatou své lokality.

Autor je architekt, absolvent California Polytechnic University, San Luis Obispo, obor architektura a urbanismus, žije a pracuje v Praze, externí pedagog na Fakultě architektury ČVUT Praha, spolupracovník redakce.

Je třeba nás politovat?

Rodinný dům ve Velké Chuchli recenzuje Monika Mitášová

„...Je třeba nás politovat, protože žijeme v domech, které jsou nedůstojné, neboť pohřbívají naše zdraví i morálku.“ Le Corbusier, Vers une architecture

„Může mít moderní rodinný dům šikmou střechu – sedlovou střechu? Respektive je rodinný dům se sedlovou střechou moderní?“

Můj názor je – nemůže a není. Myslím ale, že je důležité zůstat u bydlení, u ostatních staveb to nemusí být vždy tak jednoduchá pravda. Myslím, že šikmá střecha vznikla a po dlouho dobu fungovala v určitých klimatických podmínkách jako dostupný způsob základní ochrany člověka. Míra zkušenosti, technologických a materiálových možností, vedla v podstatě k jedinému řešení. Moderní, pro mě tedy funkční, pohodlný, ekonomický, využívající všechny dostupné technologie a také prostorný, otevřený, spojený s přírodou, prosvětlený, se přímo vylučuje se zobytnováním šikmých střech. Myslím, že všechny principy Le Corbusierovy moderní architektury pořád platí a nebyly překonány. Kdo má rád podkrovníčka a malá okna, nemyslí moderně. Nějak si s tím, prosím, poradte, neberte to moc vážně.“ Markéta Cajthamlová, Stavba 3/2000

Za výše citovanou Le Corbusierovou lftostí nad lidmi obývajícími hroby své lidské důstojnosti cítíme nejen přitakání sociálním, vědeckým a uměleckým reformám moderny, ale také možnost ptát se po způsobu života moderního člověka – po jeho svobodě a identitě¹ utvářené prostřednictvím bydlení. Svoboda v Le Corbusierově pojetí měla být osvobozením lidí od absolutistických systémů minulosti, – jak dokládá Christian Norberg-Schulz – znamenala právo zvolit si moderní způsob bydlení a zároveň povinnost participovat na jeho tvorbě. Identitu osvobozeného bydlení měl zakládat vztah člověka k tomu, co je v něm jakožto v bydlícím původní a podstatné.² Moderní představa svobodně a původně bydlících lidí vedla architektky a architektky moderny k tvorbě universálně funkčního, mnohdy mechanicky přestavitelného obytného prostoru, ve kterém se prolíná vnitřek s vnějškem stavby. Je příznačné, že ideálem „otevřenosti“ takového bydlení se stal „předměstský dům“ v krajině, do jehož obytného prostoru může „vplynout“ prostor krajiny a z něhož do krajiny může naopak „vyplynout“ prostor k bydlení.

V této tradici tvorby moderní obytné krajiny jsou navrženy i rodinné domy ateliéru architektky Markéty Cajthamlové. Vily v Radlíku, Říčanech, Černošicích a Horních Počernicích (viz A. č. 12/1999, 5/2000, 3/2001 – pozn. red.) sledují funkční, technické a estetické zásady moderního bydlení formulované Wrightem a Le Corbusierem. Charakterizuje je pozorné umístění v krajině a propojení s okolním prostředím, funkční prostorový rozvrh, současné stavební technologie, místní i exotické stavební materiály. A také forma, „vytříbená, složitější, avšak v zásadě střídmá.“³ To vše vilám zabezpečuje jak kladnou odezvu u informovaných a movitých uživatelů, tak vlídné přijetí u domácích a mezinárodní odborné kritiky. Současná realizace vily ve Velké Chuchli není v tomto smyslu výjimkou. Je snad jen vzhledem k možnostem klienta ještě velkoryseji prostorově rozvrhnutá a umístěna v zeleni na svahu nad Velkou Chuchlí. Orientace domu a jeho osvětlení z několika světových stran stejně jako modernistické „okno přes nároží“ v hlavním obytném prostoru dovolují ničím nerušené průhledy do blízkého i vzdáleného okolí. Stavba je utvořena jako jakási horizontálně stupňovitá vyhlídková věž, v níž je možno obývat nejen propojené a oddělené prostory vily, terasy a zahrady, ale také prostor k výhledu na protější svah Chuchelského háje, přecházejícího v Barrandovské skály. Nedaleký Žákův lom se střídajícími se vrstvami tmavých vápenců, černých břidlic a zelenavých jílovců je přírodní antitezí vnitřku vily, do nejjemnějších detailů harmonizující přírodní a umělé, drsné a hladké povrchy lomených barevných odstínů, které i v žáru letního slunce navozují tlumenou barevnost konce zimy a přicházejícího jara. Ani v této vile, podobně jako ve většině předchozích autorčiných realizací, není prostor pro podkroví. Jsou zde však prostory různé rozlehlosti, uzavřenosti a otevřenosti, osvětlení a stínu. Různých haptických a optických kvalit. Jemné rozlišování prostorů k rodinnému soužití, k setkávání a k osamění, přesahuje svou komplexností prostorové rozvrhy většiny neomoderních rodinných domů realizovaných v Čechách. Tato diferenciací je podle mého názoru nejpodněnější vlastností prostorové koncepce této vily. Je utvářena v rozvíjení intencí obytných staveb moderny, které homogenní prostorové kontinuum

konkretizovaly a diferencovaly. Ve Wrightových stavbách, v jejich návratu k věcem samým, nalézáme i prostory k prožívání přírodních živlů a živelnosti (oheň, voda), v Le Corbusierových budovách objevujeme také prostory k prožívání proměn přírodního světla a stínu, ve vile E-1027 od Eileen Gray se ocitáme i v prostorách „pro všechny smysly“, na jejichž obývání se podílíme celou naší prožívanou tělesností. Vila v Chuchli navazuje na tuto tradici kulturně-přírodního, smyslového i smyslného ladění (charakteru) universálně obytného prostoru. Obyvatele domu, zdá se, není nutno litovat, pokud jde o možnost komplexně a diferencovaně obývat místo, ve kterém žijí. Snad je modernistický dům jejich volbou, naplněním představy svobodného bydlení, na kterém se chtějí podílet. Všechny principy Le Corbusierovy moderní architektury však budou dále platit a nebudou překonány, pokud se autoři a autorky, uživatelé a uživatelky osvobodí od absolutistických systémů minulosti. Nerezignují-li na reformátorský sociální a umělecký rozměr moderního myšlení a utvoří původní, neodvozené bydlení. Jinak zbude z rovné střechy a dalších bodů moderní tvorby prázdná funkčně-estetická norma.

Otázkou tedy je, zda není třeba politovat stav „diskuse“ o obytné architektuře v Čechách. Současná participace na lidské svobodě prostřednictvím bydlení je zde pohřbívána pod přemírou kánonů v době, kdy více než kanonizaci nových pojetí lidské svobody a identity prožíváme jejich krizi: „Ztráta jistot nás frustruje, stejně jako nepříjemné poznání mnoha nesouměřitelných pravd a nezadržitelného samovývoje moderní společnosti. Architekti venku ho vnímají jako urbanistický problém, nekontrolovatelný růst megapolí, ničící krutě celé části země v rozporu s ideály humanity. Sní o tajných, skrytých místech, kde by mohly fungovat laboratoře nových vztahů, ale pokládají (s trochou rozpaků) za cynismus, kdybychom v ubohých favelách, anarchicky organizovaných a chaoticky rostoucích sídlech chudiny, viděli větší zajímavost a životnost než v organizovaně uspořádaných sociálních projektech architektů.“⁴ Jaká autentická vize současného bydlení zareaguje na tuto krizi?

Autorka je architektka, teoretička architektury, pracuje v Centru pro teoretická studia UK a AV ČR

1 Christian Norberg-Schulz, *Genius Loci*, Odeon, Praha 1994, s. 192

2 Tamtéž, s. 192

3 Josef Holeček, *Dům ve strmé stráni*, *Můj dům* 11/2000

4 Jiří Ševčík, *Architektura 2000?*, *Fórum architektury & stavitelství* 7/2000

A 11/2008, 23

Zbraslavská křivka – mezi přímkou a kružnicí

Text Michal Janata

Na rodinném domu v Praze-Zbraslavi od Adam Rujbr Architects je nejcharakterističtější křivka, která sleduje obrys ulice, ale zároveň se vůči němu vymezuje. Křivka v architektuře je velmi atraktivní téma. Kromě způsobu zakřivení domu je důležitá i motivace. Ta někdy leží v oblasti exprese, architekt jí může vyjádřit vzpouru proti pravouhlosti, kterou lze spojovat s fádností, banalitou či uniformitou. V našem případě určila zakřivení půdorysu zatáčka. Nicméně právě zakřivení vneslo do až venkovsky tradiční zástavby patřičný vzruch. Tím spíše, že je dům včleněn do neuspořádaného sídelního agregátu jedno- či dvoupodlažních budov. Svažitost terénu vtiskuje křivce ještě dynamičtější tvar. Křivka novostavby tak přináší do banálního prostoru silný vizuální referenční bod, možnost, jak se vymanit z ubíjející provinčnosti stále ještě venkovské Zbraslavi.

Jak píše ve své knize *Historický vývoj pojmu křivka* matematicka Lenka Lomtatidze, problém křivek nastolil otázku tzv. rektifikace kružnice: „Mnoho starověkých učenců se bez úspěchu zabývalo převedením dané kružnice (resp. její části) tzv. eukleidovskou konstrukcí. Problém rektifikace kružnice úzce souvisí s tzv. kvadraturou kruhu – převedením daného kruhu na čtverec o stejném obsahu. Kvadratura kruhu a další dvě úlohy, které se také nedařilo vyřešit požadovanou metodou – zdvojení krychle a trisekce úhlu, bývají často společně nazývány tři proslulé problémy starověku. Skutečná hloubka problému byla pochopena o více než dva tisíce let později v moderní evropské matematice. Teprve v 19. století bylo dokázáno, že tyto problémy jsou eukleidovsky neřešitelné.“¹ Tato citovaná pasáž nás má dovést k tomu, že jakoukoli posuzovanou stavbu je třeba číst nejen skrze umělecko-kritický interpretační rastr, ale je třeba si také položit otázku, jakým matematickým

problémům daná stavba odpovídá. Nejde o akademicky odtažitou souvislost, protože geometrická charakteristika domu spoluurčuje urbanismus místa.

Kvadratura kruhu tedy není matematická fantasmagorie, tím spíše jí není v architektuře. Příkladem toho je právě dům na Zbraslavi. Půdorys jako by oscilloval mezi kruhem a čtvercem (v tomto případě spíše obdélníkem). Tupý úhel zatáčky určuje přední část domu, která se vzdouvá vůči silnici a zároveň s ní splývá. Severní tmavá stěna se zdrsněnou texturou, vytvářející svého druhu výtvarný projev strukturální abstrakce, svou nestejnou výškou danou svažitostí pozemku vytváří velmi apartní tvar, který je v prostorové kontradikci k jinak kubické struktuře domu. Úzce vyřezaná okna stěny, položená horizontálně i vertikálně, vytvářejí podobný efekt jako štěrbin, jaké vřezával do svých pláten, většinou olejomalb, Lucio Fontana. Další pravoúhlý prostor druhého nadzemního patra je staticky vkomponován, jako by byl vepsán do křivky tmavé stěny.

Architekti se tak točili v kvadratuře kruhu, protože skladba domu je neustálou oscilací mezi přímkou a křivkou a mezi čtvercem (obdélníkem) a kruhem. Je přecházením z klasického geometrického systému do hyperbolického a eliptického: „Modelování přímek hyperbolického nebo eliptického světa se stalo zdrojem výkladu, podle něhož jsou přímky v hyperbolickém a eliptickém geometrickém světě křivé. Čím menší je parametr takového světa, tím jsou křivější. Tento výklad je pochopitelně možný a také je velmi plodný. Avšak jak již tomu v takových případech bývá, je to též výklad zakrývající“² Různost způsobů, jimiž lze vnímat téměř jakoukoli architekturu, je tak podvojný, to znamená plodný a zároveň zakrývající, že je velmi těžké bez znalosti toho, mezi čím se třeba se rozhodnout, učinit v klíčových fázích interpretace rozhodnutí. Dokážeme-li se pohybovat v eukleidovských i neeukleidovských geometrických světech a máme-li pochopitelně pevně usazeno v mysli, že reálný svět je neztotožnitelný s žádnou z těchto vysoce intelektualizovaných pojmově geometrických konstrukcí, pak nám i tento nijak zase oslnivě novátorský dům může poskytovat opravdu široké pole interpretace. Tak jako byla nedokonalost Eukleidových základů důvodem k hledání základů jiných, například Lobačevského, geometrií, tak lze i v této nekončící oscilaci mezi křivkou a přímkou hledat další a další geometrické charakteristiky, vlastnosti domu, které nám zakrývají neplodné popisy kritiků architektury, kteří jen popisují a popisují, aniž by rozuměli.

1 Lenka Lomtatidze, Historický vývoj pojmu křivka, Brno 2007, s.11

2 Petr Vopěnka, Čtvrté rozpravy s geometrií, in: Petr Vopěnka, Úhelný kámen evropské vzdělanosti a moci, Praha 2000, s. 901

Architektonický posudek

Recenze popisuje a hodnotí podstatné vlastnosti architektonického návrhu a zabývá se tedy podobnými otázkami jako architekt při navrhování. V optimálním případě postihuje veškeré součásti řešení, od situace a orientace domu přes hmoty, tvary a materiály až po dispozici, provoz a podobu interiéru včetně detailů.

Obsahem tak připomíná např. posudek na školní práci nebo hodnocení soutěžního projektu, případně konzultaci s kolegy či klientem při vzniku projektu. Recenze tedy v souladu se svým posláním odborně popisuje a podrobněji hodnotí architektonickou kvalitu domu, naopak další témata a přesahy zachycuje okrajově.

A 6/2000, 20

Rodinný dům s bazénem

Recenzuje Karel Doležel

Investor původně požádal o projekt jiného architekta, ten byl zaneprázdněn a doporučil mladšího kolegu. Vlastní parcela se nejevila příliš vhodná k záměru především vzhledem k urbanistickým souvislostem, byť orientace podélného pozemku delšími stranami na JV a SZ je víceméně optimální. Ovšem vyasfaltované komunikace sousedních pozemků, těsně přiléhající k hranici parcely a nepříliš kvalitní stavby na nich – na západě poliklinika s parkovištěm, na východě skladový objekt, který majitel ještě hodlá nadstavit – pomalu utvrzovaly autora v přesvědčení, že řešení o mém domě jako hradu, co nejvíce izolovaném od okolí, bude ta správná cesta. V podstatě jediný možný příjezd na pozemek ze severovýchodu, z městské komunikace s protější řadovou zástavbou rodinnými domy, určil následné řešení. Investor totiž myšlenku na výstavbu na jiném místě, z osobních a citových vazeb k této parcele, zamítl. Je nutno ale ocenit, že se nechal přesvědčit profesionálem v oboru a postavil si moderní dům dle vlastních požadavků, ovšem jeho ztvárnění přenechal architektovi. V dnešní praxi nabídky pokleslých katalogových „roztomilých“ domečků s mansardičkami a vikýřky vsutku odvážný čin, notabene na maloměstě. Jednoznačná výrazová konzistentnost jednoduchého hranolu ještě více vyniká v neutěšeném okolí. Napadá mě srovnání s objektem v Šestajovicích (arch. Střítecký & Huška, Architekt 11/99) nebo s dokončovaným hranolem v Litomyšli (arch. M. Rudiš). Zatímco v prvním případě hraje značnou roli výtvarné dílo, pokrývající elementární hmotu, v druhém keramický obklad, zde jde o dřevěný obklad smrkovými deskami v podélném směru, které tak umocňují dynamičnost a opticky dům snižují. Původně zamýšlený kanadský cedr byl z finančních důvodů opuštěn. Pozoruhodné se mi jeví spojení typicky soudobého prostoru a provozu vnitřního bazénu s tradičním ústředním jádrem venkovského domu, kterým byla obytná kuchyně. Především technologický pokrok související s vnitřními bazény, jako je miniaturizování klimatizace, rekuperace tepla, jednoduchá obsluha úpravny vody a provozního režimu, zateplovací fólie na bazény, protiproudové programy, umožňující zmenšení bazénu při zachování aktivního sportovního a rehabilitačního využití, jsou příčinou toho, že v našich klimatických podmínkách (být průběh letošního dubna a května mi nedávají za pravdu) se vnitřní bazény stávají samozřejmostí. V tomto případě je bazén v podstatě ústředním prostorem domu, což se mimo jiné projevuje nejvýrazněji i na exteriéru. Prosklené výkladce, ze tří stran bazénu v koncové jižní části objektu, vytvářejí působivý kontrast k dřevěnému obkladu a odlehčují svou transparentností statickou hutnost kvádrů. Optimální by zajisté bylo úplné vyloučení skleněných stěn v letních měsících, například zajištěním do podzemí, ale je zřejmé, že by šlo o stavbu jiné finanční kategorie. I tak patrně bazén, díky posuvným čelním a bočním dveřím, svoji funkci i v létě plní. Vzhledem k nežádoucímu přehřívání jsou výkladce opatřeny dálkově ovládanými kovovými a nastavitelnými vnějšími žaluziemi, jejichž proměnlivost posiluje dynamiku objektu. Někteří kolegové, neznající dispozici, tipovali v místě bazénu obytný pokoj. Osobně se domnívám, že právě tuto roli sehrává kuchyně, bezprostředně situovaná mezi bazén a vstupní předsíň. Na východní straně je celý prostor u zdi vyplněn obřímí kuchyňskou linkou, v níž jsou prolomena dvě okna. Tento dojem podtrhuje i fakt, že část prostoru je otevřena přes dvě podlaží a právě na takto vzniklé galerii v 2. nadzemním podlaží je umístěn obytný pokoj. Díky své průchodnosti spíše vyvolává dojem široké chodby či haly. Samostatnou kapitolu tvoří schodiště, logicky umístěné naproti hlavnímu vstupu z východní strany. Původní architektonický

záměr, s elegantně vykonzolovanými stupni z obvodových stěn, se bohužel nezdařila. Stupně se z porothermových stěn vylamovaly, a tak přišlo náhradní řešení v podobě ocelového zalamovaného plechu, na němž jsou dřevěné stupně. Prostor mezi schodištěm a střední stěnou v zrcadle schodiště je navíc narušován byť subtilními, přece jen nepatříčnými působícími kovovými profily, které jsou kotveny do střední stěny. Rovněž nekontinuální průběh zábradlí včetně „zlatých“ úchytek kazí dojem z cesty po schodišti. Snad střešní světlík nad schodištěm částečně vylepšuje horním světlem pocitu návštěvníka. Koncepčně není dispozičnímu řešení co vytknout. Je vedeno snahou o jednoduchost a přehlednost. Přízemní část s osovým průhledem od vstupu přes zasouvací skleněnou stěnu, napříč kuchyní a bazénem až do exteriéru je působivá a vychází z dané situace, kdy severní a východní fasáda má pevnostní charakter, navíc umocněný i pevnými stěnami na hranicích pozemku, zatímco jižní a západní fasády se otvírají na pozemek. Taktéž na těchto stranách hranice pozemku je transparentní plot, před ním pak řady tují v budoucnu splní požadavek na soukromou zónu parcely, do níž se nejvíce otevírají vnitřní prostory. V souladu s tímto záměrem jsou komponovány i okenní otvory. Na severní fasádě je zřetelná snaha o dokomponování asymetricky umístěného vjezdu do garáže obdobně posunutým oknem v patře. Zde navíc zdůvodněná proluka v protější frontě domů, je ovšem otázkou času, jak dlouho si obyvatelé dnešního průhledu do zeleně budou užívat. Jižní průčelí – striktně symetrické, vtipně využívá dřevěného obkladu pro zábradlí u francouzského okna v patře. Na západní straně jsou zvoleny vertikální otvory vzhledem k většímu prostoru před domem, naopak východní strana má úzké horizontální střílny i z obývacího pokoje, aby zachovávaly intimitu domu i po nadstavení vedlejších skladů. V této souvislosti se mi jeví jako nekonzistentní, že okna do kuchyně nejsou rovněž horizontální. V kuchyni nebyla provedena navržená transparentní stěna, která by přece jen oddělila mohutnou kuchyňskou linku od prostoru jídelny a prosklené stěny na protější straně. Chvályhodné je i využití dešťové vody z ploché střechy jímáním do centrální zavlažovací nádrže v nejnižším místě pozemku. Nepřehlédnutelné jsou i provozní tepelné technické parametry, které nabízí izolace se vzduchovou mezerou a dřevěný obklad. Lze jen doufat, architekti, že kvalitní bydlení v moderní soudobé tvorbě najde další následovníky z řad investorů.

Autor je architekt, pedagog na Fakultě architektury VUT v Brně, publicista, stálý spolupracovník redakce

A 8–9/2009, 58

Dotek dokonalosti

Text Jan Kratochvíl

Podrobit architektonické kritice rodinný dům je práce těžká a ošidná. Z mnoha důvodů mě napadá, že i nemístná. Kritik by měl vstoupit do vztahu stavebníka a architekta a založit stěžejní část své kritiky na zjištěních, zdali některá ze stran nepřekročila hranice své kompetence – jestli architekt ve svém návrhu pečlivě uspokojil stavebníkovy požadavky a současně mu byl solventním partnerem, který jej zrazuje od nerozumných záměrů; na druhé straně zdali stavebník neomezil architektovu potřebu uměleckého vyjádření a nezpůsobil svými zásahy újmu na konzistenci díla. Dosáhnout tohoto dokonale vyváženého stavu je obtížné a zřídka. Soudcem tohoto úspěchu je čas.

V případě rodinného domu v Mníchovicích-Myšlíně se to podařilo. Vzájemný respekt během projektování, stavění a užívání domu doplnila nezvykle vysoká míra osobního zaujetí na obou stranách. Vztah architekta a stavebníka trvá dodnes a přesunul se z oficiální do osobní roviny. Pro každého architekta je to velká satisfakce za úsilí, které s sebou zakázka rodinného domu přináší.

Rodina stavebníka je v obci nová. Rozhodla se vstoupit do již zastavěného území sídla a společně s architektem se v tomto ohledu zachovala velmi citlivě. Stavebník prozřetelně využil služeb místní stavební firmy a architekt navázal na stávající kontext.

Chovat se citlivě v území, které se vymaňuje z chatařského charakteru k atmosféře téměř vilové čtvrti je obtížné. Stavby nejdrobnějšího měřítká jsou konfrontovány s velkými rezidencemi a není obtížné docílit nesnesitelného kontrastu. Architekt navíc stál před stavebním programem, který se nedá označit za běžný. Skloubit do jednoho objektu tři samostatné bytové jednotky a chovat se ohleduplně k sousedním chatám byla skutečná výzva.

Odpovědí na zadání je výrazně plastická figura domu. Zjistně se rozložila po svahu, ve správných místech graduje anebo ustupuje, nechává se prořezávat a jinak deformovat. Divoká hmota domu je

ukázněna sevřením do uniformní kazajky, kterou představuje obklad z modřínových prken, a to i na střeše. „Jedno těsto“ domu velmi prospělo a navázalo na materiálovou elementárnost v okolí. Dům je z velké části zahloben do svahu, takže se v exteriéru jeví mnohem menší, než ve skutečnosti je. Atrium vtípně osvětluje zahlobené místnosti a provozně obyvatelé netrpí. Užité vlastnosti pozitivně ovlivňuje také anglický dvorek při severní fasádě – neviditelná, avšak významná součást domu.

Dům v Myšlíně je v českých poměrech zajímavý tím, že se jedná o příklad vícegeneračního bydlení. Pro vícegenerační bydlení neexistuje ustálená typologická poučka a i v Myšlíně jsou mnohem důležitější individuální charaktery a vztahy obyvatel. Vstup do domu je společný pro všechny tři bytové jednotky. Dvě menší vyplňují západní část domu, zatímco hlavní obydlí zabírá téměř celé spodní podlaží. Nejmenší neoficiální obytnou jednotkou je psí bouda v podkroví s luxusní dřevěnou střešní terasou.

Na domě zaujme netradiční půdorysný rozvrh ovlivněný tvarem parcely. Kosodélník se na výkresech architektů neobjevuje často, ale jak je na příkladu tohoto domu vidět, může v sobě ukrývat velký potenciál. Architekt vhodně přetransformoval rovnoběžnou půdorysnou matici v obytném prostoru na lichoběžnou a vyhověl prostorovým nárokům jednotlivých funkcí.

Vnitřní prostor tohoto domu má rozmanitý charakter. Je to dáno jednak rozměry a proporcemi místností, jednak různým prosvětlením. Rafinovanost prostorového konceptu je ku prospěchu bydlení. Klidové intimní místnosti obklopují atrium, zatímco společenská obytná část doslova vytéká na venkovní terasu a opticky se zastavuje na hraně lesa. Toto prostorové napětí je báječné a nesmírně oživující. Dům představuje obytnou krajinu s mnoha zákoutími a průhledy. Celkové atmosféře prospívá i nezvykle vysoká světlá výška místností.

Stejně pečlivě jako je ze strany architekta přistupováno k dispozici je řešena i konstrukční a materiálová stránka stavby. Tepelně izolační tvárnice doplňuje na jižní straně ocelový skelet. Konstrukce se propisuje do interiéru, ať už neomítanými tvárniciemi nebo průvlaky a trámy stropu. Interiér je tak v kontrastu s jednoduchým obvodovým pláštěm domu, což vzhledem k jeho užité ploše není na škodu. Materiálově i barevně bohatý a členitý interiér je dobrým podkladem pro uživatelskou zabydlovací vrstvu. Osobní vstupy stavebníka nepředstavují rušivý problém, ale působí jako přirozená součást interiéru. Téměř všechen nábytek v domě je atypický.

Od návrhu k realizaci domu v Myšlíně uběhlo pět let. Doba v našich poměrech dlouhá, ale zároveň poskytující dostatečný prostor pro vytvoření jedinečného architektonického díla. Podobných precizních rodinných domů je u nás hrstka. Zvyšují standard a dávají naději.

E 5/2014, 17

Dům vystupující z řady

Irena Hradecká

Dům Jana Roháče v Jinonicích je odvážný. Zřejmě si proto najde i odpůrce, ale předpokládám, že pozitivní reakce budou převažovat i tam, kde by je člověk příliš nečekal.

Přestože odvážný, má v sobě i notnou dávku skromnosti, danou především měřítkem, respektem vůči navazujícím výškovým liniím a objemům, subtilní hrou členění uliční fasády. Jiný výraz má v pohledu ze zahrady; stále je tu přítomna určitá jemnost tváře, v neexistenci hmoty, v bílém rámu jejího náznaku, ale ten výraz je o mnoho sebevědomější, soustředěný dovnitř, a přesto komunikativní. Myslím, že kdykoli, v kterémkoli ročním období nebo hodině spočine pohled budoucího majitele domu tímto směrem, bude dokonale ujištěn, že dům, zahrada, meruňkový strom i on sám... že k sobě nějak neoddělitelně patří. Možná v té citové fascinaci budou znovu a znovu zapomínány i všechny konflikty, které s sebou dům nese a o nichž budu dále polemizovat, nejen proto, že odvaha znamená především krok mimo konvence, ale protože její stinnou stránkou může být i nedostatek pozornosti věnovaný souvislostem.

Pokud se odpoutám od letmých dojmů a vrátím se do role pozorovatele z ulice, objevím po chvíli momenty, které mne minimálně znejistí. Diamantová síť prosklení může být volnou variací na pitoreskní kontext ulice, nebo „závojem“ (v tomto případě pouze symbolicky) oddělujícím vnitřní život domu od toho vnějšího. Ale pokud pomínu šikminu přístupového chodníčku v předzahrádce

a ocelovou síť zábradlí, s kosými liniemi se tím končí. Stávají se pouhým gestem geometrické kompozice, která jakkoli může být oku libá, nemá hlubší opodstatnění. Závěru s otazníkem manýrismu napomáhá i tvarování zábradlí terasy před ustupujícím patrem – měkké křivky jsou v přímém kontrastu s geometrií pravých nebo ostrých úhlů, s tvrdostí použitých materiálů i charakterem konstrukce, ale je to kontrast příliš individualistický k tomu, aby vytvářel další souvislosti nebo rytmus, a samotný objekt zábradlí příliš druhotný na to, aby se stal „sochou“ na beztak už dekorativním pozadí fasády.

Absenci čitelných znaků vstupu bych považovala za další krok v odvaze autora. Napříč historií téměř jakékoli kultury byla okamžiku tranzitu mezi dvěma různými stanicemi věnována taková pozornost, že se prvek vstupu často stával svébytnou architekturou sám o sobě. Jakkoli se během posledního století vytratil rituální nebo symbolické konvence, nelze je jen tak lehce vymazat z kognitivních schémat, skrze něž interpretujeme prostor, respektive jeho uspořádání. Posuvná skleněná stěna, která je v tomto domě vstupními dveřmi, pak může znamenat jak pouhé iluzivní ohraničení prostoru (a neexistenci rozdílu mezi vnějším a vnitřním), tak pravý opak předchozího: není šance do domu vejít.

Ambivalence nejasného charakteru hranice mezi soukromým a veřejným se projevuje i dalšími konfliktními situacemi v dispozičním uspořádání. Jako by se všechna rozhodnutí činěná během projektování domu podřizovala imperativu celoprosklené fasády bez ohledu na to, jaké potíže to může v důsledku způsobit.

Možná je tento způsob přemítání stejně nefér jako dotazovat se designérů Lamborghini, zda se do kufru vejde dětský kočárek, ale i v případě, že budu o tomto domě uvažovat jako o produktu pro úzce vymezenou skupinu spotřebitelů, chybí mi hlubší vhled nebo vcítění autora do reálných podmínek provozu domu. Zatímco interiér libovolného vozu zmíněné automobilky je maximálním vyjádřením efektivity pro jakoukoli situaci, u řešení interiéru tohoto domu funkční efektivitu do jisté míry postrádám, a to tím více, že jde o malý dům, kde jsou na ni kladeny vyšší nároky.

V dispozici se zbytečně mísí, nebo naopak oddělují jednotlivé „provozy“ s různou úrovní společenského a intimního charakteru (například vztah koupelny vůči ložnicím). V daném zastavitelném objemu bych na místě autora uvažovala v zájmu účelové variability o sloučení všech společenských funkcí do jednoho prostoru. V tomto směru vidím jako problematické zejména umístění jídelny, která je zároveň jakousi vstupní halou – vzrušenou diskuzi na téma absence zádvěří s radostí přenechám jiným. V případě, že si budoucí majitel nepotrpí na společné stolování, se tento prostor stane mrtvým bodem, nebo předimenzovanou šatnou.

Sklon a šířka schodiště jsou v rámci minimálních prostorových podmínek optimalizací, ale obzvláště při těchto úsporách je jeho průchodná výška 1 755 mm (prosím neplést s podchodnou: zde 2 100 mm) už přesmíru nízká. Je zřejmé, že k autora vedl původní záměr dalšího schodiště z patra na střechu, nicméně ať se od tohoto plánu upustilo kdykoli, předpokládám, že zůstával ještě dostatečný prostor v koordinaci stavby průchodnou výšku změnit.

V řešení 2. NP ve mně sílí podezření, že autor se projektu věnoval sice s velkou vášní pro stavební detail, ale bez dostatku soustředění na komfort uživatele. Samozřejmě leccos z toho, co vyčítám autorovi, může být dáno klientskou změnou v průběhu stavby, šilnými termíny nebo zadáním samotným, ale krom srovnání se staršími realizacemi Jana Roháče i řada dalších prvků v řešení interiéru předchozí úvaze odpovídá. Jediné rozumné vysvětlení bizarní niky v jedné z ložnic by snad mohlo být to, že snad měla být původně sprchou, ale i to je v podstatě jen detail naznačující obecně: s dispozicí se dalo poprat účelněji a lépe.

Proč se tolik zabývám drobnostmi? Protože nejlépe ilustrují, jak vysoko si Jan Roháč nastavil laťku, kterou pak ale střídavě bravurně přeskakuje a tragikomicky shazuje. A protože bych si přála, aby jeho dům s tendencí stát se ikonickým byl skutečně takový, jak na první pohled vypadá.

Irena Hradecká (*1978, Plzeň) vystudovala architekturu na VŠUP v Praze (2009), pracuje jako architektka na volné noze s občasnou transgresí do oblastí production designu, trend forecastingu, design strategy a publicistiky.

Parafráze recenzí včetně publikovaných reakcí a poznámky

A 12/1995 Jiří Hůrka / Praha-Újezd nad Lesy
Rostislav Švácha, Raumplan pod obloukem, 3

Vila v Újezdě nad Lesy přispívá k diskusi o využití motivů z meziválečné architektury, některé připomínají dvacátá a třicátá léta – např. otevřená předsíň nebo oblouková střecha, jakou používal Loos či Wiesner. Dům se ovšem vyhýbá typickému funkcionalismu dle Krejcara nebo Fuchse, prvky se prolínají v osobité směsi. Na exteriéru je nápadná zejména otevřená předsíň a nasazení oken pod střechou. V interiéru s průhledem nacházíme raumplan, pilíře a další loosovské prvky. Hlavními prostorové motivy dále tvoří kaskáda jídelny, výklenek zimní zahrady i zúžení chodby a zaoblené stropy v patře. Dům je po Novotného vilce po devadesáti letech dalším místním moderním dílem vynikající úrovně, o které se zasloužili i klienti.

Recenzent se zabývá především tvaroslovím stavby a hledáním paralel pro jednotlivé motivy v dějinách moderní architektury, zároveň oceňuje odlišnosti a osobitost. Exteriér a interiér popisuje s důrazem na jednotlivé prvky a prostorové efekty, celek hodnotí kladně.

A 18/1995 Josef Pleskot, Radek Lampa / Vrané nad Vltavou
Jan Šépka, 4

Luxusní vila má prosté hmotové řešení, které je na pozemku jediné možné, velký objem se však nehodí do okolí. Rampy ke garáži a k bazénu narušují vstupní část zahrady. Dispoziční uspořádání je účelné, ovšem reprezentativní prostor chybí a místnost s krbem jej kvůli nepravidelným tvarům kuchyně a jídelny nepředstavuje. Podobnými, celek oslabujícími nedostatky jsou lichoběžníkový tvar lodžie v patře, napojení na zahradu nebo zaoblené rohy koupelen. Nejlepší prostor představuje pracovna. Působivé venkovní schodiště neodpovídá krokové vzdálenosti. Jednoduchost hmotového řešení potlačuje množství různorodých prvků, které jsou v rozporu s logikou konstrukce, zejména dřevěné části. S výjimkou architektem navržené pracovny má zařízení interiéru kýčovitý charakter. Vila je ambiciózní a kvalitní, ale také příliš komplikovaná a nezapadající do prostředí.

Recenze je celkovým posouzením architektonického návrhu od urbanistického a hmotového řešení přes prostorové a dispoziční vazby, detaily konstrukce až po nábytek. Autor se podrobně a konkrétně zabývá samotnou stavbou, mnoho prvků hodnotí negativně a svůj názor srozumitelně zdůvodňuje.

A 6–7/1996 Pavel Zvěřina / Praha-Troja

Rostislav Švácha, 16

Čeští architekti nemají kvůli totalitnímu období rádi teorii a texty, ale v cizině působící Zvěřina je spolu s Baumem a Šikem výjimkou. Koncept symbiotické architektury vychází z napětí mezi racionální, tedy technickou a geometrickou složkou a jejím protipólem, tedy intuitivním a spontánním. Zvěřinovy teorie lze srovnat s texty Obrtela nebo Teigeho. Převedení myšlenek do návrhu dobře obyvatelného domu v Praze-Troji spočívá v protikladu pravoúhlých a organicky tvarovaných forem. Střecha hlavní hmoty je zprohýbaná, materiálově odlišená obytná hala s terasou má zvlněný půdorys, v interiéru se vyskytuje motiv raumplanu. Na rozdíl od starších prací působí křivky plastičtější, ale symbiotické napětí mezi tvrdými a měkkými tvary by možná mohlo být větší.

V textu označeném jako komentář recenzent především vykládá architektovo teoretické východisko a poté jeho principy stručně vysvětluje na publikované stavbě, jejíž hodnocení ponechává otevřené.

A 16–17/1997 Filip Ziegler / Praha-Kyje

Josef Holeček, Dům jako malé zakázané město, 27

Architektura se setkává s výstavbou rodinného domu, což jindy bývá otázkou banální stavební produkce. Na rozdíl od jiných případů, které lze považovat za architekturu, zde autor ovšem nemanifestuje výrazný styl ani prvek, celek působí neokázale. Jednoduše uspořádané hmoty jsou obehnány zdí, která do stavebního díla začleňuje celý pozemek. Díky kaskádovitému řešení působí stavba dynamicky. Zdůrazněny jsou římsy a samostatná nástavba ložnice. Celek vykazuje rovnováhu mezi uzavřeností a otevřeností, veřejným a soukromým. Dům je výrazný útvar, přesto klidný a jednotný, v materiálech až jednoduší. Stavebník recenzenta a fotografa nepustil dovnitř, takže interiér lze posuzovat pouze z půdorysů, které jsou jasné.

Recenzent se vymezuje vůči převažující produkci v oblasti rodinných domů, ale zároveň pochybuje o snaze některých architektů přehnaně zdůrazňovat svoji práci. Samotný dům oceňuje jako neokázalý, stručně popisuje jeho hmotové a výtvarné řešení.

A 16–17/1997 Jiří Kaloč / Vrbice

Josef Holeček, Architektura bez architekta, 30–31

Dům je novostavbou, přestože působí archaicky a stojí na okraji soudobé architektonické scény. Jde o znamenité dílo, zřejmě nejčistší příklad tradičního stavění za poslední desítky let. Autor, stavebník i stavitel, je malíř, stavěl svobodně a v souladu s místem. Komplikované dílo vznikalo po tři dekády, bez projektu. Dům sestává ze dvou propojených hmot obsahujících obytný prostor, ložnice a ateliér

s výstavní síní. Budova má zdi z opuky coby místního materiálu a ze starých cihel. Terén je výrazně a zdařile upraven. Dům nepracuje s tradičními lidovými prvky, je obtížně zařaditelným obrazem osobnosti svého tvůrce, citlivě zasazeným do krajiny.

Autor popisuje výjimečnost stavby v rámci toho, co časopis běžně publikuje. Dům hodnotí kladně a připomíná stavebníkovy ambice o přirozené stavění. Dále zmiňuje základní uspořádání objektu a proces jeho vzniku včetně materiálů a práce s terénem.

Jiří T. Kotalík, Socha domu, 32–33

Malíř Jiří Kaloč si svůj dům po třicet let staví sám. Objekt dotváří atmosféru místa, i díky postupné stavbě a úpravám terénu. Neexistoval projekt, autor pracuje s místním přírodním materiálem. Vnitřní prostor musel obsahovat bílé stěny pro obrazy i nástěnnou malbu. Dům, jenž nebude nikdy hotov, vyrůstá z terénního zlomu a jeho vnitřní členění je zdánlivě chaotické, ale přitom logické. Modelovaná krajina připomíná japonskou zahradu. Přirozený a dávný dojem z domu souznějícího s místem narušuje pouze štítové okno. Atmosféra odpovídá obrazům a autorově instinktu. Jde o další případ, kdy si malíř vytvořil své prostředí, podobně jako Bílek či Váchal.

Recenzent přibližuje autora východiska a motivace, poeticky popisuje přístup k bydlení a atmosféru v domě ve vztahu ke vzniku stavby, práci s materiálem a výtvarnými efekty. Text se soustředí na celkový dojem a na pozemek.

A 25–26/1997 Štefan Kováčik, Lenka Kováčiková-Dušková /okolí Prahy Petr Němejc, Učitel a jeho žák, 24

Dům má s okolní zástavbou společný pouze pozemek. V dispozičním řešení lze najít funkcionalistické vzory pocházející od Žáka či Linharta. Ložnice v podobě osluněných kajut napojených na chodbu použil Žák např. na Babě, k uplatnění městských prvků kromě terénu vedly i požadavky stavebníka. Propojení interiéru s exteriérem je na stísněném pozemku omezené. Dům je skládanka stavebních objemů a materiálů, včetně občasného přiznání konstrukce. Smrkové obložení garáže potlačuje význam obytné části. Stavebníkový princip využívá i zahrada s altánem. Stavba je postmoderní hrou s funkcionalistickými a rustikálními fragmenty.

Po vymezení se vůči okolní zástavbě přirovnává recenzent dům k funkcionalistickým vzorům a stručně popisuje hmotové a materiálové řešení. Kromě pochybnosti o obkladu hodnotí stavbu kladně. Fotografie dokumentují pouze exteriér.

A 3/1998 Marek Chalupa, David Chromník / Praha-Horní Měcholupy Rostislav Švácha, Logická a racionalistická prvotina, 24

Rodinný dům je kompromisem mezi architektem a klientem, obě strany se nesmějí k ničemu nutit. Dnešní stavebníci nejsou osvícení, často chtějí romantický dům

a dobré architektky neznají. V tomto případě si klient přál stavbu ryze moderní. Obdobné hmotové a dispoziční uspořádání lze najít u některých meziválečných domů, inspiračním zdrojem jsou i Žákovy vily. Markýza vyznačuje vchod, dům nabízí průhledy a v interiéru využívá dřevo. Autoři pracovali v ateliéru A.D.N.S., jehož spoluzakladatel Stempel hodnotil stavbu známkou jedna minus. Lampa by více vyjádřil funkce a Přikryl považuje arkýřové okno za příliš výtvarné. Přes tyto a další drobné chyby je důležité vyznění celku v logice a racionalitě.

Autor popisuje uspořádání domu a přirovnává je k funkcionalistickým stavbám. Poté stručně přibližuje prostorový dojem z interiéru. K hodnocení využívá citace tří architektů, sám další chyby nejmenuje a stavbu hodnotí kladně.

A 6/1999 Zdeněk Fránek / Hodonín
Rostislav Švácha, Dům v Rybářích, 21

Osobití tvůrci mimo neomoderní proud to mají v Česku složité. Fránek chtěl stavbou reagovat na hodonínské předměstí, čerpal z několika přírodních i kulturních zdrojů včetně Pichlera. Další inspirací je odkaz českého barokního stavitelství, zejména Santiniho, patrný v půdorysu či klenbách. Hlavní hmota se vymyká tradici moderní architektury a neodpovídá např. Le Corbusierově práci před Ronchamp, ani dnešním normám. Další námitka v duchu Zeviho či Framptona by mohla mířit k domněle sochařské formě. I v případě přijetí nezvyklých tvarů spočívá slabina návrhu v nesouladu s účelem domu, jenž připomíná kostel. Přesto má Fránkova stavba cenu jako krok mimo obyčejné a normální.

Autor se věnuje nezvyklému tvaru stavby a uvádí inspirační zdroje a další příklady. Přestože námitky vůči estetickému pojetí považuje zčásti za oprávněné, posuzuje stavbu kladně. Recenze ze zabývá výjimečnou formou, jiné otázky nerozebírá.

A 6/1999 Jan Javůrek / 4 × Praha, Dobřichovice
Josef Holeček, Pět domů Jana Javůrka, 30

Kvalitní architektura nevyrůstá z kultivovaného stavebnictví, ale spíš z výjimečných setkání stavebníka s architektem. Taková díla, např. Miluničova, Línkova či Pleskotova, jsou obrazem architektonického myšlení. V případě omezenějších prostředků a méně krásných situací naopak vzniká skromné, koncepčně minimální bydlení. Ke střední poloze patří i pět Javůrkových domů v okrajových částech Prahy, které mají rozeznatelný rukopis a společné prvky i kompoziční principy. Přes různorodost spojuje stavby sevřenost, již vylehčují terasy či zimní zahrady a dotvářejí další motivy. Autor se vyhýbá minimálnímu jazyku a domy nejsou ani krabicovité, ani organické a imaginativní, přesto patří k nepřehlédnutelným.

V úvod recenzent zmiňuje neexistenci běžené stavební produkce, uvádí pouze dvě extrémní polohy. Dále charakterizuje společné a odlišné znaky jednotlivých domů,

popisuje jejich hmotové a formální řešení, vnější vzhled. Podobné jsou i následně krátké komentáře k jednotlivým stavbám.

A 6/1999 Ladislav Lábus / Vonoklasy
Rostislav Švácha, Co je to vila, 37

Vonoklasy aspirují na Babu devadesátých let, díky regulačnímu plánu, výběru architektů a klientům. Novým tématem je venkovská vila, u které je třeba řešit formu včetně historických vzorů nebo užší soužití obyvatele s přírodou a krajinou. Lábus se soustředí především na koncept, otevření domu do zahrady a okolí prostřednictvím prosklení a stupňovité terasy v patře. Průhledy interiérem rámují pilíře a překlady, osa šikmo uhýbá a celek dotváří dřevo a barevnost. Ve srovnání s Pleskotem ve Vraném nad Vltavou vychází Lábus ve Vonoklasech jako náročnější prostorová kompozice, ale severní fasáda je příliš uzavřená. Jde ovšem o pouze malou vadu na kráse, stavba dokládá vzestup ateliéru mezi špičku.

Po úvodu popisujícím lokalitu se autor zamýšlí nad úlohou soudobé venkovské vily. Dále přibližuje a kladně hodnotí kompoziční uspořádání i materiálové řešení interiéru. Celkové hodnocení, založené na stručném popisu díla, je s drobnou výhradou kladné.

A 11/1999 Jiří Střítecký, Martin Krupauer / Šestajovice
Karel Doležel, Antagonismus dvou světů, 31

Dům se vymyká pokleslé okolní architektuře, v tvorbě ateliéru je překvapivě racionální. Čisté uspořádání odpovídá výtvarnému zpracování Miroslava Párala. Koncept stavby a rozložení místností jsou funkcionalistické. S zelenou, pomalovanou fasádou kontrastují červená okna, zejména to rozměrné v hlavní koupelně. Ovšem třímetrová podlouhlá okna nelze plně otevřít. Oddělení kuchyně od obytného prostoru není z praktického i feministického hlediska přijatelné. Výtvarné řešení exteriéru i interiéru má důsledné a působivé provedení, podobné řešení použili např. Herzog a de Meuron. Urbanistické souvislosti jsou problematické. Západní okna nenabízejí soukromí ani stínění, překvapivě chybí bazén.

Autor popisuje hmotové dispoziční uspořádání a oceňuje důslednost výtvarného řešení, zároveň ale upozorňuje na některé uživatelské problémy domu. Recenze hodnotí nejen koncept a výtvarné řešení, ale také dispoziční uspořádání, soukromí a další vlastnosti objektu.

Josef Šanda, Hledání technického standardu pro bydlení, 32–33

V pitoreskním okolí dům vyniká, ale kromě výjimečné estetiky je tématem také řemeslné provedení a nastavení úrovně technického vybavení. Objekt lze využít jako ilustrační příklad. Vstupní prostor nemá dořešené detaily, zasklení není konstrukčně kvalitní a nemá stínění. Schodišti chybí zábradlí. Problematické je i provedení podlah

a příček. V domě chybějí některé technické prostory, návrh provedení instalací většinou nepočítá s pozdějšími funkcemi. Dům postrádá řízené větrání, okénka nelze snadno ovládat. Celková technický standard neodpovídá kategorii objektu, stavba se zřejmě nevyhne úpravám prvků, na které měl myslet již projektant.

Recenzent dům používá jako příklad, na němž ukazuje nedostatečný zájem investora i architekta o návrh a provedení stavebního projektu. Především v oblasti technických zařízení vidí nedostatky, i v porovnání s velikostí a dispozičním a výtvarným řešením celku. Zaměření textu se vymyká ostatním recenzím.

A 11/1999 Roman Klein / Zahrada u Tišnova
Josef Holeček, Dům v zahradě, 37

Dům je neobvyklým spojením moderního řešení a archaického materiálu, kamene, jaké má obdobu snad jen v bydlení malíře Kaloče publikovaném před dvěma lety. Rustikální materiály jsou v současnosti využívány ve větší míře, zejména jako vyjádření vztahu ke krajině. Celková forma domu však žádné předchůdce ve vesnické architektuře nemá, lze ji označit za akontextuální. Úzká a vysoká okna působí archaicky, neumožňují pohled do okolí, samotný dům se zčásti skrývá ve vegetaci. Centrální obytný prostor se otevírá rovněž nebi. Užití místního kamene má pro stavebníky jak ekologický, tak spirituální smysl. Dům byl zčásti vybudován svépomocí.

Recenzent především popisuje vznik domu a motiv použití místního kamene. Jen letmo uvádí některé znaky stavby, jinak se jeho úvahy soustřeďují na výraz a významy kamenného zdiva. Kromě výjimečnosti stavbu blíže nehodnotí.

A 12/1999 Lev Laueremann, Markéta Cajthamlová / Říčany
Martina Svobodová, Obrys jednoho domu, 83

Stavba představuje interpretaci miesovské architektury, v níž se uplatňují geometrické vnější formy i interiér propojený s venkovním prostorem. Dvě kolmá křídla v místě styku protíná cesta. V jednoduché dispozici je dětem vyhrazeno kratší křídlo se třemi pokoji, které může po úpravách tvořit samostatný byt. Akcent druhého křídla tvoří hmota schodiště, volně plynoucí prostor rozdělují i příčky, estetizovaný interiér nedovoluje větší uplatnění obyvatel. Syrovější materiály jsou použity v suterénu. Různé podněty vytvářejí pozitivní celek, který ovšem závisí na nezaplňném okolí. Výhled může časem zmizet.

Recenze víceméně popisuje dispoziční a výtvarné řešení domu včetně jeho modernistických inspirací. Z celého textu a charakteristicky některých prvků je přesto patrné kladné hodnocení.

A 6/2000 Tomáš Rusín, Ivan Wahla, Milena Kasalová / Moravské Knínice

Karel Doležel, Splynutí s krajinou, 16

Pozemek nabízí úchvatný výhled do údolí. Horší je pohled na sousední domy, jemuž naštěstí brání umístění hlavního obytného prostoru do patra. Stavba není nadstandardní a vzhledem k univerzální čtvercové dispozici mohla by být publikována spíše v komerčních časopisech. Působivé a prostorné symetrické řešení nabízí výhled i přístup na terasu. Střídmost barev a tvarů umocňuje monumentálnost prostoru. Polovina plochy přízemí věnovaná technickým místnostem se může jevit jako předimenzovaná, byla však přáním investora, který je také architekt a jemuž se zde s rodinou skvěle žije. Přesah pultové střechy vytváří zápraží. Pracovník stavebního úřadu považuje dům za hrůzný.

Autor popisuje uspořádání stavby a použitelnost její dispozice i pro jiný terén a orientaci pozemku. Prostorové i materiálové řešení interiéru podobně jako stavební provedení hodnotí recenzent kladně, i s odvoláním na spokojenost obyvatel.

A 6/2000 Jaromír Walter / Tišnov

Karel Doležel, Rodinný dům s bazénem, 20

Vzhledem k nepříznivé zástavbě se autor snažil objekt izolovat od okolí. Investor si nechal postavit moderní dům odlišný od sousedních, nepodlehli pokleslé katalogové nabídce. Výraz stavby určuje dřevěný obklad. Ústředním prostorem je vnitřní bazén napojený na obytný prostor s kuchyní. Prosklená část s bazénem může sloužit i v létě, proměnlivost žaluzií posiluje výraz objektu. Jídelní část doplňuje obytný prostor na galerii, celkový dojem kazí provedení schodiště. Dispoziční řešení je přehledné a působivé a reaguje na situaci včetně formátů okenních otvorů, jenž je nekonzistentní pouze mezi obývacím pokojem a kuchyní. Kvalitní bydlení by mělo najít další investory.

Text podrobně popisuje a hodnotí celkové řešení domu, od reakci na urbanistickou situaci přes dispoziční a provozní uspořádání až po materiálové řešení a detaily. S výjimkou několika drobností je hodnocení kladné.

A 3/2001 M. Rak, I. Raková, L. Rydlo, P. Rydlo, A. Skalický / Kroměříž–Vážany

Petr Pelčák, Zahrada s dřevěným domem, 21

Moderní domy, který mají charakter programu či manifestu jsou často drahé, nefunkční nebo extravagantní – např. práce Miese van der Rohe, Johnsona nebo dua Lacaton a Vassal. Domek Archteamu je sice programový, přesto levný a dle názoru stavebníků odpovídající jejich potřebám. Objekt pro starší manželský pár byl navržen jako dřevostavba, čelní fasády tvoří prosklené nebo červeně lakované plochy. S výjimkou skleněné příčky koupenny není interiér členěn, přes malé rozměry působí dům optimisticky, obytně a i při své netradičnosti nevyžaduje zvláštní postoje obyvatel. Dílo

má zahraniční paralely, s konstrukcí a materiálem však pracuje důsledněji. Dům je působivý a přátelský, pochybnost lze mít o celoprosklené stěně koupelny. Stavba přináší do naší architektury potřebný svěží vítr.

Recenzent označuje dům za výjimečné dílo a srovnává jej s moderními i současnými příklady, podle jeho názoru jde o čtvrtý „programový dům“ v Česku. Stavbu popisuje a hodnotí jako jednoznačnou a příjemnou, což opírá i o názor investorů.

Kamil Dvořák, Domy, ve kterých se nedá bydlet, A 5/2001, 93

Nejen na tuto stavbu reaguje architekt a teoretik Dvořák. Dům označuje za hrůzu, negativně hodnotí celkové prosklení včetně tepelných ztrát, skleněná zábradlí bez madel, průhlednou koupelnu či použití dřeva. U stavby shledává rozpor s normami.

Pavel Joba, Roman Brychta, Přikrylovi, Domy, ve kterých se nedá bydlet, A7/2001, 76

Na ostrou kritiku odpovídají dva architekti a také obyvatelé domu. Joba v obsáhlejšímu textu rozporuje tvrzení o tepelných ztrátách či nebezpečnosti skleněných zábradlí a Dvořákovi vytýká neznalost aktuálních norem i materiálů. Brychta text ve stručnosti označuje za žvást. Manželé Přikrylovi píšou o tom, že s teplem nemají problém a prosklenou koupelnu lze dle potřeby odclonit.

A 11/2001 Ivan Kroupa / Mukařov

Luis Marques, Podstata lokality – autonomie a svébytnost, 15

Hledání podstaty je základem umělecké i kritické práce, což se týká třeba Kafkovy literatury, Janáčkovy hudby nebo Wendersových filmů. Díla těchto umělců lze pokládat za svébytná. Rovnováha mezi autonomií a specifičností je v architektuře obtížná, kvůli silnému důrazu na formu. Rozpor mezi abstraktním a materiálním překlenuli jen Wright, Aalto a Kahn nebo Siza, Zumthor či Koolhaas. Dům v Mukařově reaguje na podstatu lokality, a to nejen estetickou odlišností od okolí, ale i prostorovou prostupností a typologickou flexibilitou s proměnlivostí funkcí. Propojenost interiéru a exteriéru se projevuje v prosklení a formátech oken. Stavba je mnohoznačná, může se vyvíjet a např. díky dveřím na fasádě druhého patra růst.

První část složitěho textu je úvahou o autonomii a specifičnosti v umění, resp. o vztahu formy a materiálu s konceptem a fenomény. Tyto myšlenky recenzent následně rozvíjí na příkladu Kroupova vlastního domu, z jehož popisu lze vyčíst kladné hodnocení.

A 2/2002 Ladislav Lábus, Martin Matiska, Dagmar Prášilová / Roudnice nad Labem
Rostislav Švácha, Druhá Lábusova vila, 10

I přes nedostatek zkušeností na straně architektů i klientů se v listopadovém období objevily kvalitní domy, např. práce Pleskotovy, Lábusovy, Cajthamlové, Kroupovy či Fialovy. Ovšem v prostorovém řešení čeští architekti dosud mnoho

nenabídli. Lábus se spolupracovníky se o to pokouší již ve Vonoklasech. V Roudnici nabízí vertikální propojení dvou velkých obytných prostor. Vzhledem k lokalitě sestává dům ze dvou hmotově a materiálově odlišených traktů s různou funkcí a osobitým výrazem fasád. K nejpůsobivějším zážitkům patří výhled, zvládnutý je i terén a zahrada. Sporná je odloučenost dětského pokoje, jediná koupelna i samotné zdvojení haly. Prostorové spojení navíc nevyznívá, protože není vidět shora dolů. Přesto je dům poučených klientů působivý, nápaditě řeší jak exteriér, tak interiér.

Recenzent popisuje podobu domu v kontextu tuzemské architektury. Kladně hodnotí celkový výraz, materiály, výhled a napojení na terén, dílčí výhrady má k prostorovému a dispozičnímu řešení.

Ladislav Lábus, Z druhé strany, A 3/2002, 61

Na recenzi reagoval Lábus formou dopisu oslovujícího Švácha tykáním. Sporné momenty nepovažuje za chyby návrhu, a naopak pochválené prvky u něj vyvolávají otázky. Dům označuje za výsledek dialogu s investorem, prostorové propojení nelze srovnávat s lecorbusierovskými vzory, jeho podoba je zamýšlená. Naopak stará zahrada ve svahu měla být zachována jako pozadí, bez nároků na údržbu a úpravy. Zážitek dotvářejí materiály. I přes naslouchání uživatelům a snahu o pravdivost mají domy ve Vonoklasech i v Roudnici výrazný exteriér, což odrážejí i přezdívkou „samoobsluha“, resp. „parlament“, a také pečlivě navržené detaily.

A 4/2002 Ivan Kroupa, Radka Exnerová / Vrané nad Vltavou

Jan Rosický, Kvádr na zelené hladině, 13

Kroupa je nepřehlédnutelný svými názory i rukopisem. Přehlédnout v zástavbě nelze ani dům, ačkoliv v zahradě bude působit jinak než dnes. Nevelký objekt sestává ze tří kvádrů a nezvykle vystupujícího schodiště. Vyzdvižení obytného prostoru do patra zdánlivě potlačuje jeden z hlavních důvodů pro stavbu domu, tedy kontakt se zahradou, ovšem takové prý bylo přání klienta. Na míru je rovněž dispozice, která se podobá spíše bytu s terasou, nemá chodby a prochází se kolem fasády. Členění i vybavení interiéru je obyčejné, až na koupelnu z překližky a prosklený záchod. Přestože je škoda připravit se o přímý kontakt se zahradou, časem dojde k naplnění představy kvádrů na hladině hustého zeleného porostu.

Recenzent přibližuje hmotové a prostorové a materiálové řešení. O konceptu i dispozici zjevně pochybuje, ale řešení vysvětluje přáním klienta a hodnocení zčásti ponechává na čtenáři.

A 8/2002 Jan Línek / Býchory

Rostislav Švácha, Bumerang, 28

Línekův styl se liší od strohé architektury, autor pěstuje osobité formy vyplývající z logiky stavby. Rodinný dům v současnosti stále nenavázal na kotěrovskou tradici

moderního bydlení, navíc jde o odpovědnou úlohu. V podstatě „projektuje“ klient, architekt mu nesmí nic vnucovat. V Býchorech Línek v poměrně otevřené situaci použil křivku stěny připomínající bumerang, ke které přiléhají sekce domu s proměnlivým tvarováním. Stěžejní je bohatý vnitřní prostor včetně dvoupodlažní haly, jejíž předobraz lze najít v anglické vilové architektuře rané moderny. Tento typ nalézáme např. u Lábuse či Šrámkové. Línek využití komunikační terasy¹⁴⁸ rozšířil o pracovnu klienta. S tématem rodinného domu se lze vyrovnat jinak než krabicovitostí, klienti jsou spokojeni.

Text uvádí úvaha o Línkově stylu a jeho pozici v tuzemské architektuře. Dále recenzent přibližuje vztah architekta a klienta a následně koncept, formy, materiály a interiér domu. Stavbu hodnotí kladně, což podporuje odkazem na stavebníky.

A 8/2002 Luděk Rýzner / Humpolec
Jakub F. Novák, Kořeny a plody, 37

V oblasti rodinných domů nelze překvapit, zdařilá díla citují např. Loose a Miese van der Rohe. Také v domě v Humpolci vcházíme do vstupní haly, která otevírá průhled až do zahrady. Prostor plyne v interiéru a skleněnou stěnou se sjednocuje i s exteriérem, připomíná vilu Tugendhat. Nejvyšší nároky splňují použité technologie. Dům není pouhou citací vzorů, vychází ze situace a životního stylu uživatele. Špičkový je rovněž nábytek, přesto lze mít pochybnosti. Předesignovaný prostor klade na obyvatele nároky a působí dojmem, že není určen pro běžný rodinný život. Dům má více reprezentativní než užitkový charakter a vyvolává otázky, zda se nejedná spíše o muzeum.

Recenzent stavbu charakterizuje jako soudobé využití principů moderny a popisuje otevřenost obytného prostoru a jeho propojení s pozemkem. I přes vysokou úroveň vybavení a celkovou kvalitu domu pochybuje o jeho účelnosti a smyslu.

A 8/2003 Alena Šrámková, Lukáš Ehl, Jan Hájek, Tomáš Koumar / Dolní Jirčany
Rostislav Švácha, Obyčejné/neobyčejné v Dolních Jirčanech, 21

Navzdory zdání se Alena Šrámková zabývala i rodinnými domy. Po později přestavěném domu na Barrandově odkazujícím ke Kahnovi navrhla několik podobně pojatých, nerealizovaných projektů. Dům v Dolních Jirčanech se ke svému okolí obrací dvěma tvářemi cihlové fasády – velkými okny, terasou a pergolou do zahrady, naopak nepřístupně působící stěnou na sever. Nejpodstatnější součástí návrhu představuje dvoupodlažní hala s terasou¹⁴⁹ v úrovni patra, která je tvarována pultovými střechami a zčásti využita pro těleso schodiště a také pro koupelnu. Interiér odpovídá autorčině krédu o proporcích a noblesnosti půdorysu, jež převzala od Fragnera.

¹⁴⁸ jde o galerii

¹⁴⁹ jde o galerii

Část textu věnuje autor architektčním předcházejícím realizacím a projektům rodinných domů. Poté stručně popisuje tvarové a materiálové řešení exteriéru i prostorovému propojení interiéru, stavbu hodnotí kladně.

A 8/2003 Markéta Cajthamlová, Šárka Sodomková / Praha-Velká Chuchle
Monika Mitášová, Je třeba nás politovat?, 29

Le Corbusier litoval obyvatel nedůstojných domů, Cajthamlová v anketě časopisu Stavba odmítá šikmé střechy. Moderní představy o svobodně bydlících lidech vedly k prolínání vnitřku a vnějšku, domu a krajiny. Takové zásady, formulované Wrightem a Le Corbusierem, sledují i Cajthamlové rodinné domy včetně vily ve Velké Chuchli. Velkorysá a členitá stavba ve svahu nabízí výhledy do okolí, zároveň má složité uspořádaný interiér definující různé situace s smyslové vjemy dle moderních vzorů, přesto původně. Autoři by neměli rezignovat na reformátorský a umělecký rozměr a nevytvářet pouze další odvozeniny moderny. Jak reagovat na urbanistické a ostatní krize?

Recenzentka připomíná základní myšlenky moderní architektury v oblasti bydlení. Dům popisuje jako kvalitní a prostorově diferenciovaný, podobně jako Cajthamlové předcházející práce, nicméně ve své úvaze pochybuje o neomodernistickém přístupu k bydlení.

A 11/2003 Miroslav Tomík / Staré Město
Jakub Potůček, Nautický minimalismus, 27

Staré Město u Uherského Hradiště překvapivě získalo další pozoruhodný, kvalitní dům. Bydlení pro sběratele historických automobilů působí funkcionalisticky, ale není ani neofunkcionalistické. Stavba je pouze jednoduchá a soudobá. Architektův i investorův obdiv k třicátým letům minulého století vyústil v čistou geometrii, která za pomoci specifických detailů odkazuje na funkcionalismus. Tento přístup se nejvíce projevuje na východním průčelí, jež prozrazuje situování komunikačních a obslužných prostor. Naopak západní fasáda spojuje prvky nautického funkcionalismu a minimalismu, interiéry jsou ovšem soudobé.

Recenzent popisuje formální inspirace domu, s odkazem k meziválečné tvorbě Le Cobrusiera včetně dobových automobilů, a přibližuje dílčí motivy na fasádách. Stavbu, která je dokumentována převážně černobílými snímky, hodnotí jako kvalitní.

A 8/2004 David Chmelař / Hronov-Dřevíč
Alexandr Skalický, Vodojem nebo borůvka, 31

Chmelař dům navrhl již coby student prvního ročníku FA ČVUT, což znamenalo zajímavý architektonický nástup. Povolování a realizaci stavby provázely obtíže, dům

byl dokončen až po pěti letech. Majitelka musí počítat s omezeným místem, ale stavba jí dává pocit osobní identity. Obytné prostory se soustřeďují do patra, součástí prostoru je i schodiště a intimní, do svahu zaříznutá terasa poskytující kontakt se zahradou. Autor kromě hmoty důsledně pracuje i s formáty oken včetně různě hlubokého osazení do stěn. Dům působí svěže, jako modrá borůvka – předkrm před dalšími projekty začínajícího architekta.

Recenzent stručně popisuje vznik domu a také jeho prostorové uspořádání i fasády. Celkově hodnotí stavbu i Chmelařovu počínající kariéru kladně, ovšem zamlčuje, že architekt pracoval v jeho ateliéru.

A 10/2004 Jan Línek / Praha-Modřany

Pavel Halík, Poetický princip, 33

Línkova architektonická kultura znamená kvalitu jak v návrhu luxusních vil, tak sociálních domů pro seniory. Luxus stavby spočívá v organickém rozvíjení propojených prostor, kombinace materiálů a vložení do prostředí včetně výhledu. Dům v různorodé zástavbě vytváří uzavřený svět, za křivkou gabionové stěny se nachází sestava pravouhlých objemů a atrií otevřených do zahrady i do krajiny. Interiér je členitý a napojený na terasu, podlahy diagonálními stupni klesají podle pozemku. Línek pracuje s organickou modernou, vedle Wrighta má blízko k Neutrovi a Aaltovi. Každá vila potřebuje kultivovaného klienta.

Po charakteristice Línkovy tvorby recenzent dům podrobně, opakovaně popisuje. S přiblížením dojmů z exteriéru, interiéru i zahrady spojuje stylové a inspirační zařazení Línkovy práce, text rámuje kladné hodnocení.

A 10/2004 Aleš Burian, Gustav Křivinka / Liberec

Karel Doležel, Dvě vily v Liberci od brněnských architektů, 41

Liberecké stavby v odlišném terénu spojuje kromě architektů i pokleslá architektura v okolí. Menší dům „Na kopci“ nese poznávací znaky ateliéru, např. snížení podlahy, ovšem s nevídaným zešikmením severního křídla. Dispozice je přehledná, prostory proporčně přiměřené, obytné místnosti mají kontakt se zahradou. K materiálu přízemí spojeného s garáží lze mít výhrady, přesto jde o klasický kvalitní neofunkcionalismus. Dům „Na Vyhliďce“ je spíše spojením dvou objektů, čemuž odpovídá symetrické hmotové řešení. Garáž se dobře skrývá v terénu, architektura opět pracuje s dřevěnými hmotami na soklu, který v kamenném provedení vyznívá příznivěji. Péče autorů o koncept i detail je zjevná.

Autor podrobně popisuje hmotové, dispoziční a materiálové řešení staveb a srovnává ji i dalšími pracemi ateliéru. K podobě obou domů nemá větší výhrady a považuje je za kvalitní a neokázalé, důvody konkrétně vysvětluje.

A 11/2004 Petr Hájek, Tomáš Hradečný, Jan Šépka / Beroun
Cyril Říha, Prostorová šachovnice, 16

Práce ateliéru HŠH mají výrazný konceptuální charakter založený i na mimooborových inspiracích, v tomto případě na geometrii, kombinatorice a teorii her. Berounský dům vychází z předem stanovených pravidel a omezeného počtu prvků, tedy formálně stanovených překážek. Stavba má podobu prostorové šachovnice se třemi různými výplněmi polí, která je výsledkem hry. Návrh připomíná Hejdukovy, Eisenmannovy či Wittkowerovy diagramy, vzdáleně i sebeomezující přístup tzv. *Dílny potenciální literatury – Oulipo*. Proměnlivost a experiment ovšem končí předáním klientovi. Tvrdost až krutost domu vyžaduje, aby byl změkčován běžným provozem a užíváním, třeba i v rozporu s autorskými představami.

Recenzent vysvětluje autorský koncept a jeho okolnosti, odkazuje na architektonické a literární paralely. Právě díky zvoleným prostředkům hodnotí návrh jako jedinečný, ovšem uspořádáním samotného domu se prakticky nezabývá.

A 11/2004 Zdeněk Fránek / Brno-Komín
Lukáš Beran, Moderní dům pro tradiční rodinu, 21

Byť o smyslu rodinných domů Blažek před pěti lety pochyboval, stále existují lidé, kteří v nich chtějí žít. Fránek na společné prostory klade důraz. Novostavba se odlišuje od architektonické dosavadní tvorby ve stylu maďarského tvarového organicismu, spíše připomíná organickou odrůdu funkcionalismu Scharounova. Návrh ovšem nejvíce vystihuje tradice organické architektury v americkém pojetí, tedy ve smyslu přirozeného stavění. Dům shlíží na Brno, šikmé prvky připomínají Sizu. Myšlenkové jádro objektu představuje schodiště do patra mezi řadami mohutných sloupů, vyjadřuje stabilitu rodiny. Fránek rozvíjí osobitý rukopis, díky kterému odlišnost od rozšířené neofunkcionalistické tvorby a zajímavost domu nemusí znamenat brak.

Autor vysvětluje odlišnost stavby od dosavadní Fránkovy tvorby se zakřivenými tvary, přičemž vymezuje trojí chápání pojmu organická architektura. Následně popisuje některé prvky stavby a oceňuje architektonickou originalitu.

A 12/2004 Boris Redčenkov, Prokop TomášeK, Jaroslav Wertig / Cheb
Jakub F. Novák, 69

Život je záležitost hranic a i člověk je bytostí okrajů. Také města potřebovala své hranice, ale dnes už hradba může uzavírat samotný dům. Díky komunikačním technologiím dokáže stavba pro bydlení vytvořit vlastní svět, nezávislý na bezprostředním okolí. O tom vypovídá i dům v Chebu, přestože nejde o pouhou rezignaci na kontext, ale o radikální koncept. Interiérem se stává celá zahrada. Stavba je syrově pravdivá, a to včetně výpovědí o nízké stavební kultuře. Vize města zdí je

deprimující a dům provokativní, přesto je postaven na okolnostech. Jedná se o příspěvek Ateliéru 69¹⁵⁰ do diskuse o tuzemském bydlení .

Text představuje úvahu o konceptu domu ve vztahu k tématu hranic a otevřenosti. Samotnou stavbu recenzent charakterizuje jako radikální, i přes uznání kvality konceptu se netají pochybnostmi o obecných důsledcích podobného přístupu.

A 5/2005 Zdeněk Makovský, Daniel Makovský / Brno-Královo Pole

Jakub Potůček, Z nitra na povrch, 33

Vila Kociánka je obrovská obytná schránka z betonu, ale paralela k vile Tugendhat je pouze zdánlivá, podobají se jen terén a využití nákladných materiálů. Makovští se na litý beton specializují, pracují podobně jako sochaři. Dům můžeme vidět jako sochu naruby, působivou i díky kontrastu mezi betonem a sklem. Promyšlený interiér je dynamický a poskytuje výhled na Brno i rafinované průhledy. Dílo, jež bezesporu inspiroval Andó, je pozoruhodné, minimalistický celek narušuje pouze příliš členitá konstrukce bazénové haly. Autoři měli odvahu hledat výraz pro stavbu, která v tradici tuzemské avantgardy nemá mnoho obdob, kromě vily Tugendhat snad jen Gočárovovy vily pro Sochora a vilu Janů a Voželníkovu pro Volmana.

Autor popisuje východiska architektů a přibližuje efekty, které práce v litém betonu přináší. Prostorové zážitky i celkové pojetí pokládá za odvážné a jedinečné, uvádí pouze několik srovnatelných historických příkladů.

A 6–7/2005 Jan Jehlík / Přerov nad Labem

Jakub Potůček, Abstraktní objekt, 75

Podobně jako kolegové ve Zlíně, Náchodě a Havířově patří labskoústecký Jehlík ke kvalitním architektům pracujícím v regionech. Návrh přerovského domu inspirovala zvlněná středolabská krajina, jejíž neoddělitelnou součástí dle autora architektura je. Téma lokálnosti je leitmotivem Jehlíkovy tvorby, ovšem nikoli ve smyslu regionalismu. S prvky krajiny a sídel pracuje architekt v zastavění parcely i hmotovém řešení, když dům rozděluje na přízemí směřujícím k návrší na horizontu a ve směru diagonální chodby pootočené patro. Stavba nabízí silnou atmosféru, v jisté situaci domem prostupuje sluneční světlo. Dům má charakter výrazné figury, přesto zůstává abstraktním objektem.

Recenzent připomíná pozici architekta na scéně a poté vysvětluje jeho teoretická východiska včetně některých pojmů. Následně popisuje a kladně hodnotí hmotové řešení domu a jeho estetické i ideové souvislosti.

150 správně A69 – architekti

A 1–2/2006 Zdeněk Fránek / Brno-Štýřice
Jan Kratochvíl, K podstatě architektury, 13–14

Červený kopec nabízí krásný výhled, což si architekt uvědomuje. Jeho citlivost k místu se pojí s pestrým formálním slovníkem. Dům v severním svahu se podařilo proslunit, což připomíná tvorbu Holla, Andá nebo Wrighta. Paralely lze hledat rovněž u Le Corbusiera a Miese van der Rohe, návrh vychází z místa. Hmoty sestávající z kuželu a kvádrů pravdivě odpovídá vnitřnímu prostoru, na rozdíl od Gehryho. V suterénu se nachází garáž a technologie. Dům má závětrí, ale ne zádveří, které obyvatelům nechybí. Schodiště vede do převýšeného obývacího pokoje s rampou. Společenská část je prostorná, ložnice minimální, což dává smysl. Fránek se soustředí na podstatu architektury, tedy prostor. Dům je jeho nejlepší realizací.

Recenzent přibližuje charakter místa a i s pomocí analogií ze světové architektury popisuje hmotové a tvarové řešení stavby, zvenčí i zevnitř. Stručně zmiňuje i dispoziční uspořádání, ale vysoce si cení především prostorových zážitků.

A 8/2006 Jiří Špaček / Mladá Boleslav
Vladimír Czumalo, 46–47

Problém rodinného domu spočívá v kontextu. Rodiny se proměňují, nemáme domy vhodné pro rozparcelovaná pole za městem, regulativy prostředí spíše ničí než chrání. Individuální výstavba je fádni a celek nezmění ani výjimečné stavby, jako práce ateliéru HŠH architekti v Berouně či A69 – architekti ve Františkových Lázních. Na rozdíl od nich se Špačkův dům s prostředím zcela nemíjí, má příznivý objem i pultové střechy v souladu s regulací, jež exteriéru i interiéru prospívají. Stavba nabízí pohodlí, kultivovaně využívá materiály, otevírá se do okolí a má čistou, přehlednou dispozici odvozenou od dvojice příčných schodišť. Některé detaily ukazují konstrukci stavby. Dům pro anonymní prostředí za městem je nejčastějším případem a potřebuje podobnou kultivaci.

Velkou část textu zabírá úvaha o tom, jak se masovou výstavbou rodinných domů může vypořádat současná architektura. Poté autor popisuje odlišnost objektu od průměrných staveb, jako kvalitní hodnotí hmotové, materiálové i prostorové řešení.

A 12/2006 Ján Stempel / Vrané nad Vltavou
László Vincze, Black is Beautiful, 44

Černá barva je nezvyklá, barvou architektury zůstává bílá. Stempelův dům je tmavý archetyp se sedlovou střechou. Podobné jednoduché domečky z různých materiálů použilo studio MVRDV. V tomto případě dům doplňuje oranžová pergola a užitná hmota u vstupu. To podstatné se odehrává uvnitř, nábytek i další prvky jsou duchaplně vestavěny do souvislé stěny. Schodiště tvoří abstraktní sochu, jde o nejhezčí část stavby. Dům vyrůstá zevnitř ven. Vše klape, rodina má radost. Všechna řešení

související s náklady jsou sevřená a radikální, přesto lze i s nízkým rozpočtem vytvořit pozoruhodné věci.

Zástupce maďarské architektury, se kterou je spojen i Stempel, popisuje hmotové, materiálové a barevné řešení exteriéru i interiéru. Dům hodnotí jako bezchybný a oceňuje jeho nízké náklady.

A 1/2008 Petr Malinský, Markéta Holnová / Praha-Kobylisy
Zdeněk Lukeš, Dům sběratele umění, 34

Dům pro architektovu rodinu na útesu v Kobylisích sousedí s vlastním domem Mrázkovým, ovšem je komponován vertikálně. Objekt tvoří prolínající se kubusy odpovídající různým funkcím. Koncept lze pozorovat i v jiných Malinského projektech, můžeme zde najít inspiraci Kotěrou. Výraznou roli hraje barevnost fasád, která přechází i dovnitř. V interiéru zaujme dvoupodlažní obytná hala přizpůsobená prezentaci umělecké sbírky. Schodiště vede do ložnicového patra a poté do pracovny s terasou. Dům s precizními detaily je originálním, ukázkovým příkladem vertikální kompozice, která v exteriéru překvapí svou barevností.

Recenzent zmiňuje vznik domu včetně volby pozemku a dále popisuje hmotové řešení včetně barevnosti. V interiéru se věnuje především motivu haly, objekt pokládá za neobvyklý a inspirující příspěvek do typologie rodinných domů.

A 7/2008 Ján Studený, Martin Vojta / Černošice
Miro Hazucha, Taký krátký manuál, 16

najdeš dům na cestě – vstoupíš na pozemek – vejdeš do domu – lehneš si na stěnu – vyběhneš po schodech – oceníš výhledy – prohlédneš místnosti vložené do hlavního prostoru – vylezeš na střechu – vrátíš se domů, kde jsou chodby a svislé stěny

Text ve formě navazujících krátkých vět, které jsou psány minuskami a odděleny pomlčkami, poeticky a subjektivně popisuje zážitky a asociace spojené s návštěvou neobvyklého domu. Recenze je rovněž neobvyklá, autorovo hodnocení není zřejmé.

Monika Mitášová, O-priet' sa o stenu, 18–19

Dům v Černošicích pracuje s modulovou plochou, do které jsou vloženy buňky, a používá princip ověřený v jiných realizacích a projektech ateliéru. Původní dřevěné desky nahradil při projektování beton, oproti návrhu jsou některé prvky posunuté. „Stereotomická“ konstrukce se koncentruje na střed a okraj, takže tektonické postupy nejsou tak zjevné a dům působí expresivně. Přesto stále vychází z modulového rastru (Modular), který se rozšiřuje s ohledem na svah a jeho hybridní forma navazuje na různé „obrácené pyramidy“. Téměř bodové kotvení domu představuje nejobtížnější přenesení tíže tělesa a působí paradoxně.

Recenzentka vykládá práci architektů s modulem a podrobně vysvětluje utváření prostoru a včetně paralel. Obsáhlý text je komplikovaným teoretickým a historickým pojednáním o konceptu, samotný dům ovšem podrobněji nepopisuje ani nehodnotí.

Michal Janata, Inverzní černošická pyramida (hranol), 20–21

Rodinný dům ateliéru ksa je mezníkem, posunuje konstrukční možnosti. Minimální plochy dotyku zlevnily založení stavby. Estetická inovace se podobá kubismu, ale šikminy se uplatňují už v základním prostorovém konceptu. Celkový tvar stavby připomíná obrácenou pyramidu. O motivu pyramidy (jehlanu) psal již Janák, základna nahoře naznačuje možnost růstu. Dům je zajímavý, ignoruje setrvačné české variace funkcionalismu. Obrácená pyramida se odvrací od historických vzorů v architektuře, tvar osciluje mezi geometričností a organičností a popírá zažitě představy o bydlení. Dům je zároveň vzpourou proti gravitaci a prostředím nabízejícím panoramatický pohled. Převrácená pyramida dotváří scénérii krajiny.

Poměrně složitý text obsáhle popisuje výjimečnost stavby a zabývá se souvislostmi její konstrukce, resp. základního tvaru. Recenzent pracuje s několika řeckými a latinskými termíny. Dům jako obytný prostor neposuzuje.

Jan Kratochvíl, Bílá růže z Černošic, 22

V Černošicích stavěli Kroupa, Cajthamlová či Rajniš. Ateliér ksa již v roce 2003 věděl, že minimalistická estetika je překonaná, o rok dříve prezentoval na benátském bienále myšlenku architektury bez architektů – jehož vrcholem je přestavba domu ve Stupavě krátce po dokončení. Následovalo rozložení modulové mřížky na části spojené obvodovým pláštěm, což je i koncept černošického domu. Pozemek je malý a strmý, kvůli vegetaci a výhledu se nabízelo objekt vyzdvihnout. Princip se podobá Koolhaasově projektu v Portu, čtyři uzavřené moduly – ložnice, dětský pokoj pracovna a sklep – jsou volně uspořádány v prostoru a kolem nich se rozvíjí otevřený společenský prostor. Dům připomíná krystalický květ, forma je logická a překvapivě praktická. Sny modernistů se naplňují i dnes, ale přísnost končí.

Recenzent přibližuje pozemek, vznik domu a práci ateliéru ksa. Dále vysvětluje architektonický koncept, na popis stavby navazuje obecné hodnocení. Dům pokládá za úžasný a efektně designový.

Tomáš Pek, Vítězství manýry, A 8–9/2008, 102

V následujícím čísle hodnotí stavbu čtenář, stavební inženýr Tomáš Pek. Porota Grand Prix architektů podle něj posuzuje jen objekt/sochu, nikoli všechny racionální, pocitové i funkční souvislosti. Pozemek není obráceným jehlanem šetřen, naopak betonáž jej zdevastovala, terén pod stavbou je v (nejen) dešťovém stínu a případná vegetace by zničila výtvarný efekt. Ložnice se ve směru výhledu uzavírají, členitý tvar obytného prostoru znamená bariéry a obtížnou zařaditelnost nábytkem. Skleněná stěna za zády kuchyně je nepříjemná, odstup linky nedostatečný a spotřebiče nelze

komfortně umístit. Ani přízemí není využitelné. Dle Peka se dům módně odlišuje, ale rezignuje na svůj účel. Je manýrou architekta, přesto jde stále o to kvalitnější z produkce.

A 8–9/2008 Luděk Rýzner / Severní Čechy
Michal Janata, Přečnívat skrýváním se, 22

Když Karel IV. založil Velký rybník, vytvořil tím charakteristický pozemek pro dům, který vyčnívá nad hladinu a zároveň je skryt vůči okolní zástavbě. Opukové stěny vyzdívané do ocelových rámců přinášejí jižanský výraz, terasy berou ohled na svah s jehličnany. Dům se otevírá vodní ploše, která skýtá soukromí, na rozdíl od podobně situovaného *Casa Malaparte* ční nad skalnatý terén. Stavba provokuje k otázkám ohledně vztahu k pozemku, originality a souvislostem konstrukce a provozu. Podobně jako u některých organismů lze pozorovat rozpor mezi zjevem a vnitřním uspořádáním, v tomto případě mezi souladem kompozice hranolů a členitostí dispozice. Tato funkčně-prostorová ambivalence je zajímavá.

Na popis hmotového a materiálové řešení včetně vztahu k pozemku navazuje několik otázek, poté recenzent rozvíjí filozofickou úvahu o postavení člověka v kosmu a jeho otevřenosti ke světu, v porovnání se zvířaty. Dům téměř nehodnotí.

A 11/2008 Stanislav Fiala / Zdiměřice
Michal Janata, Světelnou drapérií rozvlnit dům, 18

Po převážnou část dějin chápala jen malá část společnosti bydlení také jako výraz reprezentace. Stavění má však řadu jiných stránek než efektivní izolace nebo dispozice na míru, znovu se vynořilo téma světla a orientace ke světovým stranám, které se týká rovněž estetiky. Fiala je mistrem v inscenování světla a stínů, dům ve Zdiměřicích je brilantní. Zahrada odráží půdorys stavby, v domě se proplétají zdánlivě nepropojitelné materiály. Na řadě efektů se podílí jak umělé, tak přirozené světlo. Prosklená stěna spojuje dům se zahradou, což vytváří další scénografické vztahy. Je otázkou, čím se takto teatralizovaná architektura liší od pomíjivého divadla. Dům je však také extenzí lidského ducha, proto může obsahovat přírodní světelné proměny.

Autor obecně uvažuje o estetické stránce architektury, zejména v souvislosti se světlem. Poté popisuje dům včetně různých efektů a obsáhleji se zamýšlí nad scénografickou dimenzí architektury. Objekt pokládá za silný, přesvědčivý a krásný.

A 11/2008 Michal Grošup / Zbraslav
Michal Janata, Zbraslavská křivka – mezi přímkou a kružnicí, 23

Křivka, charakteristický motiv domu, je v architektuře důležité téma – jak z pohledu provedení, tak motivace, kterou zde představovala zatáčka. Problém křivek už ve

starověku nastolil otázku rektifikace, čili jejich převedení na úsečku stejné délky. V 19. století se ukázalo, že jde o problém euklidovsly neřešitelný. Geometrie domu spoluurčuje urbanismus, na Zbraslavi je zakřivená stěna průčelí v protikladu k jinak kubické architektuře domu, jeho skladba je oscilací mezi přímkou a křivkou. Přes euklidovské i neeuklidovské interpretace, neztotožnitelné s reálným světem, lze v domě hledat další a další geometrické charakteristiky – ty nám jinak zakrývají neplodné popisy kritiků architektury, kteří jen popisují a popisují, aniž by rozuměli.

Po pojednání o křivce a jejích historických souvislostech přibližuje recenzent následně tvarové a hmotové řešení stavby včetně průčelí. Dům nepokládá za novátorský, využívá jej především jako východisko svých úvah o geometrii.

A 11/2008 Ladislav Lábus, Marek Nábělek / Nespeky
Michal Janata, Sázavské tusculum s enfiládou, 38

K českému minimalismu Lábusově nebo Pleskotově jsem měl vždy ambivalentní vztah, ovšem dům v Nespekách není zahleděný do sebe. Velkorysý pozemek první republiky má potřebnou intimitu, na rozdíl od dneška charakterizovaného parcelací na nejmenší možné jednotky. Návrh spojuje askezi, prostorovou velkorysost a eleganci, průhled domem vytváří efekt enfilády. Podstatným rysem stavby je propojení s pozemkem, díky proskleným stěnám podtržená i trachytem na podlaze. Zahrada kombinuje tuzemské a orientální dřeviny, není v ní bazén. Přirozenost domu dotváří šťastná kombinace materiálů, nad monochromií jiných Lábusových domů zvítězil barevný hédonismus, stejně tak lehkost nad českou přísností.

Recenzent charakterizuje dům jako prostorný, popisuje motiv enfilády i propojení se zahradou. Dále přibližuje materiály a prvky v interiéru a celkově hodnotí stavbu jako velice kvalitní, ale zároveň odlišnou od dalších architektonických prací.

A 3/2009 Patrik Zamazal / Letohrad
Josef Šanda, Vlastní dům, 34

Kvalita domu je zjevná již z fotografií. Okolní stavby ovšem vypadají jinak, většina má zbytečné prvky a prostorově i konstrukčně nevýhodnou šikmou střechu určenou k bydlení, drahé a problematické jsou také vikýře. Špatné bývá i technické vybavení staveb. Dům s plochou střechou je harmonicky zasazen do krajiny. Technicky jde o nejlacinější možná řešení, vrchol konstrukční racionality včetně řemeslného základu práce se dřevem. Okna včetně zasklení jsou řešena jednotlivě, s ohledem na místnosti i světové strany. Racionálně a přívětivě byly navrženy i podlahy, příčky a instalace. Dobře izolovaný dům vytápí vzduchotechnika, příležitostně kamna a panel v koupelně. Dřevěná fasáda i fólie na ploché střeše jsou trvanlivé. Obytnou část s ústředním prostorem doplňuje dílna.

V části textu upozorňuje autor na špatné formy i vybavení běžných domů. Dále popisuje a kladně hodnotí konstrukční, materiálové a technologické řešení stavby. Recenzent zamlčuje pedagogické a profesní propojení s architektem.

A 8–9/2009 Jakub Fišer, Simona Fišerová / Mnichovice-Myšlín
Jan Kratochvíl, Dotek dokonalosti, 58

Kritizovat rodinný dům je těžké a snad i nemístné, protože kritik vstupuje do vztahu architekta a stavebníka a zkoumá naplnění jejich rolí. Dům v Mnichovicích-Myšlíně vznikl za vysokého zaujetí obou stran, které přerostlo v dobrý osobní vztah. Stavět v původně chatové osadě není jednoduché, navíc v případě takto objemného objektu. Výrazně plastickou hmotu sjednocuje dřevěný obklad, zahloubení části stavby do svahu kompenzuje atrium a anglický dvorek. Dům je příkladem vícegeneračního bydlení se třemi jednotkami. Lichoběžníkový půdorys vyhovuje, interiér má rozmanitý charakter a prospívá mu větší světlá výška. Pečlivé řešení provází i konstrukce a materiály. Dům je jedinečný a precizní.

I přes úvodní poznámku recenzent podrobně popisuje a posuzuje hmotové řešení, stavební program, dispozici, provoz i konstrukce a materiály. Veškeré hodnocení je pozitivní a odůvodněné.

A 11–12/2009 Petr Hájek, Tomáš Hradečný, Jan Šépka / Zdice-Černín
Lenka Dvořáková, 30

Růžový dům v Černíně nepřehlédnete, jeho obytná funkce ovšem není zřejmá. Stavba vzbuzuje rozpaky, údiv a další emoce, posouvá konvence a vyvolává otázky. Koncepce spirálovitě se vinoucího vnitřního prostoru reaguje na svažitost pozemku, myšlenka se nekompromisně přizpůsobuje vše. Interiér je poměrně prostorný, byť úsporný, vestavěný nábytek jej barevně sjednocuje a velká okna rámuje výhledy. Prostor po individuální zařízení nezbyvá, rampy neumožňují snadný pohyb. Typologie není vhodná pro rodinný život, obyvatelé se domu musejí podřizovat, což se nejvíce projevuje v části určené dětem. Experiment s konstrukcí a technologií přináší i další otázky v oblasti stavební fyziky. Majitelé nekonvenčního objektu si zřejmě postaví ještě standardně obyvatelný dům.

Text popisuje nezvyklou stavbu a připomíná nejen emoce, jež dům vyvolává, ale i provozní a další potíže. I přes obdiv ke klientovi a zarputilosti architektů se autorka netají názorem, že objekt není vhodný k bydlení.

A 1/2011 Ján Stempel / Popovičky
Ondřej Beneš, Rodinné domy Jána Stempela, 27

Současná města obklopuje „sídelní kaše“ a skladovací objekty. Ján Stempel, s kořeny na východním Slovensku, navrhuje archetypální domy připomínající stodoly. Jednoduché stavby v Popovičkách jsou podobné, liší se dispozicí a materiály. Níže umístěný objekt je obložen prkny a má plechovou střechu, výše umístěný má obklad cihlový a střechu z břidlice. V obou případech navazuje obytný prostor na kvalitně řešené zahrady prostřednictvím teras a pergol. Dispozice jsou přehledné a účelné. Spodní dům má rozsáhlý obytný prostor a oddělenou servisní část působící jako vestavěná skříň, v patře jsou ložnice. Horní dům má navíc převýšenou jídelnu s ochozem, terasa zabíhá až do interiéru. Dispozicím jsou společné menší prostory uprostřed, schema je však elastické, vhodné pro různé situace i tvary hmot.

Recenzent, architektův akademický kolega, vztahuje vlastnosti sousedících domů na celou Stempelovu práci. Hmotu, materiály, prostor i dispozici podrobně popisuje a kladně hodnotí.

A 3/2011 David Kraus/ Jevany
Pavel Halík, Lesní víla, 14

Návrh vily v lese představuje specifické zadání, o němž měl v tomto případě stavebník jasnou představu. Rozlehlá přízemní stavba reagující na terén má zalomený tvar a výraznou atiku, pod níž se střídají velká okna a čedičové stěny. Tělo stavby je zalamované a rozvinuté na pravoúhlé osnově podél chodby, s ním kontrastuje půdorys stropní desky kryjící obvodovou terasu napojenou na interiér. Architekt pojal stavbu jako organickou součást prostředí, byť se od něj odlišil. Poetický návrh připomíná lesní vílu, jejíž prostředí hraje výraznou roli, pojetí má blízko k Wrightovi. Zalamovanými formy a povrchy připomíná Herzoga a de Meurona. Nejde o formální výkřik, ale o opravdovou architekturu vyjadřující téma rodinného domu.

Autor podrobně popisuje hmotové a materiálové řešení domu, zběžně i dispozici. Pro charakter stavby uvádí různá přirovnání, návrh hodnotí kladně.

A 3/2012 Ján Stempel, Jan Jakub Tesař / Rovina, Lety
László Vincze, Black and White, 58

Černobílá technika v umění vyjadřuje koncentraci a dramatičnost, podstatu Stempelových a Tesařových domů přesto nejlépe ukazují barevné fotografie. Bílý dům v Letech stojí na malé parcele. Uvnitř najdeme barevné a hedvábně lesklé povrchy, schodiště včetně stěny je jediným kusem nábytku. Neomítnuté stěny z betonových bloků tvoří dobré pozadí k barevným plochám zařízení a dveří, základní odstíny vyznačují jednotlivé funkční prostory. Kvalitní vestavěný nábytek podobně jako u jiných staveb těchto architektů dělí prostor. Jižní fasáda se se otevírá a přechází v terasu v patře. Černý dům v Rovině je tmavou krabicí, podobnou barevnost jsme viděli již ve Vraném a ve Zdibech. Dovnitř obrácená stavba má kompaktní půdorys, také v tomto případě tvoří vnitřní stěny truhlářské konstrukce.

Autor zprostředkovává své dojmy z exteriéru i interiéru obou domů. Podrobněji se věnuje vnitřnímu vybavení, materiálům a detailům. Text je především popisný, přesto nese kladné hodnocení.

A 10/2013 David Kopecký, Pavel Mejtský, Ján Studený / Mníšek pod Brdy
Jan Šépka, Šestiúhelník, 16

Stabilita konstrukce, např. u stativu, je dána jen třemi body. S podobně minimální krásou pracovali na konci padesátých let autoři pařížské stavby CNIT Zehrfuss, Camelot, Prouvé a Nervi. Svoji konstrukcí promlouvá také objekt v Mníšku. Prostor na šestiúhelníkovém půdorysu navazuje na vykonzolovaný dům v Černošicích, konstrukci odhaluje betonový stop. Dispozici tvoří příčky, úložné prostory a zázemí. Přístup autorů připomíná např. Fullerův dům *Dymaxion*. Problémem je skrytá podpora uvnitř půdorysu, což oslabuje konstrukční logiku. Objekt je opět jedinečný a originální.

Stručný text označený jako komentář uvozuje úvaha o kráse konstrukce s několika historickými odkazy. Poté autor stručně popisuje koncept návrhu a zmiňuje jeho nedůslednost, ale kromě konstrukce se domem nezabývá.

A 1/2014 Petr Hájek / Praha-Lipence
Adam Gebrian, 72

Domy mohou být navrhovány zvenku dovnitř, nebo zevnitř ven – což je i případ objektu v Lipencích. Nápadný vnější tvar není podstatný, přestože je výrazný a má nepříznivý poměr objemu a povrchu. Prioritou se stala reakce na pozemek a na něm stojící stromy, ke kterým s jednou výjimkou směřuje každý výběžek půdorysu. Jinak je dům pouhou skořápkou. Intimitu pokojů oddělených skleněnou stěnou zvyšují závěsy. Vzhledem ke koncepci zůstává část zahrady skryta, což je zajímavé. Dům zároveň pozemek člení. Původně navržená plocha fasády zrcadlí své okolí zřejmě nakonec nemusí být realizována, což nevede, na život v domě to nemá vliv.

Recenzent popisuje a vysvětluje koncept, jehož originalitu oceňuje, ale o dispozici a dalších vlastnostech domu nepíše.

A 4–5/2014 Boris Redčenkov, Prokop Tomášek, Jaroslav Wertig / K. Vary-Stará Role
Adam Gebrian, Evoluce rodinného bydlení, 13

Dům Plot byl rozšířen o plnou zeď mezi veřejným prostorem a pozemkem, který se stal jeho součástí. *Villa Lea* v dosud nedokončeném prostředí vytvářela v patře sérií atrií s otvory rámuujícími vzdálenější horizonty. *Dům Eggo* se obtáčí kolem zahrady prostřednictvím atrií. Stavba ve Staré roli si z každého řešení něco bere, nachází se na nevelké parcele v nepříznivém okolí a řešení stírá hranice mezi domem, plotem, atriem a zahradou. Návrat k přecházejícím myšlenkám není pouhým opakováním,

naopak znamená jejich plné uplatnění. Dům se ani příliš nevymezuje vůči okolí, balancuje na hraně mezi otevřeností a uzavřeností. Kompozici oživuje putování slunce, barevnost je neutrální. Obyvatelům se žije dobře.

Recenzent připomíná několik předcházející prací ateliéru a i na jejich základě vysvětluje záměr architektů. Následuje obecný popis řešení dispozice, otvorů a materiálu, jež uzavírá kladné hodnocení.

A 5/2017 Boris Redčenkov, Prokop Tomášek, Jaroslav Wertig / Posázaví
Petr Volf, Nad jezerem, 9

Dům patří k nejzajímavějším, které v tomto tisíciletí v Česku vznikly. Soulad mezi stavbou a místem je dokonalý, ve skutečnosti ještě silnější než na fotkách. Domy tohoto ateliéru pokaždé přinášejí zajímavé řešení, ale nejsou formální, stejně jako realizace v Praze nebo v Staré Roli vycházejí z okolí. Místo v Posázaví je nádherné, majitel je dlouho hledal. Projekt měl mnoho variant, dřevostavba vyrůstá z parcely. Tmavý kvádr má bílý organický vnitřek, bere ohled na výhledy a slunce. Interiér propojený s okolím působí harmonicky. Založení na ocelovém roštu je námětem pro bezzásahové stavění.

Již v úvodu hodnotí autor textu stavbu kladně a charakterizuje celkový přístup ateliéru k navrhování. Přibližuje pozemek, vznik domu a stručně i jeho hmotové, materiálové a dispoziční řešení včetně svých dojmů z návštěvy.

A 21/2020 Boris Redčenkov, Prokop Tomášek, Jaroslav Wertig / Borový háj
Petr Pištěk, Dům na domě, 51–52

Obyvatelé měli k pozemku vztah a původní dům se stal východiskem pro návrh. Valbová střecha se podobá původnímu stavu a okolní zástavbě, velikost domu umožňuje komfortní bydlení i reprezentaci. Interiér nabízí velkorysé průhledy a otevřenost, místnosti zároveň mají správnou orientaci i účelné zázemí. Problematická, hlavně v přítomnosti dětí, může být venkovní vodní plocha. Diskutabilně působí estetika i smysl valbové střechy, a to i přes čisté materiálové provedení. Nepatřičné je rovněž přízemí zčásti zabudované do terénu, které na malém, rovném pozemku vytváří velkorysé krajinářské řešení. Zvolený princip nemá opodstatnění, ve výsledku vzniká ještě masivnější hmota. Propojení zahrady s patrem je slabé. Dům má silný koncept, který však v dané situaci nedává smysl.

Recenzent popisuje zadání a kladně hodnotí prostorové, dispoziční a materiálové zpracování interiéru. Poté se vrací hmotovému a tvarovému řešení, jež s ohledem na situaci kontext považuje za neadekvátní a nepřesvědčivé.

A 21/2020 Markéta Veselá / Brno-Královo Pole
Jan Kratochvíl, Rodinný dům u lesa, 68

Soubor na brněnské Kociánce je příkladem, jak esteticky slabá nefunkční sídla dnes stavíme. Na severním okraji se nachází několik ulic s rodinnými domy, na jejichž stísněných parcelách si práce renomovaných architektů nevychutnáte. Dům navržený Veselou se nachází u lesa, s čím souvisí i umístění společenské zóny do patra. Tvorba není jednoduchá, tvary připomínají baroko nebo Fránka, případně Fuchse, raumplan odkazuje na Loose. Dům na rozdíl od svých vypjatých předchůdců působí díky oblým tvarům vyváženě a sizovsky uceleně. Víceúrovňové přízemí kopíruje pozemek, prosluněná společenská část s výhledy, rozšířená o terasu a balkon, je srdcem domu. Problémem bylo najít stavební firmu, která by dům zvládla realizovat.

Autor se nejprve zabývá kvalitou developerské výstavby a okolním urbanismem. Poté stavbu popisuje a srovnává s jinými architektonickými pracemi, celkové vyznění recenze je kladné.

S 3/2000 Lev Laueremann, Markéta Cajthamlová / Černošice, Říčany, Praha-H. Počernice
Rostislav Švácha, Tři odpovědi na situaci, 30

Domy stejných autorů spojuje moderní forma a odkazy na Wrighta, Miese van der Rohe nebo Breuera, ovšem odlišuje je koncept. Černošický dům ve svahu má odstředivý kompoziční princip, jak jej popsal Rowe, se svislými i vodorovnými výčnělky. Jeden ze stromů prochází deskou, podobně jako u Le Corbusiera. S členitou formou kontrastuje jednoduchost vnitřní prostorové skladby, větší propojení chybí. Dům v Říčanech neměl kontext, samotná hmota sestávající ze dvou kolmých křídel vytváří bariéru. Stavba se zčásti vznáší nad terénem, čemuž odpovídá i plynoucí miesovský vnitřní prostor. Atriový dům v Počernicích na místě staršího objektu představuje regionalistické téma, které se projevuje v materiálech nebo tvaru střech. Všechny domy vypovídají o kvalitě architektů i klientů, liší se od pokleslé pseudopostmodernistické kultury.

Recenzent představuje koncept jednotlivých staveb včetně obdob z architektury 20. století. Popisné a vysvětlující pasáže obsahují celkové kladné hodnocení, s malou výhradou k vnitřnímu prostoru černošického domu.

Marie Platovská, Tři rodinné domy Lva Laueremanna a Markéty Cajthamlové, 35

Říčanský dům připomíná střídmost švýcarskou architekturu. Architektka popisuje složité hledání inspirace v ploché krajině, která vedla k horizontálám. Oproti ikonickým pracím Miese van der Rohe nebo Johnsonovým se tugendhatovsky plynoucí interiéru vyznačuje proporcemi a citem pro potřeby investorů. Dům v Černošicích, který zjevně připomíná Wrightovu vilu, nabízí snadnější pozemek. Kaskádovitě uspořádané hmoty nemají loosovské propojení, těžiště je ve výhledech. Objekt v Horních Počernicích kopíruje původní stavbu a obrací se do vnitřního dvora, kamenná zed' a další materiály

navazují na místní prvky, architektura je přesto současná, obytný prostor otevřený a členitý. Domy jsou promyšlené, klientům vyhovující a do krajiny ukotvené.

Recenzentka srovnání domy se důležitými stavbami moderní architektury. Popisuje a interpretuje koncept i dílčí prvky všech tří prací a obecně oceňuje jejich celkovou kvalitu, jistou pochybnost má pouze u prostorového řešení v Černošicích.

S 3/2000 Michal Kuzemský, Ivan Kraus / Praha
David Kraus, Rodinný dvojdům v Braníku, 40

Je těžké psát o něčem, co stojí na hranici jasných přístupů. Modernistické či jiné citace jsou otroctvím, ale Kuzemského intuitivní cesta představuje nezávislost, hledačství a sebeironii. Důvody ke zvoleným tvarům a materiálům nejsou jasné, osobitá stavba nesleduje obecné postupy. Dům nabízí velkorosý prostor i výhled, výrazu průčelí scházejí snad jen záclony či žaluzie. Strž mezi domem a opěrnou zdí se stane japonskou zahradou. I přes logický koncept působí objekt trochu předimenzovaně, římsa je snad až příliš mohutná. Dům si bere odevšad, jde o hybrid v nejlepším smyslu. Jde o příklad nezařaditelné tvorby, která je lidská i v drobných nedokonalostech a narušuje jednoznačné koncepce – což je dobře.

Hodnocení dosud nedokončeného domu je spíše prezentací vlastního přístupu k architektuře. Autor popisuje jak správné, tak chybné či sporné prvky návrhu. Text vyznívá kolegiálně, což odpovídá osobním vztahům architekta a recenzenta.

S 3/2000 Svatopluk Sládeček / Zlín-Štípa
Barbora Petrovská, Rodinný dům ve Zlíně, 42

Sládeček má zkušenosti s drobnými realizacemi a nízkým rozpočtem, převážně dřevostavbami, např. oceněným obecní úřadem v Šarovech. Ze dřeva je i dům ve Štípě. Za zádveřím se nachází hlavní prostor lichoběžníkového půdorysu, s přílehlými ložnicemi a zázemím, a díky proměnlivé výšce a otevření do krovu má dynamiku. Stavba připomíná Venturiho dům pro matku, ale Sládečkův přístup není postmoderní, architektura je vážná a funkcionalistická. Výška a osvětlení dává hlavnímu prostoru slavnostní výraz, náladu podobnou japonské architektuře šedesátých a sedmdesátých let. Z jednoho směru působí dům nenápadně, z opačného naopak sebevědomě.

Recenzentka popisuje základní půdorysné a výškové uspořádání stavby. Zároveň uvádí podobnosti a odlišnosti při srovnání s příklady světové architektury, celkově hodnotí dům kladně.

S 3/2000 David Kraus / Říčany
Michal Kuzemský, Rodinný dům Patřky Paňhy, 44

Pitoreskní, svépomocně a nahodile vznikající zástavba zasluhuje obdiv. Objekt z této tradice podivností čerpá, ale chybějí jasná odůvodnění jednotlivých prvků. Dům – vtíp vzbuzuje údiv z nepochopeného. Proč chybějí okna ve štítu, proč má střecha zvláštní tvar a proč není jasný vstup a zvětrání? Ale přesto Kraus beze strachu zhmotňuje lásku k trampským tradicím, staví se proti oficiální architektuře se všemi poučkami a spolu s klientem si sebestředně dělá legraci sám ze sebe. Tento přístup je nesnadný a zaslouží poklonu.

Text s řadu metafor a příměrů je vyznáním recenzentova pochopení pro osobitý, umělecký přístup k navrhování. Stavbu hodnotí několika otázkami ke sporným prvkům, přesto svému blízkému kolegovi vyjadřuje obdiv.

S 3/2000 Anna Kovářová / Dolní Břežany

Milena Sršňová, Rodinný dům v Dolních Břežanech, 46

Manželé se rozhodli postavit si dům pro rodinu i společenský život, který prostorově propojuje společenské přízemí a soukromé patro. Dualita obou částí je patrná i na vztahu interiéru a exteriéru. Zvenčí jde o kubický objekt s oranžovým nátěrem, jenž se otevírá nárožím proskleným mimo měřítko a okny. Balkon je možná nadbytečný. Interiér má přehlednou a funkční dispozici, využívá různé materiály. S velkorysostí je spojena vlídnost prostředí. Průhledná kuchyň a skleněná galerie nabízejí transparentci. V domě lze žít celý život, pokud se představy majitelů a architektů v jedné osobě nezmění

Text je převážně popisem domu postihujícím jeho základní vlastnosti od hmoty až po jednotlivé prvky v interiéru. Autorka stavbu hodnotí kladně a svůj názor opírá o konkrétní argumenty.

S 3/2000 David Wittasek, Jan Zelinka, Marek Raida / Opava, Háj ve Slezsku

Jiří Pometlo, Rodinné bydlení dle Ateliéru 38, 48–51

Ateliér 38 zaujal přerovskou radnicí i dalšími projekty, zabývá se také rodinnými domy. Stavby i jejich interiéry však trpí zásahy zadavatele. Obytné domy skládají autoři z jednoduchých těles, jež odlišuje materiál na povrchu. Dům v Opavě, kde nebyla realizována římsa, má horizontální členění a samonosné schodiště. Dokončovaná vila v Háji je dělena do dvou částí a má symboliku věže, jejíž kamenné obložení rovněž nebylo provedeno a dům byl nevhodně změněn i v interiéru. S využitím terénu nebo členěným hmot pracují rovněž další návrhy, realizaci některých z nich opět neblaze poznamenaly změny vynucené investorem či dodavatelem.

Recenzent představuje práci ateliéru a více než podrobnějším hodnocením stručně popsanych realizací nebo projektů se zabývá nevhodným změnami návrhů při jejich výstavbě.

S 3/2000 David Chmelař / Hronov-Dřevíč
Alexandr Skalický, Dům, který právě přistává, 52

Domek na předměstí maloměsta má mladého investora, jemuž architekt na začátku předvedl starší knihu *Rodinné domky v zahraničí*. Na základě této inspirace klient vyžadoval soudobé řešení mimo historizující konvence. Velikost stavby určují omezené finanční možnosti. Prostředí nenabízí mnoho podmětů, okolní zástavba nemá jasnou tvář. Dům s ustupujícím přízemím je zasazen do svahu, jako by právě přistával. Vstup se nachází v přízemí, obytné místnosti v patře a hlavní prostor se otevírá na terasu zaříznutou v terénu. Dům založený na jasných pravidlech je razantní a dramatický, pracuje i s proporcemi oken a součtem jejich ploch. Stavba hledá vlastní hodnoty.

Text, jež provází projekt a snímky nedokončené hrubé stavby, je převážně popisem domu a jeho vzniku, obecné hodnocení je kladné. Recenzent zamíčuje blízký profesní vztah k architektovi, který naznačuje jen stejné působiště uvedené v profilech.

S 1/2001 Ladislav Lábus, Zdeněk Heřman / Benešov
Josef Holeček, Benešov – prolnutí „supertradic“, 24

Dům se nachází poblíž Pleskotovy radnice, i zde je zajímavý přístup ke kontextu. Lábus používá mnoho znaků a historických inspirací, podobně jako v českokrumlovském pečovatelském domě, nebo ve vile ve Vonoklasech, resp. Roudnici na Labem. Benešovský dům stojí v historickém území poblíž centra a přestože jde o novostavbu, působí jako starší objekty. Kompozice otvorů je moderní, ale hmota má klasický charakter srovnatelný s historickými stavbami. V nejasnosti domu spočívá jeho síla. V době nepřekvapivé nové torby má dílo rozměr inteligentní práce, byť poškozené dodatečnými úpravami exteriéru i interiéru.

Text ze zabývá architektonickým jazykem, výhradně vnějším výrazem stavby a vztahem starých a soudobých prvků. Recenzent oceňuje nezařaditelnost domu, který dokumentují pouze exteriérové snímky.

S 2/2003 Lubor Gavalec, Milan Hák, Pavel Mikulenka, Luboš Zemen / České Budějovice
Markéta Cajthamlová, Rodinný dům na hraně lesa, 20

Pozemek je polovičním úspěchem pro kvalitu domu. Nepravidelná parcela sestává z louky a lesa, jeho původní část má podobu reprezentativního nádvoří s kamennou zdí. Dům je pootočen vůči příjezdové cestě. Symetrickou dvoupodlažní kamennou hmotu se vstupem doplňuje kolmo přiléhající nízká dřevěná hmota s terasou obrácená k lesu, kompozice potvrzuje dvojjakost kvalit pozemku. Přes zádveří a šatnu vstupujeme do schodišťové haly, centra domu. Obytný prostor s výhledy je působivý, ale tím překvapení končí. Materiálová odlišnost se v interiéru stírá a ostatní pokoje

velkorysé prostorové řešení nenabízejí. Ložnice s okny do haly ztrácení soukromí a obytná část je příliš malá, ale výhledy jednoduchost vyvažují.

Recenzentka popisuje stavby a podrobněji hodnotí jednotlivé prvky hmotového, materiálového a prostorového řešení. Přes celkové kladné vyznění obsahuje text několik konkrétních výhrad.

S 1/2004 Ladislav Lábus, Jan Drahozal / Mukařov
Rostislav Švácha, Do třetice, 24–26

Lábus je architektem-intelektuálem, jehož minimalistická východiska lze charakterizovat jako snahu o samozřejmost. Rodinné domy ve Vonoklasech a v Roudnici nad Labem jsou významem srovnatelné jen s Pleskotem a Kroupou. Lábus nechtěl do místa vstupovat s příliš moderní formou, proto má stavba tradiční tvar. Krom sklepa má dům dvě podlaží, otevřený obytný prostor doplňují vestavěné objemy záchodu, krbu a spíže. Ložnice v patře, oddělené od stropu prosklenými štěrbínami, jsou zaklenuté. Od severní, strohé fasády se liší jižní, ornaentalizovaná a doplněná krytou dřevěnou terasou. Neokázalý Lábusův minimalismus navazuje obyčejností a materiály na Šrámkovou, srovnat lze její dům v Dolních Jiřčanech. Příkladem jiného přístupu je vlastní Kroupův dům, také v Mukařově.

Recenzent text rámuje zařazením Lábusovy tvorby do kontextu současné české architektury. Samotný dům zasvěceně popisuje a vysvětluje, všechny prvky návrhu i celou architektovu práci hodnotí kladně.

S 6/2004 Petr Hájek, Tomáš Hradečný, Jan Šépka/ Beroun
Rostislav Švácha, Krok dopředu v Berouně, 92

Turnovského kniha *Poetika zedního výstupku* uvádí dva způsoby navrhování, „karteziánský“, založený na tvarové vizi, a „empirický“, vycházející ze zavedené typologie. Většina architektů pouze navazuje na Pleskota ve Vraném, Lábus ve Vonoklasech a Kroupu v Mukařově. Mírně extravagantní jsou jen Línek, Fránek, Kraus a Fiala, ale „karteziánské“ experimenty chybějí. HŠH architekti navazují na svoji výstavu *Prostorový dům*, zároveň podobně jako Kopecký a Studený, Chalupa či Kraus – a dříve např. Hilberseimer či Fuller – usilují o stavebnicový systém. Dům tvoří důsledná prostorová mřížka, která však podle klientů umožňuje rodinný život. Montovaný systém je příliš nákladný a autorský, ovšem nabízí mnoho prostorových zážitků. Realizace patří ke třem reprezentativním příkladům polistopadových rodinných domů.

Po uvedení různých přístupů k navrhování a jejich zástupců recenzent dům popisuje jako významný experiment se stavebnicovým systémem. Uživatelskou hodnotu stavby dokládá spokojeností klientů.

S 2/2005 Jiří Poláček, Václav Škarda / Kadaň
Rostislav Švácha, Projev mladé generace v Kadani, 56–59

V posledních deseti letech bývá zpochybňována kontextuálnost, a to i v případě situací, které žádné kontexty nevytvářejí. Poláček a Škarda pracovali s venkovským okolím prostřednictvím regionalistických prvků již v Dobřejovicích, naopak v soutěži na laboratoř JAMU v Brně využívali světlo. Dům v Kadani se nachází v krásné krajině s nekvalitní zástavbou, na niž architekti reagovali klasickým typem vily mimo minimalismus. Vodítko pro porozumění domu mohou poskytnout Lábusovy práce, např. Mukařov. Dům je figurativní a jeho půdorysné dělení i zkosení rohů připomíná Gravesese, přestože polygony nemají od sedmdesátých a osmdesátých let příznivé konotace. Hlavní je ovšem vnitřek domu s patrovou halou a galerií, jež působivě kombinuje boční a horní světlo.

Autor uvádí další práce ateliéru a zařazuje je do tuzemské architektury. Dům posuzuje a oceňuje především z pohledu vnějšího výrazu a formy, v interiéru se soustředí na prvek haly.

S 2/2007 Jan Línec / Praha-Liboc
Vladimír Czumalo, Megaron a gynaiконίτις s Duchem v Liboci, 60–64

Rodinné domy vyjadřují touhu po individuálním, ale katalogová konfekce ji zároveň popírá. Rozdíl mezi prefabrikovaným a individuálním bydlením není zřejmý tak jako v antice. Línkova práce je výjimečná, již od usedlosti v Kostelci nad Černými lesy kotví jeho domy do prostředí narativita. Dějiny Liboce se pojí s břevnovským klášteřem a letohrádkem Hvězda, resp. bělohorskou bitvou. V roce 1922 se obec stala součástí Velké Prahy, ale stále představuje hodnotný kontext. Dům se k silnici obrací uzavřenou stěnou, i přes soudobou podobu působí původně a ladí se starším sousedním domem. Prosklené zahradní průčelí má tvar měkké křivky, neortogonální geometrie ovládá i další prvky. Stavba sestává z východní věžovité a západní horizontální části, připomínající ženskou a mužskou část řeckého domu. Majitel je spokojen.

Recenzi otevírá i uzavírá připomínka antických principů rodinného domu. Autor se věnuje jiné Línkové práci a obsáhle rovněž dějinám místa, dům popisuje a kladně hodnotí z pohledu vnějšího tvarosloví a základního uspořádání.

S 3/2008 Pavel Míček / Uherské Hradiště-Mařatice
Martina Mertová, Přiměřené bydlení, 42–43

Mladá středostavovská rodina má pro pořízení domu omezené možnosti, což i při volbě dobrého architekta zpravidla vede k nutnosti stavět na špatném místě, ponejvíce v nekoncepční parcelaci na okraji měst s pokleslou výstavbou. Podobné je to i v uherskohradištských Mařaticích, Míčkův návrh zůstal kvalitou osamocen. Dům má kompaktní hmotu s oblými rohy doplněnou o terasu, zádveří, arkýř a další prvky.

Uzavřená forma drobného měřítká přesto vytváří přívětivé bydlení, menší rozměry kompenzuje vybavení a detaily. Barevné posuvné stěny doplňuje až příliš mnoho druhů dřeva a pohledový beton. Dispozici obohacují dva vstupy a více způsoby oddělitelná pracovna v patře. Přiměřený dům zatím nabízí alespoň výhledy.

Po úvodní zmínce o nízké kvalitě nové individuální výstavby se recenzentka podrobně věnuje celkovému popisu domu, jehož prostorové, výtvarné i užitné kvality hodnotí pozitivně.

S 3/2009 Zdeněk Makovský, Daniel Makovský / Brno-Žebětín
Zbyněk Musil, Dva domy v Žebětíně, 16–17

Pro Makovské platí, že by vzhledem ke svým profesním kořenům nejraději stavěli z betonu. Stavby jako třetí a čtvrté na světě využívají Gartmannovu technologii tepelné izolačního litého betonu. Autoři navrhli kompaktní domy obohacující fádni příměstské prostředí. Extrémní proporce pozemku a regulativy vedly k silnému konceptu dlouhých zdí a průhledů. Architektura založená na atriích je poměrně konvenční. Pohledový beton s různorodým povrchem doplňuje dřevo a sklo, snad jen betonové zařízení nepůsobí přesvědčivě. Návrh jasně vyjadřuje jednoduchou myšlenku, silný koncept umožnila skutečnost, že architekt je zároveň investorem.

Autor popisuje zejména na konstrukční a koncepční výjimečnost propojených domů včetně okolností jejich vzniku. Výraz i dispozici staveb podrobně a kladně hodnotí, text se ostatním recenzím vymyká rozdělením do osmi číslovaných odstavců.

S 2/2010 Michal Kuzemský, David Macháček / Karlovy Vary-Drahovice
Milena Sršňová, Zapomenutá tvář, 26–28

Dům působí důvěrně a známě, což souvisí zejména se vzrostlou zahradou. Objekt s rovnou střechou odpovídá jak nejstaršímu stavění, tak moderní architektuře, ale červená barva domu i římsy, šambrány a tvary oken působí nostalgicky. Dům na svažitém pozemku nemá vynikat, ale naopak zapadat do charakteru místa. Stavba přiléhá severní fasádou k silnici a chrání tak zahradu, do níž se obrací prosklená jižní fasáda. Dům obsahuje dva různě velké byty se společnou vstupní chodbou. Majitelé se i při návštěvě zabývali činností na zahradě, z velké části zachované. Obyvatelé i architekti se shodli na tom, že zařízení interiérů nebude předmětem návrhu.

Recenzentka přibližuje atmosféru místa a samotného domu, přístup architektů vykládá i s pomocí opakovaných citací autorské zprávy, zároveň zprostředkovává ohlasy stavebníků. Z reportážního textu vyplývají pozitivní dojmy z návštěvy i stavby.

S 4/2010 Petr Hájek, Tomáš Hradečný, Jan Šépka / Zdice-Černín
Jiří Mráz, Stavba s otazníkem, 28

První pohled na fotografie růžového domu s polyuretanovým nástřikem provázely rozpaky, návštěvu harmonicky působící stavby naopak pozitivní dojmy. Později ale se objevila řada otázek. Je dům sochou a lze v soše bydlet? Může se stavba vyrovnat se všemi technickými požadavky? Může se člověk stále pohybovat na šikmé ploše? Není škoda architektonickému výrazu obětovat například okna do koupelen? Lze bydlet v domě, jenž se nemůže vyrovnat s měnícími se požadavky? Má architekt právo na experiment za klientovy peníze, přestože toho o domech ví víc než on? Bylo nutné používat zdivo v kombinaci s polyuretanovou pěnou, ačkoliv použití železobetonu by bylo vhodnější? Ukáže až čas.

Hodnocení je sice formulováno jako otázky, přesto vyznívá jasně a všechny přesně formulované tázací věty lze chápat spíše jako řečnické. Recenzent domu sice neupírá působivost, ale k architektonické kvalitě a zejména užitné hodnotě stavby se staví velice skepticky.

Rostislav Švácha, Neokubistická vila, 29–32

Nejen práce ateliéru HŠH architekti představené roku 1999 na výstavě *Prostorový dům* lze dělit dle podlažnosti. Jednopodlažní návrh do Stálkova je rozlehlý. Dvoupodlažní Dům v lese a realizace stavby v Berouně umožňuje oddělit zóny dle intimity a vytvořit prostorové propojení. Věžový dům je nejvzácnější, k nejlepším příkladům patří Kroupa v Mukařově a právě objekt v Černíně. Původní projekt měl podobu hranolů, další již věže s rampami. Jednoduchý dům tvoří tři plochy pro bydlení a dvě rampy pro volný čas, jež nejsou nepoužitelné. Rampa se objevuje v kulturních stavbách, např. u Wrighta či Koolhaase, případně ve vilách Le Corbusiera či Hejduka. Růžová obálka připomíná Janákův dům v Pelhřimově. I bez přímé inspirace lze hledat tvarové paralely s kubismem, s nímž dům nejvíce spojuje konceptuální, idealistický přístup.

Recenze je především pojednáním zařazujícím dům mezi ostatní práce ateliéru, vysvětlujícím koncept a hledajícím obdoby prvků v jiných dílech. Více než samotnou stavbu autor kladně hodnotí motivaci a odvahu architektů.

S 4/2010 Ladislav Lábus, Vít Krušina / Praha-Záběhllice

Filip Šenk, Rodinný dům v Záběhlících, 34–36

V zástavbě rodinných domů mohou být objekty extravagantní nebo obyčejné, ale i nenápadné a zároveň výjimečné. K takovým patří i Lábusovy práce, se stopami řemeslnosti a důrazem na obyvatele. Domy kombinují tradiční materiály a soudobé formy, nepodléhají trendům. Cit pro přírodní vzhled povrchů doplňuje propojení stavby s místem, což je i případ domu v Záběhlících na malé, svažité parcele. Objekt sestává ze dvou materiálově a hmotově odlišných podlaží, ložnice orientované na jih umožňují přístup na zahradu, resp. terasu. Na severní straně se mezi stavbou a opěrnou stěnou atrium s průchodem na terasu. Vnitřní schodiště odděluje skleněná stěna s průhledem širokým oknem. Kletované omítky ani kámen v interiéru nepůsobí chladně. Dům vypadá obyčejně, přesto je nápaditý.

Autor se obsáhle zaobírá charakteristikou architektony tvorby i dalšími stavbami. Samotný dům popisuje a kladně hodnotí zejména z výtvarného pohledu, vedle materiálů a atmosféry vyzdvihuje i některé prostorové vazby.

S 3/2012 Ján Stempel, Jan Jakub Tesař / Český ráj
Ondřej Beneš, Rodinný dům Český ráj, 26–28

Postmoderna nabízí architektům bohatý výběr z možností, jak uvádí i Pleskot. Stempelův (a Tesařův) ateliér navrhuje domy s přesnou vnitřní strukturou, jejichž respekt k místu však není odhadnutelný a tématem je rovněž uměřená velikost. Stavba vyjadřuje to nejlepší z práce ateliéru a obsahuje mnoho charakteristických prvků, např. velkorosý příčný průhled, spojení obytného prostoru s kuchyní a minimalizované komunikace včetně centrální kamenné části domu. S drobným měřítkem štítových oken kontrastuje velký otvor do suterénu. Dům není prvoplánový a jeho principy připomínají Wrightův vztah k přírodě. Stavba se naopak vyhýbá exhibici, ta autorovi není vlastní.

Recenze je převážně popisem domu a výkladem přístupu architektů zasazeným do širšího kontextu. Již v úvodu je stavba hodnocena kladně, což dále dokládají jednotlivé prvky. Autor a architekti jsou akademickými kolegy a spolupracovníky.

S 4/2013 Josef Pleskot / Praha-Podolí
Petr Pištěk, Dvě vily v Podolí, 28–35

Stavba na atraktivním pozemku má luxusní charakter a svým syrovým výrazem působí jako modelový příklad moderní architektury, jehož autor navrhl i důležitou vilu ve Vraném nad Vltavou. Dům charakterizuje použití pohledového betonu a stavba se okolí vymyká i z pohledu urbanismu, což je u rodinného bydlení nepřípadné. Kompozice působí nevyváženě a nedokončeně, problematické je rovněž měřítko nebo použití různých druhů dřeva. Na malém pozemku nebylo možno uplatnit ideální orientaci místností, soukromí nabízí především střešní terasa. S konstrukčními možnostmi betonu kontrastuje hustý rastr rámu u prosklené zahradní fasády. Interiér nabízí výrazné materiály a prostorové propojení pater, v dispozici lze přesto najít sporné momenty z pohledu provozu či soukromí. Dům se vztahuje hlavně sám k sobě.

Autor neupírá domu působivost, k exteriéru ve vztahu k okolí a zčásti také k interiéru má ovšem několik konkrétních výhrad z pohledu výrazu a užitnosti. První část textu hodnotí a porovnává nedalekou stavbu stejného architekta, která je bytovým domem.

S 4/2014 Vojtěch Hybler / Praha-Kyje
Karolína Vojáčková, Dům Babu, 60–62

Nové rodinné domy mají nízkou úroveň, lidé se s výjimkou exkluzivních příkladů nedozvídají o alternativách. Přesto existují dostupné a pro dané místo dobře navržené stavby. *Dům Babu* je solitérem, který nahradil zdemolovanou polovinu dvojdomu. Omezená velikost, silueta stavby i některé detaily připomínají loď. Ústředním motivem je přímé schodiště s galerií a světlíkem. Na společenskou část v přízemí navazuje terasa, plné oplocení se napojuje na západní fasádu. Objekt je založen na pomyslné krychli s osmimetrovou hranou, modul dřevostavby je 625 mm. Modrošedý nátěr dřevěného obkladu doplňuje černá a akcenty červené. Pásová okna působí přeestetizovaně, určují dojem z místností. Vnitřní schodiště směřuje k bočnímu vstupu, což chrání soukromí v patře. Hravý dům může být inspirací.

Recenzentka především přibližuje vznik domu a popisuje celkové řešení i jednotlivé prvky stavby. Vyznění textu zřejmé z jeho úvodu i závěru je pozitivní, ovšem hodnocení je převážně obecné.

S 1/2017 K. Mrva / Havířov, M. Cajthamlová / Říčany, H. Holiš, Š. Holišová / Benešov
Jan Jakub Tesař, Tři pokusy o Wrighta, 52–53

Profesní cesty všech autorů se nějakým způsobem propojily, včetně inspirace Wrightem, což vede ke zkoumání možné podobnosti domů a také jejich velkorysosti. Všechny lokality mají vazbu na větší města, ale nepředstavují urbanistickou hodnotu. V Říčanech i Benešově se vytrácí městský charakter, v Havířově jde o malebnou krajinu. U domu v Říčanech má soukromí přednost před orientací, také stavba v Benešově se vymezuje, naopak havířovský dům těží s velkého pozemku a výhledů. Cajthamlové návrh působí prostorně, přesto není velkorysý, ani komunikační prostor v návrhu Holišových negraduje. Mrva navrhuje velký obytný prostor ohraničený křivkou, který velkorysý je. Zbývající dva domy mají šťastné obyvatele a ti je jako jediní mohou dobře hodnotit.

Posouzení tří staveb pracuje se srovnáním lokalit, parcel a domů, přičemž každému domu je v daném ohledu věnováno pouze několik vět. Popis objektů vyznívá pozitivně, přesto ve dvou případech recenzent naznačuje výhrady.

S 2/2017 Pavel Chládek / Zlín-Kostelec, Zlín-Boněčko, Přílepy
Petr Šmídek, Tři zlínské domy Pavla Chládky, 34–35

Historie Baťova Zlína představuje fenomén moderní architektury, na který po druhé světové válce navazuje Plesník se svým spolupracovníkem Chládkem, architektoým otcem. Do Chládkovy tvorby se kromě Zlína propisuje i tradice brněnského funkcionalismu. Návrhy jsou nekompromisně čisté, připomínají Juddovy práce, kompozice osvěžuje fenomén zlínských svahů. Dům v Boněčku navazuje na terén a dvěma částmi s různou podlažností se začleňuje do okolí. Stavba v Kostelci zabírá značnou část pozemku a má dvě terasy s odlišnými výhledy a atmosférou. Dům

v Přílepech sestává ze čtveřice různě vysokých s vzájemně posunutých kvádrů s různými funkcemi obrácených do zahrady, kompozici dělí venkovní schodiště.

Společná recenze tří rodinných domů, doplněných o dva jiné objekty, má rozsáhlý obecný úvod nedávající prostor pro podrobnější hodnocení. Domy a jejich lokality i investoři jsou pouze stručně popsány, po Koolhaasově vzoru je označují konfekční velikosti S, M a L.

S 3/2017 Ján Stempel, Jan Jakub Tesař / Liberec, Všenory
László Vincze, Tři domy Stempela a Tesaře, 52–53

Dnes potřebujeme malé a citlivé stavby. Česká architektura spolu se slovinskou má mezinárodní uznání. Stempelovy a Tesařovy rodinné domy spojuje invence i práce s detaily. Dům v Liberci má archetypální hmotu, známou už z Vraného nad Vltavou, již doplňuje část pro parkování a terasu. Interiér člení vestavěná nábytková stěna s jednotným povrchem integrující různé prvky. Garážové křídlo navazuje na hlavní hmotu, fasáda je jednotná. Podobně jako dům v Jablonci, připomínající Lautnerův dům Malin, se stavba ve Všenorech musela vyrovnat se svahem. Vstup po terase z roštů nahrazuje předzahrádka a vytváří parkovací místo. Hlavní část kompozice představuje bílá krabice, jejíž spojení s přístupovou konstrukcí evokuje Bottův dům Bianchi. Architektura věže je vyvážená, bílý interiér včetně detailů propracovaný.

Text především přibližuje přístup architektů k navrhování. Recenzent každou stavbu nejen hodnotí, ale zároveň využívá pro popis a vysvětlení typických prvků. Třetí dům, o kterém text pojednává, je rekonstrukcí.

S 4/2017 Radim Horák, Hana Horáková / Brno-Komín
Eliška Varyšová, Útulná moderna ve čtyřech variacích, 50–53

Práci architektů charakterizuje kubická forma, racionální uspořádání a vzdušný prostor. Kromě znaků současné architektury se stavby vyznačují útulností a domáckostí. Dům v Komíně na malém pozemku se zčásti noří do mírného svahu a má modernistické prvky. Přízemí se otevírá prosklením a terasou, patro se proto zdánlivě vznáší. Vstup je na úrovni mezipatra, vybavení zádveří s výjimkou betonového stropu připomíná svým stylem meziválečnou avantgardu. Vestavěný nábytek v podobě bílé souvislé stěny s různými funkcemi je součástí hlavního obytného prostoru, ale i díky barevným akcentům nepůsobí stroze. Návrh zahrnoval i řešení zahrady.

Recenze popisuje architektonické řešení, od zasazení do terénu přes základní prostorové uspořádání až po materiály a barevnost interiéru. Zbývající část kladně vyznívajícího textu se zabývá třemi rekonstrukcemi.

S 2/2018 Daniela Polubědovová / Havlíčkův Brod

Eliška Varyšová, Organické sepětí dřeva, skla a rezavého plechu, 62

Rodinný dům v blízkosti lesa má půdorys srdce a zapadá do přírodního rámce. Parcela na okraji obytné čtvrti se nachází v satelitní zástavbě, které se objekt opláštěný rezavým plechem vymyká. Corten, roxory a traviny včetně neohrazené předzahrádky působí jako opuštěný industriální areál. Zahradní fasáda s pergolou a terasou je prosklená, otevřená. Vnitřek domu sestává ze dvou křídel propojených obytným prostorem. Architektka ve spolupráci s investorem vytvořila interiér se dřevem, sklem, betonem s otiskem dřeva – a také detaily v podobě klik a madel i dalších prvků odlišných podle větvíček, které ovšem přesáhly hranici kýče. Kombinace formy s industriálními i přírodními materiály je výjimečná, pouze interiér již působí překombinovaně a příliš navrženě. Ale majitelé se rychle zabydleli.

Autorka popisuje stavbu prostřednictvím materiálového řešení a základního prostorového uspořádání. Celkové řešení, s výjimkou komplikovaného interiéru a jeho detailů, hodnotí kladně.

S 2/2018 Josef Pleskot / Litomyšl, Svitavy, Praha-Dejvice

Petr Volf, Tři vily Josefa Pleskota. Nadějně vyhlídky, 78–79

Podle Pleskota spojuje architektura lidi s místem, upravuje vztahy mezi vnějším a vnitřním prostředím. V Litomyšli zajišťuje soukromí atriová vila s vnější kamennou stěnou, i přes výjimečnou formu nepůsobí přízemní dům v místě nepatřičně. Místnosti se propojují s atriem, kombinace pěti různých materiálů je vyvážená. Horizontálně pojatá vila v nedalekých Svitavách stojí na okraji zástavby, navazuje na otevřenou krajinu. Dům sestává ze společenského přízemí uspořádaného do tvaru L, jehož centrem je jídelna, a patra, které je zčásti přesahuje. Vila v Praze v prudkém svahu se nachází na místě bývalé vinice. K domu vede kameny vykládaná přístupová cesta, lomový kámen použitý na stavbě vyvažuje beton. Na návrhu zahrady spolupracoval Vavřín. I přes jasnou geometrii mají Pleskotovy vily organickou podstatu.

Recenzent celkově charakterizuje Pleskotovu tvorbu a následně stručně popisuje tvarové a materiálové řešení tří staveb, textem se prolíná pozitivní hodnocení.

S 3/2018 Hynek Holiš, Šárka Holišová / Benešov

Jan Jakub Tesař, Domy, které vystupují z řady, 62–63

Pozemek pro vlastní dům architektů v místě zdemolovaného řadového objektu v rušné ulici měl značné limity. Na vstupní atrium navazuje ateliér, výšky a ustoupení hmot reagují na sousedy. Důležité je vizuální propojení s ulicí, které se projevuje i v řešení fasád. Stavět dům pro sebe je pro architekta těžké, zejména v případě páru. V interiéru převládá dřevo, cihla, omítky a další tradiční materiály. Atmosféra bydlení ovšem záleží na klientovi, z diskuse se odvíjí rovněž půdorysné řešení, jež není na

místě v recenzích rozporovat. Přesto lze mít výhrady k chybějícímu zádveří a nesplnění normového požadavku na dvoje dveře mezi záchodem a obytnou místností.

Autor vysvětluje okolnosti návrhu a v pozitivním tónu popisuje hmotové i materiálové provedení, negativně hodnotí pouze dispoziční vazby. Druhý řadový dům, práce ateliéru Maur architekti, je rekonstrukcí.

S 1/2019 Dominik Saitl, Benedikt Markel / Třebíč

Petr Šmídek, Dům na druhý pohled, 60–61

Publikované domy vyčnívající z běžné produkce oceňují odborné poroty, v komunitě katalogových projektů jsou nepochopeny. Tento dům lze brát jako vstřícný kompromis. Stavba pro architektovu babičku sleduje podmínky stanovené pro celou ulici, archetypální tvar domu byl tedy předem dán. Předmětem návrhu se stala zejména okna a prvky střechy. Interiér tvoří souvislý prostor dělitelný posuvnými dveřmi, nabízí působivé výhledy. Materiály mají tlumenou přírodní barevnost, od tvárnice a betonu přes dlažbu po překližku. Majitelka dům zabydluje, ale návrh počítá i s možnou proměnou dispozice. V suterénní části jsou garáže a další prostory, viditelné instalace působí výtvarně. Stavbu v pasivním standardu okolí přijalo, její kvalita je patrná až na druhý pohled.

Recenzent především osvětluje okolnosti návrhu a veškerá omezení, která autoři museli respektovat. Text má charakter pochvalného popisu a přibližuje i dosavadní zkušenosti s užíváním domu, je zmíněn rozhovor s autorem a obyvatelkou.

S 1/2019 Markéta Cajthamlová, Daniela Slížová / Praha-Ruzyně

Markéta Žáčková, Soukromé a veřejné: Markéta Cajthamlová – stálice české architektonické scény, 68–70

Recenzent obytných staveb je ve složité pozici. Ve vztahu k autorovi, který jej při návštěvě doprovází, i investorovi, jenž prohlídku umožnil, tuší předpoklad příznivého vyznění textu. Čtyřpodlažní dům v klasicizující meziválečné zástavbě odkazuje k tradici. Stavba obložená cihelnými pásky má dvoupodlažní halu navazující na společenský prostor. Loosovské inspirace lze najít i v soukromém patře, např. v řešení nábytku. Suterénní wellness se atriem propojuje se zahradou, jejíž návrh je ovšem tvarově nekompatibilní. Prosklení a výhledy na okolní zástavbu, včetně nezamýšleného pohledu na Bílkovu bělohorskou mohylu, působí velkoryse. Dům je profesionální prací zkušené architektky a není banální, ale zároveň nepodléhá pomíjivým trendům.

Stavbu v souladu s úvodním názorem přibližuje recenzentka dům především kladně zabarveným popisem, zejména tvarosloví a materiálového řešení. Předmětem textu jsou i další tři realizace.

S 3/2019 J. Stempel, J. J. Tesař / Kr. hory, B. Redčenkov, P. Tomášek, J. Wertig / Okrouhlá-Jesenice, J. Hora, B. Hora, J. Veisser / Božice, J. Mach, J. Vondrák, L. Holub / Liberec
Stavím, tedy jsem, Petr Volf, 72–74

Největší kvalitativní posun v architektuře zaznamenala oblast rodinných domů. Touhu po individuálním bydlení posiluje i rychlá doba realizace a ceny, které bývají nižší než u bytů. Pro stavebníky, zejména ze střední vrstvy, je již jasná a samozřejmá úloha architekta. Obor už není záležitostí elit, ale objevuje se v mainstreamových médiích a na webech. K rodinným domům mají čtenáři z logickým důvodů nejbližší, tento fenomén přináší prestiž a zároveň svědectví o své době...

Text je označen jako recenze, ale jedná se spíše o profily architektů s velice stručným popisem jednotlivých domů. Každé stavbě je věnováno pouze několik vět, které pro hodnocení ani nedává prostor. Pro tuto práci má význam výše shrnutý, obecný úvod.

S 3/2021 Petr Janda / Zlín-Lazy
Petr Šmídek, Jiří Vítek, Lazy House, 76–77

Dům v severním svahu zlínské čtvrti sousedí se stavbami, které navrhovali Kotásek, Mudřík a Míček. Podobně jako památník v Liberci pracuje návrh s reflexí, má jasnou figuru, ale v interiéru se nezříká barev a efektů. Architektonicky nekompromisní výraz určuje třeba zelená střecha a až dematerializovaná skleněná stěna. Otevřený a transparentní vnitřní prostor je oproti topografii pootočen. Na rozdíl od vily Tugendhat Miese van der Rohe není dům konstruován, působí samozřejmě a navazuje na zahradu s dřevěnou grotou. Vrstevnatost stavby vytváří četné efekty a iluze, např. světelné odrazy. Materiály, povrchy a místa vedou s uživatelem dialog, monumentalita působí samozřejmě, architektura charakterizovaná metaprostorem a metadetailem včetně nábytku je totální a precizní.

Recenze je poetickým, téměř filozofickým popisem stavby a jejích principů s několika odkazy na práce a pojmy z teorie architektury. Přestože autoři zmiňují prostorové a dispoziční řešení, hodnotí zejména koncept a atmosféru. Závěrečná poznámka uvádí návštěvu domu s autorem a investorem.

S 3/2022 A. Jirkal, T. Kubák / Šimonovice, D. Průša, K. Srnová / Želechovice n. Dřevnicí, S. Rozwalka / Praha-Hlubočepy, B. Redčenkov, P. Tomášek, J. Wertig / Praha
Kouzlo domů: na rozhraní, Petr Volf, 40–41

Největším změnu k lepšímu v české architektuře 21. století představují rodinné domy a vily. Relativně snadné cesta k realizaci jde ruku v ruce se schopností architektů, kteří je dokážou ztvárnit a nejsou nuceni „přešívát“ katalogovou konfekci. Vybrané domy stojí na cenných místech, která vyžadovala citlivé zacházení...

Článek je označen jako recenze, nicméně je souborem profilů architektů s velice stručným, několikavětým a propagačně laděným popisem jednotlivých domů. Hodnocení, patrné ze zabarvení textu, je veskrze pozitivní.

E 1/2002 Robert Václavík, Petr Všetečka, Alena Všetečková / Lipůvka
Rostislav Koryčánek, Hvězdárna na kopci, 28–29

Handkeho novela *Zvláštní žena* vystihuje tísnivou atmosféru příměstské čtvrti. Dezurbanizace již za jedno desetiletí změnila tvář našich sídel, satelitní výstavba je izolována od okolí a má špatnou estetickou kvalitu. Dům v Lipůvce představuje výjimku, jejíž východiska i formy jsou odlišné. Hmotové řešení domu reaguje na zástavbu i orientaci lokality, tvar lze vztáhnout k pracím Häringa, Scharouna a Šlapetových. Rozevření stavby se odráží i v prostorové gradaci interiéru, rozměrné okno do ložnice připomíná observatoř. Nepravidelně tvarovaný obytný prostor, který počítá s dorůstáním zahrady, rozšiřuje i zastřešená terasa, jejíž šikmé podpory se přibližují Janákovým kubistickým fasádám. Autoři vytvořili silný koncept, jemuž odpovídá i formální provedení. Podobný přístup je výjimečný.

Recenzent dům především formálně popisuje, spolu s odkazy na jiné architekty uvádí tvary a proporce dílčích prostor a prvků v interiéru i exteriéru. Oceňuje jak samotnou stavbu, tak její zapojení do krajiny.

E 5/2002 Libor Monhart / Plzeň-Slovaný
Radek Váňa, K domu na Slovanech Libora Mohnarta, 12–13

Plzeňské Slovaný bývaly před rokem 1989 svéráznou čtvrtí s lhotákovskou poetikou a s různorodou zástavbou a sportovišti, jejíž atmosféru zásadně nezměnil ani porevoluční vývoj. V této poklidné, strnulé náladě stojí Mohnartův dům na pilotách. Stavba ve svahu má dvě odlišná průčelí, nenápadné uliční a dominantní nad údolím. Stěží ji můžeme s něčím novým v místě srovnávat a je škoda, že nebyl oceněn například v *Grand Prix Obce architektů 1999*, což je v podstatě soutěž fotografií architektury. Dům je působivý, pouze k terasám a kovovému schodišti lze mít výhrady. Vyvedené stavby je pro Plzeň možná škoda.

Většinu textu věnuje recenzent subjektivnímu popisu okolí, který místy vyznívá až ironicky. Kladné hodnocení stavby opírá o základní popis hmotového uspořádání, podrobnější argumenty neuvádí.

E 6/2002 Svatopluk Sládeček / Kroměříž
Rostislav Švácha, Vila s vyhlídkou na Kroměříž, 15

Sládeček, který pracuje převážně na Zlínsku, to podobně jako další lokální tvůrci má těžké. Komě činnosti mimo Prahu či Brno navíc k práci přistupuje osobitě,

v konceptech i formách. Na místní mohou domy působit výstředně, na kritiky provinciálně. Dům ve Štípě je postmoderní, naopak vila v Kroměříži neofuncionalistická. V tvarech a nautických prvcích domu lze vidět paralely s Kranzem a Krejcarem, ovšem to hlavní v návrhu domu je uspořádání vnitřního prostoru. Na výhled reaguje stavba vyzvižením hlavní obytné místnosti do patra a její propojením s terasou. S prostorovými efekty v interiéru souvisí i zařízení, s odkazy na Loose a Miese van der Rohe. Vila se vyznačuje nepřehlédnutelným tvarem, ovšem neofunkcionalistický vnějšek vychází z vnitřku. Spokojeni jsou i klienti.

Text vysvětluje architektovu pozici v tuzemské architektuře a poté popisuje samotný dům. Součástí dokumentace jsou skici návrhu „před/po návštěvě významného teoretika R. Š.“ Recenzent tedy kladně hodnotí dílo, na jehož vzniku se podílel.

E 5/2006 Martin Matiska, Petr Uhlík / České Budějovice
Petr Kratochvíl, Introvertní dům s prostorovým plánem, 53

Většina luxusnějších rodinných domů se vyznačuje uzavřeností a důrazem na soukromí. Pevnostní charakter má i objekt v Českých Budějovicích, přesto se architekti snažili zachovat vztah k ulici. K propojujícím a oživujícím prvkům patří okenní pás na průčelí s vertikálními betonovými clonami, osvětlení schodiště nebo červený arkýř. Nepravidelné rozmístění oken odpovídá vnitřní dramatické skladbě prostor, s variací na loosovský raumplan. Místnosti v přízemí propojené se zahradou nemají obytný účel, kvůli obavě z povodní. V patře se nachází převýšený obývací pokoj vizuálně propojený s pracovnou. V ložnicovém podlaží jsou zajímavé koupelny, ale ložnice málo využívají výhled na řeku. Arkýř připomíná roudnický dům z Lábusova ateliéru, kde jeden z architektů pracoval. Dům vychází z osvědčených principů, je suverénní.

Recenzent převážně popisuje prostorové a výtvarné řešení, vysvětluje autorská rozhodnutí. Celek hodnotí pozitivně, jako velkorysý a nadstandardní. Text je v časopisu zcela oddělen, nachází se na jiných stranách než dokumentace.

E 2/2014 Josef Pleskot / Praha-Podolí
Jana Tichá, Hmotnost prostoru, 16

Vila představuje testovací pole pro architektonické ideje, relativně malá omezení z ní dělají volnou disciplínu se symbolickým přesahem. Pleskot stavěl v Podolí dvě vily¹⁵¹. Oba domy připomínají moderní architekturu sedmdesátých let, jsou pojaty jako sochy modelující prostorové zážitky, lze je srovnávat s díly výtvarného umění. Stavba je negativem hmoty, tělesně vnímaným raumplanem připomínajícím Loosovu vilu ve Střešovicích, jak ji popisuje Colomina. Dojem uzavřeného, fyzicky prožívaný prostoru zesiluje pohledový beton, v kterém se odráží jeho někdejší tekutost. Dům je ztělesněním prostoru, ucelenou formou mající silnou přítomnost, podobně jako

151 v ulici Vápencová jde formálně o bytový, nikoliv rodinný dům

brutalismus se navrací se až k jeskynním prostorám. Pleskot tak zkoumá počátky architektury.

Autorka teoreticky rozvíjí myšlenky vztažené k prostorovému a materiálovému konceptu domu včetně souvislostí s moderní architekturou, resp. výtvarným uměním. Dům popisuje jako sochu, ale jeho architektonickým řešením se nezabývá.

E 5/2014 Jan Roháč / Praha-Jinonice

Jan Jakub Tesař, Suverénně skromný, 16

K dobrému výsledku je potřeba osvěcený klient a dobrý architekt i dodavatel. Řadový dům nahradil starší stavbu a má kvalitní technické provedení. Zadání popsané jako „italský elegán“ je zdařile naplněno bílou barvou, dřevěnou podlahou a detaily v exteriéru i interiéru. Smysl členění velkoformátového zasklení na uliční straně lze vysvětlit odlišnou tuzemskou tradicí, na rozdíl od Nizozemí nejsme na otevřenost zvyklí. V domě chybí zádveří a i přes souhlas uživatele je otázkou, zda je to správně. Před jihozápadní fasádou byl zachován vzrostlý strom, který pomáhá stínění. Zajímavé bude zabydlování domu, do interiéru se toho zřejmě mnoho nevejde. Dům není pro každého, musí si rozumět s majitelem.

Recenzent vysvětluje okolnosti realizace a popisuje i oceňuje barevné a materiálové řešení stavby. Na výtvarně či uživatelsky sporné prvky text upozorňuje, nicméně je vysvětluje přáním/souhlasem investora a případně nechává jako otázky.

Irena Hradecká, Dům vystupující z řady, 17

Dům je odvážný, ale začleněním do zástavby skromný a zejména zahradním průčelím i komunikativní a propojený s pozemkem. Nekonvenční řešení se přesto vyznačuje mnoha konflikty. Členění prosklení působí jako samoúčelná geometrická kompozice, podobně manýristické je tvarování zábradlí v patře. Posuvná skleněná stěna nevytváří čitelný vstup a problematický je i vliv celoprosklených fasád na interiér. Provoz není vyřešen účelně, dispozice mísí nebo naopak zbytečně odděluje společenské a intimní části, nevhodné je např. sloučení jídelny se vstupní halou, a to vynecháváme diskusi o absenci zádveří. Schodiště má nedostatečnou průchodnou výšku, dispozice obsahuje řadu nekomfortních prvků a dalších chyb.

Recenzentka stavbě neupírá originalitu a odvahu, nicméně dílčí výtvarné prvky hodnotí spíše negativně. A silně negativně pak posuzuje užitnou hodnotu domu, kterou se podrobně zabývá většina textu.

E 2/2016 Ondřej Císler / Praha-Ruzyně

Irena Hradecká, Parníček pod kapitánským můstkem, 58

Situace není jednoduchá, zástavba i její širší kontext s bělohorskou plání nejsou měřítkově a významově uchopitelné. Císlerův dům se kontextem snaží vypořádat a stává se solitérem odlišným od okolí. Kompozice s nautickými prvky vychází z rané moderny, zvenčí zajímavé zkosení stěn ovšem uvnitř přináší problémy s využitím místností. Manipulace perspektivy, anamorfóza, je v oblasti obytných staveb výjimečná. Rozměrná garáž byla začleněna do stavby a v sousedství obývacího pokoje, oproti původní stavbě nahradila kuchyni, parkování lze přirovnat k tradičnímu vztahu síně a stájí. Střešní nástavba má svůj předobraz v New Yorku dvacátých let. Císler uvažuje v širokých souvislostech a pracuje s různými idejemi a vzory. V nadstandardním výsledku jsou kompromisy, jež nelze přičítat architektovi.

Text se zabývá mnoha tématy a popisuje charakter okolí, hmotové a tvarové řešení domu, typologické souvislosti nebo inspirační zdroje. Obecné hodnocení stavby i architektonické práce vyznívá kladně.

E 2/2017 Jan Šépka / Praha-Kyje

Jan Jehlík, Proč ne? Proč ano? Proč ne?, 16–17

Objekty zvláštních tvarů jsou obecně považovány za „vyšší“ formu architektury, jako by jinakost znamenala kvalitu. Lze na podobné objekty použít vitruviánské principy a tradiční, racionální kritéria? *Dům v sadu* má slabou vazbu na pozemek, sad tvoří pouhé pozadí. Stavba je zvláštní, spíše než domem je nezávislým výtvarným objektem. Kritéria a zvolené prostředky mají spekulativní povahu. Dům neskýtá přímé propojení se zahradou, jde o špatně větratelnou věž s nepravidelnými prostory a příkrým schodištěm, vykazuje i další uživatelské a technické nevýhody. Je otázkou, jaká hodnota za cenu těchto nedostatků vznikla. Touhu po jinakosti a individuálním vyjádření lze chápat, ale osobní emoce a vytváření tvarově odlišných solitérů architektuře neprospívají.

Přestože autor své pochybnosti zčásti formuluje jako otázky s obecnějším přesahem, hodnotí architektův přístup i návrh jako samoučelný. Kromě praktických argumentů negativně posuzuje rovněž samotnou ideu tvarově výjimečných staveb.

Jakub Kopec, Mezi analogií a genealogií, 17

V kulturní antropologii neexistuje tradice nepodléhající změně, individualita a kontinuita se vzájemně obohacují. V architektuře vedou k proměně identity dva základní návrhové postupy, analogické a genealogické. Analogický znamená použití různých inspiračních zdrojů, např. u Rossiho, Šika či někdejšího ateliéru HŠH architekti. Genealogické procesy se zaměřují na potenciál forem, např. Wittkowerovy diagramy a Roweovo srovnání Palladiových prací s Le Corbusierem, Eisenmanovy diagramy či Lynnův embryologický dům. V případě objektu v Kyjích lze najít obě návrhové linie, analogie domu-stromu doplňuje dispoziční diagram s prostory kolem svislé osy. Dům je skromný, jeho přínos pro genealogii české architektury spočívá v dostupné dřevěné konstrukci vyrobené technologií CNC.

Recenzent obecně i na příkladech vysvětluje různé přístupy k architektonické tvorbě. Prostorového řešení a užitných vlastností objektu se teoretický text týká jen okrajově a hodnotí je neutrálně, jako standardní.

E 2/2019 Jan Hora, Barbora Hora, Jan Veisser / Božice
Svatopluk Sládeček, Časy se (pořád) mění, 48

Folklórní inspirace se českém umění objevují od konce 19. století. Šikmá střecha nebyla v devadesátých letech populární, vítězila neomoderna. Postmoderna se uplatnila v urbanismu, požadavky na tradičních střechy vyústily v tzv. podnikatelské baroko. U kvalitní architektury byly šikmé střechy výjimkou, ale dnes s nimi mladší tvůrci pracují bez zábran. Ateliér ORA vychází z domnělé urbanistické krize venkova, která se ovšem nevymyká historickému vývoji a proměnlivosti vycházející z přání obyvatel. Tradiční pojetí domu je formální, ale jeho subjektivní odůvodnění lze přijmout. Stavba má přesvědčivé vnější měřítko, interiéru však chybí těžiště, hlavní prostory jsou tmavé a příliš vysoké. Zádveří je malé, nicméně majitelé jsou spokojeni. Arkýř působí až ironicky. Dům představuje dobrý příklad venkovského bydlení.

Text se z větší části zabývá obecnými otázkami tradičních forem v architektuře a proměnami venkova. Hodnocení domu je stručné a rozporné, recenzent zmiňuje společnou prohlídku stavby s architekty.

E 2/2019 Dominik Saitl, Benedikt Merkel / Třebíč
Markéta Cajthamlová, Můj výlet do Třebíče, 51

Cestu za návštěvou domu provázely lesy po kůrovcové kalamitě i úvahy o rozsahu škod. Malý dům pro architektovu babičku vznikl na základě regulace pro pět objektů v řadě. Betonový sokl garáže je platformou pro zahradu a zdánlivě normální stavbu se sedlovou střechou. V interiéru se rozvíjí hra průhledů, polouzavřených prostor a mnoha zážitků. Dům slouží jedné osobě, propojenost interiéru proto neznamená omezení. Prostor se částečně otevírá do krovu, pracovnu a vstupní halu lze oddělit posuvnou stěnou, naopak ložnici v patře s výhledem vymezuje pouze knihovna. Velkorysost řešení podporují použité materiály i zpracování detailů. Stavba, která má pasivní standard, je inspirující a výjimečnou prací mladých architektů, hodnoty nové generace dávají naději.

Recenzentka přináší popis domu, s nímž spojuje pozitivním hodnocení všech prostorových, uživatelských a výtvarných kvalit. Oceňuje rovněž okolnosti vzniku stavby, vzpomíná na rozhovor s architektem i setkání s obyvatelkou.

